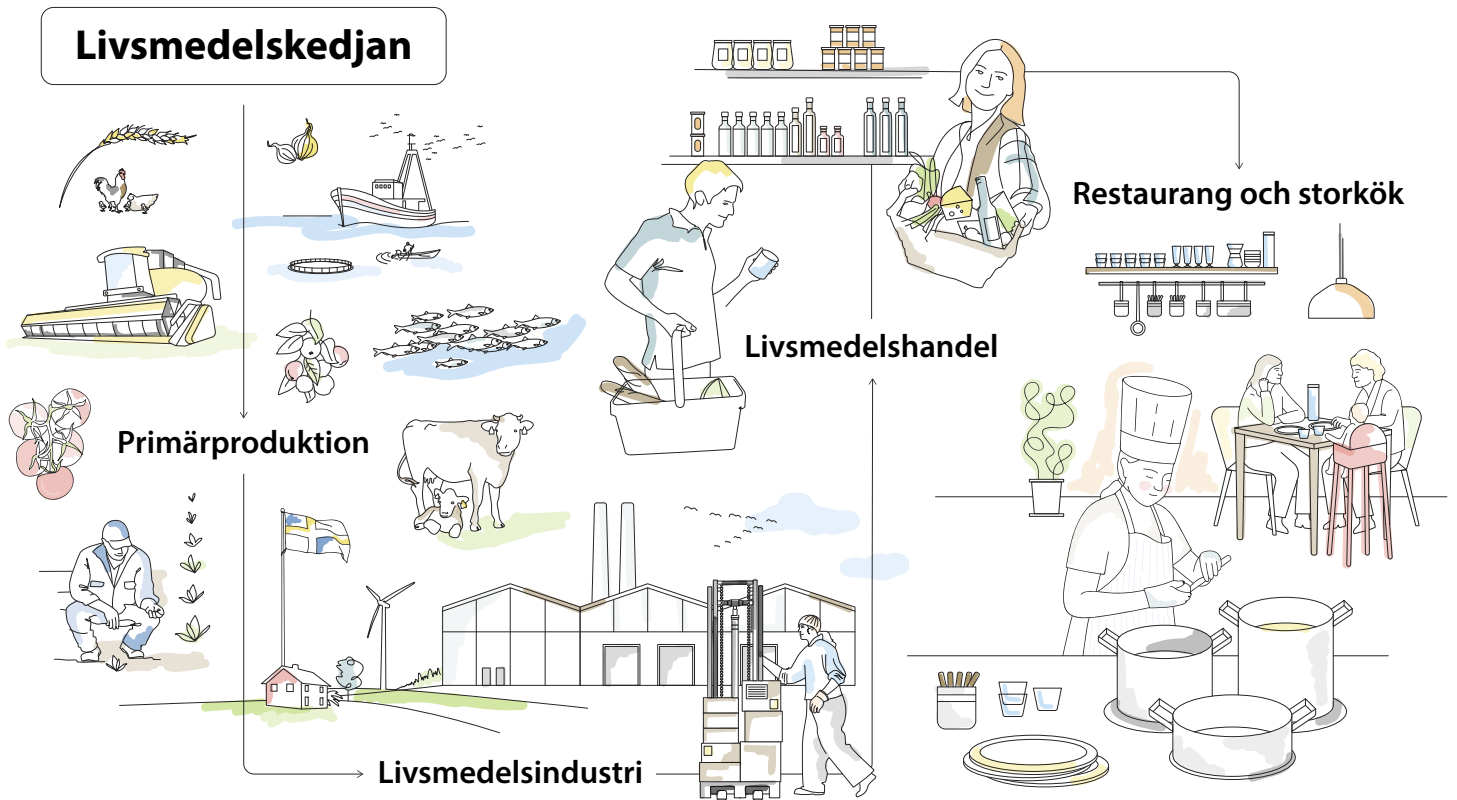

Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin

– Årsrapport 2023

©Jordbruksverket

- Produktionen har ökat i livsmedelskedjan som helhet.
- Små förändringar av lönsamheten i livsmedelskedjan som helhet, men lönsamheten ökade i livsmedelshandeln och minskade i restaurangledet.
- Den svenska marknadsandelen har ökat eller varit oförändrad, förutom för ost.
- Svensk export av jordbruksvaror och livsmedel har ökat.
- Utvecklingen går åt rätt håll för flera miljömålsindikatorer, men det går inte tillräckligt snabbt. Inga miljömål som är tydligt kopplade till livsmedelsstrategin bedöms vara möjliga att nå till år 2030.

Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin

– Årsrapport 2023

Jordbruksverket har i uppdrag att löpande följa och utvärdera livsmedelskedjans utveckling över tid samt följa och utvärdera genomförandet av livsmedelsstrategin. Detta ska göras i samråd med berörda myndigheter. Denna rapport är en redovisning av regeringsuppdraget för år 2023.

Rapporten visar hur livsmedelskedjan har utvecklats (från och med år 2016 fram till senast tillgängliga statistik) för de företag som har huvudsaklig verksamhet inom livsmedelskedjan. Rapporten är uppdelad utifrån hållbarhetens tre dimensioner och utgår från livsmedelsstrategins övergripande mål och målen för de tre strategiska områdena (Regler och villkor, Konsument och marknad samt Kunskap och Innovation).

En arbetsgrupp på Jordbruksverket med följande representanter har skrivit regeringsuppdragets årliga rapport: Camilla Burman, Andreas Davelid, Frida Edström och Sandra Lindström. Rapporten har beslutats av Jordbruksverkets generaldirektör.

Sammanfattning

För att nå livsmedelsstrategins övergripande mål om en konkurrenskraftig, ökad och hållbar livsmedelsproduktion i hela landet samtidigt som relevanta miljömål nås, behöver företagen vara lönsamma och konkurrenskraftiga. Årets rapport visar utvecklingen i livsmedelskedjan från och med år 2016, som var året innan livsmedelsstrategin beslutades, fram till och med år 2021. Nytt för i år är regressionsmodeller för att analysera utvecklingen och ett ökat fokus på minskad sårbarhet. Regressionsanalysen visar om utvecklingen är statistiskt signifikant, det vill säga om utvecklingen troligen inte kan förklaras enbart av slumpen.

Ökad lönsamhet i livsmedelshandeln, men inte i övriga led

Lönsamheten i livsmedelskedjan som helhet var oförändrad mellan åren 2016 och 2021, men utvecklingen skilde sig åt mellan leden. I livsmedelshandeln fanns en statistiskt signifikant förbättring. I primärproduktionen och livsmedelsindustrin fanns små förbättringar som inte är statistiskt signifikanta. I restaurangledet fanns en statistiskt signifikant försämring av lönsamheten.

Effekterna på företagens lönsamhet under perioden har i stor omfattning påverkats av yttre omständigheter som torkan år 2018, covid-19-pandemin och att priserna på insatsvaror och produktionsmedel har stigit kraftigt, samtidigt som marknadspriserna stigit i olika grad. Effekterna har varierat för olika produktionsgrenar och enskilda primärproducenter. De yttre omständigheterna kräver att företagen har ett handlingsutrymme i form av bland annat högre marginaler för att vara mindre sårbara och bättre rustade för framtiden.

Produktionen visar på viss motståndskraft trots kostnadskrisen

För att följa produktionen används bland annat förädlingsvärdet¹ som ökade i i livsmedelskedjan som helhet mellan åren 2016 och 2020. Det var en statistiskt signifikant ökning under perioden. Men tillväxten i livsmedelskedjan var svagare än i näringslivet i stort. Även inom livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln har produktionen en signifikant ökning, medan det för primärproduktionen och restaurangledet saknas statistiskt signifikanta resultat. Produktionen följs även med volymuppgifter för primärproduktionen, som år 2021 låg kvar på samma nivå som år 2016, samtidigt som ledet lyckades få ersättning för de höjda kostnaderna snabbare än tidigare. En anledning kan vara de erfarenheter som gjordes till följd av torkan år 2018. Detta gör att primärproduktionen visat på en motståndskraft mot den pågående kostnadskrisen.

Inga relevanta miljömål bedöms som möjliga att nå till 2030

Inget av de sju miljö kvalitetsmål som identifierats som särskilt relevanta för livsmedelsstrategin bedöms som möjliga att nå till år 2030 enligt den fördjupade utvärderingen som gjorts inom miljö målssystemet år 2023. Det enda miljö kvalitetsmålet som bedöms som nära att nås till år 2030 är Giftfri miljö. För detta samt för Ingen övergödning bedöms utvecklingen gå åt rätt håll. Utvecklingen för indikatorerna kopplade till livsmedelskedjan för de två målen visar dock inga statistiskt signifikanta trender sedan år 2016. Utvecklingen av Generationsmålet samt målen Begränsad klimatpåverkan och Ett rikt växt- och djurliv går åt fel håll, medan utvecklingen för målet Ett rikt odlingslandskap är neutral.

¹ Förädlingsvärdet visar värdet på produktionen minus värdet av använda insatsvaror.

Bland indikatorerna som är kopplade till livsmedelsstrategin ser vi bland annat att

- jordbrukssektorns växthusgasutsläpp minskar, men för långsamt,
- arealen ängs- och betesmarker ökat något, dock samtidigt som antalet betande får och nötkreatur som behövs för att hävda markerna har minskat,
- arealen åkermark har minskat stadigt sedan år 2016.

Utvecklingen av social hållbarhet inom livsmedelskedjan varierar mellan länen

Det finns flera aspekter som kan kopplas till social hållbarhet i livsmedelskedjan: företags- och arbetsmiljö, jämlikhet och tillväxt, men också djurhälsa, djurvälstånd och antibiotikaresistens samt folkhälsa. Utvecklingen i länen varierar, och det finns statistiskt signifikanta trender i flera län mellan åren 2016 och 2020: antalet företag och deras förädlingsvärde ökade i vissa län, medan samma indikatorer minskade i andra län samma år. Rapporten visar en signifikant försämring av svenskarnas matvanor mellan åren 2016 och 2022. Lagstiftning, frivilliga åtaganden och långsiktigt arbete inom djurskydd, djurhälsa och växtodling skapar mervärden. Men allt viktigare för konsumenten i rådande lågkonjunktur blir priset på varorna.

Minskad sårbarhet kräver robusta och motståndskraftiga företag

Grunden för att minska livsmedelskedjans sårbarhet är att dess företag är robusta, motståndskraftiga och rustade att hantera oförutsedda händelser och yttre omständigheter. Lönsam produktion är en förutsättning, men ingen garanti, för att företagen ska investera i åtgärder som minskar miljöpåverkan. Samtidigt kräver produktion av livsmedel odlingsbar mark, tjänligt vatten, fungerande ekosystemtjänster och ett stabilt klimat. Om dessa faktorer äventyras påverkas sårbarheten, eftersom jordbruksmarken är en grundläggande resurs för svensk livsmedelsproduktion på samma sätt som tillgången på vatten är centralt för livsmedelskedjan. Även tillgången på kompetent arbetskraft och djursjukdomar kan påverka livsmedelsproduktionen och livsmedelskedjans sårbarhet.

Så här har åtgärderna i livsmedelsstrategins handlingsplaner bidragit till att livsmedelsstrategins mål

I livsmedelsstrategins handlingsplaner finns åtgärder som ska bidra till att nå strategins mål. Ett resultat är att uppdraget Grogrund bidragit till att utveckla den kommersiella växtförädlingen med nya sorter av grödor på marknaden. Ett annat resultat under år 2021 var att kompetenscentrum för vattenhantering i jordbruket fått genomslag i Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken. Livsmedelsstrategin har också varit vägledande i prioriteringen mellan olika åtgärder i Sveriges strategiska plan för genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027. Mål för ekologisk produktion och konsumtion kommer dock bli svåra att nå. Uppdrag i handlingsplanerna med koppling till regler och villkor kan bidra till måluppfyllelsen. Men fortsatt och utvecklade samordning krävs, både mellan uppdrag i livsmedelsstrategins handlingsplaner och med andra uppdrag och processer.

Summary

In order to achieve the overall goal of the Food Strategy of an increased and sustainable food production throughout the country, while meeting relevant environmental goals, companies need to be profitable and competitive. This year's report shows the development in the food supply chain from the year 2016, which was the year before the Food Strategy was approved, until the year 2021. A new element this year is the use of regression models to analyse the development of relevant indicators as well as an increased focus on reduced vulnerability in the food supply chain. The regression analysis shows whether the development is statistically significant, i.e. whether the development probably cannot be explained by chance alone.

Increased profitability in the food trade sector, but not in other areas

The profitability of the food supply chain as a whole was unchanged between 2016 and 2021, but the development differed between the sectors. The food trade sector showed a statistically significant improvement in profitability. The primary production sector and food production industry presented small improvements that were not statistically significant. The restaurant sector showed a statistically significant deterioration in profitability.

The changes in profitability during the period have been largely caused by external circumstances such as the drought in 2018, the covid-19 pandemic and that the prices of inputs and means of production have risen sharply, while market prices have risen to varying degrees. The effects differ for different production branches and individual primary producers. The impact of external circumstances require that the companies have room for action in the form of, among other things, higher margins in order to be less vulnerable and better equipped for the future.

Production shows some resilience despite increasing costs

The added value², which is one of the indicators used to monitor production, increased in the food supply chain between the years 2016 and 2020. The increase in added value was shown to be statistically significant. But the growth of the food supply chain was lower than that of the total business economy. The food production industry and food trade sector presented significant increases in production, while there are no statistically significant results for the development of the production in the primary production sector and the restaurant sector. Another indicator used to monitor production is production volume in primary production, which in 2021 remained at the same level as in 2016, while at the same time the sector was able to be compensated for the increased production costs faster than before. One reason may be the experiences gained as a result of the drought in 2018. This means that primary production has shown resilience against the ongoing cost crisis.

No relevant environmental quality objectives are deemed achievable by 2030

None of the seven environmental quality objectives identified as particularly relevant to the Food Strategy are possible to achieve by 2030, according to the in-depth evaluation carried out in 2023 within the environmental objective system. A Non-Toxic Environment is the only environmental quality objective expected to be close to being achieved by 2030. The indicators for this environmental quality objective are considered to be developing in the right direction, accompanied by the indicators for the environmental quality objective Zero Eutrophication. However, the development of the indicators linked to the food supply chain for these two environmental quality objectives shows no statistically significant trends since 2016.

² The added value is the value of production minus the value of inputs.

The indicators for the Generational Goal and the environmental quality objectives Reduced Climate Impact and A Rich Diversity of Plant and Animal Life are developing in the wrong direction, while the development of the indicators for A Varied Agricultural Landscape are neutral. Regarding the indicators linked to the food supply strategy we see, among other things, that

- the greenhouse gas emissions of the agricultural sector are decreasing, but not quickly enough
- the area of meadows and pastures has increased slightly, but at the same time the number of grazing sheep and cattle, which are needed to maintain the area, has decreased
- the area of arable land has decreased steadily since 2016.

The development of social sustainability within the food supply chain varies between counties

There are several aspects that can be linked to social sustainability in the food chain: business and work environment, equality and growth, but also animal health, animal welfare and antibiotic resistance as well as public health. The development of the foods supply chain in the different counties varies, and there are significant trends in several counties between the years 2016 and 2020: the number of companies and their value added increased in some counties, while the same indicators decreased in other counties in the same year. The report shows a significant deterioration in Swedes' eating habits between the years 2016 and 2022. Legislation, voluntary commitments and long-term work in animal welfare, animal health and crop cultivation create added value. But in the current recession the price of the goods is also increasingly important for the consumer.

Reducing vulnerability requires robust and resilient businesses

In order to reduce the vulnerability of the food supply chain it is important that the companies are robust, resilient and equipped to deal with unforeseen events and external circumstances. Profitable production is a prerequisite, but not a guarantee, for companies to invest in measures that reduce environmental impact. At the same time, food production requires arable land, serviceable water, functioning ecosystem services and a stable climate. If these factors are compromised, the vulnerability of food production is affected, because agricultural land is a fundamental resource for Swedish food production in the same way that access to water is central to the food supply chain. The availability of competent labour and animal diseases can also affect food production and the vulnerability of the food chain.

How the activities in the Food Strategy's action plans contributes to the Food Strategy's goals

The Food Strategy's action plans contain activities that aim to contribute to achieving the strategy's goals. One noticeable result is that the Grogrund mission contributed to developing commercial plant breeding with new varieties of crops on the market. Another result in 2021 was that the Competence Center for Water Management in Agriculture was reflected in Sweden's strategic plan for the Common Agricultural Policy. The Food Strategy has also guided the prioritization of various actions in Sweden's strategic plan for the implementation of the Common Agricultural Policy 2023–2027. However, targets for organic production and consumption will be difficult to achieve. Activities in the action plans linked to rules and conditions can contribute to the achievement of relevant goals. But continued and developed coordination is required, both between activities in the Food Strategy's action plans and with other assignments and processes.

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Summary	6
1 Inledning.....	12
1.1 Livsmedelsstrategins fyra mål och önskvärd riktning.....	12
1.2 Syfte och frågeställningar	14
1.3 Avgränsningar	15
1.4 Disposition	16
1.5 Samråd	17
2 Slutsatser och sammanfattande diskussion.....	18
3 Utgångspunkter för uppföljning av livsmedelskedjan.....	35
3.1 Konkurrenskraft	35
3.2 Hållbar livsmedelskedja	35
3.2.1 Ekonomisk hållbarhet	36
3.2.2 Miljömässig hållbarhet	36
3.2.3 Social hållbarhet.....	38
3.3 Minskad sårbarhet i livsmedelskedjan.....	38
3.3.1 Påverkansfaktorer som påverkar livsmedelskedjans sårbarhet.....	40
3.4 Metod för uppföljning av livsmedelskedjans utveckling.....	42
3.4.1 Indikatorer	42
3.4.2 Trendanalys.....	43
3.4.3 Statistik	44
4 Livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion	47
4.1 Går utvecklingen åt rätt håll?	48
4.2 Konkurrenskraft	49
4.2.1 Lönsamhetens utveckling	49
4.2.2 Svensk marknadsandel.....	59
4.2.3 Innovation	60
4.3 Produktion	62
4.3.1 Förädlingsvärdets utveckling	62
4.3.2 Produktionsvolymens utveckling	66
4.3.3 Den internationella handelns betydelse för produktionen.....	67
4.4 Den senaste utvecklingen.....	71
4.5 Årsarbetstider och kompetensnivå.....	73
4.6 Turismens betydelse för produktionen	76
4.7 Minskad sårbarhet	77
4.7.1 Tillgång och priser på insatsvaror och råvaror	78
4.7.2 Livsmedelspriser och inflation	80
4.8 Sammanfattande kommentarer	81

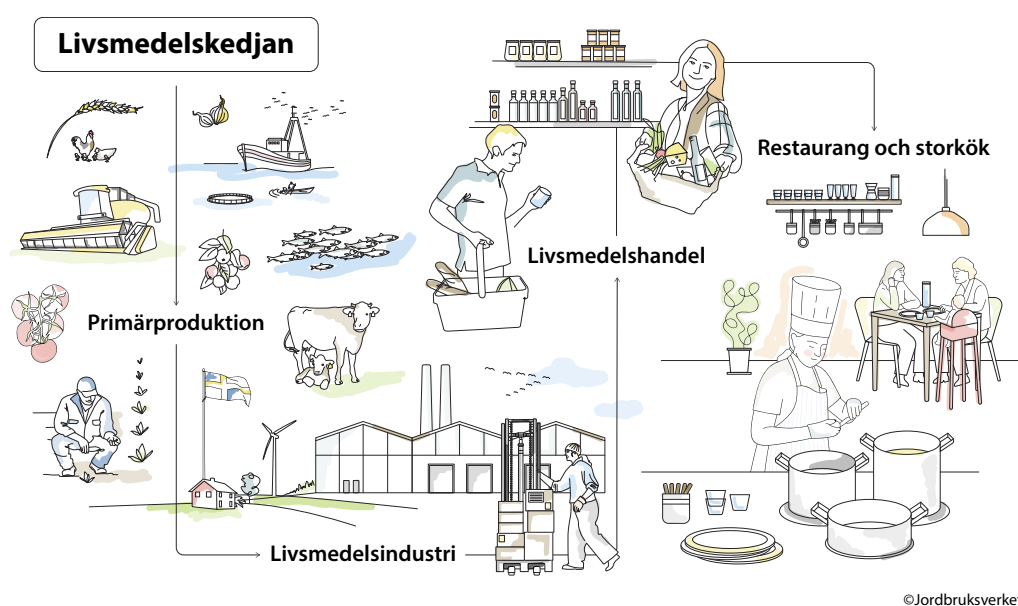
5	Livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet	83
5.1	Går utvecklingen åt rätt håll?	83
5.1.1	Generationsmålet.....	86
5.1.2	Begränsad klimatpåverkan.....	88
5.1.3	Giftfri miljö	92
5.1.4	Ingen övergödning	93
5.1.5	Ett rikt odlingslandskap.....	94
5.1.6	Ett rikt växt- och djurliv.....	97
5.1.7	Hav i balans samt levande kust och skärgård.....	98
5.1.8	God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering)	99
5.2	Andra miljöaspekter kopplade till livsmedelskedjan	100
5.3	Det regionala och lokala perspektivet	100
5.4	Minskad sårbarhet	100
5.4.1	Förlust av jordbruksmark.....	101
5.4.2	Ett förändrat klimat.....	103
5.4.3	Tillgång till vatten och markavvattning	104
5.4.4	Sårbarhet kopplat till ekosystemtjänster	105
5.5	Sammanfattande kommentarer	106
6	Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen	109
6.1	Går utvecklingen åt rätt håll?	109
6.2	Företags- och arbetsmiljö.....	111
6.2.1	Arbetsmiljö.....	112
6.3	Jämlikhet inom livsmedelskedjan	115
6.4	Levande landsbygd	116
6.4.1	Lokaliseringsfördelar i livsmedelskedjan	117
6.4.2	Utvecklingen i länen.....	119
6.5	Djurhälsa och djurvälstånd	121
6.5.1	Antibiotikaanvändning.....	122
6.6	Matmiljöns betydelse för konsumenternas val, matvanor och hälsa.....	124
6.6.1	Konsumtionen av mat.....	124
6.7	Framtidstro och yrkesstolthet.....	126
6.8	Minskad sårbarhet	127
6.8.1	Djursjukdomar som drabbar livsmedelsproduktionen.....	127
6.8.2	Tillgång på kompetent arbetskraft	130
6.8.3	Konsumentpreferenser	132
6.9	Sammanfattande kommentarer	134
7	Uppdrag i livsmedelsstrategins handlingsplaner år 2021	135
7.1	Inledning	135
7.2	Strategiskt område Regler och villkor.....	136
7.2.1	Uppföljning av uppdragen.....	136
7.2.2	Hur bidrar uppdragen till livsmedelsstrategins mål?.....	138

7.3	Strategiskt område Konsument och marknad.....	141
7.3.1	Uppföljning av uppdragen.....	141
7.3.2	Hur bidrar uppdragen till livsmedelsstrategins mål?.....	145
7.4	Strategiskt område Kunskap och innovation.....	151
7.4.1	Uppföljning av uppdragen.....	152
7.4.2	Hur bidrar uppdragen till livsmedelsstrategins mål?.....	152
7.5	Horisontella uppdrag.....	154
7.5.1	Uppföljning av uppdragen.....	154
7.5.2	Hur bidrar åtgärderna till livsmedelsstrategins mål?.....	155
7.6	Sammanfattande kommentarer.....	156
8	Referenser.....	157
	Bilaga A: Benämning av SNI-näringsgrenar enligt SNI 2007.....	172
	Bilaga B: Grundläggande indikatorer.....	174
	Bilaga C: Resultat av regressionsanalyser.....	176
	Bilaga D: Uppställning av en resultaträkning med kostnadsuppdelning.....	182
	Bilaga E: Fördjupning – Primärproduktionen.....	183
	Bilaga F: Fördjupning – Livsmedelsindustri.....	201
	Bilaga G: Fördjupning – Livsmedelshandel.....	209
	Bilaga H: Fördjupning – Restaurang.....	217
	Referenser Bilaga E–H.....	224
	Bilaga I: Statistikbilaga – Övergripande målet.....	226
	Bilaga J: Statistikbilaga – Strategiskt område 1, Regler och villkor.....	241
	Bilaga K: Statistikbilaga – Strategiskt område 2, Konsument och marknad.....	245
	Bilaga L: Statistikbilaga – Strategiskt område 3, Kunskap och Innovation.....	249
	Bilaga M: Enkät till branschorganisationer.....	255

1 Inledning

Livsmedelsstrategin är en långsiktig tillväxtstrategi som sträcker sig till och med år 2030 och inkluderar hela livsmedelskedjan (se Figur 1). Det övergripande målet är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås och det skapas en hållbar tillväxt och sysselsättning i hela landet (Regeringen, 2017).

Jordbruksverket ska löpande följa och utvärdera livsmedelskedjans utveckling över tid samt följa och utvärdera genomförandet av livsmedelsstrategin (Regeringen, 2017) (Regeringen, 2019). Detta görs i samråd med berörda myndigheter genom en årlig rapport och en fördjupad analys vart fjärde år.

Figur 1. Livsmedelskedjans fyra led

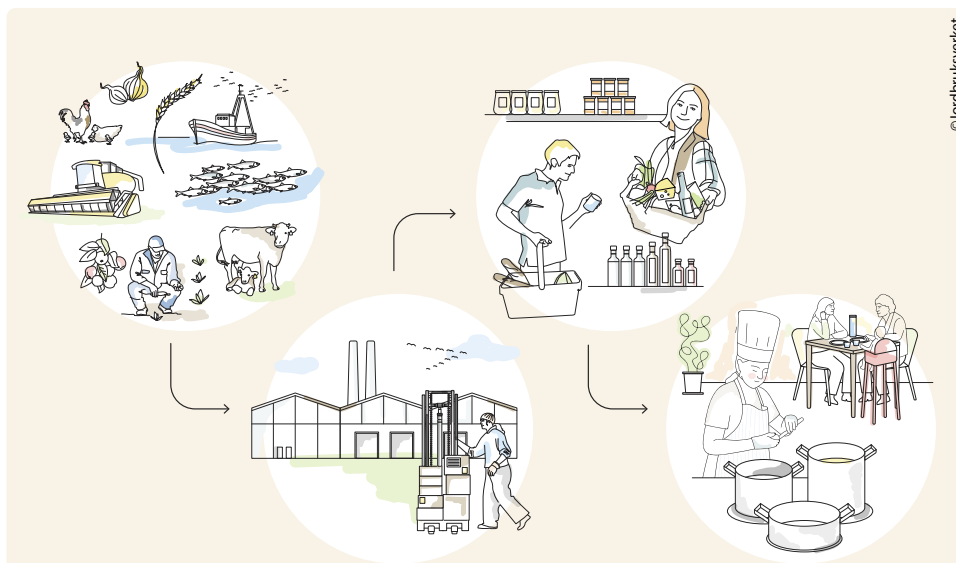
Not: Se Bilaga A för en detaljerad genomgång av vilka SNI³-koder som ingår i livsmedelskedjan

Källa: (SCB, 2007), egen bearbetning.

1.1 Livsmedelsstrategins fyra mål och önskvärd riktning

Livsmedelsstrategins fyra mål beslutades med bred majoritet av riksdagen i juni år 2017. De fyra målen består av ett övergripande mål och ett mål för vart och ett av de tre strategiska områdena, se Figur 2. För att ändra målen behövs ett nytt riksdagsbeslut.

3 Standard för svensk näringsgrensindelning (SNI).

© Jordbruksverket

Det övergripande målet

Det övergripande målet för livsmedelsstrategin ska vara en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Produktionsökningen, både konventionell och ekologisk, bör svara mot konsumenternas efterfrågan. En produktionsökning skulle kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska.

Mål för 3 strategiska områden

Regler och villkor

Målet för det strategiska området Regler och villkor ska vara att utformningen av regler och villkor ska stödja målet om en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja där produktionen ökar. Detta genom ändamålsenliga skatter och avgifter, regelförenklingar, administrativa lättnader och andra åtgärder för att stärka konkurrenskraften och lönsamheten.

Konsument och marknad

Målet för det strategiska området Konsument och marknad ska vara att konsumenterna ska ha ett högt förtroende för livsmedlen och kunna göra medvetna och hållbara val, exempelvis av närproducerat och ekologiskt. Marknaden för livsmedel ska kännetecknas av en väl fungerande konkurrens. Den svenska livsmedellexporten ska ges förutsättningar att öka för att möta efterfrågan på relevanta marknader.

Kunskap och innovation

Målet för det strategiska området Kunskap och innovation ska vara att stödja kunskaps- och innovationssystemet för att bidra till ökad produktivitet och innovation i livsmedelskedjan samt hållbar produktion och konsumtion av livsmedel.

Figur 2. Livsmedelsstrategins fyra mål

Källa: (Regeringen, 2017), egen bearbetning

Livsmedelsstrategins fyra mål är riktningmål, vilket innebär att det inte finns några preciserade nivåer som ska uppnås utan endast en önskvärd riktning för utvecklingen. I Tabell 1 redovisas önskvärd riktningen för ett urval av identifierade indikatorer. Observeras bör att utvecklingens riktning **inte** är självklar för alla indikatorer, utan den beror på vilken utgångspunkt man har och de olika utgångspunkterna kan leda till att målavvägningar kan behöva göras.

Tabell 1. Önskvärd riktning för ett urval av indikatorer som används för att följa utvecklingen

Öka	Oförändrad (inte minska)	Oförändrad (inte öka)	Minska
Företagens konkurrenskraft ¹	Antal företag	Försäljning av antibiotika	Matsvinn
Företagens lönsamhet ²	Växtnärings-balanser fosfor*	Växtnärings-balanser fosfor*	Ohälsosamma matvanor
Produktion ³			Utsläpp av växthusgaser
Export ⁴			Växtnäringsbalanser (kväve)
Sysselsättning			Växtskyddsmedel (Harmoniserad riskindikator för växtskyddsmedel)
Arbetskrafts produktivitet			Antalet rödlistade arter
Utbildningsnivå			Sårbarheten
Fjärilar i gräsmarker och odlingslandskapets fåglar			
Areal betesmark			
Andel fisk- och skaldjursbestånd som nyttjas hållbart			
Indikator över hållbar fångst			

Not 1: Nettomarginal, svensk marknadsandel, Innovation (FoU-satsningar)

Not 2: Nettomarginal, Rörelsemarginal, Avkastning på eget kapital

Not 3: Förädlingsvärde, produktionsvolym, andel ekologisk produktion

Not 4: Turismens exportvärde, export av jordbruksvaror och livsmedel

Not *: Ur ett nationellt perspektiv är tillförseln och bortförseln av fosfor generellt i balans och bör varken öka eller minska.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med den årliga rapporten är att förse regeringen, Tillväxtverket och andra berörda aktörer med relevanta beslutsunderlag för det vidare arbetet med livsmedelsstrategins genomförande. I rapporten redovisas hur livsmedelskedjan⁴ har utvecklats utifrån det övergripande målet och målen för de tre strategiska områdena (Regler och villkor, Konsument och marknad samt Kunskap och innovation) som finns i regeringens proposition 2016/17:104. Rapporten följer även uppdrag i strategins handlingsplan (som genomfördes år 2021) baserat på den rapport som Analys Mason tagit fram på uppdrag av Tillväxtverket (Analys Mason, 2022).

⁴ Det vill säga utvecklingen för de företag som har huvudsaklig verksamhet inom livsmedelskedjan.

Årsrapporten besvarar följande frågeställningar:

- Hur har konkurrenskraften i livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2016?
- Hur har produktionen i livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2016??
- Nås de miljömål som har identifierats som särskilt relevanta för livsmedelskedjan?

Dessutom diskuteras vilken betydelse livsmedelskedjan har för den sociala dimensionen av hållbarhet och i vilken utsträckning uppdragen i livsmedelsstrategins handlingsplaner kan bidra till att livsmedelsstrategins mål nås.

1.3 Avgränsningar

En mängd olika faktorer påverkar livsmedelskedjans utveckling och det är inte möjligt att isolera effekterna av livsmedelsstrategin. Det kan dessutom vara svårt att se effekterna av politiska beslut på kort sikt, eftersom det tar lång tid till de beslutade åtgärderna ger resultat. Dessutom är några av de uppdrag som genomförs av sådant slag att de inte kan förväntas ge effekt förrän på längre sikt, till exempel åtgärder kopplat till forskning och innovation.

Rapportens beskrivningar och analyser görs på en aggregerad nivå för de olika leden i livsmedelskedjan. Varje led består av flera olika delbranscher och ibland skiljer sig utvecklingen åt mellan dessa. Det är därför inte möjligt att i detalj förklara de trender och samband som presenteras i rapporten. Eftersom de olika leden bedriver sin verksamhet utifrån olika förutsättningar bör jämförelser mellan leden undvikas. Istället bör nyckeltalen användas för att studera utvecklingen över tid för respektive led var för sig.

I likhet med årsrapporten år 2022 inkluderas företag med minst 200 000 kronor i omsättning.⁵ Syftet med att tillämpa en omsättningsgräns är att redovisa statistik för de grundläggande indikatorerna som aggregerats utifrån observationer av företag som drivs med viss långsiktighet och med ett vinstintresse. Många av de allra minsta företagen är hobbyverksamheter eller företag i mycket tidigt startskede eller i nedläggningsfas. Merparten av dessa företag är inte representativa för den del av branschen som utgörs av företag som drivs affärsmässigt. Statistiken för dessa allra minsta företag innehåller också ett relativt stort mått av osäkerhet. När en omsättningsgräns på 200 000 kronor tillämpas exkluderas en stor andel av alla företag (just under 50 procent i en delsektor), men nästintill inget av nettoomsättningen (som mest drygt 2 procent i en delsektor) och förädlingsvärdet (som mest mindre än 1 procent en delsektor). De mindre företagen kan dock vara viktiga för livsmedelsförsörjningen i hela landet. De kan även bidra till en förbättrad miljö och en levande landsbygd.

5 Motsvarande tröskelvärde används i andra studier och undersökningar, bl.a. i Tillväxtverkets återkommande undersökning Företagens villkor och verklighet.

Enligt livsmedelsstrategins övergripande mål ska produktionen öka samtidigt som relevanta miljömål nås. I rapporten har vi utöver Generationsmålet⁶ identifierat sju⁷ miljökvalitetsmål som har en tydlig koppling till livsmedelskedjan (framför allt primärproduktionen). Denna avgränsning utesluter inte att andra miljömål också kan vara viktiga i arbetet med livsmedelsstrategin.

De redovisade indikatorerna påverkas av många faktorer förutom livsmedelsstrategin. Till exempel varierar produktionen och miljöpåverkan med årsmån och flera andra faktorer som är svåra att påverka, särskilt på kort sikt. Den allmänna trenden för indikatorerna som följs bör därför tolkas med försiktighet, i synnerhet kopplingen till livsmedelsstrategin.

Årets rapport har ett ökat fokus på att sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska, men avsikten är inte att formulera en egen definition av vad som menas med sårbarhet i livsmedelskedjan. I stället används definitioner och begrepp som används i andra sammanhang kopplat till livsmedelssäkerhet och livsmedelsproduktion.

Uppföljningen och utvärderingen av uppdragen i livsmedelsstrategins handlingsplaner som genomfördes år 2021 begränsas till de uppdrag som lämnat årsrapporter till Tillväxtverket. Det ingår inte i uppdraget att föreslå konkreta åtgärder för att mål inom de olika hållbarhetsdimensionerna nås.

1.4 Disposition

Årets rapport består av sju kapitel och flera bilagor, som bland annat innehåller fördjupad information om utvecklingen av konkurrenskraft och produktion i de fyra leden (se bilaga E–H).

Det första kapitlet ger en översiktlig beskrivning av livsmedelsstrategins fyra mål (och önskvärd riktning för ett urval av indikatorer) men innehåller också syfte, frågeställningar och avgränsningar. I det andra kapitlet (Slutsatser och sammanfattande diskussion) svarar vi på rapportens frågeställningar och diskuterar resultatet. Teoretisk ansats liksom definitioner och metoder som vi använder för att följa utvecklingen i livsmedelskedjan och utvärdera livsmedelsstrategin finns i det tredje kapitlet (Utgångspunkter för uppföljning av livsmedelskedjan). Det fjärde kapitlet (Livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion) fokuserar på den övergripande utvecklingen för livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion mellan åren 2016–2021⁸. I kapitel fem (Livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet) redogör vi för uppfyllelsen

6 Generationsmålet anger inriktningen för den samhällsomställning som krävs inom en generation för att miljökvalitetsmålen ska nås. Generationsmålet är därför vägledande för miljöarbetet på alla nivåer i samhället. I målet står också att arbetet med att lösa de svenska miljöproblemen inte ska ske på bekostnad av att vi exporterar miljö- och hälsoproblem till andra länder.

7 De sju miljömålen är: Begränsad klimatpåverkan, Ett rikt växt och djurliv, Ett hav i balans samt levande kust och skärgård, Ett rikt odlingslandskap, God bebyggd miljö, En giffri miljö samt Ingen övergödning.

8 Rapporten visar därmed utvecklingen innan Rysslands invasion av Ukraina i februari år 2022.

av miljömål som är särskilt relevanta för livsmedelsstrategin. Kapitel sex (Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen) innehåller en diskussion av utvecklingen för ett urval av indikatorer kopplade till den sociala dimensionen av hållbarhet. I det sjunde och sista kapitlet (Uppdrag i livsmedelsstrategins handlingsplaner år 2021) följer vi de uppdrag som genomfördes år 2021 i livsmedelsstrategins handlingsplaner.

1.5 Samråd

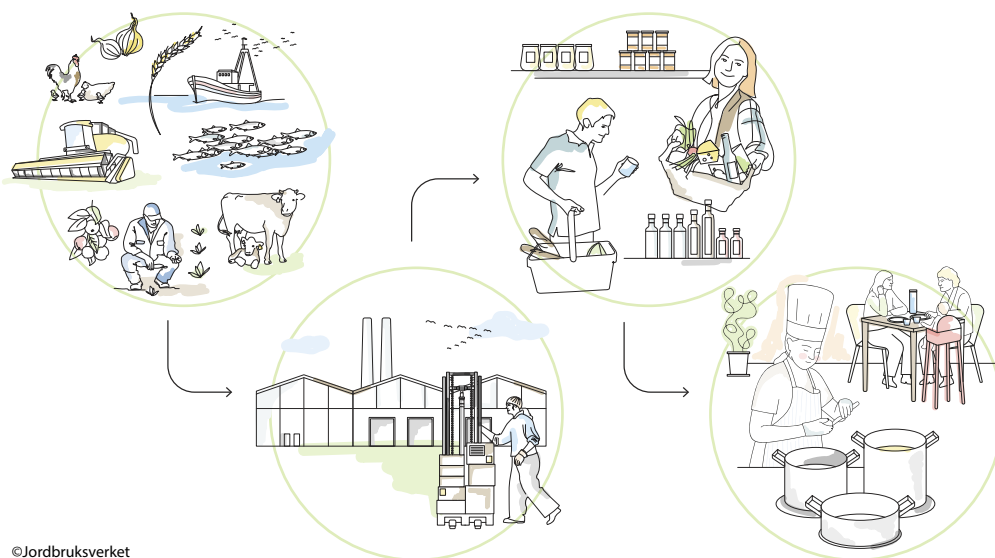
Under samrådsprocessen våren 2022 framfördes önskemål om att bland annat fortsätta utveckla rapporten, men också att tydliggöra önskvärd riktning för indikatorernas utveckling och återge livsmedelsstrategins fyra mål. Dessutom fanns önskemål om att på ett bättre sätt inkludera sårbarhet i rapporten.

Vår bedömning är att rapporten i stort beaktar de kommentarer som lämnats under samrådsprocessen och som ryms inom uppdraget. I vissa fall kommer vi ta med oss inspel till kommande årsrapporter.

2 Slutsatser och sammanfattande diskussion

Livsmedelsstrategins övergripande mål är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta miljömål nås. En förutsättning för minskad sårbarhet är en hållbar livsmedelsproduktion.

I detta kapitel svarar vi på frågeställningarna i årets uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin och diskuterar resultatet. Först beskrivs utvecklingen av livsmedelskedjans konkurrenskraft⁹, som mäts genom att bland annat studera den långsiktiga lönsamheten hos företag i livsmedelskedjan. Därefter redogör vi för utvecklingen av produktionen i livsmedelskedjan, följt av uppfyllelsen av miljömål som är särskilt relevanta för livsmedelsstrategin. Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet diskuteras sedan, liksom förutsättningar för minskad sårbarhet i livsmedelskedjan. Slutligen redogör vi för i vilken utsträckning åtgärderna i livsmedelsstrategins handlingsplaner kan bidra till att livsmedelsstrategins mål nås.

Årets rapport visar utvecklingen i livsmedelskedjan från och med år 2016 (året innan livsmedelsstrategin beslutades) och fram till det år det finns senast tillgängliga data, vilket ibland är år 2020 och ibland år 2021. En nyhet i årets rapport är att vi använder regressionsmodeller för att analysera utvecklingen för en uppsättning indikatorer. På så sätt kan vi få en bättre uppfattning om huruvida utvecklingen kan sägas vara en signifikant¹⁰ trend eller om de förändringar som observeras beror på tillfälliga variationer. Men vi kan inte med säkerhet koppla eventuella trender till något som hänt under eller efter år 2016. Sådana händelser kan nämligen vara en effekt av en pågående trend som började före år 2016.

9 Begreppet konkurrenskraft definieras som: Förmågan hos enskilda företag att bedriva verksamhet som är lönsam på lång sikt.

10 En signifikant trend är, förenklat uttryckt, en ökande eller minskande trend som troligen inte enbart kan förklaras av slumpen.

Utvecklingen av konkurrenskraften i livsmedelskedjan sedan år 2016

Små förbättringar av lönsamheten har skett mellan åren 2016 och 2021 i de tre första leden i livsmedelskedjan: primärproduktion, livsmedelsindustri och livsmedelshandel. Men endast för livsmedelshandeln visar trendanalysen en signifikant positiv trend för rörelsemarginalen. I det fjärde ledet i livsmedelskedjan, restaurangledet, visar analysen en signifikant negativ trend för rörelsemarginalen och avkastningen på eget kapital. För den totala livsmedelskedjan var lönsamheten oförändrad under perioden.

Konkurrenskraftiga och hållbara företag behövs för att skapa en ekonomisk tillväxt som inte leder till ökad belastning på miljön eller får negativa konsekvenser för människors hälsa och välfärd. Återkommande kriser och yttre omständigheter visar på behovet av lönsamma och motståndskraftiga företag. För att mäta företagets konkurrenskraft har vi använt tre mått på lönsamhet, så kallade nyckeltal¹¹.

Oförändrad lönsamhet i livsmedelskedjan i stort

Det var förhållandevis små variationer i de tre lönsamhetsmått¹² under perioden 2016 till 2021 i livsmedelskedjan som helhet, men utvecklingen skilde sig åt mellan leden. Restaurangledet drabbades hårdast av covid-19-pandemin, och trots förbättrade nyckeltal år 2021 hade två¹³ av restaurangledets nyckeltal en signifikant negativ trend mellan 2016 och 2021. I livsmedelskedjans tre första led (primärproduktion, livsmedelsindustri och livsmedelshandel) förbättrades nyckeltalen något under perioden, men bara i livsmedelshandeln fanns en signifikant positiv trend för rörelsemarginalen.

När pandemin började avta under år 2021 uppstod flera flaskhalsar, som ledde till snabba kostnadsökningar för bland annat energi och transporter. Under andra halvan av år 2021 började kostnaderna att stiga kraftigt, och kostnadsökningen förstärktes ytterligare när Ryssland invaderade Ukraina i slutet av februari år 2022.

11 Nettomarginal, rörelsemarginal samt avkastning på eget kapital.

12 *Nettomarginalen* visar resultatet efter finansiella poster i procent av nettoomsättningen, det vill säga hur effektivt företaget utnyttjar sin omsättning för att skapa ett överskott.

Rörelsemarginalen visar rörelseresultatet i procent av nettoomsättningen, det vill säga det överskott som varje omsättningskrona ger efter avdrag för rörelsens kostnader.

Avkastning på eget kapital visar rörelseresultat efter finansiella poster i procent av företagets egna kapital, det vill säga om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget eller om det är bättre att ta ut och omplacera pengarna.

13 Rörelsemarginalen och avkastning på eget kapital.

Med andra ord har effekterna på företagens lönsamhet i stor omfattning påverkats av yttre omständigheter som att priserna på produktionsmedel har stigit kraftigt, samtidigt som marknadspriserna stigit i olika grad. Effekten på lönsamheten har varierat för olika produktionsgrenar och enskilda primärproducenter beroende på när priserna på produktionsmedel ökade och hur mycket marknadspriserna steg. I det korta perspektivet har krisstödet hjälpt företagen att klara likviditeten. För att företagen ska vara mindre sårbara, bättre rustade för framtiden och kunna motstå negativa effekter orsakade av yttre omständigheter krävs handlingsutrymme i form av bland annat högre marginaler.

Rapporten visar, på en mer detaljerad nivå, att både nettomarginalen och rörelsemarginalen förbättrades i 19 av livsmedelskedjans 24 delsektorer. Nyckeltalen för de två lönsamhetsmåten förbättrades i samtliga av jordbrukets delsektorer, men minskade i fisket och vattenbruket. Även inom livsmedelsindustrin förbättrades nyckeltalen, men inte för företag som huvudsakligen tillverkar mjöl, mixer, flingor och stärkelse och företag som bland annat tillverkar konfektyr, te, kaffe och färdigrätter.

Rapporten visar också en signifikant positiv trend av arbetskraftsproduktiviteten¹⁴ i livsmedelskedjan. Bortsett från restaurangledet hade arbetskraftsproduktiviteten i livsmedelskedjan en liknande utveckling som näringslivet som helhet.

Lantbrukares framtidstro minskade under 2022, men företagsinkomsten ökade

Statistik över lönsamheten för senare år är inte färdigställd. Men preliminära uppskattningar visar att lantbrukets företagsinkomst ökade trots företagets farhågor mellan åren 2021 och 2022 (Jordbruksverket, 2023). Omvärldshändelser i form av kraftiga prisökningar på jordbrukets insatsvaror och stigande marknadspriser på bland annat spannmål, oljeväxter och mjölk gör dock att den preliminära beräkningen av företagsinkomsten är mer osäker än ett normalår.

I början av år 2022 fanns en stark oro om den framtida lönsamheten inom främst jordbrukssektorn. Till exempel visade LRF:s gröna näringslivsindex på en dramatisk nedgång under första kvartalet år 2022 jämfört med tredje kvartalet år 2021. Enligt Ludvig & Co Lantbruksbarometer trodde grisproducenter och mjölkföretag på en förbättrad lönsamhet, medan växtodlings- och nötköttsproducenter trodde på en försämrad lönsamhet (Jordbruksverket, 2022).

¹⁴ Arbetskraftsproduktivitet används för att följa utvecklingen av hur effektivt företaget är och beräknas som kvoten mellan förädlingsvärde och antalet anställda.

Bibehållen eller ökad svensk marknadsandel, förutom för ost

Den svenska produktionens konkurrenskraft kan även mätas med hjälp av svensk marknadsandel, som visar hur stor del av den totala förbrukningen som produceras i Sverige. Trendanalysen visar endast i ett fall på en signifikant negativ trend för den svenska marknadsandelen, nämligen för ost. I övrigt är den svenska marknadsandelen oförändrad eller har ökat – det finns en signifikant positiv trend för den svenska marknadsandelen för tomater, nötkött, griskött och matfågel mellan åren 2016 och 2021.

Fortsatt viktigt med satsningar på kunskap och innovation

Företagens lönsamhet påverkas av deras produktivitet och förädlingsgrad, men även av möjligheten att ta till sig nya tekniker och ny kunskap för att tillgodose konsumenternas behov och på så sätt öka efterfrågan. En viktig del är forskning och utveckling (FoU), som är centralt för att nå livsmedelsstrategins mål och skapa en långsiktig produktivitetstillväxt och ökande förädlingsgrad. Sverige har satsat förhållandevis lite på livsmedelsorienterad forskning, men nu pågår ett arbete med att stärka innovationskraften i livsmedelskedjan.

Regeringens forskningsproposition för åren 2021–2024 förstärkte det nationella forskningsprogrammet för livsmedel¹⁵, som ska bidra till ökad produktivitet och innovation, samt till hållbar produktion och konsumtion av livsmedel. Den hittills största insatsen är finansieringen av fyra centrumbildningar inom olika tema, så som sjömat, djurproduktion och växtbaserade produkter.

Precis som i förra årets rapport saknas officiell statistik över FoU-utgifter för mindre livsmedelsföretag, vilket begränsar möjligheterna att dra slutsatser som omfattar hela livsmedelskedjan. SCB:s statistik om forskning och utveckling baseras på urvalsundersökningar som bara omfattar företag med minst 10 anställda. Dessutom saknas primärproduktionen helt i undersökningarna om innovationsverksamhet i företagen. De uppgifter som ändå finns visar att för större företag i livsmedelskedjan minskade utgifterna för egen FoU mellan åren 2020 och 2021, samtidigt som andelen av livsmedelskedjans förädlingsvärde som utgjordes av FoU-utgifter ökade år 2020. En undersökning från Sweden Food Arena visar dock att andelen företag i livsmedelskedjan som introducerat en ny eller väsentligt förbättrad produkt, process eller metod är lika hög som i övriga näringslivet (Sweden Food Arena, 2021).

¹⁵ <https://www.formas.se/om-formas/vad-vi-gor/nationella-forskningsprogram/livsmedel.html>

Produktionen i livsmedelskedjan har ökat

Produktionen har ökat i livsmedelskedjan som helhet mellan åren 2016 och 2020, och även i livsmedelsindustrin och i livsmedelshandeln. Det framgår av trendanalysen, som visar en signifikant positiv trend för produktionen. Ökningen i livsmedelskedjan var dock svagare än i det totala näringslivet.

Vi följer produktionen genom att studera förädlingsvärdet (som förenklat visar värdet på produktionen minus värdet på använda insatsvaror) hos företagen i livsmedelskedjan. Det totala förädlingsvärdet i livsmedelskedjan uppgick till drygt 210 miljarder kronor år 2020¹⁶, vilket var en ökning jämfört med år 2016 och en signifikant positiv trend. Livsmedelskedjan hade en svagare tillväxt mellan åren 2016 och 2020 (9 procent) jämfört med det totala näringslivet (14 procent). En svagare tillväxt kan leda till svårigheter att attrahera investeringar och kapital, eftersom förväntningar om framtida avkastning är högre när investeringar görs i andra sektorer.

Produktionsutvecklingen skiljer sig precis som för lönsamhetens utveckling åt mellan livsmedelskedjans olika led och delbranscher. Trendanalysen visar en signifikant positiv trend för förädlingsvärdet inom livsmedelsindustrin och i livsmedelshandeln mellan åren 2016 och 2020, vilket innebär att produktionen inom dessa led har ökat. Den kraftigaste procentuella ökningen var dock inom primärproduktionen, men detta resultat är inte signifikant. I restaurangledet minskade förädlingsvärdet, men inte heller där är trenden signifikant.

Delvis ökad produktionsvolym i primärproduktionen

Produktionens utveckling följs även med volymuppgifter för primärproduktionen. Primärproduktionen låg kvar på ungefär samma nivå år 2021 som år 2016 (när volymutvecklingen studeras), samtidigt som ledet lyckades få ersättning för de höjda kostnaderna snabbare än tidigare. Detta visar på motståndskraft mot den pågående krisen i det svenska jordbruket.

Mellan åren 2016 och 2021 finns en signifikant positiv trend för produktionsvolymen av griskött, matfågel och tomater. Produktionsvolymen för andra produktgrupper hade mindre variationer som inte är signifikanta.

För att nå livsmedelsstrategins mål om en hållbar produktion behöver resurseffektiviteten öka och de varor och tjänster som produceras behöver använda en mindre mängd insatsvaror. Sett till resurseffektivitet är den nationella utvecklingen jämförbar med utvecklingen i EU.

¹⁶ Uppgifter efter år 2020 är inte tillgängliga.

Svensk export har ökat

Internationell handel är viktig för att produktionen ska vara effektiv och utvecklas. Det är genom handel som företag blir utsatta för konkurrens, vilket leder till ökad innovation och teknikutveckling. Dessutom är det ett uttalat mål i livsmedelsstrategin att exporten ska ges förutsättningar att öka. En ökad export och en större marknad stärker företagens lönsamhet eftersom det ger ett ökat nyttjande av investeringar, möjliggör avsättning under produktionstoppar och erbjuder avsättning av biprodukter som det inte finns avsättning för på närmare håll. En ökad efterfrågan leder i sin tur till ökad produktion och stärkt konkurrenskraft.

Den svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel uppgick till drygt 103 miljarder kronor år 2021. Trendanalysen visar en signifikant positiv trend mellan åren 2016 och 2021. En stor andel av den svenska livsmedelsexporten är vidareexport av fisk samt kräft- och blötdjur från Norge.¹⁷ Oljor och fetter följt av djurfoder, tobak och tobaksvaror följt av mejeriprodukter och levande djur är de produktgrupper vars exportvärde ökade mest.

Även import av vissa jordbruksvaror och råvaror till livsmedelsindustrin är i många fall nödvändig för att det ska vara möjligt att producera varor i Sverige. Insatsvaror som gödselmedel, växtskyddsmedel, foder, utsäde och drivmedel behöver också importeras för att jordbruket i Sverige ska kunna producera livsmedel. Dessutom efterfrågar många konsumenter livsmedel som inte går att producera i Sverige eller som bara finns tillgängliga under delar av året.

Livsmedelsstrategins mål om generella produktionsökningar är svåra att koppla till förändringar i miljön

Inget av de sju miljö kvalitetsmål som är identifierade som särskilt relevanta för livsmedelsstrategin bedöms vara möjliga att nå till år 2030. Det visar de ansvariga myndigheternas fördjupade utvärdering av miljömålssystemet 2023. Målet Giftfri miljö bedöms dock vara nära att nås till år 2030, förutsatt att åtgärderna inom EU:s kemikaliestrategi genomförs.

Sammantaget är det svårt att identifiera förändringar i miljön som går att koppla till förändringar av produktionen till följd av livsmedelsstrategin. Sedan år 2016, året innan livsmedelsstrategin beslutades, är förändringarna inom produktionen små. Utvecklingen går åt rätt håll för flera indikatorer, men det finns även indikatorer som går åt fel håll och i många fall saknas miljöövervakningsdata för att kunna följa utvecklingen på ett tillfredsställande sätt. De senaste årens omvärldshändelser gör det tydligt att konsumtionsmönster och produktionsförutsättningar kan förändras mycket på kort tid, något som i sin tur kan påverka den

¹⁷ Den svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel exklusive fisk samt kräft- och blötdjur uppgick till närmare 62 miljarder kronor, vilket var en ökning med 8 procent.

miljömässiga utvecklingen på sikt. Det råder stor osäkerhet kring utvecklingen framöver för de miljömål som har koppling till livsmedelskedjan.

Livsmedelsstrategins mål om generella produktionsökningar är svåra att koppla till förändringar i miljön och utvecklingen för de svenska miljömålen. Det är inte alltid möjligt att separera betydelsen av olika påverkansfaktorer från varandra och det tar ofta tid innan förändringar i produktionen leder till mätbara förändringar i miljön. Det går därmed inte att koppla produktionsökningarna för griskött, matfågel och tomater direkt till förändrade miljötillstånd.

Inga relevanta miljömål bedöms vara möjliga att nå till år 2030

Vi har utöver det mer övergripande Generationsmålet identifierat sju miljö-kvalitetsmål med tillhörande indikatorer som är särskilt relevanta för livsmedelskedjan:

- Begränsad klimatpåverkan
- Giffri miljö
- Ingen övergödning
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Ett rikt odlingslandskap
- God bebyggd miljö (precisering Hållbar avfallshantering)
- Ett rikt växt- och djurliv.

Inom miljömålssystemet har det gjorts en fördjupad utvärdering av miljömålen år 2023. Den fördjupade utvärderingen, som samordnas av Naturvårdsverket, har gjort en uppdaterad bedömning av möjligheterna att nå målen till år 2030. Utvärderingen bedömer att miljö-kvalitetsmålet Giffri miljö är nära att nås, men de andra sju målen, som identifierats som extra relevanta för livsmedelskedjan, bedöms inte vara möjligt att nå till år 2030.

Målet Giffri miljö bedöms ha en positiv utveckling och vara nära att nås till år 2030, förutsatt att åtgärderna inom EU:s kemikaliestrategi genomförs. Utvecklingen av indikatorn som vi från och med i år använder för att följa utvecklingen för Giffri miljö i utvärderingen och uppföljningen av livsmedelsstrategin, den harmoniserade riskindikatorn för växtskyddsmedel, visar dock en osäker trend sedan år 2016. Även för miljö-kvalitetsmålet Ingen övergödning bedöms utvecklingen gå åt rätt håll, enligt den fördjupade utvärderingen.

Utvecklingen för Generationsmålet samt miljö-kvalitetsmålen Begränsad klimatpåverkan och Ett rikt växt- och djurliv går enligt den fördjupade utvärderingen åt fel håll. För målet Ett rikt odlingslandskap bedöms utvecklingen till år 2030 som neutral enligt den fördjupade utvärderingen. För målet Hav i balans samt levande kust och skärgård går det inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

Slutsatserna om uppfyllelsen av miljömålen med koppling till livsmedelskedjan bygger på en bedömning av hur olika indikatorer kopplade till målen har utvecklats sedan år 2016. Nedan följer en beskrivning av några av de undersökta indikatorerna som har koppling till ett eller flera av de sju målen.

Små minskningar av jordbrukets utsläpp av växthusgaser

I denna rapport används ett par olika indikatorer för att följa klimatpåverkan kopplat till livsmedelskedjan. Sammanfattningsvis ser vi att hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser till följd av livsmedelskonsumtion har minskat, liksom territoriella respektive produktionsbaserade växthusgasutsläpp från livsmedelsindustrin. De sistnämnda utgör dock bara en mindre del av de totala utsläppen från den totala jordbruksproduktionen. Jordbrukssektorns utsläpp har minskat något sedan år 2016, men minskningarna är små och inte signifikanta. Vid en ökad nationell produktion av livsmedel kan utsläppen av växthusgaser att öka ifall ytterligare åtgärder för att minska utsläppen inte görs. Produktionsökningen i Sverige har dock potential att ersätta livsmedel som är producerade i andra länder med en högre klimatpåverkan, vilket vore en vinst för klimatet.

Sveriges åkermark minskar stadigt

För målet Ett rikt odlingslandskap mäts arealen åkermark. Åkermarken har minskat stadigt sedan år 2016, vilket är problematiskt eftersom det är direkt kopplat till förutsättningarna för att öka den svenska livsmedelsproduktionen. Att mark ställs om från jordbruksmark till exempelvis skog innebär också att odlingslandskapets miljö- och kulturvärden påverkas. En del av åkermarken exploateras, vilket innebär att marken inte kan återgå i produktion i framtiden.

Ytterligare en indikator som mäts för målet är arealen ekologisk produktion i slättbygd. Den ekologiska produktionen i slättbygd ökade mellan 2016 och 2021. Detta gäller också för den ekologiska produktionen i hela landet. Dock har försäljningen av ekologiska livsmedel minskat (en indikator för Generationsmålet) och arealen mark som är under omställning till ekologisk produktion har halverats sedan år 2016. Utvecklingen mot att nå den förra regeringens inriktningsmål om en ökad ekologisk produktion har därmed avmattats.

Mer ängs- och betesmark men färre betande djur

Sedan år 2016 ökar arealen ängs- och betesmarker, men samtidigt minskar antalet får och nötkreatur som behövs för att hävda betesmarkerna. Dessa indikatorer används för att mäta målet Ett rikt odlingslandskap. Ängs- och betesmarker utgör mycket viktiga miljöer för att främja och upprätthålla biologisk mångfald i Sverige. Betesmarkernas kvalitet för biologisk mångfald är beroende

av att de betas för att inte växa igen. Därför är det bekymmersamt att antalet betesdjur fortsätter att minska. Fler betesdjur behöver komma ut och beta på betesmarker för att viktiga kultur- och naturmiljöer ska bevaras.

Odlingslandskapets biologiska mångfald ingår också i målen Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv. Utvecklingen för odlingslandskapets biologiska mångfald är oklar eftersom det till stor del saknas övervakning av arter och genetisk mångfald. De två övervakningsmetoderna för att följa utvecklingen för odlingslandskapets fåglar ger en tvetydig bild, där det ena indexet visar en årlig minskning, medan det andra indexet visar en stabil trend sedan år 2016. Övervakningen av dagfjärilar i gräsmarker visar på en oklar trend mellan åren 2016 och 2022.

Inte heller för indikatorn med koppling till målet Hav i balans samt levande kust och skärgård går det att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Andelen hållbara bestånd ligger på ungefär samma nivå som år 2016.

Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet

Flera indikatorer används för att följa livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet, men för de flesta indikatorer finns inga signifikanta trender mellan de studerade åren. De signifikanta trender som finns visar att svenskarnas matvanor försämrats mellan åren 2016 och 2022. Utvecklingen i länen varierar, och det finns signifikanta trender i flera län mellan åren 2016 och 2020: antalet företag och deras förädlingsvärde ökade i vissa län, medan samma indikatorer minskade i andra län samma period. Dessutom minskade antalet årsarbetstider i flera län, liksom lokaliseringkvoten (det vill säga livsmedelskedjans relativa betydelse för sysselsättningen). Lagstiftning, frivilliga åtaganden och långsiktigt arbete inom djurskydd, djurhälsa och växtodling skapar mervärden, men det blir svårare att ta betalt för dessa då priset blir allt viktigare för konsumenten i rådande lågkonjunktur.

Det finns flera aspekter som kan kopplas till social hållbarhet i livsmedelskedjan: företags- och arbetsmiljö, jämlikhet och tillväxt, men också djurhälsa, djurvälstånd och antibiotikaresistens samt folkhälsa. Vi har undersökt ett urval av indikatorer kopplade till dessa aspekter.

Gott företagsklimat, utbildad arbetskraft och trygg arbetsmiljö behövs

För att kunna starta företag och driva affärsverksamhet med ett gott företagsklimat och en trygg arbetsmiljö utan onödiga risker krävs vissa grundläggande förutsättningar. Tillgång till lån och krediter, utbildad arbetskraft eller bredband och relevant infrastruktur är exempel på faktorer som kan påverka möjligheterna att bedriva en affärsverksamhet. Utöver det påverkar lagstiftning, regler och företagens administrativa börda företagsklimatet, men det kan också påverka andra dimensioner av hållbarhet. Lagstiftning, regler och föreskrifter kan vara begränsande, påverka företagets handlingsfrihet och i förlängningen konkurrenskraften. Enligt undersökningen Företagens villkor och verklighet upplevde 24 procent av de tillfrågade företagen i primärproduktionen att begränsad tillgång på lämplig arbetskraft eller kompetens var ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt. För livsmedelskedjan och övriga näringslivet är motsvarande siffra 37 respektive 33 procent.

En god arbetsmiljö innebär också få arbetsolyckor och arbetssjukdomar. Primärproduktionen är den bransch i näringslivet där flest dödsolyckor inträffar per 100 000 sysselsatta¹⁸, och de tre vanligaste orsakerna till dödsfall inom jordbruket var förlorad kontroll över maskin/fordon, ras/fall av föremål som träffar den skadade och förlorad kontroll över djur. Det led i livsmedelskedjan som har flest arbetsskador¹⁹ per antal sysselsatta var livsmedelsindustrin. Antalet anmälda arbetsskador per 1 000 sysselsatta i livsmedelskedjan ligger på en relativt jämn nivå under perioden år 2016 till år 2021, men det finns en signifikant försämring i primärproduktionen och detaljhandeln.²⁰ Antalet anmälda arbetsskador per 1 000 sysselsatta i livsmedelsindustrin var nära 50 procent fler än i det totala näringslivet.

Jämn könsfördelning i hela livsmedelskedjan, men det finns undantag

I livsmedelskedjan som helhet råder en jämn könsfördelning²¹, då andelen kvinnor stabilt låg på 47 procent mellan åren 2016 och 2020. Könsfördelningen kan även betraktas som jämn i livsmedelshandeln²² och i restaurangledet²³, men inte i primärproduktionen och livsmedelsindustrin. Andelen kvinnor i primärproduktionen varierade mellan 23 och 24 procent under perioden, samtidigt som andelen kvinnor i livsmedelsindustrin varierade mellan 38 och 39 procent. Trendanalyserna visar inga signifikanta trender under perioden.

18 6,6 arbetsolyckor med dödlig utgång per 100 000 sysselsatta under perioden år 2012 till år 2021.

19 Omfattar både arbetsolyckor och arbetssjukdomar.

20 Antalet arbetsskador ökar alltså.

21 En jämn könsfördelning anses enligt Jämställdhetsmyndigheten råda när andelen kvinnor respektive män i en grupp är 40/60 procent eller jämnare.

22 Andelen kvinnor låg stabilt på 56 procent mellan 2016 och 2020.

23 Andelen kvinnor varierade mellan 49 procent år 2016 till 46 procent år 2020.

Jämställdhet utgörs inte bara av jämn könsfördelning utan också av attityder, normer, värderingar och ideal som påverkar livs- och arbetsvillkoren för kvinnor och män. En utredning från Tillväxtverket bekräftar att det finns en tydlig mansdominans inom flera av de vanligaste utbildningsgrupperna och yrkena i primärproduktionen och livsmedelsindustrin. Som förklaring pekar Tillväxtverket bland annat på normer och föreställningar om kvinnligt och manligt och generationsväxlingar där unga män som under uppväxten i högre utsträckning fått hjälpa till med manligt kodade uppgifter framstår som bättre förberedda att ta över gården. Även den skeva könsfördelningen i sig tycks skapa svårigheter för kvinnor att etablera sig i sektorn på grund av stereotyper och konsekvenser av att vara minoritetsperson i sammanhanget. Inom delar av livsmedelsindustrin, livsmedelshandeln och restaurangnäringen innehåller arbetsplatserna ofta flera olika yrkesgrupper, där vissa är mansdominerade, medan andra är kvinno- dominerade.

Förutsättningarna för tillväxt varierar mellan länen

Livsmedelsstrategin ska bland annat bidra till tillväxt, sysselsättning och hållbar utveckling i hela landet. Förutsättningarna för tillväxt varierar dock över landet, samtidigt som livsmedelskedjans företag är spridda över landet, vilket kan påverka företagets konkurrenskraft. Det är därför viktigt att livsmedelsstrategin kan bidra till att skapa hållbara företag som kan verka i hela Sverige.

Ett sätt att visa hur viktig livsmedelskedjan är för sysselsättningen i olika län är att studera den så kallade lokaliseringkvoten, som visar livsmedelskedjans relativa betydelse för sysselsättningen i länen. Lokaliseringkvoten indikerar om andelen sysselsatta inom en viss bransch i ett län är större än motsvarande andel i riket som helhet. Med andra ord visar kvoten om en viss näring relativt sett är överrepresenterad eller underrepresenterad i näringslivet i ett visst län.²⁴

I likhet med tidigare år visar rapporten att livsmedelskedjans relativa betydelse för sysselsättningen är störst utanför storstadsregionerna. Den högsta lokaliseringkvoten fanns år 2020 i Gotlands län, följt av Kalmar län, Skåne län och Hallands län, medan de lägsta kvoterna fanns i Kronobergs län, följt av Jönköpings län och Västernorrlands län. År 2020 var lokaliseringkvoten lägre i merparten av länen än år 2016, vilket sannolikt var en effekt av pandemin eftersom antalet sysselsatta minskade kraftigare i livsmedelskedjan mellan åren 2016 och 2020 än i det totala näringslivet. I nio²⁵ län fanns en signifikant negativ trend för lokaliseringkvoten mellan åren 2016 och 2020.

24 Om kvoten är större än 1 har kommunens näringsliv en relativt sett hög grad av specialisering till branschen, vilket tyder på att det finns vissa lokalisering fördelar. Om kvoten däremot är mindre än 1 har branschen en relativt sett liten vikt i kommunens näringsliv, vilket kan tolkas som ett tecken på att det finns lokalisering snackdelar.

25 Stockholms län, Östergötlands län, Skåne län, Västra Götalands län, Värmlands län, Örebro län, Gävleborgs län, Västerbottens län och Norrbottens län.

För att skapa en levande landsbygd krävs att det går att leva samt arbeta på landsbygden, och därför har vi även följt utvecklingen av antalet företag i livsmedelskedjan samt företagens antal årsarbetstider och förädlingsvärde. Mellan åren 2016 och 2020 ökade antalet företag i livsmedelskedjan i Uppsala län, Södermanlands län och Dalarnas län men minskade i Hallands och Västernorrlands län. En tydlig effekt av pandemin är att antalet årsarbetstider i livsmedelskedjan minskade i samtliga län, och i åtta²⁶ län var trenden signifikant negativ. Rapporten visar också en signifikant positiv trend för förädlingsvärdet i åtta²⁷ län.

God djurhälsa och låg antibiotikaanvändning i förhållande till andra länder

Sverige har i en internationell jämförelse god djurhälsa, god djurvälstånd och ofta högre ställda djurskyddskrav än många andra länder, både inom och utanför EU. Den goda djurhälsan kännetecknas bland annat av låg antibiotikaanvändning och till grund för svensk djurhållning ligger filosofin att friska djur inte behöver antibiotika. Användningen av antibiotika för djur i Sverige är internationellt sett låg och antibiotikaresistensläget är gynnsamt. Mellan åren 2016 och 2020 var det små förändringar i den totala försäljningen av antibiotika för djur mätt som milligram aktiv substans per populationskorrektionsenhet, men trenden är inte signifikant. Sverige har även den lägsta dödligheten i tillväxt- och slaktgrisen inom InterPig²⁸, vilket visar ett gott djurhälsoläge (Gård&Djurhälsan, 2022).

Drygt hälften av svenskarna har övervikt och fetma

Rapporten visar att det finns en signifikant försämring av svenskarnas matvanor. Andelen svenskar med övervikt och fetma har ökat med två till tre procentenheter per år under en lång period. Utvecklingen från och med år 2016 visar på små förändringar som inte är signifikanta. De överviktiga kan samtidigt vara undernärda eller ”felnärda” och ha en brist på vissa näringsämnen. Mellan åren 2016 och 2022 var det en ökning av andelen personer som dricker sött dryck minst två gånger per vecka, vilket innebär en statistiskt signifikant negativ trend. Under samma år var det också en minskning av andelen personer som äter frukt och grönsaker mer än tre gånger per dag, vilket innebär en statistiskt signifikant negativ trend.

26 Östergötlands län, Kalmar län, Hallands län, Värmlands län, Örebro län, Gävleborgs län, Västerbottens län och Norrbottens län.

27 Uppsala län, Södermanlands län, Kalmar län, Blekinge län, Skåne län, Västmanlands län, Dalarnas län och Västerbottens län.

28 InterPIG är en internationell grupp för bench marking som bildades 2002. Sverige representeras av Gård & Djurhälsan. I gruppen jämförs produktionsresultat och ekonomiska parametrar från medlemsländernas grisproduktion. Nätverket fungerar också som en referensgrupp och kunskapsbank för aktuella frågor kopplade till grisenäringen i respektive land.

Lagstiftning och långsiktigt arbete inom djurskydd, djurhälsa och växtodling skapar mervärden

Livsmedelsstrategins ambition är att konsumenternas medvetna och hållbara val ska leda till en ökad konsumtion av svenska livsmedel och att producenterna ska få betalt för svenska mervärden. Mellan åren 2016 och 2021 var det en signifikant positiv trend för den svenska marknadsandelen av nötkött, griskött, matfågel och tomat. Det finns även små positiva variationer för fler produkter, men de är inte signifikanta. I Sverige är kraven som styr produktionen av mat (både i lagstiftning och enligt praxis) ofta högre än i många andra länder. Dessa krav skapar mervärden, då de har en positiv påverkan på matens egenskaper ur olika hållbarhetsaspekter.

Ett exempel på svenska mervärden till följd av det långsiktiga arbetet med god djurhälsa och våra svenska djurskyddsregler är att djuren skyddas från lidande och ges goda förutsättningar att bete sig naturligt. Djurskyddet bidrar också till att djuren i det svenska lantbruket har en god hälsa jämfört med djur i många andra länder. I Sverige har det under lång tid pågått arbete för att förbättra djurhälsa och förebygga sjukdomar. Ett annat mervärde är betande djur, som bidrar till ett attraktivt odlingslandskap med stor variationsrikedom av djur, växter och kulturmiljöer. Detta ger också möjligheter till rekreation och friluftsliv, som i sin tur utgör viktiga delar av Sveriges miljökvalitetsmål. Dessutom har det svenska kulturlandskapet formats av betande djur under lång tid.

Mervärdena inom växtodlingen skapas bland annat av en säker och ansvarsfull användning av växtskydds- och växtnäringsämnen samt en hög andel vall på svensk åkermark som bidrar till bindande av kol. Sverige har stränga krav för användning av växtskyddsmedel för att minimera riskerna både för människor som arbetar med växtskyddsmedel och för miljön. Dessutom bidrar Sveriges geografiska läge till ett relativt lågt tryck från växtskadegörare, vilket minskar behoven av växtskyddsmedel jämfört med många andra länder i Europa.

Sammanfattningsvis finns det i Sverige flera mervärden kopplade till ekonomisk och social hållbarhet som spelar roll för konsumenten. Här ingår en svensk, konkurrenskraftig livsmedelsproduktion som skapar arbetstillfällen i flera delar av samhället, utvecklar landsbygden och tryggar livsmedelsförsörjningen. Men med tanke på omvärldshändelser och kraftiga prisökningar är det sannolikt att priset kommer att bli allt viktigare för konsumenterna vid val av livsmedel. Livsmedelsföretagens årliga trendmätning, som visar vilka konsumenttrender som påverkar livsmedelsproducenterna mest, visar att priset just nu är den allra viktigaste trenden (mars 2022).

Minskad sårbarhet kräver robusta och motståndskraftiga företag

Robusta, motståndskraftiga och lönsamma företag som kan hantera oförutsedda händelser och yttre omständigheter är nödvändiga för att minska livsmedelskedjans sårbarhet och påverkan på livsmedelsförsörjningen. Årets rapport lyfter ett urval av faktorer som kan påverka livsmedelskedjans sårbarhet: tillgång till vatten och markavvattning, nedläggning och förlust av jordbruksmark, ett förändrat klimat, ekosystemtjänster, tillgång och priser på insatsvaror och råvaror, inflation, livsmedelspriser, djursjukdomar, tillgång på kompetent arbetskraft och konsumentpreferenser.

I livsmedelsstrategins övergripande mål ingår att minska sårbarheten i livsmedelskedjan. I årets rapport har vi därför lagt ett ökat fokus på sårbarheten i livsmedelskedjan genom att beskriva och diskutera ett urval av faktorer som enligt EU-kommissionen påverkar sårbarheten. Faktorerna kan alla kopplas till någon av de tre dimensionerna av hållbarhet.

I Sverige pågår ett arbete att stärka livsmedelsförsörjningen vid kris och krig och arbetet är en del i myndigheternas uppdrag inom civil beredskap. Arbetet baseras på målet för det civila försvaret i regeringens proposition (2020/21:30) och innebär ett nära samarbete mellan myndigheter och näringsliv. Myndigheterna²⁹ inom sektorn för livsmedelsförsörjning och dricksvatten har sedan tidigare ett brett uppdrag att stärka det civila försvaret när det gäller livsmedelsförsörjning. Arbetet som påbörjats handlar även om att säkerställa flödet i livsmedelskedjan vid en allvarlig bristsituation och den livsmedelsberedskap som nu byggs syftar till en tryggad livsmedelsförsörjningen för hela befolkningen under minst tre månader vid en säkerhetspolitisk kris.

Oförutsedda händelser påverkar matproduktionen

Faktorer kopplade till ekonomisk hållbarhet påverkar sårbarheten i livsmedelskedjan. Grunden för att minska livsmedelskedjans sårbarhet är att dess företag är robusta, motståndskraftiga och rustade att hantera oförutsedda händelser och yttre omständigheter. Utvecklingen från och med år 2016 visar att livsmedelskedjan utsatts för yttre omständigheter som är svåra att påverka för det enskilda företaget. Företagens förmåga att kunna planera för, återhämta sig från och anpassa sig till oförutsedda händelser påverkar möjligheten att producera livsmedel och i förlängningen säkra livsmedelsförsörjningen, som är grundläggande i samhället. Med andra ord behöver företagen ha en förmåga att motstå störningar och potentiella bortfall i produktion eller leverans.

²⁹ Livsmedelsverket, Statens Jordbruksverk, Naturvårdsverket, Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) och länsstyrelserna.

Livsmedelsförsörjningen är fullständigt beroende av primärproducenter – utan lantbrukare, fiskare och vattenbrukare kan ingen mat produceras. Företagen behöver vara långsiktigt lönsamma för att vara robusta och motståndskraftiga, kunna investera i nya mer hållbara tekniker och metoder, bidra till en hållbar omställning och vara bättre rustade för framtiden. Lönsam produktion är en förutsättning, men ingen garanti, för att företagen ska investera i åtgärder som minskar miljöpåverkan.

Två av de undersökta faktorerna som påverkar livsmedelskedjans sårbarhet är tillgång till och priser på insatsvaror och råvaror. När tillgången sviktar eller priserna stiger påverkas möjligheten att producera livsmedel till en rimlig kostnad. De kostnadsökningar för bland annat energi, gödselmedel och transporter som uppstod under år 2021 påverkade både livsmedelspriset och hushållens inkomster. En effekt av högre livsmedelspriser är förändrade konsumtionsvanor, som kan påverka både livsmedelsproduktionen och folkhälsan.

Produktionen kräver odlingsbar mark, tjänligt vatten och stabilt klimat

Sårbarhet kopplad till den miljömässiga hållbarhetsdimensionen berör främst primärproduktionen. Produktion av livsmedel bygger på att det finns odlingsbar mark, tjänligt vatten och ett stabilt klimat, men också att det finns fungerande ekosystemtjänster såsom nedbrytning av skörderester och gödsel, en god markstruktur, reglering av vatten och kontroll av skadegörare. Jordbruksmarken är en grundläggande resurs för svensk livsmedelsproduktion på samma sätt som tillgången på vatten är centralt för livsmedelskedjan.

Tillgången på kompetent arbetskraft påverkar produktionen

Även faktorer kopplade till social hållbarhet påverkar sårbarheten i livsmedelskedjan. Här ingår djursjukdomar som kan leda till stora produktionsförluster och vars utbrott kan leda till restriktioner som påverkar fler företag än de/den som drabbas av smitta. Lindrigare hälsostörningar eller otillräcklig skötsel, djurhållning och utfodring kan också leda till att djuren inte producerar optimalt. Även tillgången på kompetent arbetskraft har en direkt påverkan på möjligheten att producera livsmedel. För vissa sektorer är tillgången på säsongsarbetskraft avgörande, liksom transparenta och förutsägbara regler och villkor för företagen.

Så här har åtgärderna i livsmedelsstrategins handlingsplaner bidragit till livsmedelsstrategins mål

Uppdragen i livsmedelsstrategins handlingsplaner har olika karaktär, vilket påverkar möjligheten att se konkreta resultat på kort sikt. Några exempel på uppdrag i handlingsplanerna med konkreta resultat år 2021 är Kompetenscentrum vatten och Kompetenscentrum för växtförädling (Grogrund). Målen som finns för ekologiskt brukad mark och ekologiska livsmedel kommer dock bli svåra att nå. Uppdrag med koppling till regler och villkor kan bidra till livsmedelsstrategins måluppfyllelse, men då krävs fortsatt och utvecklad samordning – även med uppdrag och processer som inte ingår i livsmedelsstrategins handlingsplaner.

Livsmedelsstrategins handlingsplaner innehåller de åtgärder som regeringen anser behövs för att nå målen i livsmedelsstrategin. Åtgärderna ska genomföras genom uppdrag med koppling till något av de tre strategiska områdena:

- Regler och villkor
- Konsument och marknad
- Kunskap och innovation.

I rapporten har vi följt 30 uppdrag som genomfördes år 2021 inom livsmedelsstrategins handlingsplaner. Uppdragen har olika karaktär, och för vissa börjar resultat visa sig år 2021, medan andra uppdrags resultat är mer långsiktiga.

Dialog om regelförenkling behöver fortsätta

Inom det strategiska området *Regler och villkor* kan flera av uppdragen kopplas till Tillväxtverkets samordningsuppdrag där bland annat regler och villkor identifierats som ett prioriterat område. Det finns även kopplingar till regleringsbrev för år 2023, där det anges att Jordbruksverket, Livsmedelsverket och länsstyrelserna ska redovisa vilka regler och villkor som motverkar livsmedelsstrategins måluppfyllelse inom deras respektive verksamhetsområden samt hur dessa hinder kan åtgärdas. I det fortsatta arbetet med livsmedelsstrategins genomförande är det fortsatt viktigt att dialogen om regelförenkling mellan de olika uppdragen fortsätter och att det sker samordning när det är relevant. Det är även viktigt att dialogen och samordningen sker med relevanta uppdrag och processer som ligger utanför livsmedelsstrategins handlingsplaner, eftersom de kan ha en påverkan på måluppfyllelsen för livsmedelsstrategin.

Inom det strategiska området *regler och villkor* har uppdraget om kompetenscentrum för vattenhantering i jordbruket fått genomslag i Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken. Exempel på åtgärder i den strategiska planen kopplade till uppdraget är satsningar på dränering och bevattning.

Regeringen har även gjort satsningar på täckdikning och jordbrukets vattenbehov har fått utrymme i det nationella arbetet med dricksvattenförsörjning och i regionala vattenförsörjningsplaner. Livsmedelsstrategin har också varit vägledande i prioriteringen mellan olika åtgärder i Sveriges strategiska plan för genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027.

Exporten ökar men ekologiska mål svåra att nå

Inom det strategiska området *Konsument och marknad* kompletterar Jordbruksverket och Livsmedelsverket varandra i arbetet med exportuppdragen. För att undvika att arbetet stoppas upp är det viktigt att myndigheterna tillförs resurser på likartad nivå. Mellan år 2016 och år 2021 har den svenska livsmedelsexporten ökat med 25 procent. Om exporten av fisk, kräft- och blötdjur exkluderas³⁰ uppgick exportökningen till 39 procent för samma period. Exporten av kött och köttvaror ökade med knappt 20 procent mellan samma år.

Ytterligare uppdrag in om området *Konsument och marknad* handlar om samordningsfunktionen EKO och arbetet med att nå målet om att 30 procent av jordbruksmarken ska vara ekologiskt brukad och att 60 procent av den offentliga konsumtionen av mat ska bestå av ekologiska livsmedel år 2030. Sedan år 2016 har ökningstakten legat på en nivå som försvårar möjligheten att nå målen till år 2030. En orsak till avmattningen senare år är att konsumenter idag har fler hållbara koncept att välja mellan – ekologiska livsmedel möter konkurrens från bland annat svenskt, närproducerat, vegetariskt och klimatsmart. Under år 2022 och inledningen av år 2023 har matprishöjningar fått konsumenter att minska sin konsumtion av dyrare alternativ, som ekologiskt certifierade livsmedel.

En av branschorganisationerna menar att det behöver förtydligas hur flera av uppdragen inom området *Konsument och Marknad* kopplar an till livsmedelsstrategins övergripande mål. I detta sammanhang behöver man ha i åtanke att de två andra strategiska områdena (Regler och villkor samt Kunskap och innovation) är stödjande mål till livsmedelsstrategins övergripande mål, medan det strategiska området *Konsument och marknad* är ett fristående mål. En annan branschorganisation lyfter fram det positiva med den myndighetsgemensamma strukturen för arbetet med matsvinn.

Framgångsrikt uppdrag om växtförädling

Inom det strategiska området *Kunskap och innovation* finns uppdraget att utveckla kompetenscentrum för växtförädling (Grogrund), som också har bidragit till resultat år 2021. Uppdraget har bidragit till att utveckla och förfina nya effektivare växtförädlingstekniker samt utveckla växtmaterial. Utvecklingen av den kommersiella växtförädlingen kommer på sikt att mynna ut i nya sorter av grödor på marknaden. Vidare har växtförädlingsutbildningen resulterat i ett ökat intresse för växtförädling bland befintliga och potentiella studenter.

³⁰ Denna export utgörs till stor del av vidareexport av norsk fisk.

3 Utgångspunkter för uppföljning av livsmedelskedjan

Detta kapitel ger en översiktlig beskrivning av livsmedelsstrategins fyra mål, den teoretiska ansatsen och de definitioner och metoder som används för att följa utvecklingen i livsmedelskedjan och utvärdera livsmedelsstrategin. För utförligare beskrivning av utgångspunkter, inklusive ramverket för konkurrenskraft och urval av indikatorer hänvisas till tidigare årsrapporter (Jordbruksverket, 2019) (Jordbruksverket, 2020) (Jordbruksverket, 2021) (Jordbruksverket, 2022), men även den fördjupningsstudie som genomfördes år 2020 (Jordbruksverket, 2020).

3.1 Konkurrenskraft

I arbetet med att följa upp livsmedelsstrategin definieras begreppet konkurrenskraft (ITPS, 2007) som:

Förmågan hos enskilda företag att bedriva verksamhet som är lönsam på lång sikt.

Företagens långsiktiga lönsamhet är central för deras överlevnad och möjlighet att investera i mer hållbara metoder, tekniker eller processer. Dessutom är en långsiktig lönsamhet nödvändig för att öka företagets motståndskraft mot oförutsedda händelser och risker och därmed minska sårbarheten. De faktorer som påverkar företagets konkurrenskraft är en komplex process där kunskap och innovation resulterar i ökad produktivitet, höjd förädlingsgrad och i förlängningen förbättrad konkurrenskraft, som i sin tur ger lönsamma, effektiva företag som leder till att livsmedelsproduktionen växer. För en mer utförlig beskrivning hänvisas till de tidigare årsrapporter som nämnts ovan.

3.2 Hållbar livsmedelskedja

Enligt livsmedelsstrategins mål ska produktionsökningen bland annat bidra till en hållbar utveckling i hela landet. I detta avsnitt diskuteras vad de tre hållbarhetsdimensionerna innehåller utifrån vad som är mest relevant för livsmedelskedjan och dess aktörer. Vissa aspekter av hållbarhet kan inkluderas i mer än en dimension, till exempel djurhälsa och djurvälstånd samt resurseffektiv livsmedelsproduktion (se Figur 3–Figur 5).

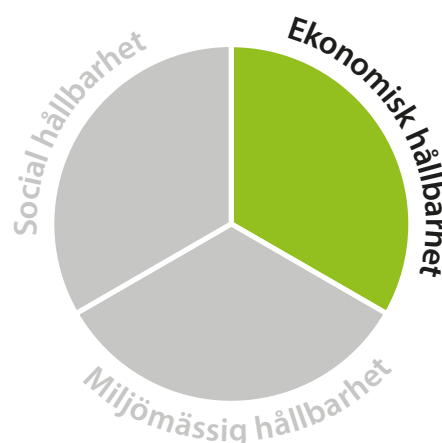
Innehållet i avsnittet skiljer sig i vissa delar mot vad som kan ingå i hållbara livsmedelssystem enligt Jordbruksverkets rapport 2021:3, eftersom vi i detta uppdrag följer livsmedelskedjans utveckling. Förenklat kan man säga att begreppet livsmedelskedjan ger en linjär bild av de olika stegen från primärproduktion till färdigt livsmedel hos konsumenten, medan begreppet livsmedelssystem ger en mer cirkulär och komplex bild (Jordbruksverket, 2021).

3.2.1 Ekonomisk hållbarhet

Ekonomisk hållbarhet handlar bland annat om ekonomisk tillväxt och att skapa en långsiktig, lönsam och resurseffektiv livsmedelsproduktion där människor har möjlighet att köpa och konsumera livsmedel till ett rimligt pris.

Figur 3 illustrerar vad som kan ingå i en ekonomiskt hållbar livsmedelskedja och visar ett urval av indikatorer som används för att följa utvecklingen utifrån livsmedelsstrategins fyra mål.

Företagens konkurrenskraft <ul style="list-style-type: none"> • Nettomarginal • Svensk marknadsandel • Innovation (FoU-satsningar)
Långsiktigt lönsamma företag <ul style="list-style-type: none"> • Rörelsemarginal • Avkastning på eget kapital
Produktion <ul style="list-style-type: none"> • Förädlingsvärde • Produktionsvolym (primärproduktion) • Turismens exportvärde • Export av jordbruksvaror och livsmedel
Möjlighet att skapa arbetstillfällen <ul style="list-style-type: none"> • Antal företag • Antal årsarbetstider
Resurseffektiv livsmedelsproduktion <ul style="list-style-type: none"> • Arbetskraftsproduktivitet • Matsvinn (livsmedelsavfall och livsmedelsförluster) • Skördar (höstvetete och vårkorn)
Köpa och konsumera hälsosamma och miljömässigt hållbara livsmedel av god kvalitet till ett rimligt pris <ul style="list-style-type: none"> • Matkonsumtion som andel av disponibel inkomst

Figur 3. Ekonomiskt hållbar livsmedelskedja

Not: Figuren ger exempel på vad en ekonomiskt hållbar livsmedelskedja kan innehålla samt ett urval av identifierade indikatorer.

3.2.2 Miljömässig hållbarhet

Miljömässig hållbarhet handlar om att långsiktigt behålla funktionerna som jordens ekosystem ger, till exempel möjligheten att odla mat, rena vatten och reglera klimatet. För att följa den miljömässiga hållbarheten har Generationsmålet och sju miljö kvalitetsmål identifierats som särskilt relevanta för livs-

medelskedjan. I de fall det finns indikatorer som är framtagna för att följa upp miljömålen och som har direkta kopplingar till livsmedelskedjan används dessa. I de fall det saknas miljömålsindikatorer som är direkt kopplade till livsmedelskedjan använder vi oss av andra indikatorer. Dessutom finns miljöaspekter med koppling till livsmedelskedjan som inte fångas upp av miljömålsystemet men som har betydelse för utvecklingen av den miljömässiga hållbarheten. Indikatorer för dessa följs också upp i denna rapport. Figur 4 illustrerar vad som kan ingå i en miljömässigt hållbar livsmedelskedja och ett urval av indikatorer som används för att följa utvecklingen utifrån livsmedelsstrategins fyra mål. Figuren inkluderar förutom Generationsmålet även de identifierade³¹ relevanta miljökvalitetsmålen.

Identifierade miljömål

Generationsmålet

- Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel
- Territoriella utsläpp av växthusgaser
- Produktionsbaserade utsläpp av växthusgaser
- Andel ekologisk försäljning av livsmedel och alkoholfria drycker
- Ekologisk produktion i hela landet

Ett rikt odlingslandskap, Ett rikt växt och djurliv

- Ängs- och betesmarker
- Andel ekologisk produktion i slättbyggd
- Odlingslandskapets fåglar
- Fjärilar i gräsmarker
- Rödlistade arter
- Skördar (höstvetete och fosfor)
- Areal åkermark
- Antal nötkreatur och får
- Exploatering av jordbruksmark

Gifrfri miljö

- Harmoniserad riskindikator för växtskyddsmedel

Ingen övergödning

- Växtnäringsbalanser (kväve)
- Växtnäringsbalanser (fosfor)

Begränsad klimatpåverkan

- Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel
- Territoriella utsläpp av växthusgaser
- Produktionsbaserade utsläpp av växthusgaser
- Jordbrukets utsläpp av lustgas (skyddande ozonskikt)

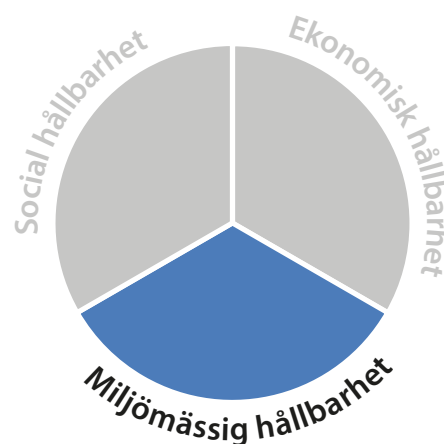
Hav i balans och levande kust och skärgård

- Andel fisk- och skaldjursbestånd
- Indikator över hållbar fångst

Identifierade miljömål

God bebyggd miljö (precisering Hållbar avfallshantering)

- Livsmedelsavfall

Figur 4. Miljömässigt hållbar livsmedelskedja

Not: Figuren ger exempel på vad en miljömässigt hållbar livsmedelskedja kan innehålla samt ett urval av identifierade indikatorer.

³¹ Ett rikt odlingslandskap, Ett rikt växt- och djurliv, Gifrfri miljö, Ingen övergödning, Begränsad klimatpåverkan, Hav i balans samt levande kust och skärgård, God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering).

3.2.3 Social hållbarhet

Social hållbarhet handlar i detta fall om företags- och arbetsmiljö, utbildningsnivå, framtidstro och yrkesstolthet, men också om djurhälsa, djurvälstånd och antibiotikaresistens, levande landsbygd och folkhälsa. Figur 5 illustrerar vad som kan ingå i en socialt hållbar livsmedelskedja samt ett urval av indikatorer som används för att följa utvecklingen utifrån livsmedelsstrategins fyra mål.

Matmiljöns betydelse för konsumenternas val, matvanor och hälsa

Folkhälsa

- Ohälsosamma matvanor
- Andel med övervikt och fetma, BMI 25,0 eller högre
- Andel som äter frukt och grönt mer än 3 ggr/dag
- Andel som dricker sötdryck minst 2 ggr/vecka

Minskade sociala klyftor i matvanor och därmed förbättrad hälsa

- Andel som äter frukt och grönt mer än 3ggr/dag fördelat på utbildningsnivå
- Andel som dricker sötdryck minst 2 ggr/vecka fördelat på utbildningsnivå

Djurhälsa, djurvälstånd och antibiotikaresistens

- Försäljning av antibiotika

Levande landsbygd

- Antal företag (länsstatistik)
- Antal årsarbetstider (länsstatistik)
- Förädlingsvärde (länsstatistik)
- Lokaliseringskvot

Utbildningsnivå

- Andel sysselsatta efter högsta uppnådda utbildning

Framtidstro och yrkesstolthet

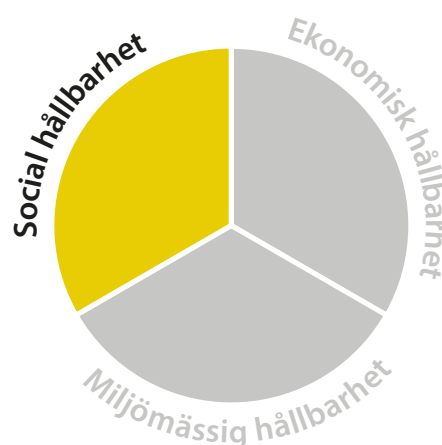
- Enkäter och index från olika branschorganisationer

Jämlikhet

- Andel sysselsatta kvinnor
- Andel sysselsatta män
- Andel sysselsatta i olika åldersspann
- Andel sysselsatta utifrån födelseland

Företags- och arbetsmiljö

- Begränsad tillgång till lån och krediter är ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt
- Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft är ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt
- Myndighetsregler är ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt
- Begränsad tillgång till bredband är ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt
- Arbetssskador

Figur 5. Socialt hållbar livsmedelskedja

Not: Figuren ger exempel på vad en socialt hållbar livsmedelskedja kan innehålla samt ett urval av identifierade indikatorer.

3.3 Minskad sårbarhet i livsmedelskedjan

Årets rapport har ett ökat fokus på formuleringen ”minska sårbarheten i livsmedelskedjan” som finns i livsmedelsstrategins övergripande mål. Avsikten är att diskutera påverkansfaktorer som påverkar livsmedelskedjans sårbarhet. För att inte göra rapporten alltför omfattande diskuteras ett urval av påverkansfaktorer i avsnitt 4.7, 5.3, och 6.8. Detta är ett första steg att inom ramen för uppdraget undersöka påverkansfaktorer som påverkar livsmedelskedjans sårbarhet och dess möjlighet att öka livsmedelsproduktionen.

Minskad sårbarhet i livsmedelskedjan förutsätter robusta och motståndskraftiga företag, som är rustade att hantera oförutsedda händelser och yttre omständigheter.

I Sverige pågår ett arbete att stärka livsmedelsförsörjningen vid kris och krig och arbetet är en del i myndigheternas uppdrag inom civil beredskap. Arbetet baseras på målet för det civila försvaret i regeringens proposition (2020/21:30) och innebär ett nära samarbete mellan myndigheter och näringsliv. Myndigheterna³² inom sektorn för livsmedelsförsörjning och dricksvatten har sedan tidigare ett brett uppdrag att stärka det civila försvaret när det gäller livsmedelsförsörjning. Arbetet som påbörjats handlar även om att säkerställa flödet i livsmedelskedjan vid en allvarlig bristsituation och den livsmedelsberedskap som nu byggs syftar till en tryggad livsmedelsförsörjningen för hela befolkningen under minst tre månader vid en säkerhetspolitisk kris.

OECD definierar motståndskraft³³ som förmågan att förbereda, planera för, absorbera, återhämta sig från och mer framgångsrikt anpassa företaget till oförutsedda händelser (OECD, 2020). Organisationen betonar vikten av planering och förebyggande arbete, samtidigt som en flexibilitet bibehålls och hänsyn tas till motståndskraften i hela livsmedelssystemet. En förbättring av jordbrukets motståndskraft är en förutsättning för den framtida livsmedelsförsörjningen (FAO, 2017). Enligt FAO kan förbättringarna handla om att säkerställa att jordbruk och livsmedelssystem är produktiva och medvetna om risker och hur de kan hanteras.

Robusthet och sårbarhet används delvis synonymt och robusthet kan definieras på flera olika sätt. Enligt Myndigheten för Samhällsskydd och beredskap (MSB) handlar robusthet om förmågan att motstå störningar och potentiella bortfall i produktion eller leverans. (MSB, 2018)

Sårbarhet handlar om hur mycket och hur allvarligt samhället eller delar av samhället påverkas av en händelse (MSB, 2011). För livsmedelskedjan handlar det om faktorer, händelser och omständigheter som påverkar möjligheten att producera livsmedel och säkra livsmedelsförsörjningen.

Livsmedelsförsörjningen är grundläggande i samhället och fullständigt beroende av primärproducenter. Utan lantbrukare, fiskare och vattenbrukare kan ingen mat produceras. Livsmedelsförsörjningen är kopplad till många olika delar i vårt samhälle, som till exempel klimat, biologisk mångfald, energi, hälsa, teknik, fred och säkerhet. Under senare år har fokus på livsmedelssystemet och dess påverkan på och beroende av klimatförändringar och förlust av biologisk mångfald ökat. Sårbarhet blir en allt mer aktuell fråga, speciellt med tanke på omvärldshändelser och att livsmedelsproduktionen till stor del är baserad på naturliga platsbundna resurser. Arbetet inom FAO med att öka motståndskraften definieras utifrån tre huvudgrupper av chocker/yttre omständigheter (FAO, 2017):

32 Livsmedelsverket, Statens Jordbruksverk, Naturvårdsverket, Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) och länsstyrelserna.

33 Resilience.

- Naturliga faror (inklusive naturliga klimatförändringar)
- Kriser i livsmedelskedjan (inklusive gränsöverskridande växtskadegörare och sjukdomar, djursjukdomar och livsmedelssäkerhet)
- Våldsamma konflikter och utdragna kriser.

3.3.1 Påverkansfaktorer som påverkar livsmedelskedjans sårbarhet

Tabell 2 är en sammanställning av de påverkansfaktorer som, enligt EU-kommissionen, kan påverka livsmedelskedjans sårbarhet och möjligheten att producera mat (European Commission, 2023). Mot bakgrund av omvärldshändelser fokuserar årets rapport på elva aktuella påverkansfaktorer (mars år 2023), som är gulmarkerade i Tabell 2. Detta betyder inte att andra påverkansfaktorer är oviktiga. I kommande årsrapporter kan fokus vara på andra påverkansfaktorer.

Flera av påverkansfaktorerna är beroende av och påverkar varandra, men trots det görs ett försök att dela upp dem utifrån de tre dimensionerna av hållbarhet. I avsnitt 4.7, 5.3, 5.4 och 6.8 är avsikten att diskutera de olika påverkansfaktorerna och effekter på kort sikt (kommande två år) och på medellång sikt (år 2030). Både trender för och kombinationen av olika påverkansfaktorer tydliggör att vissa påverkansfaktorer kan utvecklas till att bli en risk för livsmedelskedjans sårbarhet, om de inte åtgärdas på rätt sätt (European Commission, 2023).

Tabell 2. Påverkansfaktorer som kan påverka livsmedelskedjans sårbarhet

Miljömässig (inkl. klimat)	Ekonomisk (inkl. marknad)	Social
Jord	Företagens lönsamhet ¹	Demografi
Tillgång till vatten och markavvattning	Investeringar, inkl. FoU	Levande landsbygd
Biologisk mångfald	Riskfördelning	Strukturumvandling
Luft	Tillgång och priser på insatsvaror (t.ex. energi och gödningsmedel)	Djursjukdomar (djurskydd, djurvälstånd)
Nedläggning och förlust av jordbruksmark	Tillgång och priser på råvaror	Växtskydd
Miljöföroreningar	Förluster under produktion och odling	Generationsväxling
Mark, växtföljd	Företagens tillgång till kapital och krediter	Tillgång på kompetent arbetskraft
Bekämpningsmedel ²	Producenternas inkomster	Konsumentpreferenser
Förlust av biologisk mångfald	Strukturumvandling	Transparenta och förutsägbara regler och villkor
Extrem väderlek	Riskfördelning	
Ett förändrat klimat	Handel och handelsmönster	
Ekosystemtjänster	Inflation	
	Hushållens inkomster	
	Livsmedelspriser	

Not. Gulmarkeringarna tydliggör de aktuella påverkansfaktorer som årets rapport fokuserar på.

Not 1: Se avsnitt 4.2.1

Not 2: Bekämpningsmedel inkluderar både växtskyddsmedel och biocider.

Källa: (European Commission, 2023)

Utifrån de gulmarkerade påverkansfaktorerna bör nämnas att Rysslands invasion av Ukraina i februari år 2022 på kort sikt hade omedelbara effekter på livsmedelsproduktionen, marknaden och handeln, vilket påverkade tillgången på insatsvaror, råvaror och livsmedel. Livsmedelsproduktionens påverkan på naturresurserna behöver begränsas för att säkerställa en framtida livsmedelsproduktion. I detta arbete är forskning, innovation, teknisk utveckling och kunskapsöverföring nyckelfaktorer för att öka effektiviteten i livsmedelsproduktionen, samtidigt som effekterna på naturresurserna minskar. (European Commission, 2023) Effekterna av dessa satsningar är framförallt långsiktiga.

Livsmedelsproduktion bygger på att det finns odlingsbar mark, tjänligt vatten och biologisk mångfald. Möjligheten att producera livsmedel bygger på att funktioner i ekosystemen fungerar, till exempel nedbrytning av skörderester och gödsel, en god markstruktur, rening av vatten och kontroll av skadegörare (IPBES, 2019). Samtidigt påverkar livsmedelsproduktionen dessa funktioner, ibland på ett sätt som leder till att sårbarheten i produktionen ökar (European Commission, 2023). Till exempel kan viss växtskyddsmedelsanvändning ge negativa effekter på biologisk mångfald, vilket i sin tur kan öka mängden skadegörare eller försämra pollineringen av vissa grödor (European Commission, 2023).

En förutsättning för livsmedelsproduktion är att det finns långsiktigt lönsamma företag, som har en buffert och handlingsutrymme för att klara av yttre omständigheter. Den långsiktiga lönsamheten är nödvändig för att företagen ska vara robusta, kunna investera i nya mer hållbara tekniker och metoder, bidra till en hållbar omställning och vara bättre rustade för framtiden (se avsnitt 3.1). Den långsiktiga lönsamheten beror på flera olika faktorer, till exempel investeringar, innovationer, möjlighet att ta till sig ny kunskap, tillgång och priser på insatsvaror och råvaror, tillgång till kapital och kredit samt företagets inkomst. Av betydelse för sårbarhet inom den ekonomiska dimensionen är också möjligheten att bedriva handel, strukturomvandling och konsumentperspektivet. Handel mellan länder har en positiv inverkan på den globala livsmedelsförsörjningen, då den möjliggör förflyttning av råvaror och livsmedelsprodukter mellan länder, och EU:s inre marknad är en hörnsten i EU:s livsmedelsförsörjning. Yttre omständigheter som till exempel pandemin och Rysslands invasion av Ukraina påverkade handelsflöden av viktiga jordbruksråvaror. Effekterna på handeln påverkades ytterligare av politiska åtgärder som infördes av till exempel Indien, Argentina, Serbien som inkluderade bland annat exportförbud eller skatter på jordbruksråvaror (spannmål, oljevaxter och oljor) och insatsvaror (energi, gödningsmedel).

Möjligheten att producera livsmedel påverkas också av förekomsten av skadedjur och sjukdomar, tillgång till djursjukvård, tillgång på kompetent arbetskraft samt transparenta och förutsägbara regler och villkor för företagen. Andra påverkansfaktorer inom den sociala dimensionen är strukturomvandling, levande landsbygd, ekonomiska förutsättningar och konsumenternas preferenser. Efterfrågan på lång sikt påverkas av den demografiska utvecklingen. Konsumenternas åldersstruktur påverkar också hur och vad som äts, vilket i förlängningen påverkar

sammansättningen och efterfrågan på mat. Av livsmedelsstrategins mål framgår att produktionsökningen ska svara mot konsumenternas efterfrågan och kostförändringar kan påverkas av förändringar i befolkningens fördelning mellan landsbygd och stad. Samtidigt kan urbaniseringen påverka livsmedelsproduktionen då en minskande landsbygdsbefolkning påverkar tillgången på arbetskraft.

3.4 Metod för uppföljning av livsmedelskedjans utveckling

En stor mängd indikatorer används för att ge en samlad bild av livsmedelskedjans utveckling över tid. De relevanta indikatorerna har identifierats utifrån livsmedelsstrategins övergripande mål och målen för de tre strategiska områdena (se Figur 2).

Ytterligare en nyhet i årets rapport är att vi använder regressionsmodeller för att analysera trenden för en uppsättning indikatorer från och med år 2016, se avsnitt 3.4.2.

3.4.1 Indikatorer

I uppföljningen av livsmedelskedjans utveckling används två olika typer av indikatorer: grundläggande samt specifika förklarande indikatorer. Grundläggande indikatorer baseras på ekonomiska nyckeltal, medan specifika förklarande indikatorer mäter underliggande faktorer som kan förklara skillnader i utvecklingen för de grundläggande indikatorerna.

3.4.1.1 Grundläggande indikatorer

Då livsmedelsstrategin är en tillväxtstrategi med fokus på konkurrenskraft används ekonomiska nyckeltal som baseras på uppgifter från "Företagens ekonomi" (SCB) som inhämtar data från företagens bokföringsuppgifter. I detta register kategoriseras företagen efter den näringsgren (SNI) där de har sin huvudsakliga verksamhet. Se bilaga B för en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter.

För att förstå förutsättningar för företagande är det viktigt att beakta att många företag är verksamma inom flera olika branscher. Detta är ett av skälen till att vi studerar utvecklingen i livsmedelskedjan utifrån statistik som baseras på företagens bokföringsuppgifter istället för statistik som baseras på produktionskalkyler. De nyckeltal som presenteras i rapporten ska inte betraktas som absoluta sanningar som gäller för alla företag i respektive led eller delbransch, utan snarare som en temperaturmätare för utvecklingen i branschen. Nyckeltalen visar ett genomsnitt för respektive led eller delbransch och inom varje aggregat finns en stor variation. Man bör dock komma ihåg att många företag består av flera olika delar med varierad lönsamhet och att de bokförda uppgifterna inte speglar alla delar av företagets ekonomi.

3.4.1.2 Specifika förklarande indikatorer

De specifika förklarande indikatorerna ger underliggande förklaringar till utvecklingen i de grundläggande indikatorerna. Dessa indikatorer kan skilja sig åt mellan olika led i kedjan. I samråd med andra myndigheter, universitet, branschorganisationer och frivilligorganisationer har ett hundratal specifika förklarande indikatorer identifierats som relevanta för att följa utvecklingen i livsmedelskedjan. I bilaga I–L finns tidsserier för ett urval av de specifika förklarande indikatorerna.

3.4.1.3 Relevanta miljömål

I rapporten har vi utöver Generationsmålet identifierat sju miljö kvalitetsmål med tillhörande indikatorer som har en tydlig koppling till livsmedelskedjan (se avsnitt 3.2.2). Dessa indikatorer är delvis samma som används vid uppföljningen av Sveriges miljömål, men i rapporten ingår även några som specialanpassats till livsmedelsproduktionen (till exempel växtnäringsbalanser).

3.4.2 Trendanalys

En nyhet i årets rapport är att vi använder regressionsmodeller för att analysera utvecklingen för en uppsättning indikatorer från och med år 2016. Detta för att få en bättre uppfattning om utvecklingen kan sägas vara en trend eller om de förändringar som observeras beror på tillfälliga variationer.

För att bedöma om en indikator ökar eller minskar genomförs ett dubbelsidigt hypotestest med en signifikansnivå på 10 procent (risknivå $\alpha = 0,1$, dvs. 10 procent)³⁴. Om trendanalysen visar att trenden är signifikant (statistiskt säkerställd), det vill säga om det så kallade p-värdet är under 0,10, får indikatorn antingen en grön eller röd markering, beroende på om utvecklingen går i önskad riktning eller inte. Vi har valt en signifikansnivå (felrisk) på 10 procent eftersom det är få datapunkter från och med år 2016, och valet innebär att resultaten har konfidensgraden 90 procent. Inga trender före år 2016 kommer att beräknas. Detta innebär att vi inte med säkerhet kan koppla en trend till något som hände år 2016 eller senare, utan att resultatet kan vara en effekt av en pågående trend som började före år 2016.

Ovanstående innebär en enkel, linjär trendanalys, som endast ger indikativa resultat, eftersom tidsserien är kort och enstaka år med stor avvikelse kan få ett stort genomslag. Fluktuationer i materialet påverkar alltså om en trend kan utläsas. Vid regressionsanalyserna förutsätts att feltermerna är normalfördelade och okorrelerade. Med ett så litet material är det relativt stor risk för att förutsättningarna inte är uppfyllda. Tidsserien kommer att byggas på efterhand,

34 Testet görs med nollhypotesen att trendlinjen är horisontell och alternativhypotesen att trendlinjen lutar uppåt eller nedåt.

vilket ökar säkerheten i slutsatserna om det finns en trend från och med år 2016³⁵. Det kommer också att visa sig om trenderna är stabila eller inte.

3.4.3 Statistik

Det är viktigt att använda indikatorer som håller över tid då livsmedelsstrategin är långsiktig. För att kunna utvärdera och följa upp livsmedelsstrategin i hela livsmedelskedjan är det också lämpligt att använda samma statistikkälla för alla led där så är möjligt. Därför baserar vi uppföljningen av ekonomiska aspekter inom alla led på officiell statistik från SCB:s register Företagens ekonomi, som innehåller ekonomiska fakta baserat på bokföringsuppgifter för alla företag som är momsredovisningsskyldiga i Sverige. De indikatorer som hämtas från Företagens ekonomi kallas grundläggande indikatorer i rapporten, medan specifika förklarande indikatorer är annan statistik som används för att följa utvecklingen. Den statistiken kan skilja sig åt mellan olika led.

Uppföljningen av de miljömässiga aspekterna baserar på data från flera olika källor, bland annat Jordbruksverkets statistikdatabas, SCB, SLU, Lunds universitet och Naturvårdsverket.

Uppföljningen av livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen baseras också på data från flera olika källor, bland annat SCB, Arbetsmiljöverket, Tillväxtverket och Folkhälsomyndigheten.

Rapporten redogör för utvecklingen under åren 2016–2020/2021 och inkluderar senast tillgängliga statistik. Det är därför utvecklingen för vissa indikatorer redovisas till och med det andra året med pandemin (2021), medan andra indikatorer visar utvecklingen fram till och med pandemins första år (2020). I rapportens statistikbilagor och fördjupningskapitel presenteras en längre tidsperiod, eftersom statistiken är tillgänglig för flera år.

3.4.3.1 Statistiken och indikatorernas begränsningar

Indikatorer och statistik innehåller olika former av begränsningar. För de grundläggande **ekonomiska indikatorerna** bör man ha i åtanke att registerbaserad statistik grundad på bokföringsuppgifter innebär att:

- Statistiken omfattar aktiva företag som bedrivit verksamhet under året³⁶.
- Lönsamhetsmått i Företagens Ekonomi bygger på företagets resultat- och balansräkningar. De är främst insamlade från de näringsbilagor som företagen lämnar till Skatteverket. Det innebär till exempel att produktionsvärdet inte innehåller varor som både produceras och konsumeras inom företaget liksom att tillgångar värderas i enlighet med skattemässiga principer.

35 Dock inte om det är en effekt av en pågående trend.

36 Ett företag var aktivt de aktuella åren om det var arbetsgivarregistrerat, fanns i momsregistret eller var registrerat för F-skatt.

- Det är ekonomin för de företag som har primär³⁷ verksamhet (SNI-kod) inom livsmedelskedjan som utvärderas. Företagen kan också ha sekundära verksamheter utanför livsmedelskedjan. Om så är fallet räknas också ekonomin från de sekundära verksamheterna in i nyckeltalen. Företagen kan bestå av olika delar, med varierande lönsamhet.
- Det finns en risk att företagens SNI-kod inte stämmer överens med dagens verksamhet, eftersom företag i regel inte uppdaterar SNI-koden när den huvudsakliga verksamheten ändrats.
- För primärproduktionen ingår samtliga subventioner³⁸ i förädlingsvärde och andra nyckeltal, vilket är en skillnad gentemot senare led i livsmedelskedjan.
- Ägare till enskilda firmor räknas inte med bland antal årsarbetstider.
- Eget (eller oavlönat) arbete finns inte upptaget som en kostnad i statistiken, vilket gör att ersättning för arbete, främst i enskilda firmor, inte finns med som lönekostnader.
- Antal anställda har räknats om till årsarbetstider.

Eftersom inte minst företagsformen skiljer sig åt mellan de olika leden i livsmedelskedjan uppstår vissa svårigheter med tolkningen av resultaten. Till exempel bedrivs primärproduktionen och företagen i restaurangledet ofta i företagsformen enskild firma, medan aktiebolag och ekonomisk förening är vanliga bolagsformer inom livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln. Effekten av detta blir att i primärproduktionen och restaurangledet ska företagets överskott ofta täcka ersättningen för hela arbetsinsatsen, medan det inte är fallet för aktiebolag eller ekonomisk förening. Detta gör att flera av de nyckeltal som presenteras i rapporten är högre för företag i primärproduktionen och i restaurangledet. Detta beror på att kostnaden för eget arbete inte är medräknat som lönekostnad i dessa företags bokföring och detta gör också att egenföretagarnas arbetstid inte räknas in i årsarbetstiden. Enskilda firmor redovisar därför i allmänhet ett högre resultat, högre produktivitet och större marginaler än exempelvis ett aktiebolag. Om man räknar av ersättning för både anställda och eget arbete som läggs ner i företagen, blir nyckeltalen avsevärt lägre. Denna skillnad mellan de olika leden påverkar främst tolkningen av nivåerna för de olika nyckeltalen, men det kan också vara viktigt att hålla i minnet när utvecklingen av vissa nyckeltal analyseras. Dessutom är det nyckeltalens medianvärden som redovisas och spridningen kan vara stor. Speciellt är med stora prissvängningar.

³⁷ Vi har valt att använda begreppet huvudsaklig verksamhet, för att undvika sammanblandning med primärproduktionen.

³⁸ För primärproduktionen innebär detta att till exempel samtliga subventioner till jordbruket är med medan frikopplade produktionsstöd som gårdsstöd och miljöstöd inte finns med i till exempel nationalräkenskaperna.

De **miljömässiga indikatorerna** representerar ett axplock av de miljöaspekter som är kopplade till livsmedelskedjan och livsmedelsstrategin, eftersom miljöövervakningen är tämligen fragmentarisk. Till exempel övervakas inte alla aspekter av biologisk mångfald eller de organismgrupper som påverkas av livsmedelsstrategin, utan representeras av skattningar av bestånden av fåglar och fjärilar samt antalet rödlistade arter som är knutna till odlingslandskapet. I vissa fall finns det inte indikatorer för den direkta miljöpåverkan eftersom denna är mycket svår att mäta, till exempel förluster av kväve och fosfor till luft, vatten och omgivande mark. Istället följs balanserna mellan tillförsel och bortförsel av växtnäring i odlingen. Om tillförseln av växtnäring är större respektive mindre än bortförselen innebär det ett överskott respektive ett underskott av växtnäring. Överskott och underskott av växtnäring speglar produktionens resurseffektivitet, men inte nödvändigtvis förlusterna av kväve och fosfor. Vid överskott av kväve eller fosfor ökar dock risken för förluster till omgivande miljö.

I denna utvärdering beaktar vi endast indikatorerna på nationell nivå. Regionala skillnader kan ibland vara omfattande (till exempel utvecklingen av betesmarksarealen) och relevanta för miljöarbetet och produktionen på nationell nivå, men beskrivs inte i detalj i denna utvärdering. Ett exempel är indikatorn för fosforbalanser, där det på nationell nivå råder balans mellan tillförsel och bortförsel av fosfor, men där skillnaderna mellan regioner och produktionsformer är stora.

Huvuddelen av de miljömässiga indikatorerna beskriver primärproduktionens påverkan, eftersom det är där den direkta miljöpåverkan uppstår. Indirekt påverkan sker via andra led i livsmedelskedjan, men för detta saknas indikatorer.

Bland indikatorerna för den **sociala hållbarheten** har statistiken för arbets-skador vissa begränsningar. Enligt Arbetsmiljöverket anmäls inte mer än hälften av de inträffade arbetsolyckorna och sex procent av arbetssjukdomarna i landet till Försäkringskassan, sett som ett snitt över alla sektorer i samhället. Det är möjligt att anmälningsgraden inom primärproduktionen är ännu lägre, eftersom antalet småföretag och ensamföretagare inom sektorn är stor.

I dagsläget saknas indikatorer för hållbar konsumtion. Livsmedelsverket och Folkhälsomyndigheten har dock i uppdrag att ta fram förslag till nationella mål med indikatorer, samt insatsområden för att ge en tydlig inriktning för arbetet med hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion. Myndigheterna har också ett särskilt uppdrag att beakta mål och insatsområden rörande barn och unga och grupper med sämre socioekonomiska förutsättningar. Uppdragen ska rapporteras i januari 2024 respektive januari 2025.

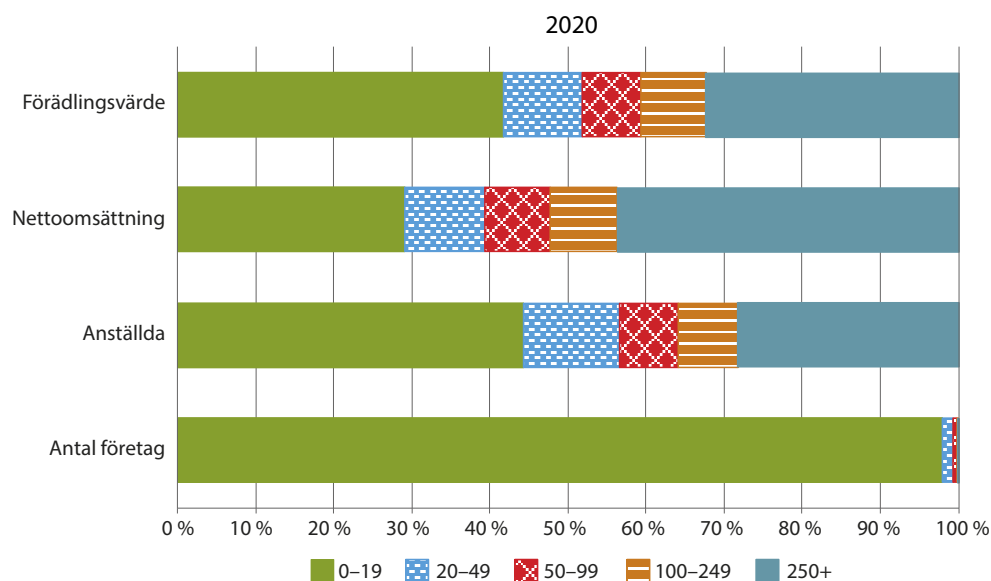
4 Livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion

Det första kapitlet om livsmedelskedjans utveckling handlar om den ekonomiska dimensionen av hållbarhet.

Kapitlet visar den övergripande utvecklingen för livsmedelskedjans konkurrenskraft och produktion mellan åren 2016–2021. Rapporten visar med andra ord utvecklingen innan Rysslands invasion av Ukraina i februari år 2022. I bilaga E–H finns fördjupningar om varje led i livsmedelskedjan som visar utvecklingen mellan åren 2011–2021, i bilaga I–L finns statistik från år 2011 till senast tillgängliga år.

Det fanns knappt 84 000 företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom livsmedelskedjan år 2020 vilkas omsättning översteg 200 000 kronor. Det var i stort sett oförändrat jämfört med år 2016. Antalet årsarbetstider i dessa företag minskade till cirka 273 000 år 2020, jämfört med drygt 286 000 år 2016, men trendanalysen visar inget signifikant resultat. Som framgår av Figur 6 fanns nästan 70 procent av livsmedelskedjans förädlingsvärde och knappt 60 procent av nettoomsättningen i företag med färre än 250 anställda år 2020, det vill säga i så kallade små och medelstora företag (SME) enligt EU:s definition. Med andra ord får politiska beslut som berör SME-företag stor påverkan på hela livsmedelskedjan.

Figur 6. Andel företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) för livsmedelskedjan år 2020

Källa: (SCB, 2022)

4.1 Går utvecklingen åt rätt håll?

För att följa om utvecklingen för ett urval av indikatorer går åt rätt håll eller inte från och med år 2016 genomförs kompletterande regressionsanalyser för flertalet indikatorer, vars resultat sammanfattas i Tabell 3. Det måste poängteras att tabellen endast visar indikativa resultat. Om trendanalysen visar att det finns en signifikant trend får indikatorn en grön eller röd markering, beroende på om trenden är positiv eller negativ.

Tabell 3. Trendanalysens resultat för en uppsättning av indikatorer som används i uppföljningen av en ekonomiskt hållbar livsmedelskedja 2016–2020/2021

Urval av indikatorer för att följa utvecklingen	Trendanalysens resultat 2016–2020/2021 ¹
Företagens konkurrenskraft	
Nettomarginal (livsmedelskedjan)	Ej signifikant resultat
• Primärproduktion	Ej signifikant resultat
• Livsmedelsindustri	Ej signifikant resultat
• Livsmedelshandel	Ej signifikant resultat
• Restaurang	Ej signifikant resultat
Svensk marknadsandel	Ej signifikant resultat
• Morötter, äpple, ägg, smör, mjölkekvivalenter, matpotatis, socker, spannmål	
Svensk marknadsandel	● Signifikant positiv trend
• Tomater, nötkött, griskött, matfågel	
Svensk marknadsandel	● Signifikant negativ trend
• Ost	
FoU-satsningar (innovation)	Ingen trendanalys genomförs, då antalet datapunkter är för få
Långsiktigt lönsamma företag	
Rörelsemarginal (livsmedelskedjan)	Ej signifikant resultat
• Primärproduktion	Ej signifikant resultat
• Livsmedelsindustri	Ej signifikant resultat
• Livsmedelshandel	● Signifikant positiv trend
• Restaurang	● Signifikant negativ trend
Avkastning på eget kapital (livsmedelskedjan)	Ej signifikant resultat
• Primärproduktion	Ej signifikant resultat
• Livsmedelsindustri	Ej signifikant resultat
• Livsmedelshandel	Ej signifikant resultat
• Restaurang	● Signifikant negativ trend
Produktion	
Förädlingsvärde ²	● Signifikant positiv trend
• Primärproduktion	Ej signifikant resultat
• Livsmedelsindustri	● Signifikant positiv trend
• Livsmedelshandel	● Signifikant positiv trend
• Restaurang	Ej signifikant resultat
Produktionsvolym, urval av sektorer (primärproduktion)	Ej signifikant resultat
• Spannmål och oljeväxter, potatis, mjölkinvägning, nötkött, ägg, äpplen, morötter, vattenbruksprodukter, insjöfiske	
• Griskött, matfågel, tomat	● Signifikant positiv trend
• Marint fiske	● Signifikant negativ trend
Turismens exportvärde	● Signifikant negativ trend
Export av jordbruksvaror och livsmedel	● Signifikant positiv trend

Urval av indikatorer för att följa utvecklingen	Trendanalysens resultat 2016–2020/2021 ¹
Möjlighet att skapa arbetstillfällen	
Antal företag	Ej signifikant resultat
• Primärproduktion	Ej signifikant resultat
• Livsmedelsindustri	● Signifikant positiv trend
• Livsmedelshandel	● Signifikant negativ trend
• Restaurang	Ej signifikant resultat
Antal årsarbetstider	Ej signifikant resultat
Resurseffektiv livsmedelsproduktion	
Arbetskraftsproduktivit	● Signifikant positiv trend
Matsvinn (livsmedelsavfall och livsmedelsförluster)	Ingen trendanalys genomförs, då metoderna uppdaterats och tidsserierna inte är jämförbara
Skördar (höstveten per hektar)	Ej signifikant resultat
Skördar (vårkorn per hektar)	Ej signifikant resultat

Not: Se bilaga C, Tabell 15 för regressionsanalysens regressionskoefficient och p-värde.

Not 1: Om trendanalysen visar att utvecklingen är signifikant, det vill säga om det så kallade p-värdet är under 0,10, får indikatorn antingen en grön eller röd markering, beroende på om utvecklingen går i önskad riktning eller inte.

Not 2: Senast tillgängliga data avser år 2020, dvs. pandemins första år.

Källa: Jordbruksverket

4.2 Konkurrenskraft

Konkurrenskraftiga³⁹ och hållbara företag skapar en ekonomisk tillväxt som inte leder till ökad belastning på miljön eller får negativa konsekvenser för människors hälsa och välfärd. Även ur ett beredskapsperspektiv behövs konkurrenskraftiga företag i fredstid för att de ska fungera i kriser och höjd beredskap.

4.2.1 Lönsamhetens utveckling

De tre lönsamhetsmåttens (nyckeltalens)⁴⁰ utveckling har varit relativt stabila i livsmedelskedjan som helhet från och med år 2016, men utvecklingen skiljer sig åt mellan de olika leden (se Figur 7, som visar utvecklingen i indexform).

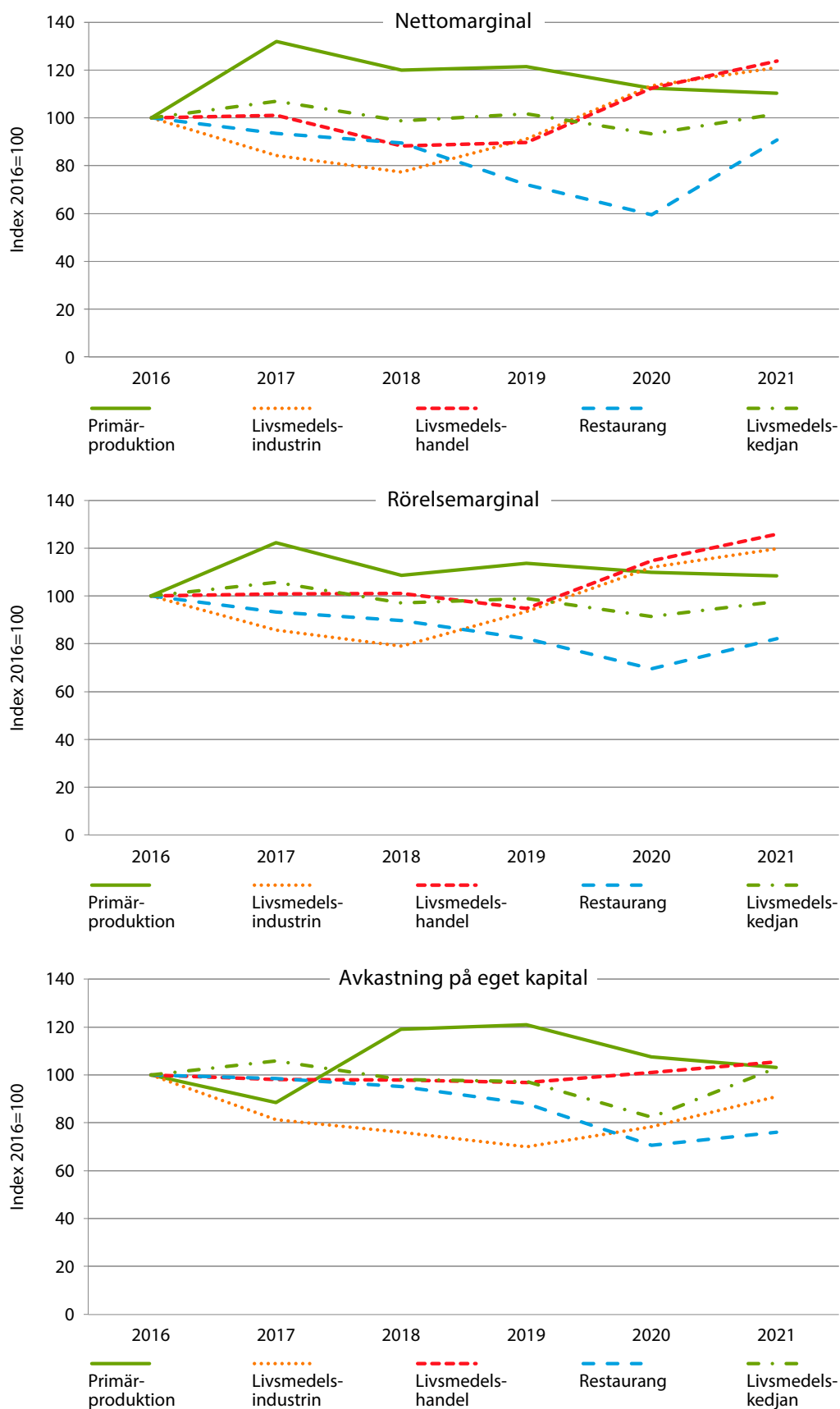
³⁹ I arbetet med att följa upp livsmedelsstrategin definieras begreppet konkurrenskraft som företagets förmåga att bedriva verksamhet som är lönsam på lång sikt (ITPS, 2007).

⁴⁰ *Nettomarginalen* visar resultatet efter finansiella poster i procent av nettoomsättningen, det vill säga hur effektivt företaget utnyttjar sin omsättning för att skapa ett överskott.

Rörelsemarginalen visar rörelseresultatet i procent av nettoomsättningen, det vill säga det överskott som varje omsättningskrona ger efter avdrag för rörelsens kostnader.

Avkastning på eget kapital visar rörelseresultat efter finansiella poster i procent av företagets egna kapital, det vill säga om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget eller om det är bättre att ta ut och omplacera pengarna.

LIVSMEDELSKEDJANS KONKURRENSKRAFT OCH PRODUKTION

Figur 7. De tre nyckeltalens utveckling i livsmedelskedjan 2016–2021, Index 2016=100

Uppgifter för 2021 är preliminära. Ingen hänsyn har tagits till inflation i figuren.

Källa: SCB, egen bearbetning

Som framgår av Figur 7 var livsmedelskedjans nettomarginal och rörelsemarginal i stort sett oförändrad år 2021 jämfört med år 2016 och trendanalysen visar inte något signifikant resultat under den studerade perioden. Figuren visar också att de båda nyckeltalen förbättrades något i de tre första leden mellan åren 2016 och 2021, men minskade i restaurangledet under samma period.

Restaurangledet är den del av livsmedelskedjan som drabbades hårdast av pandemin och det är positivt att nyckeltalen förbättrades under år 2021. Den försämrade lönsamheten i restaurangledet mellan åren 2018 och 2020 beror, enligt Vista, på att hushållens konsumtionsutgifter inte ökade i lika stor utsträckning som tidigare och att en större andel av hushållens utgifter lades på bilar och boende. Dessutom hade pandemin en stor påverkan på restaurangledet. Trendanalysen visar en signifikant negativ trend för restaurangledets rörelsemarginal samt avkastning på eget kapital mellan åren 2016 och 2021. Det finns dessutom en signifikant positiv trend för livsmedelshandelns rörelsemarginal mellan de studerade åren.

Företagens lönsamhet påverkas av deras produktivitet och förädlingsgrad, men även av möjligheten att ta till sig nya tekniker och ny kunskap för att tillgodose konsumenternas behov och på så sätt öka efterfrågan. Även priser på insatsvaror och andra kostnader påverkar företagens lönsamhet, liksom yttre omständigheter. Detta syns tydligt både under torkåret 2018 och pandemins startår 2020. Dessa yttre omständigheter och fluktuationer kräver ett större handlingsutrymme i form av bl.a. högre marginaler för att företagen ska vara bättre rustade för framtiden och mindre sårbara. När pandemin började avta under år 2021 uppstod flera flaskhalsar, som ledde till snabba kostnadsökningar för bland annat energi och transporter. Under andra halvan av år 2021 började kostnaderna att stiga kraftigt och kostnadsökningen förstärktes ytterligare när Ryssland invaderade Ukraina i slutet av februari år 2022.

En låg lönsamhet kan innebära att företag avstår från investeringar, vilket i förlängningen kan leda till högre arbetslöshet och lägre inkomster. Samtidigt kan en hög förväntad lönsamhet stimulera investeringar som på sikt ger en ökad välfärd. En hög förväntad lönsamhet kan även vara en indikation på bristande konkurrens. Det är, enligt Konjunkturinstitutet, svårt att identifiera orsakssamband mellan lönsamhet och investeringar, eftersom båda samvarierar med konjunkturen. (Konjunkturinstitutet, 2015) Trots en oförändrad lönsamhet i livsmedelskedjan som helhet ökade bruttoinvesteringarna⁴¹ i byggnader/markanläggningar och mark med 31 procent mellan åren 2016 och 2020, samtidigt som bruttoinvesteringarna i maskiner/investeringar ökade med 15 procent.

Kostnadskrisen och kriget i Ukraina har lett till kraftigt stigande priser på produktionsmedel, samtidigt som marknadspriserna stigit i olika grad, både vad gäller tidpunkt och storlek. Lönsamhetseffekterna har därför varierat för olika produktionsgrenar och enskilda primärproducenter. I det korta perspektivet har krisstödet hjälpt företagen att klara likviditeten i företagen. Se avsnitt 4.4 för mer information om utvecklingen efter år 2021.

⁴¹ Dvs. investeringar före avdrag av periodens kapitalförslitning.

När utvecklingen studeras på en mer detaljerad nivå (se Figur 8) framgår att nettomarginalen och rörelsemarginalen förbättrades i 19⁴² av 24 delsektorer i livsmedelskedjan, samtidigt som de båda nyckeltalen försämrades i två delsektorer. I resterande tre delsektorer minskade nettomarginalen något, medan rörelsemarginalen var oförändrad eller ökade något. Inga trendanalyser har genomförts på den mer detaljerade nivån. Att nettomarginalen och rörelsemarginalens utveckling följs åt kan bero på att räntenivån var stabil mellan åren 2016 och 2021. Se Tabell 4 för exempel på vad företagen kan producera i de olika delsektorerna.

Noteras kan att enligt Lantbruksbarometern våren 2021 bedömdes lönsamheten bli ungefär oförändrad jämfört med år 2020. Jämfört med år 2019 var det betydligt fler som upplevde mycket eller ganska god lönsamhet, framförallt grisproducenter. Överlag såg lantbrukarna positivt på framtiden och de uppskattade att lönsamheten skulle öka om ett år till följd av bra priser och efterfrågan. (Jordbruksverket, 2021) Indikatorernas utveckling fram till år 2021 visar att de index som redovisades i årsrapporten för två år sedan stämmer väl med det faktiska utfallet.

42 Två inkluderade delsektorer hade oförändrad nettomarginal.

Tabell 4. Vad kan ingå i livsmedelskedjans olika delsektorer?

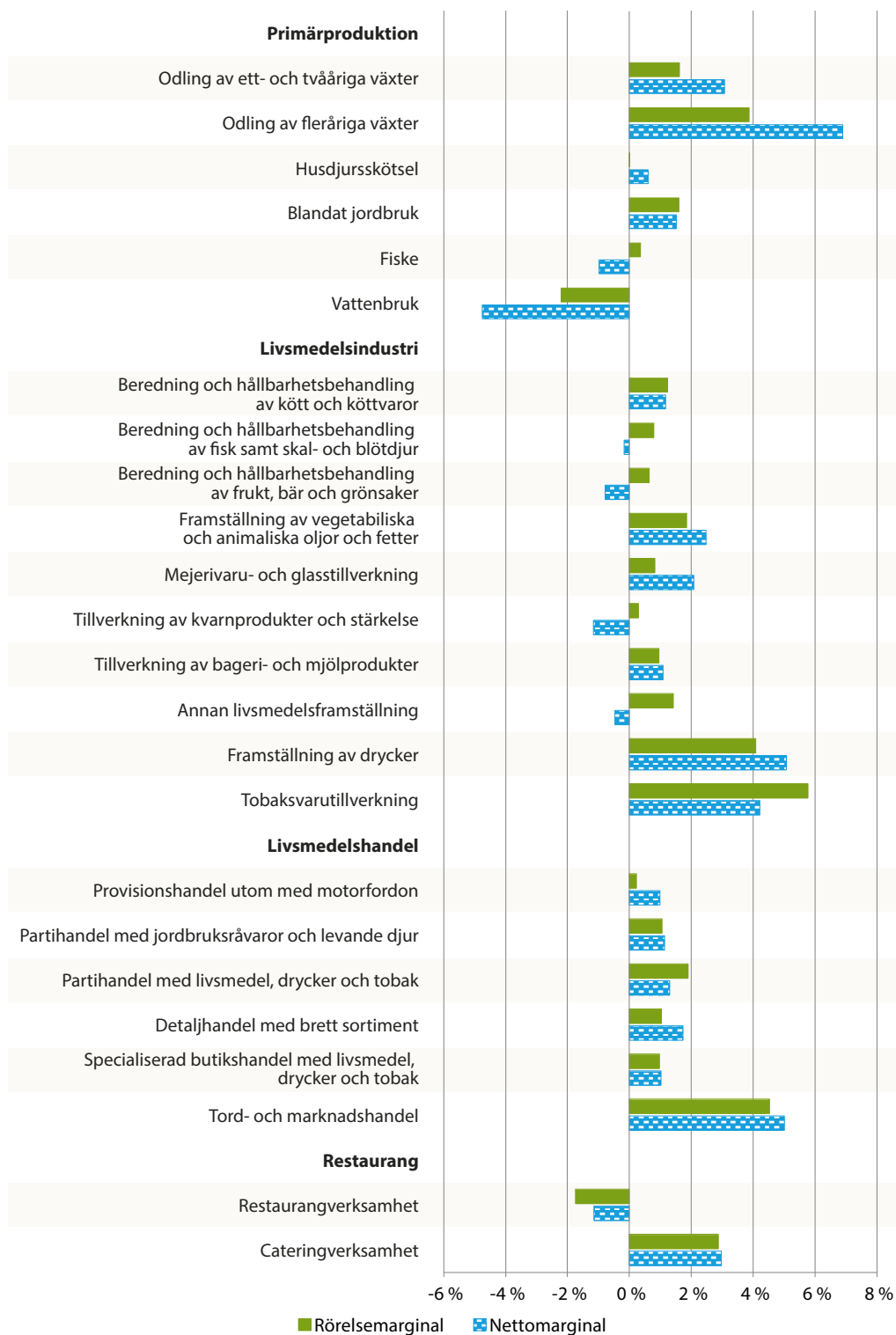
SNI-kod	Benämning	Exempel på vad som kan produceras
	Primärproduktion	Jordbruk, fiske, vattenbruk samt rennärning
01.1	Odling av ett- och tvååriga växter	Odling av t.ex. spannmål, potatis, sockerbeter, köksväxter och svamp
01.2	Odling av fleråriga växter	Odling av t.ex. äpplen, päron, körsbär, plommon och växter för dryckesframställning
01.4	Husdjursskötsel	T.ex. uppfödning av t.ex. nötkreatur, får, getter, gris och fjäderfä, mjölkproduktion, äggproduktion och renskötsel
01.5	Blandat jordbruk	Företag som bedriver både växtodling och animalieproduktion, utan specialisering på växter eller djur.
03.1	Fiske	Fiske i både saltvatten och sötvatten
03.2	Vattenbruk	Fiskodling i både saltvatten och sötvatten
Livsmedelsindustrin		
10.1	Beredning och hållbarhetsbehandling av kött och köttvaror	Förädling (inkl. slakt, styckning och charkuteritillverkning) av t.ex. nöt-, gris- och fjäderfäkött
10.2	Beredning och hållbarhetsbehandling av fisk samt skal- och blötdjur	Förädling av fisk, skal- och blötdjur
10.3	Beredning och hållbarhetsbehandling av frukt, bär och grönsaker	Bl.a. förädling av potatis, frukt, bär och grönsaker samt juice- och safttillverkning
10.4	Framställning av vegetabiliska och animaliska oljor och fetter	Bl.a. tillverkning av oljor och fetter (inkl. matfett)
10.5	Mejerivaru- och glasstillverkning	Bl.a. tillverkning av mejerivaror och glass
10.6	Tillverkning av kvarnprodukter och stärkelse	Bl.a. tillverkning av olika sorters mjöl, mixer, frukostflingor och stärkelse
10.7	Tillverkning av bageri- och mjölprodukter	Bl.a. tillverkning av bröd, bakverk, kex och pasta
10.8	Annan livsmedelsframställning	Bl.a. tillverkning av socker, choklad, godis, te, kaffe, senap, ketchup, kryddor, smaksättningsmedel, såser och färdigrätter
11.0	Framställning av drycker	Bl.a. tillverkning av drycker både med och utan alkohol
12.0	Tobaksvarutillverkning	Tillverkning av tobak
Livsmedelshandel		
46.1 (46.11, 46.17)	Provisionshandel utom med motorfordon	Förmedling av jordbruksråvaror och levande djur genom kommissionärer och mäklare
46.2	Partihandel med jordbruksråvaror och levande djur	Försäljning av jordbruksråvaror och levande djur till företag, juridiska enheter, organisationer, hantverkare eller myndigheter
46.3	Partihandel med livsmedel, drycker och tobak	Försäljning av livsmedel, drycker och tobak till företag, juridiska enheter, organisationer, hantverkare eller myndigheter
47.1	Detaljhandel med brett sortiment	Försäljning av framförallt livsmedel, drycker och tobak på t.ex. varuhus- och stormarknader
47.2	Specialiserad butikshandel med livsmedel, drycker och tobak	Försäljning av framförallt livsmedel, drycker och tobak i specialbutiker
47.8 (47.82)	Torg- och marknadshandel	
Restaurangledet		
56.1	Restaurangverksamhet	
56.2	Cateringverksamhet	

Källa: (SCB, 2007)

Figur 8 visar hur många procentenheter de olika delsektorernas nettomarginal och rörelsemarginal har förändrats mellan år 2016 och 2021⁴³. Vi har valt att visa det i procentenheter eftersom låga nyckeltal kan ge stora procentuella förändringar.

Procentenhet beskriver skillnaden mellan två procenttal, medan en förändring i procent visar en viss andel av utgångsvärdet. Vi vill påminna om att förändringar från låga värden kan ge stora procentuella förändringar. Nyckeltalens utveckling (som visas som index i Figur 7) anges i texten nedan som förändringar i procentenheter och utgår därmed från nyckeltalens procenttal; inte de olika indextalen. Detta eftersom nivån på nyckeltalen skiljer sig åt mellan de fyra leden, bl.a. beroende på företagsform, och att låga nivåer på nyckeltalen kan ge stora procentuella förändringar.

⁴³ Det kan dock vara vanskligt att jämföra två enskilda år, speciellt om delsektorn är starkt väderkopplad eller om något speciellt hänt ett av de studerade åren.

Figur 8. Förändring i nettomarginal och rörelsemarginal år 2021 jämfört med år 2016 i olika delsektorer, procentenheter

Både nettomarginalen och rörelsemarginalen förbättrades i samtliga av jordbrukets delsektorer, men minskade i fisket och vattenbruket. Sveriges strategiska plan för den gemensamma jordbrukspolitiken, som tillämpas från år 2023 syftar bland annat till att skapa förutsättningar för ökad livsmedelsproduktion och konkurrenskraft, till exempel genom satsningar på investeringar och kompetensutveckling, vilket är helt i linje med livsmedelsstrategins mål. Den största förändringen av nettomarginalen och rörelsemarginalen inom primärproduktionen var för företag som odlar fleråriga växter⁴⁴, följt av företag som odlar ett och tvååriga växter⁴⁵ och företag som bedriver både växtodling och animalieproduktion, utan specialisering. Högre priser och en god efterfrågan på flera produkter har haft en positiv inverkan på lönsamheten. Även inom livsmedelsindustrin förbättrades nyckeltalen, undantaget två delsektorer där nettomarginalen minskade med en procentenhet. Förändringen i nyckeltalen kan verka relativt små i livsmedelshandeln, men detta led har en stor betydelse för utvecklingen av livsmedelskedjans nettomarginal och rörelsemarginal. Ledets omsättning motsvarade 65 procent av livsmedelskedjans totala omsättning⁴⁶ år 2020. Motsvarande andel för livsmedelsindustrin var 18 procent, restaurangledet nio procent och primärproduktionen åtta procent.

4.2.1.1 Arbetskraftsproduktivitet

Lönsamma och konkurrenskraftiga företag skapas av bland annat ökad produktivitet. Generellt sett har arbetskraftsproduktiviteten en större betydelse för lönsamheten i företag som producerar och säljer varor på marknader med stark priskonkurrens, till exempel spannmålsodling och detaljhandel. Därmed inte sagt att förädlingsgradens utveckling är oviktig. (Jordbruksverket, 2020)

Arbetskraftsproduktivitet används för att följa utvecklingen av hur effektivt företaget är och beräknas som kvoten mellan förädlingsvärde och antalet anställda. Då förädlingsvärdet påverkas av utvecklingen i andra produktionsfaktorer⁴⁷ går det inte att med säkerhet säga att företagets effektivitet har ökat under den studerade perioden. Trendanalysen visar att det finns en signifikant positiv trend för arbetskraftsproduktiviteten i livsmedelskedjan som helhet mellan åren 2016 och 2020. Bortsett från restaurangledet så har arbetskraftsproduktiviteten i livsmedelskedjan haft en liknande utveckling som näringslivet som helhet (se Figur 9). Den största relativa ökningen, cirka 15 procent, observerades i primärproduktionen och den lägsta i restaurangledet, 8 procent, vilket kan jämföras med en ökning med 13 procent i näringslivet som helhet.

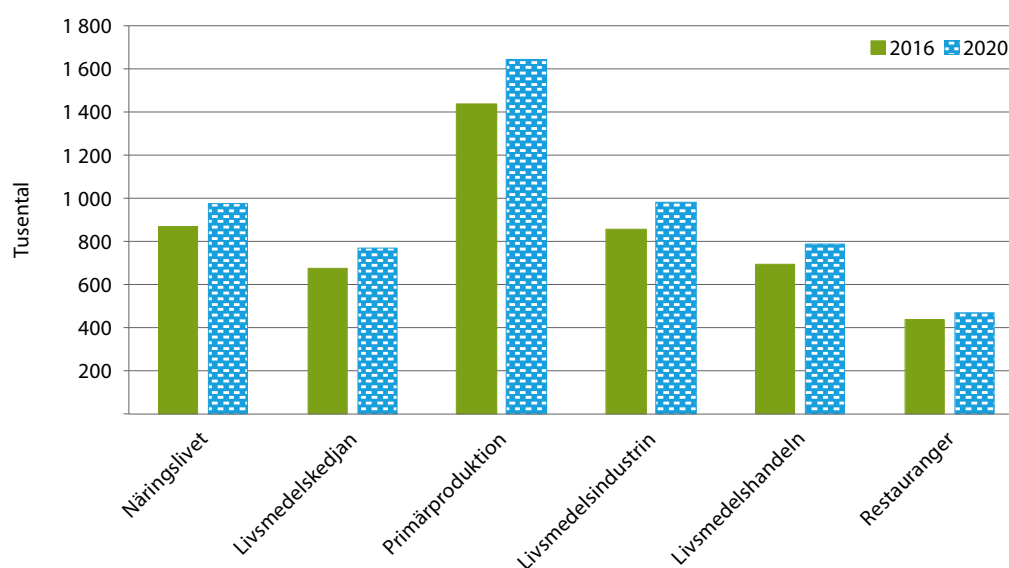
44 T.ex. äpplen, päron, körsbär och plommon samt växter för dryckesframställning.

45 T.ex. spannmål, potatis, sockerbetor, köksväxter och svamp.

46 När nettomarginalen beräknas sätts resultat efter finansiella poster i förhållande till nettoomsättningen och när rörelsemarginalen beräknas sätts rörelseresultatet i förhållande till nettoomsättningen.

47 T.ex. förändring i kapital, teknik, effektivitet inom och mellan företag, skalfördelar och kapacitetsutnyttjande.

OECD menar att EU:s jordbruk har en låg produktivitetstillväxt och att det kan motverkas med hjälp av ökade satsningar på forskning och innovation, som även kan bidra till minskade utsläpp och förse den växande befolkningen med mat (OECD, 2022). Jordbruksstöden motsvarar en stor del av lantbrukets intäkter, men de kan snedvräta konkurrenskraften mellan länder. Det behövs fler åtgärder till forskning, innovation, kunskapshöjande som stärker och anpassar jordbruket för de utmaningar som sektorn står inför på lite längre sikt. Exempel på åtgärder som förväntas bidra till stärkt kunskapsöverföring och ökad konkurrenskraft är de två förstudierna av kunskapsnav inom företagsledning och entreprenörskap respektive digitalisering samt kommande pilotprojekt inom samma områden.

Figur 9. Arbetskraftsproduktivitet i livsmedelskedjan år 2016 och år 2020

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren

Källa: SCB, Företagens ekonomi

Den förbättrade arbetskraftsproduktiviteten i livsmedelsindustrin kan delvis förklaras av en ökad automatisering och högre produktionsvolym. Ökade volymer och effektiviseringar har bidragit till en högre arbetskraftsproduktivitet i livsmedelshandeln, samtidigt som färre restaurangbesök påverkat utvecklingen i restaurangledet.

4.2.1.2 Förädlingsgrad

Lönsamma och konkurrenskraftiga företag kan även skapas av högre förädlingsgrad. För företag som producerar och säljer varor på en marknad med stark egenkapskonkurrens, till exempel husdjurskötsel⁴⁸, både växtodling och animalieproduktion⁴⁹, odling av fleråriga växter⁵⁰, fiske samt vattenbruk, har förädlingsgraden generellt sett en större betydelse för lönsamheten. (Jordbruksverket, 2020).

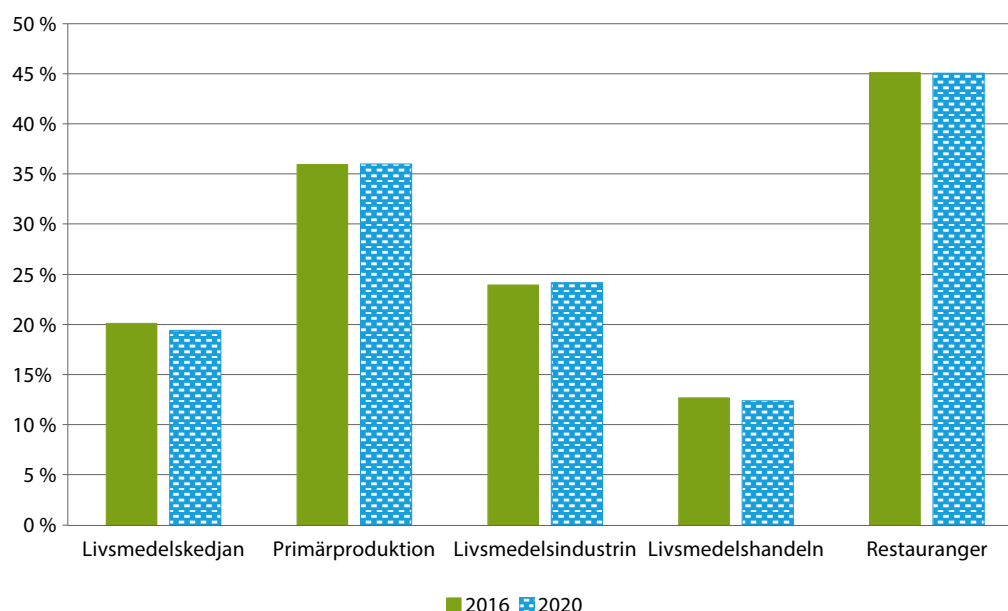
48 T.ex. uppföljning av nötkreatur, får, getter, gris och fjäderfä, mjölkproduktion, äggproduktion och renskötsel.

49 Företag som bedriver både växtodling och animalieproduktion, utan specialisering på växter eller djur.

50 Odling av t.ex. äpplen, päron, körsbär, plommon och växter för dryckesframställning.

Dessutom kan förädlingsgraden, som visar företagens förmåga att utveckla egenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden, användas som ett grovt mått på innovationskraft.

Figur 10 visar att förädlingsgraden varit i stort sett oförändrad när år 2020 jämförs med år 2016, men den visar också att förädlingsgraden är högre inom primärproduktionen⁵¹ och restaurangledet jämfört med andra led. Inom primärproduktionen kan det till exempel innebära att attraktiva produkttegenskaper och varumärken utvecklas som bygger på mervärden kopplat till miljö, smittskydd och djurvälstånd. Den högre förädlingsgraden i primärproduktionen påverkas sannolikt av att samtliga subventioner är inkluderade i primärproduktionens förädlingsvärde och nettoomsättning, vilket är en skillnad gentemot senare led i livsmedelskedjan. Förädlingsgraden inom restaurangledet kan förklaras av en god efterfrågan på mat- och måltidsupplevelser mellan åren 2016 och 2020.

Figur 10. Förädlingsgrad i olika led i livsmedelskedjan år 2016 och år 2020

Källa: SCB, Företagens ekonomi

Jämfört med år 2016 var förädlingsgraden högre år 2020 inom flera av primärproduktionens delsektorer. Den största förändringen var för företag som huvudsakligen ägnar sig åt odling av spannmål, potatis, sockerbetor, köksväxter och svamp⁵², följt av företag som huvudsakligen bedriver både växtodling och animalieproduktion. Medan den var lägre för företag som huvudsakligen ägnar sig åt uppfödning av djur inklusive mjölk- och äggproduktion och vattenbruk. För övriga företag var förädlingsgraden i stort sett oförändrad. (SCB, 2022) Att förädlingsgraden⁵³ är högre i primärproduktionen beror delvis på att samtliga

51 I primärproduktionen ingår samtliga subventioner i förädlingsvärde och andra nyckeltal, vilket är en skillnad gentemot senare led i livsmedelskedjan och kan vara en förklaring till den högre förädlingsgraden.

52 Dvs. företag som huvudsakligen odlar ett- och tvååriga växter.

53 Förädlingsgrad = förädlingsvärde / nettoomsättning.

subventioner⁵⁴ är inkluderade i primärproduktionens förädlingsvärde, är en skillnad gentemot senare led i livsmedelskedjan.

År 2020 var förädlingsgraden lägre i ett par delsektorer inom livsmedelsindustrin jämfört med år 2016, t.ex. företag som huvudsakligen förädlar fisk, skal- och blötdjur⁵⁵ (-14 procent) och företag som huvudsakligen tillverkar mjöl, mixer, frukostflingor och stärkelse⁵⁶ (-5 procent). Samtidigt som förädlingsgraden var högre år 2020 jämfört med år 2016 inom flera delsektorer. Den största förändringen var för företag som huvudsakligen förädlar potatis, frukt, bär och grönsaker⁵⁷ (23 procent), följt av företag som huvudsakligen slaktar, styckar och tillverkar charkuterier av kött⁵⁸ (11 procent) och företag som huvudsakligen tillverkar socker, godis, kaffe, te, såser och färdigrätter⁵⁹. Att förädlingsgraden var lägre år 2020 jämfört med år 2016 i restaurangledet beror sannolikt på pandemin som innebar färre restaurangbesök och ett lägre förädlingsvärde.

4.2.2 Svensk marknadsandel

Den svenska produktionens konkurrenskraft kan även mätas med hjälp av svensk marknadsandel, det vill säga hur stor del av den totala förbrukningen som produceras i Sverige. Marknadsandelen är ett relativt mått som påverkas av både efterfrågan och utbud, vilket innebär att marknadsandelen kan minska om efterfrågan ökar snabbare än produktionen. Tabell 5 visar trenden för den svenska marknadsandelen för ett urval av sektorer mellan åren 2016 och 2021. För mer diskussion och information om utvecklingen hänvisas till Fördjupningskapitlet om primärproduktionen (Bilaga E).

Trendanalysen visar endast i ett fall på en signifikant negativ trend för den svenska marknadsandelen, nämligen för ost. Under år 2021 sjönk den svenska marknadsandelen för ägg på grund av flera utbrott av fågelinfluensa i Sverige. Även den svenska marknadsandelen för mjölkekvalenter minskade, men trendanalysens resultat visar inget signifikant resultat för ägg och mjölkekvalenter mellan åren 2016 och 2021. Däremot visar trendanalysen på signifikant positiv trend för tomat, nötkött, griskött och matfågel mellan åren 2016 och 2021.

54 För primärproduktionen innebär detta att till exempel samtliga subventioner till jordbruket är med medan frikopplade produktionsstöd som gårdsstöd och miljöstöd inte finns med i till exempel nationalräkenskaperna.

55 SNI-kod 10.2, se Tabell 4.

56 SNI-kod 10.6, se Tabell 4.

57 SNI-kod 10.3, se Tabell 4.

58 SNI-kod 10.1, se Tabell 4.

59 SNI-kod 10.8, se Tabell 4.

Tabell 5. Trendanalysens resultat för svensk marknadsandel (urval av sektorer) 2016–2021

Sektor	Andel 2016	Andel 2021	Trendanalysens resultat 2016–2021 ¹
Morötter	93 %	97 %	Ej signifikant resultat
Äpple	24 %	28 %	Ej signifikant resultat
Tomater	14 %	17 %	● Signifikant positiv trend
Nötkött	51 %	58 %	● Signifikant positiv trend
Griskött	70 %	83 %	● Signifikant positiv trend
Matfågel	67 %	76 %	● Signifikant positiv trend
Ägg	94 %	89 %	Ej signifikant resultat
Smör	57 %	57 %	Ej signifikant resultat
Ost	45 %	42 %	● Signifikant negativ trend
Mjölkbevivalenter ²	75 %	73 %	Ej signifikant resultat
Matpotatis (obearbetad)	92 %	92 %	Ej signifikant resultat
Socket	106 %	109 %	Ej signifikant resultat
Spannmål	124 %	116 %	Ej signifikant resultat

Not: Se bilaga C, Tabell 15 för regressionsanalysens regressionskoefficient och p-värde.

Not 1: Om trendanalysen visar att utvecklingen är signifikant, det vill säga om det så kallade p-värdet är under 0,10, får indikatorn antingen en grön eller röd markering, beroende på om utvecklingen går i önskad riktning eller inte.

Not 2: Mjölkbevivalenter används för att kunna jämföra olika mejeriprodukter och innebär en omräkning till flytande mjölk.

Källa: (Jordbruksverket, 2022)

4.2.3 Innovation

Som framgått av tidigare årsrapporter har Sverige i en internationell jämförelse satsat lite på livsmedelsorienterad forskning, trots att forskning och innovation är centralt för att skapa en långsiktig produktivitetstillväxt och ökande förädlingsgrad i livsmedelskedjan (Jordbruksverket, 2021). Det pågår ett arbete med att stärka innovationskraften i livsmedelskedjan och i regeringens forskningsproposition för åren 2021–2024 nästan fyrdubblades statliga medel till livsmedelsforskning (Regeringen, 2020).

Forskningspropositionen förstärkte det nationella forskningsprogrammet för livsmedel⁶⁰, som drivs inom ramen för livsmedelsstrategin och ska bidra till ökad produktivitet och innovation, samt till hållbar produktion och konsumtion av livsmedel. Exempel på verktyg i programmet för nya kunskaper och innovativa lösningar är metod- och teknikutveckling samt digitalisering. Mellan åren 2017 och 2022 beviljades medel till 102 projekt med en total budget på närmare 540 miljoner kronor. Den hittills största insatsen (190 miljoner kronor) är finansieringen av fyra centrumbildningar inom olika tema, så som sjömat, djurproduktion och växtbaserade produkter. Enligt programmets halvtidsutvärdering är insatser och aktiviteter ändamålsenliga för att bidra till kunskapsuppbyggnad, samtidigt som projektportföljen har en stark potential att bidra till att adressera kunskapsluckor och behov (Formas, 2022). En annan rekommendation är att

60 <https://www.formas.se/om-formas/vad-vi-gor/nationella-forskningsprogram/livsmedel.html>

hänsyn bör tas till resultaten från Jordbruksverkets senaste utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin när det Nationella forskningsprogrammets strategiska forskningsagenda revideras. Enligt Formas kommer programmet fortsätta med ytterligare insatser och aktiviteter för att öka kunskapen, produktiviteten och innovationen i livsmedelskedjan, genom till exempel krav på medverkan av behovsägare på projektnivå.

En översikt av det svenska innovationssystemet i livsmedelskedjan, som publicerats av Sweden Food Arena, bekräftar att det görs jämförelsevis små satsningar på forskning och innovation i livsmedelskedjan i Sverige, både från staten och från den privata sektorn (Sweden Food Arena, 2021). Rapporten visar även att livsmedelskedjans företag är svagt integrerade i det gängse innovationssystemet och därför har svårt att få del av de innovationsstöd som riktas mot näringslivet i bred bemärkelse.

För att följa företagens innovationskapacitet och förmågan att ta till sig ny kunskap och ny teknik krävs indikatorer. I dagsläget saknas det officiell statistik som omfattar hela livsmedelskedjan. I budgetpropositionen används investeringar i forskning och utveckling (FoU) som en indikator för att belysa viljan och förutsättningarna att utveckla näringslivets innovationsförmåga (Regeringen, 2022). År 2021 uppgick FoU-utgifterna i det totala näringslivet till 183 miljarder kronor, vilket motsvarar 3,4 procent av BNP. Den största delen (70 procent) finansierades och bedrevs av företagen och de statliga anslagen uppgick till cirka 51 miljarder kronor. (Ekonomifakta, 2022) Observeras bör att SCB:s statistik om forskning och utveckling baseras på urvalsundersökningar som inte omfattar företag med färre än 10 anställda och att primärproduktionen saknas helt i undersökningarna om innovationsverksamhet i företagen.

De uppgifter som ändå finns visar att år 2021 var FoU-utgifterna i livsmedelskedjans större företag (fler än 10 anställda) 827 miljoner kronor, vilket motsvarar en minskning med 25 procent jämfört med år 2020. Livsmedelskedjans FoU-utgifter motsvarade 0,52 procent av livsmedelskedjans förädlingsvärde⁶¹ år 2021, vilket var en ökning jämfört med motsvarande andel år 2019 (0,38 procent). (SCB, 2022) Observeras bör att andelen företag med färre än 20 anställda uppgick till 98 procent i den totala livsmedelskedjan.

Utöver investeringar i FoU används i budgetpropositionen indikatorer som illustrerar företagens innovationsverksamhet och innovationssamarbeten⁶². Detta för att få en bild av om andelen innovativa företag ökar eller minskar i den svenska företagspopulationen samt om näringslivets innovationssamarbeten ökar eller minskar över tid (Regeringen, 2022). Under perioden 2018 till 2020 uppgav 1 procent av företagen i livsmedelskedjan (exklusive primärproduktionen) att de hade innovationssamarbeten och 40 procent att de hade innovationsverksamhet. (SCB, 2021).

61 I rapporten har vi valt att sätta FoU-investeringarna i relation till livsmedelskedjans förädlingsvärde, som visar bidraget till BNP.

62 Under perioderna 2016–2018 samt 2018–2020 uppgav 6 procent av företagen att de hade innovationssamarbeten och 55 procent att de har innovationsverksamhet.

Under hösten år 2020 genomförde Sweden Food Arena en innovationsundersökning⁶³ för att kartlägga innovationsgraden i livsmedelskedjan (Sweden Food Arena, 2021). Resultaten visar att andelen företag i livsmedelskedjan som introducerat en ny eller väsentligt förbättrad produkt, process eller metod är lika hög som i övriga näringslivet. Andelen företag som gör innovationer som är nya för världsmarknaden eller den svenska marknaden är dock låg jämfört med andra näringar. De flesta företag gör innovationer som enbart är nya för det egna företaget. Detta gäller i synnerhet för primärledet, där innovationsgraden släpar efter övriga led. Andra exempel på resultat från undersökningen är att de flesta innovationer bidrar till ökad omsättning och till viss del ökad export och att den mest värdefulla samarbetsparten är företag, inte universitet eller högskola. Vidare anger företagen att finansieringen är det område som är mest riskabelt och där mer stöd behövs, men även riskhantering och processledning innebär utmaningar. Slutligen menar företagen att det är svårt att hitta stöd som är inriktade mot den typ av satsningar de vill göra.

4.3 Produktion

Det övergripande målet i livsmedelsstrategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta miljömål nås och det skapas en hållbar tillväxt och sysselsättning i hela Sverige. Det står också att produktionsökningen (både konventionell och ekologisk) ska svara mot konsumenternas efterfrågan, att produktionsökningen ska bidra till en ökad självförsörjning och minskad sårbarhet i livsmedelskedjan.

Som framgår av Figur 3 används flera indikatorer för att följa utvecklingen. I detta avsnitt fokuserar vi på produktionens utveckling och möjligheten att skapa arbetstillfällen. När det gäller resurseffektiv livsmedelsproduktion samt konsumenternas möjlighet att köpa och konsumera hälsosamma och miljömässigt hållbara livsmedels hänvisas till avsnitten om Livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet respektive Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen.

4.3.1 Förädlingsvärdets utveckling

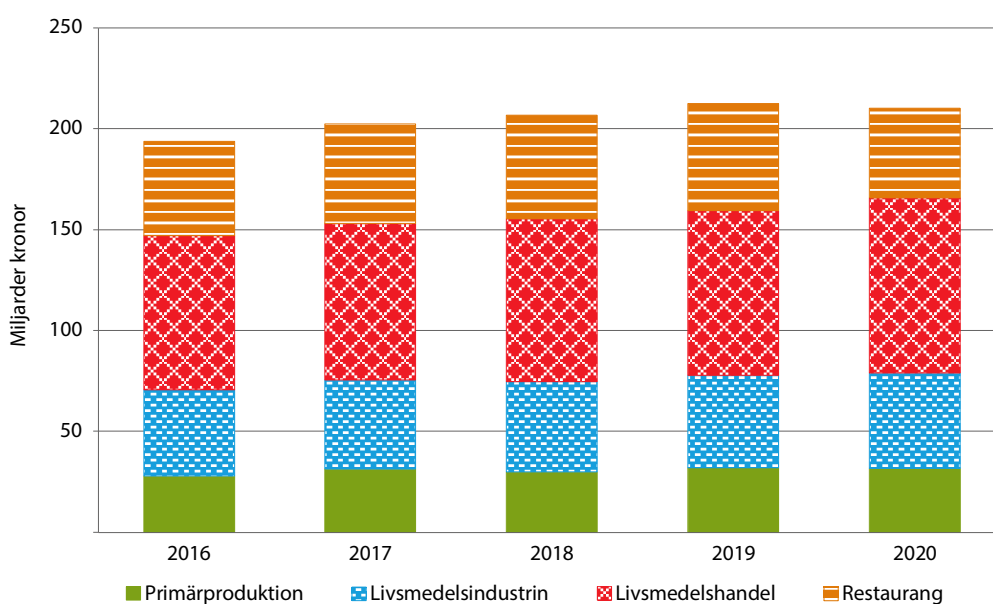
Förädlingsvärdet visar i detta fall livsmedelskedjans bidrag till Sveriges bruttonationalprodukt, BNP, och används för att följa produktionen i hela livsmedelskedjan.

Mellan åren 2016 och 2020 ökade livsmedelskedjans förädlingsvärde och det är en signifikant positiv trend. Tillväxten i livsmedelskedjan var mellan åren 2016 och 2020 svagare (9 procent) än i det totala näringslivet (14 procent). På sikt

⁶³ Denna undersökning riktas till ett slumpmässigt urval av företag i hela livsmedelskedjan som omsätter minst 200 000 kronor. Undersökningen baseras på den enkät som används i den officiella innovationsundersökningen som görs av SCB, men har gjorts med telefonintervjuer istället för en postenkät.

kan det leda till svårigheter att attrahera investeringar och kapital⁶⁴. Det totala förädlingsvärdet uppgick till drygt 210 miljarder kronor i livsmedelskedjan (se Figur 11) år 2020.

Den kraftigaste procentuella ökningen var inom primärproduktionen och livsmedelshandeln (14 procent vardera) följt av livsmedelsindustrin (10 procent) medan utvecklingen i restaurangledet var negativ (-5 procent). Trendanalysen ger inget signifikant resultat för primärproduktionen och restaurangledet, men det finns en signifikant positiv trend för livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln mellan åren 2016 och 2020.

Figur 11. Totalt förädlingsvärde i livsmedelskedjan 2011–2020, miljarder kronor löpande priser

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Not: När figuren studeras måste man ha i åtanke att utvecklingen endast visas till år 2020, det vill säga året innan priserna på insatsvaror började stiga och innan Rysslands invasion av Ukraina.

Källa: SCB, Företagens ekonomi

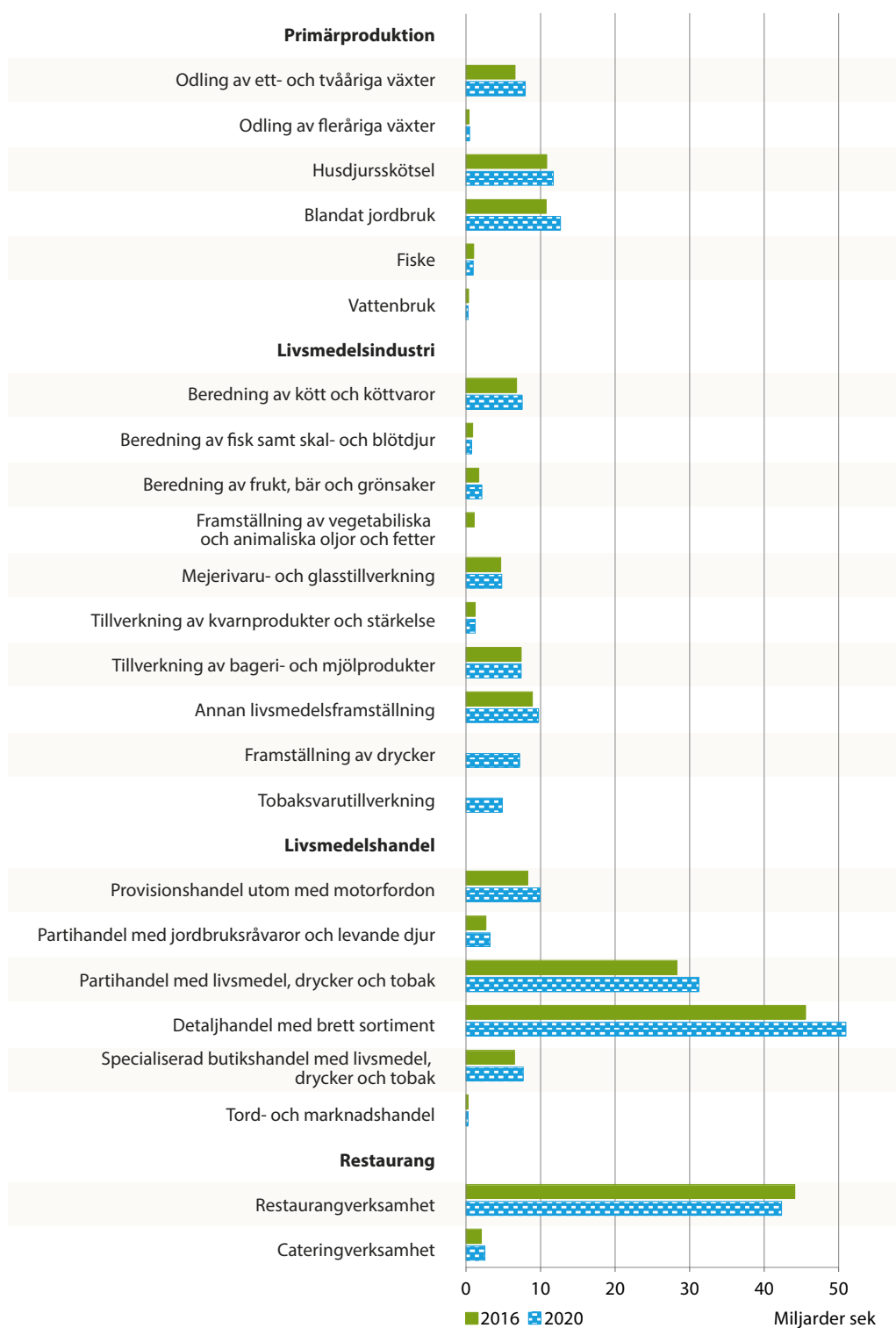
Statistiken visar att tillväxten avstannade i livsmedelskedjan under pandemins första år, men det finns variationer mellan led och delsektorer (se Figur 12). I livsmedelshandeln och livsmedelsindustrin ökade förädlingsvärdet mellan åren 2019 och 2020 (6 procent respektive 3 procent), samtidigt som det var oförändrat i primärproduktionen och minskade med 16 procent i restaurangledet. Figur 12 visar förädlingsvärdet år 2016 och 2020 för de olika delsektorerna, men ger också en indikation på sektorernas betydelse för utvecklingen i livsmedelskedjan som helhet. Inga trendanalyser har genomförts på denna detaljeringsnivå. I samtliga led har de största procentuella förändringarna med något undantag funnits i delbranscher med de högsta förädlingsvärdena. Tillväxten har varit starkast inom livsmedelshandeln, och det är i detta led som livsmedelskedjans högsta förädlingsvärden finns. Inom livsmedelsindustrin finns de högsta förädlingsvärdena

⁶⁴ Eftersom förväntningar om framtida avkastning kan vara högre om investeringar görs i andra sektorer.

inom annan livsmedelsförädling⁶⁵, tillverkning av bröd, bakverk, kex och pasta samt beredning av nöt-, gris- och fjäderfäkött och det är i dessa delsektorer som de procentuella ökningarna är stora. De högsta förädlingsvärdena inom primärproduktionen finns i delsektorn odling av spannmål, potatis, sockerbeter, köksväxter och svamp, följt av uppfödning av djur inklusive mjölk- och äggproduktion samt i företag som bedriver både växtodling och animalieproduktion. I livsmedelsstrategins handlingsplaner finns flera uppdrag som är inriktade på växtodlingen, till exempel att utveckla kompetenscentrum för växtförädling (Grogrund), Växtskyddsrådet och uppdraget om växtskyddsmedel till mindre användningsområden.

⁶⁵ T.ex. tillverkning av socker, choklad, godis, te, kaffe, senap, ketchup, kryddor, smaksättningsmedel, såser och färdigrätter.

LIVSMEDELSKEDJANS KONKURRENSKRAFT OCH PRODUKTION

Figur 12. Förädlingsvärdet i olika delsektorer 2016 och 2020

Se Tabell 4 för en beskrivning av vad som kan ingå de olika delsektorerna.

Källa: (SCB, 2022)

I början av pandemin fanns en oro att den internationella handeln och arbetskraftens rörlighet skulle begränsas, men det kunde till stor del förhindras. På den svenska marknaden gynnades inhemsk produktion av animalier av att restaurangbesöken minskade och en ökad konsumtion av mat skedde i hushållen. Under år 2021 började kostnaderna att stiga snabbt i spåren av pandemin och år 2022 förvärrades krisen ytterligare i och med Rysslands invasion av Ukraina. Tyvärr är uppgifter om förädlingsvärde inte tillgängligt för åren efter år 2020. Se avsnitt 4.4 för mer om utvecklingen efter år 2020.

4.3.2 Produktionsvolymens utveckling

Förädlingsvärdets utveckling påverkas av flera olika faktorer, till exempel priser, valutakurser, insatsvaror, turism och handel. Därför följer vi även utvecklingen för produktionsvolymen i ett urval av sektorer i primärproduktionen (se Tabell 6). Sammantaget visar tabellen på delvis ökade produktionsvolymen, även om det finns variationer mellan sektorerna. Mellan åren 2016 och 2021 minskade produktionsvolymen av ägg, spannmål och oljeväxter samt marint fiske, men trendanalysen ger endast signifikant resultat för marint fiske. När det gäller utvecklingen för växtodling beror skördarna på en naturlig variation till följd av väderförhållanden. Trendanalysen visar en signifikant positiv trend för griskött, matfågel och tomater mellan åren 2016 och 2021. Även produktionen av äpplen och morötter ökade något, men det finns ingen signifikant trend. För mer information om utvecklingen hänvisas till Fördjupningskapitlet om primärproduktionen.

Svenskt jordbruk har hittills visat stor motståndskraft mot den pågående krisen. Produktionen ligger kvar på ungefär samma nivå som tidigare och ledet lyckades få ersättning för de höjda kostnaderna snabbare än tidigare. Ett skäl till detta kan vara erfarenheter från torkan år 2018.

Tabell 6. Trendanalys för produktionsvolymen (urval av sektorer) 2016–2021

Produkt	Volym 2016 1 000 ton	Volym 2021 1 000 ton	Trendanalysens resultat 2016–2020/2021 ¹
Spannmål & oljeväxter	5 753	5 324	Ej signifikant resultat
Potatis	861	826	Ej signifikant resultat
Mjölkinvägning	2 862	2 782	Ej signifikant resultat
Nötkött	131	136	Ej signifikant resultat
Griskött	233	253	● Signifikant positiv trend
Matfågel	158	183	● Signifikant positiv trend
Ägg	140	128	Ej signifikant resultat
Äpplen	27	32	Ej signifikant resultat
Tomater	15	18	● Signifikant positiv trend
Morötter	112	123	Ej signifikant resultat
Vattenbruksprodukter	17	15	Ej signifikant resultat
Marint fiske	196	153	● Signifikant negativ trend
Insjöfiske	2	2	Ej signifikant resultat

Not: Se bilaga C, Tabell 15 för regressionsanalysens regressionskoefficient och p-värde.

Not 1: Om trendanalysen visar att utvecklingen är signifikant, det vill säga om det så kallade p-värdet är under 0,10, får indikatorn antingen en grön eller röd markering, beroende på om utvecklingen går i önskad riktning eller inte.

Källa: Jordbruksverket

4.3.3 Den internationella handelns betydelse för produktionen

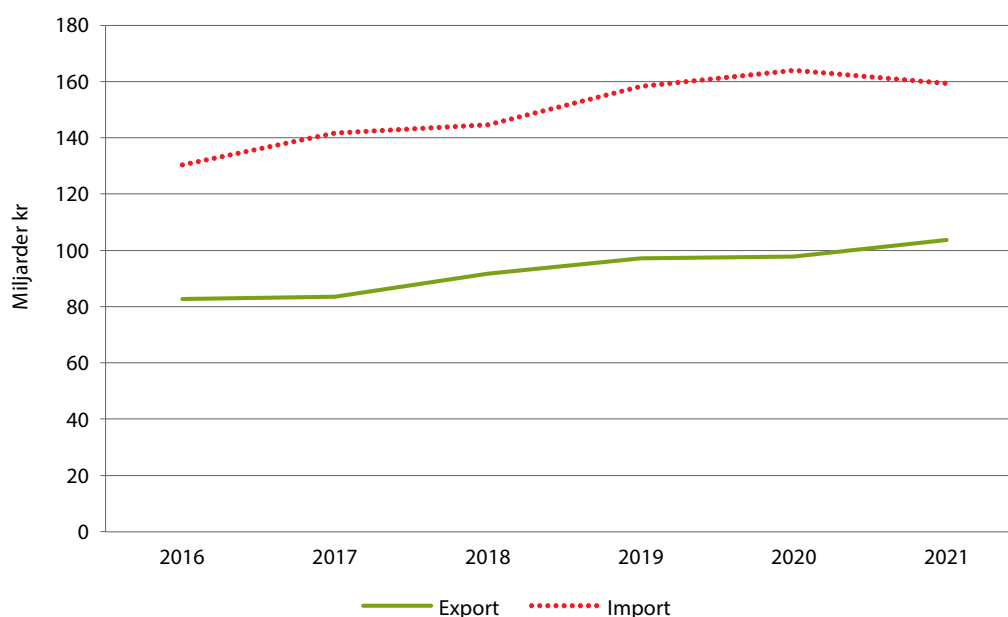
Enligt målet för det andra strategiska området Konsument och marknad ska den svenska livsmedelsexporten ges förutsättningar att öka för att möta efterfrågan på relevanta marknader. Jämfört med andra varor är handeln med jordbruksvaror och livsmedel över nationsgränser relativt liten.

Som framgår av Figur 13 har den svenska handeln med jordbruksvaror och livsmedel ökat kraftigt mellan åren 2016 och 2021. Den svenska exporten av livsmedel (inklusive jordbruksvaror) uppgick till närmare 104 miljarder kronor år 2021, vilket var en ökning med 25 procent jämfört med år 2016 och en signifikant positiv trend. En stor andel av den svenska livsmedelsexporten är vidareexport av fisk, kräft- och blötdjur från Norge⁶⁶. Tobak och tobaksvaror följt av djurfoder, oljor och fetter, levande djur samt kött och köttvaror är de produktgrupper vilkas exportvärde ökade mest.

Under år 2021 uppgick den svenska importen av livsmedel (inklusive jordbruksvaror) till knappt 160 miljarder kronor, vilket var en ökning med 22 procent jämfört med år 2016. Oljor och fetter följt av diverse livsmedel, oljefrön, oljehaltiga nötter och kärnor samt spannmål och produkter därav var de produktgrupper där importvärdet ökade mest.

Import av jordbruksvaror och livsmedel är i många fall är nödvändigt för att det ska vara möjligt att producera varor som efterfrågas av konsumenter. Importerade insatsvaror som gödselmedel, bekämpningsmedel, foder, utsäde och drivmedel är i många fall nödvändiga för livsmedelsproduktion i Sverige. Utan de importerade insatsvarorna skulle den svenska jordbruksproduktionen i princip upphöra. Dessutom efterfrågar många konsumenter livsmedel som inte går att producera i Sverige samtidigt som vissa svenska produkter bara finns tillgängliga under delar av året.

⁶⁶ Den svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel exklusive fisk, kräft- och blötdjur uppgick till närmare 62 miljarder kronor, vilket var en ökning med 8 procent.

Figur 13. Sveriges handel med jordbruksvaror och livsmedel 2016–2021, löpande priser

Källa: SCB, (Jordbruksverket, 2022)

Internationell handel är viktigt för att produktion ska vara effektiv och utvecklas. Genom handel blir företag utsatta för konkurrens, som leder till bland annat ökad innovation och teknikutveckling. Dessutom visar studier att produktivitetstillväxten stimuleras av internationell handel, eftersom länder bland annat kan specialisera sig på att producera varor som landet är bra på att producera och importera sådant som andra länder kan producera mer effektivt. Ett annat exempel är att en ökad konkurrens leder till att de mest effektiva företagen vinner marknadsandelar medan mindre produktiva företag slås ut (Wagner, J., 2007). Sammantaget innebär detta att en mer avreglerad internationell handel leder till en mer effektiv global resursanvändning, vilket på sikt gör produktionen mer hållbar. En förutsättning för detta är dock att länderna har lagstiftning och regler som styr produktionen i en mer hållbar riktning. Dessutom är livsmedelskriser oftast lokala eller regionala och det är därför viktigt att det finns områden som producerar ett överskott av livsmedel som kan förse underskottsområden med mat.

Internationell handel medför ofta längre transporter som i sig har en negativ påverkan på miljö och klimat. Godstransporter är dock ofta effektiva och påverkar inte produkternas ekologiska avtryck särskilt mycket, men det finns en stor variation. Varor som transporteras med flyg har en större klimatpåverkan, liksom varor med kort hållbarhet där långa transporter medför ett stort svinn.

Generellt sett är närproducerat inte mer klimatvänligt, eftersom transporterna globalt sett står för fem procent av livsmedelssystemets totala utsläpp. Hanna Ritchie och Max Rosner menar att vad konsumenterna äter spelar en större roll än hur långt produkterna har transporterats. (Hannah Ritchie; Max Roser, 2023) Att produktionen sker på platser där negativa effekter kan minimeras och sedan transporteras till konsumenterna runt om i världen på ett effektivt sätt innebär att

livsmedelskonsumtionens klimat- och miljöeffekter minskar. Med andra ord kan en internationell handel bidra till en mer hållbar livsmedelskonsumtion (WTO, 2021). Den svenska livsmedelsproduktionen har kommit längre vad gäller omställningen till en mer hållbar produktion än produktionen i många andra länder. Detta innebär att en ökad svensk export av sådana livsmedel som vi har goda förutsättningar att producera kan bidra till att minska den globala livsmedelskonsumtionens negativa effekter på miljö och klimat. Det finns också vissa produkter som är svåra att producera på ett hållbart sätt i Sverige vilket gör att importerade alternativ är bättre för miljö och klimat.

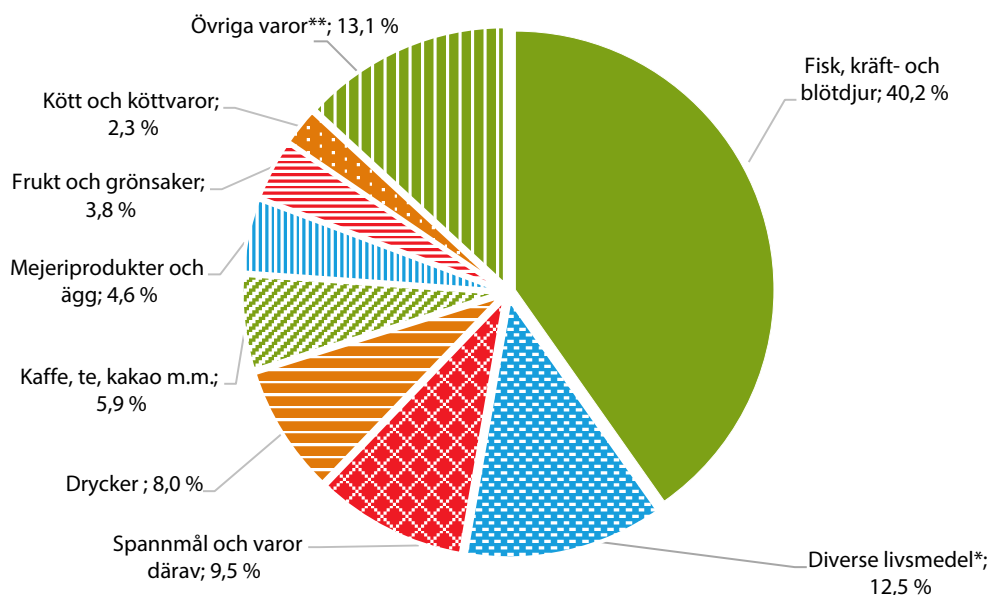
Det finns också risker med en ökande global specialisering inom jordbruk och livsmedelsproduktion. Ökad specialisering kan leda till en global strukturrationalisering som kan få negativa effekter på miljön, till exempel på biologisk mångfald som i många fall missgynnas av en ökad specialisering och minskad variation i odlingslandskapen. En ökad globalisering har lett till ett ökat beroende av fungerande handelsströmmar, som riskerar påverkas av bland annat konflikter i vår omvärld. Givet den höga graden av specialisering är det dessutom svårare att ställa om produktionen efter uppkomna behov utan betydande kostnader. Strukturrationaliseringen leder ofta till att anläggningar blir större, vilket kan leda till att dessa också i vissa hänseenden blir mer sårbara gentemot yttre hot. Å andra sidan har större företag ofta bättre möjligheter att investera i åtgärder för att stå emot påfrestningar.

En hållbar livsmedelsproduktion bygger på odlad mångfald och för näringsläckage, gödselutnyttjande och möjlighet till bete är det viktigt att det inte blir stora koncentrationer djur på små ytor eller för få djur på vissa ytor. De institutionella förutsättningarna kan förändras både till det bättre och till det sämre såväl i Sverige som i andra länder. Detta är viktigt att beakta i internationella handelsstrategier.

4.3.3.1 Export av jordbruksvaror och livsmedel

Den svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel uppgick till närmare 104 miljarder kronor år 2021, vilket var en ökning med 25 procent jämfört med år 2016 och en signifikant positiv trend. Om exporten av fisk, kräft- och blötdjur exkluderas så uppgick exporten till 62 miljarder kronor samma år, vilket var en ökning med 39 procent jämfört med år 2016. Den svenska exporten ökade för samtliga produktgrupper mellan åren 2016 och 2021, men de procentuellt kraftigaste ökningarna var för produktgrupperna Tobak och tobaksvaror, Djurfoder, Oljor och Fetter samt Levande djur. I den officiella handelsstatistiken ingår både export och import till andra EU-länder och till länder utanför EU. (Jordbruksverket, 2022) Exporten av jordbruksvaror och livsmedel har ökat svagare än Sveriges totala varuexport, som ökade med 32 procent mellan åren 2016 och 2020 (SCB, 2022). Figur 14 visar Sveriges export av jordbruksvaror och livsmedel fördelat på produktgrupper år 2021. (Jordbruksverket, 2022).

EU:s frihandelsavtal medför ett förbättrat marknadstillträde och därmed bättre förutsättningar för export till ett antal marknader. Andelen export av jordbruksvaror och livsmedel som går till länder som EU har frihandelsavtal med varierade mellan 11 och 16 procent mellan åren 2011 och 2021. Andelen uppgick till 16 procent år 2021, vilket var en ökning med 1 procentenhet jämfört med året före.

Figur 14. Sveriges export av jordbruksvaror och livsmedel år 2021 fördelad på produktgrupper

*Här ingår soppor, såser och buljonger, margarin och annat matfett, beredningar för barn, färdigmat och halvfabrikat m.m.

** Här ingår levande djur (0,3 procent), socker och sockervaror (1,9 procent), djurfoder 2,4 procent), tobak och tobaksvaror (4,2 procent) oljefrön och oljehaltiga nötter (0,3 procent) samt oljor och fetter (3,0 procent).

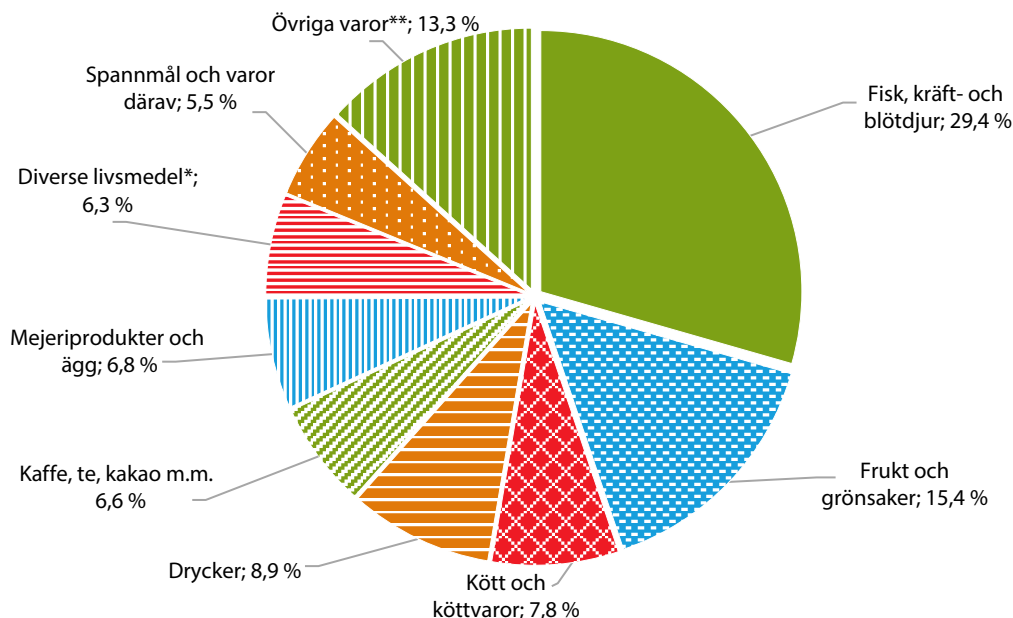
Källa: (Jordbruksverket, 2022)

Värdet av Sveriges export av jordbruksvaror och livsmedel till EU uppgick år 2021 till knappt 75 miljarder kronor, vilket motsvarar 72 procent av den totala exporten av jordbruksvaror och livsmedel. De fem största marknaderna var under år 2021 Norge, Danmark, Polen, Frankrike och Finland. Se avsnitt 7.3.2 för hur exporten utvecklas för prioriterade marknader utanför Europa där Sverige har särskilda livsmedelsansvariga eller ett skogs- och lantbruksråd. (Jordbruksverket, 2022)

4.3.3.2 Import av jordbruksvaror och livsmedel

Den svenska importen av jordbruksvaror och livsmedel uppgick till knappt 165 miljarder kronor år 2021, vilket var en ökning med 16 procent jämfört med år 2016. De produktgrupper vars importvärde ökade mest var Oljor och fetter, Diverse livsmedel, Oljefrön, oljehaltiga nötter samt Spannmål och produkter därav. Figur 15 visar Sveriges import av jordbruksvaror och livsmedel fördelat på produktgrupper år 2021. (Jordbruksverket, 2022).

Om fisk, kräft- och blötdjur exkluderas så uppgick importen till cirka 116 miljarder kronor år 2021, vilket var en ökning med 20 procent jämfört med år 2016 (Jordbruksverket, 2022). Som en jämförelse kan nämnas att Sveriges totala varuimport ökade med 29 procent mellan åren 2016 och 2021. (Jordbruksverket, 2022) (SCB, 2022).

Figur 15. Sveriges import av jordbruksvaror och livsmedel år 2021 fördelad på produktgrupper

*Här ingår soppor, såser och buljonger, margarin och annat matfett, beredningar för barn, färdigmat och halvfabrikat m.m.

** Här ingår levande djur (0,2 procent), socker och sockervaror (2,1 procent), djurfoder (3,2 procent), tobak och tobaksvaror (1,4 procent) oljefrön och oljehaltiga nötter (0,7 procent) samt oljor och fetter (4,3 procent).

Källa: (Jordbruksverket, 2022)

De viktigaste avsändningsländerna för jordbruksvaror och livsmedel till Sverige var under år 2021 Norge, Danmark, Nederländerna och Tyskland. Dessa fyra länder svarade för drygt 56 procent av det svenska importvärdet. Observeras bör att produkterna inte nödvändigtvis har sitt ursprung i EU, bara för att de redovisas som import därifrån. Ett typiskt exempel är att vi importerar frukt från Sydamerika, men eftersom merparten av den importen kommer till Sverige via Nederländerna så redovisas den som import från EU.

4.4 Den senaste utvecklingen

Den svenska livsmedelskedjan har utsatts för stora påfrestningar de senaste åren, vilket tydliggör behovet av långsiktig lönsamhet. År 2020 bröt pandemin ut som hotade tillgången till olika produktionsmedel däribland arbetskraft från andra länder. År 2021 började producenternas kostnader att stiga snabbt i spåren av pandemin och under år 2022 förvärrades krisen ytterligare genom Rysslands invasion av Ukraina. Under senare delen av år 2022 fanns flera indikationer på en begynnande lågkonjunktur i världen, något som redan har det märkts

genom vikande efterfrågan på dyrare livsmedel. Den här utvecklingen har påverkat möjligheterna att bedriva en ökande, lönsam och hållbar matproduktion i Sverige. Återkommande kriser och yttre omständigheter visar på behovet av motståndskraftiga företag. Konkurrenskraftiga företag med en lönsam och hållbar produktion gör det möjligt att bygga upp reserver till exempel i form av kapital, lager och att genomföra framåtsyftande investeringar mot en mer hållbar produktion.

Kostnadskrisen och kriget i Ukraina medförde kraftigt stigande priser på de produktionsmedel som jordbruket använder, särskilt energi⁶⁷, handelsgödsel och foder. Det har funnits en oro att det ska bli brist på handelsgödsel, eftersom importen från Ryssland och Belarus upphört. Priserna på naturgas var mycket höga vilket lett till att gödningstillverkare tidvis stängt tillverkningsanläggningarna. Under slutet av år 2022 gick priserna på energi och gödning ner vilket gjorde att läget förbättrats. Inför 2023 års odling verkar det inte vara någon brist på gödning för de svenska jordbrukarna. Kostnadsökningarna på drivmedel har slagit hårt mot vissa delar av yrkesfisket, särskilt det småskaliga och regionala fisket. Även vattenbrukssektorn, som drabbades hårt av pandemin, påverkades av ökade energikostnader och det finns en oro för stigande priser på frakt, råvaror och förpackningar. Dessutom har handelsmönster förändrats till följd av kriget i Ukraina, vilket påverkat företagen i olika grad.

För att mildra effekterna av kostnadsökningarna har både nationella beslut om åtgärder och beslut om åtgärder i EU tagits. EU har medgivit att mark kunnat användas för odling, även om trädesersättning erhållits. EU har även frigjort budgetmedel för att användas som direktstöd till jordbrukarna och reglerna för statsstöd har justerats. Nationellt har Sverige beslutat om krisstöd riktade till animalieproduktion och växthusodling och om lägre skatt på diesel. Stöd för yrkesfiskets ökade bränslekostnader omfattades av åtgärdspaketet.

Den preliminära beräkningen av lantbrukets företagsinkomst visar att den ökade mellan åren 2021 och 2022. En viktig förklaring till detta är höga produktpriser. Omvärldshändelser inklusive kraftiga prisökningarna på jordbrukets insatsvaror och stigande marknadspriser på bland annat spannmål, oljeväxter och mjölk gör dock att den preliminära beräkningen av företagsinkomsten är mer osäker än ett normalår. (Jordbruksverket, 2023).

Lantbruksbarometern visar att trots de stora utmaningarna under år 2022 upplever växtodlare, mjölkproducenter, nötköttsproducenter och grisköttsproducenter en bättre lönsamhet jämfört med för ett år sedan. Lönsamhetsindexet är dock fortsatt negativt. Mjölkproducenternas har upplevt en kraftig förbättring av lönsamheten trots höga kostnader. Mjölkpriset låg redan i början av år 2022 på en hög nivå och steg sedan kraftigt under året. Grisköttsproducenterna upplever också en kraftig förbättring av lönsamheten jämfört med både våren och hösten 2022. Växtodlarna upplever en förbättrad lönsamhet jämfört med våren 2022, men en försämring jämfört med hösten samma år. Även nötkötts-

67 Både drivmedel och el.

producenterna har upplevt en förbättring av lönsamheten under år 2022, men det är den produktionsgren som upplever den lägsta lönsamheten. De tror dock på en förbättring nästa år. Lantbrukarna som grupp har också en mer positiv syn på framtiden jämfört med för ett år sedan, även om de tror att lönsamheten kommer att försämrats jämfört med idag. Oroande för framtiden är däremot bristen på långsiktiga investeringar bland annat i stallplatser. Det indikerar att det finns en osäkerhet om den framtida lönsamheten (Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankernas riksförbund, 2023).

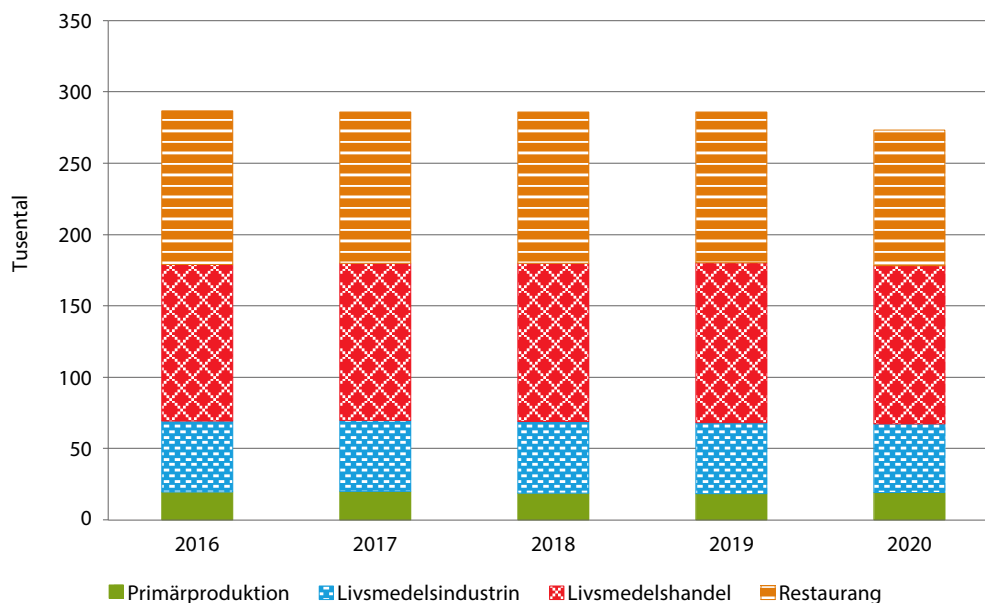
Under år 2022 har lönsamheten minskat i livsmedelsindustrin, samtidigt som kostnadsökningarna kvarstår. De ökade livsmedelspriserna gör att konsumenterna efterfrågar mer lågprisprodukter och efterfrågan på EMV har ökat kraftigt, vilket kan ha en negativ påverkan på svensk livsmedelsproduktion. Enligt Livsmedelsföretagen hade hälften av medlemsföretagen långt ifrån kostnadstäckning vid årets slut och endast ett av tio företag hade full kostnadsökningstäckning på sista sålda varan. (Livsmedelsföretagen, 2023).

Prisökningen för livsmedel och alkoholfria drycker är fortsatt hög och uppgick under februari 2023 (jämfört med februari 2022) till 21,0 procent enligt SCB:s Konsumentprisindex (SCB, 2023). Det gör att den prisjusterade försäljningsutvecklingen i dagligvaruhandeln blir negativ. (Svensk Dagligvaruhandel, 2023).

Enligt Visita kom restaurangkonsumtionen snabbt tillbaka år 2022 när restriktionerna slopades. I början av året var konsumtionen en bit över förpandemiska nivåer men sjönk sedan tillbaka något under hösten. Det stora problemet under förra året var inte efterfrågan utan kompetensbrist, skenande kostnadsökningar och sviter ifrån pandemin. År 2023 förväntas fler kostnadsökningar och att efterfrågan bromsar in på grund av att hushållens ekonomi försämrats.

4.5 Årsarbetstider och kompetensnivå

Antalet årsarbetstider i företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelskedjan uppgick till drygt 273 000 år 2020 (se Figur 16), men trendanalysen visar inget signifikant resultat mellan åren 2016 och 2020. Sett över tid har det varit lönsamt att investera i teknik som ersätter arbetskraft, samtidigt som kostnaderna för kapital varit lägre än kostnaderna för arbetskraft. Detta kan bidra till färre sysselsatta, som kan producera mer per sysselsatt. För att en näringsgren ska vara konkurrenskraftig över tid krävs att det görs effektiviseringar till exempel genom investeringar i ny teknik.

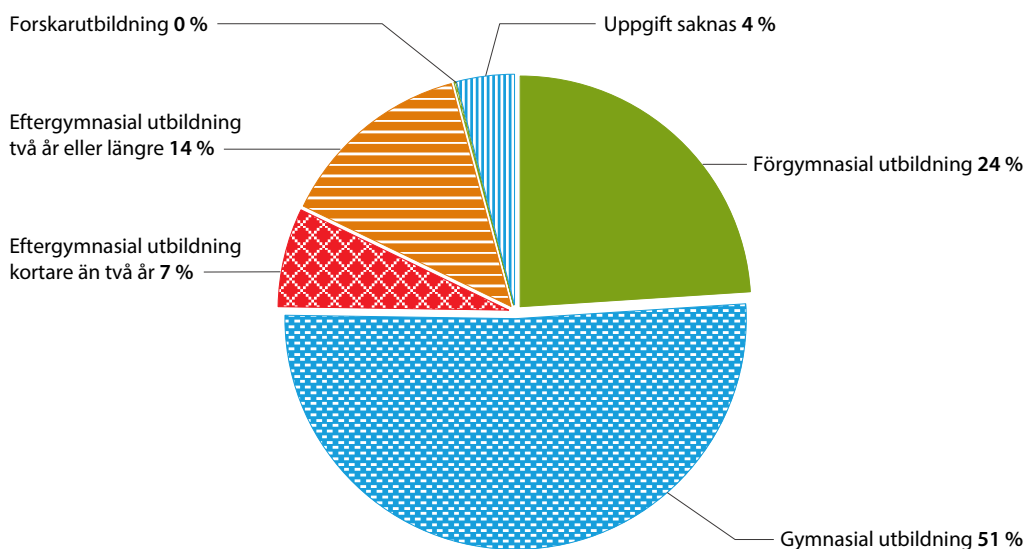

Figur 16. Antalet årsarbetstider i livsmedelskedjan 2016–2020

Källa (SCB, 2022)

Som framgår av avsnitt 3.1 har produktivitet och förädlingsgrad betydelse för att skapa en konkurrenskraftig livsmedelskedja. Kunskap är centralt för en positiv utveckling i både förädlingsgrad och produktivitet. En faktor som bidrar till att höja kunskapsnivån hos ett företag är tillgången till välutbildad arbetskraft. Behov av kompetensförsörjning och tillgång till kompetent arbetskraft är något som lyfts av flera organisationer i livsmedelskedjan som en nödvändighet för att öka såväl produktionen och lönsamheten som att locka till sig investerare. Se även avsnitt 6.8.2.

Figur 17 visar andelen sysselsatta i livsmedelskedjan efter högsta uppnådda utbildning. Antalet sysselsatta skiljer sig från årsarbetstider, där det sistnämnda mäter antalet heltidsekvivalenter och tar därmed hänsyn till hur mycket anställda jobbar.

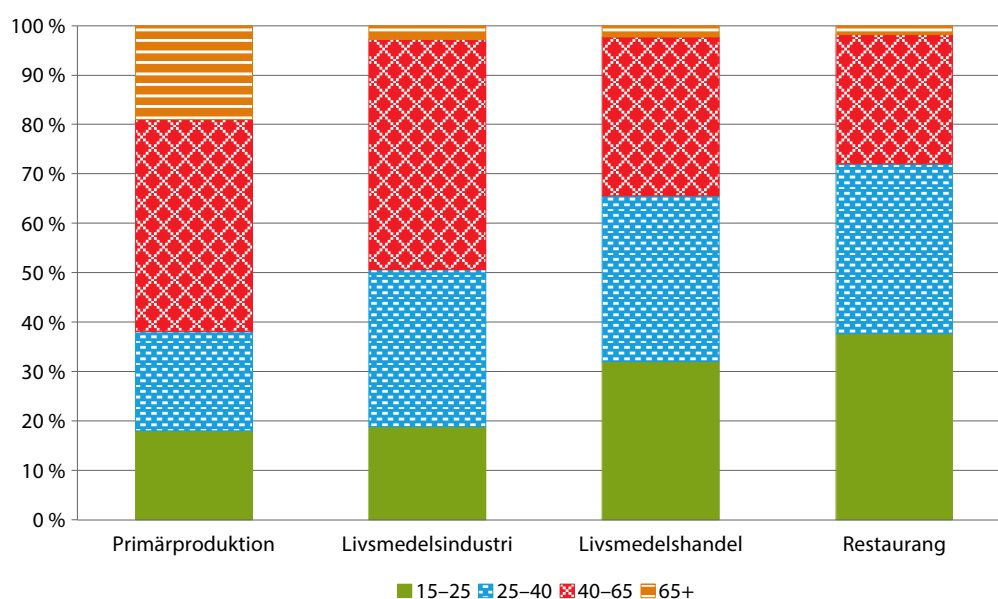
Figur 17. Andelen sysselsatta i livsmedelskedjan efter högsta uppnådda utbildning år 2020

Källa: (SCB, 2022)

Under år 2020 hade ungefär 75 procent av de sysselsatta i livsmedelskedjan ingen eftergymnasial utbildning och 51 procent hade gymnasial utbildning som den högsta uppnådda utbildningsnivå. Mellan åren 2016 och 2020 har gruppen med en eftergymnasial utbildning som är minst två år ökat med två procentenheter. För sysselsatta i näringslivet som helhet hade 62 procent ingen eftergymnasial utbildning år 2021. Med andra ord är det stor skillnad mellan livsmedelskedjan och näringslivet som helhet i hur stor andel som har en eftergymnasial utbildning.

Bland förvärvsarbetande med gymnasieutbildning som högsta utbildningsnivå arbetar kvinnor inom primärproduktion och livsmedelsindustri ofta i lägre utsträckning i yrken som motsvarar deras utbildning, om utbildningsgruppen är mansdominerad. Bland de universitets- och högskoleutbildade är könsfördelningen ofta jämnare och skillnaderna i matchad förvärvsgrad små. Inom livsmedelshandeln och restaurang är könsfördelningen i de vanligaste och mest överrepresenterade utbildningsgrupperna relativt jämn. (Tillväxtverket, 2022).

Åldersfördelningen bland sysselsatta inom livsmedelskedjan varierar mellan de olika leden. Livsmedelshandeln och restaurangbranschen har en relativt jämn åldersfördelning medan livsmedelsindustrin och primärproduktionen har högre andel sysselsatta i ålderskategorierna 40–65 år. Primärproduktionen har även en högre andel sysselsatta i kategorin 65+ jämfört med övriga led i livsmedelskedjan. I Figur 18 visas åldersfördelningen i livsmedelskedjans olika led år 2020.

Figur 18. Åldersfördelning bland sysselsatta inom livsmedelskedjan år 2020

Källa: (SCB, 2022)

I primärproduktionen var andelen sysselsatta i kategorin 65+ hela 19 procent jämfört med mellan två till tre procent i de andra leden. Det kan vara värt att notera att andelen sysselsatta i primärproduktionen över 65 år har minskat sedan år 2016, då andelen var just under 26 procent. Mellan åren 2016 till 2020 har antalet sysselsatta inom primärproduktion minskat med 7 000 till 38 000. En stor del av denna minskning beror på att antalet sysselsatta inom kategorin

65 + minskat. Antalet sysselsatta inom ålderskategorierna 15–25 år och 25–40 år har varit relativt konstanta. Trots att andelen i kategorin 65 + minskat har primärproduktionen fortsatt problem med föryngring. Sammantaget ser vi att det inom primärproduktionen finns ett problem med föryngring och att det haft påverkan på antalet anställda inom sektorn under den studerade tidsperioden. Tittar vi på mängden årsarbetskraft inom primärproduktionen har den dock varit relativt jämn under perioden.

4.6 Turismens betydelse för produktionen

Måltidsturismen är en del av livsmedelskedjan och i detta avsnitt visas utvecklingen för turismens förädlingsvärde⁶⁸ i Sverige och turismens exportvärde⁶⁹. Avsnittet redogör för den totala turismen och inte enbart för sådan turism eller turismkonsumtion som direkt avser livsmedel.

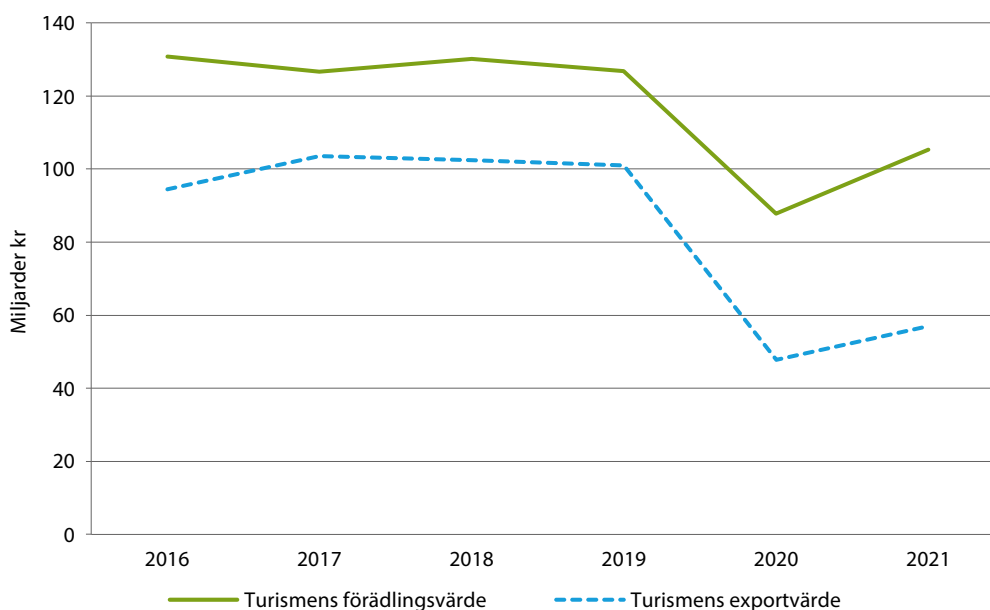
Turismsektorn drabbades hårt av pandemin år 2020, men återhämtade sig något år 2021 då den totala turismkonsumtionen i Sverige ökade med 16 procent jämfört med år 2020. Den största delen bestod av svenskars egen turismkonsumtion i Sverige. Turismens förädlingsvärde som andel av BNP har varit ungefär 2,5 procent mellan åren 2016 till 2019, men sjönk kraftigt till 1,6 procent år 2020 för att sedan återhämta sig något under år 2021 (1,9 procent). (Tillväxtverket, 2022)

Turismens förädlingsvärde ökade svagt till 105 miljarder kronor år 2021, efter den kraftiga nedgången år 2020 (se Figur 19), vilket kan jämföras med knappt 131 miljarder år 2016. På en mer detaljerad nivå kan utläsas att detaljhandelsandel av turismens förädlingsvärde ökade till 16 procent under 2020 medan mat- och dryckesserveringens andel minskade till 11 procent⁷⁰. Det bör dock poängteras att andelarna avser förädlingsvärdet år 2020. (Tillväxtverket, 2022).

68 Som är från företagens perspektiv och visar deras produktion minus förbrukning.

69 Som visar utländska turisternas konsumtion i Sverige.

70 Motsvarande andelar under 2019 var 9 procent för detaljhandeln och 18 procent för mat- och dryckesserveringen.

Figur 19. Turismens förädlingsvärde och exportvärde 2016–2021, fasta priser

Not: Fasta priser i 2021 års priser

Källa: (Tillväxtverket, 2022)

Av livsmedelsstrategin framgår att den svenska livsmedelsexporten ska ges förutsättning att öka och uppgifter om utländsk turismkonsumtion i Sverige visar turismens exportvärde. Under år 2021 uppgick turismens exportvärde till 57 miljarder kronor, vilket var en ökning jämfört med år 2020 men 40 procent lägre än år 2016 (se Figur 19). (Tillväxtverket, 2022) Trendanalysen visar på en signifikant negativ trend för turismens exportvärde mellan åren 2016 och 2021.

Indirekt har de livsmedelsprodukter som utländska turister konsumerar i Sverige på restauranger eller i livsmedelsaffärer ett exportvärde, men det kan inte särredovisas i statistiken. Även internationellt drabbades turismsektorn hårt och kollapsen i det internationella resandet motsvarar en beräknad förlust på 1,6 biljoner US-dollar i exportintäkter enligt FN:s världsturismorganisation (UNWTO) (Tillväxtverket, 2021). Även om viss återhämtning skedde under år 2021 så finns många utmaningar för besöksnäringen kvar med krig i närområdet, förändrade resmönster och ett nytt ekonomiskt läge. Detta leder till förändrade förutsättningar för besöksnäringen att stärka sin konkurrenskraft, både i Sverige och gentemot andra länder.

4.7 Minskad sårbarhet

Återkommande kriser och yttre omständigheter visar på nödvändigheten av långsiktigt lönsamma och motståndskraftiga företag. Konkurrenskraftiga och robusta företag med en lönsam och hållbar produktion gör det möjligt att bygga upp reserver till exempel i form av besparingar och lager och att genomföra framåtsyftande investeringar mot en mer hållbar produktion. Ekonomiska

påverkansfaktorer som, enligt EU-kommissionen, kan påverka sårbarheten i livsmedelskedjan beskrivs i Tabell 2. I årets rapport fokuserar vi på följande: lönsamhet (se avsnitt 4.2.1), tillgång och priser på insatsvaror, tillgång och priser på råvaror, inflation och livsmedelspriser.

4.7.1 Tillgång och priser på insatsvaror och råvaror

Hela livsmedelskedjan behöver en stabil och förutsägbar tillgång på både insatsvaror och råvaror. När tillgången sviktar eller priserna stiger påverkas möjligheten att producera livsmedel till en rimlig kostnad. När pandemin började avta under år 2021 uppstod flera flaskhalsar, som ledde till snabba kostnadsökningar för bland annat energi, gödselmedel och transporter. Kostnadsökningen förstärktes ytterligare när Ryssland invaderade Ukraina i slutet av februari år 2022.

Tillgången och priset på energi kan direkt kopplas till flera olika påverkansfaktorer som påverkar livsmedelskedjans sårbarhet. Högre energipriser ökar direkt priserna på gödselmedel, leder till ökade kostnader i livsmedelskedjan, ökade produktionskostnader inom primärproduktionen och livsmedelsindustrin med negativa effekter på inkomsterna. Dessa kopplingar driver i sin tur på livsmedelspriset, samtidigt som energipriset direkt påverkar hushållens utgifter. Höga energipriser kan ha positiva effekter på livsmedelstryggheten, om det leder till en minskad, mer effektiv användning av energi och/eller att nya metoder utvecklas. (European Commission, 2023).

Behoven av en stabil och säker tillgång på energi inkluderar bland annat energi i form av naturgas för gödseltillverkning, bränsle för fartyg, traktorer och lastbilar, gas, uppvärmning av växthus, gas och elektricitet för värme- och kylverksamheter i livsmedelsindustrin samt energikällor för logistik samt leverans inom livsmedels-handeln. Energikostnaden står för en betydande andel av produktionskostnaderna, speciellt i primärproduktionen, och högre energipriser kan leda till lägre produktion och högre råvarupriser. Även senare led i livsmedelskedjan påverkas av högre energipriser och konsumenterna påverkas av de högre råvarupriserna. En stor del av energin som används i livsmedelskedjan är baserad på importerande fossila bränslen, vilket gör livsmedelskedjan sårbar för förändringar i energiförsörjningen. En integrerad produktion av förnybar energi i verksamheten på gården skulle kunna minska sårbarheten och samtidigt öka andelen energi från förnybara källor (European Commission, 2023).

Priserna på gödselmedel är direkt kopplade till energipriserna och det behövs stora mängder naturgas för att producera kvävegödselmedel. Mineralgödsel handlas på en internationell marknad och det är ett fåtal länder som tillverkar mineralgödsel, däribland Ryssland och Vitryssland. Både Sverige och EU är i stor utsträckning beroende av import av mineralgödsel och en effektivare användning av gödselmedel kan bidra till att minska sårbarheten. (European Commission, 2023).

Avbrott i energiförsörjningen påverkar livsmedelskedjans olika led negativt och i slutändan konsumenterna genom högre livsmedelspriser. Fiskeflottan är till exempel starkt beroende av energipriser och energiförsörjning, då bränsle för yrkesfisket och el för vattenbruket är grundläggande för produktionen.

Utsikt åren 2022 till 2024

Ökad osäkerhet vad gäller bland annat väderbaserade produktionsförutsättningar kopplat till ett förändrat klimat (se avsnitt 5.4.2), marknadsvillkor och en växande befolkning måste beaktas för att säkerställa en framtida livsmedelsproduktion och en minskad sårbarhet i livsmedelskedjan.

Under andra halvan av år 2022 har den kraftiga prisökningen för energi planat ut och prisrörelserna har inte varit lika stora som tidigare. Det spända säkerhetsläget och tecken på lågkonjunktur gör det dock svårt att förutse hur energipriserna kommer att utvecklas under år 2023. Detta påverkar i sin tur produktionskostnaderna, till exempel el, transport, kyla eller uppvärmning samt gödningsmedel och andra insatsmedel. På kort sikt kan energibesparingar och effektivitetsförbättringar både på gården och i livsmedelskedjan bidra till att minska effekterna av de höga energikostnaderna. (European Commission, 2023)

De höga energikostnaderna har medfört att flera gödsel företag minskat sin produktion, vilket medfört ytterligare brist och prisökningar på gödselmedel. Det kan i sin tur leda till att lantbrukare köper och använder mindre mängder gödselmedel på sina grödor, där det inte finns några alternativa lösningar. En sådan hantering kan leda till lägre skördar och påverka den totala livsmedelsproduktionen (European Commission, 2023). Under inledningen av år 2023 har en stabilisering av energipriserna, bland annat beroende på att EU infört pristak för naturgas lett till att gödningsindustrin upplevt att förutsättningarna för produktion tryggats. Det har lett till att priserna på gödning gått ner både i Sverige och globalt.

Kortsiktiga lösningar av mer målinriktad och effektiv användning av gödselmedel pågår på gårdar, liksom att sluta kretsloppen av växtnäring för att minska näringsförlusterna.

Utsikt till år 2030

De höga priserna på gödselmedel och andra insatsvaror är ett internationellt problem för både livsmedelsproduktionen och livsmedelstryggheten. De globala utsikterna för energi och icke energiråvaror talar för en progressiv återhållsamhet, även om oljepriserna förväntas fortsätta stiga fram till år 2030.

En utmaning för gödselindustrin är den gröna omställningen och behovet av stora mängder förnybar el, som kan användas för att producera gödselmedel. En annan utmaning är att öka effektiviteten i gödselmedelsanvändningen på gårdar genom att använda precisionsgödsling som både minskar behovet av gödsel-

medel och bidrar till att minska näringsförlusterna. På sikt är det en utmaning att utveckla odlingssystemen för att bli mindre beroende av insatsvaror.

4.7.2 Livsmedelspriser och inflation

Den kraftiga inflationen under åren 2022 och 2023 påverkar såväl företagets lönsamhet som hushållens konsumtionsmönster. Ett resultat av den högre inflationen är att hushållen måste lägga en större andel av sin disponibla inkomst på mat. Under kostnadskrisen år 2022 har följsamheten i prisutvecklingen i de olika leden i livsmedelskedjan varit mer likformig jämfört med det marknadsläge som rådde år 2018 i samband med torkan.

En avgörande drivkraft för livsmedelstryggheten är livsmedelspriserna, då de ofta sätter ramarna för såväl kvantitet som kvalitet på maten. Det finns en risk att högre livsmedelspriser leder till att konsumenterna väljer mer kaloritäta men mikronäringsfattiga livsmedel, vilket i förlängningen kan påverka folkhälsan. Se även avsnitt 6.8.3.

Livsmedelsprisernas utveckling påverkar inflationen (KPI), som under år 2022 påverkades av framförallt prisökning på livsmedel och el. Under år 2022 var KPI:s årsförändring för livsmedel 18,6 procent, där de främsta bidragen kom från mjölk, ost och ägg, kött samt bröd och övriga spannmålsprodukter. Elpriserna ökade under samma period med 45,3 procent och drivmedel med 16,7 procent. (SCB, 2023).

Mellan åren 2016 och 2022 var livsmedlens andel av hushållens konsumtionsutgifter relativt stabil (runt 12,5 procent). Även andelen för alkoholhaltiga drycker och tobak var stabil på cirka 3,5 procent under samma period. Vanligtvis är det svårt att se förändringar mellan enskilda år, eftersom förändringar i konsumtionsmönster går långsamt. Men, under pandemiåret 2020 ökade livsmedlens andel av hushållens konsumtionsutgifter tillfälligt till 13,3 procent, samtidigt som andelen för hotell, caféer och restauranger minskade till 5,8 procent vilket kan jämföras med 11,7 procent år 2022. (Ekonomifakta, 2023).

Utsikt åren 2022 till 2024

En effekt av högre livsmedelspriserna är att konsumenterna ändrar konsumtionsvanor, vilken kan påverka livsmedelsproduktion (se avsnitt 6.8.3). Priserna på vissa råvaror har fallit tillbaka till nivåerna före Rysslands invasion av Ukraina, men trots det fortsätter livsmedelspriserna att stiga. Till exempel var livsmedelsinflationen 18 procent i EU, oktober år 2022, jämfört med den totala inflationen som var 11,15 procent. (European Commission, 2023).

Statistik från Eurostat visar att prisökningen för livsmedel var en procentenhet högre i Sverige (19 procent) mellan december 2021 och december 2022 jämfört med EU som helhet (Eurostat, 2023). Ett annat resultat av den högre inflationen är att hushållen måste lägga en större andel av sin disponibla inkomst på mat.

Ytterligare en effekt av de högre priserna är en minskad efterfrågan på finare kött detaljer och en ökad efterfrågan på billigare mat. Enligt branschen syns en tydlig förskjutning från dyrare produkter och styckningsdetaljer till lägre prissatta produkter. (Livsmedel i fokus, 2023). Det finns dessutom en risk att ändrade konsumtionsvanor kan leda till sämre matvanor och därmed sämre folkhälsa.

Utsikt till år 2030

Alla påverkansfaktorer som påverkar livsmedelsproduktionen påverkar också livsmedelspriserna, som i sin tur kan påverka den relativa lönsamheten för konkurrerande markanvändning. Matpriserna påverkar konsumtionsmönster och kan associeras med ökad social oro.

4.8 Sammanfattande kommentarer

Konkurrenskraftiga och hållbara företag behövs, då de kan skapa en ekonomisk tillväxt som inte leder till ökad belastning på miljön eller får negativa konsekvenser för människors hälsa och välfärd. Återkommande kriser och yttre omständigheter visar på behovet av lönsamma, konkurrenskraftiga och motståndskraftiga företag.

Lönsamheten i hela livsmedelskedjan var oförändrad mellan åren 2016 och 2021 och det finns små förbättringar i de tre första leden (primärproduktion, livsmedelsindustri och livsmedelshandel). Trendanalysen visar på en signifikant positiv trend för livsmedelshandelns rörelsemarginal mellan de studerade åren. Lönsamheten i restaurangledet minskade och det är en signifikant negativ trend för rörelsemarginalen och avkastningen på eget kapital under samma period.

Fram till och med pandemins första år, 2020, fortsatte produktionen att öka, men tillväxten var svagare än i det totala näringslivet. I livsmedelskedjan som helhet, i livsmedelsindustrin och i livsmedelshandeln finns signifikanta positiva trender av förädlingsvärdets utveckling mellan åren 2016 och 2020.

Livsmedelskedjans företag påverkas av yttre omständigheter som kräver ett större handlingsutrymme i form av bl.a. högre marginaler för att företagen ska vara bättre rustade för framtiden och mindre sårbara. Förutom torkåret 2018 och pandemins startår 2020 uppstod flera flaskhalsar i ekonomin när pandemin började avta under år 2021, som ledde till snabba kostnadsökningar för bland annat energi och transporter. Under andra halvan av år 2021 började kostnaderna att stiga kraftigt och kostnadsökningen förstärktes ytterligare när Ryssland invaderade Ukraina i slutet av februari år 2022.

Den svenska primärproduktionen har visat på motståndskraft mot den pågående kostnadskrisen då produktionen ligger kvar på samma nivå, samtidigt som ledet lyckats få ersättning för de höjda kostnaderna snabbare än tidigare.

En anledning kan vara de erfarenheter som gjordes till följd av torkan år 2018. Det finns en signifikant positiv trend för produktionen av griskött, matfågel och tomater, men även produktionen av äpplen och morötter ökade något under perioden.

En ökad export är viktigt för företagens lönsamhet, då en större marknad ger ett ökat nyttjande av investeringar, möjliggör avsättning under produktionstoppar och erbjuder avsättning av biprodukter som det inte finns avsättning för på närmare håll. Den svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel uppgick till drygt 103 miljarder kronor år 2021, vilket var en ökning med 25 procent jämfört med år 2016 och en signifikant positiv trend.

5 Livsmedelskedjans miljöpåverkan och resurseffektivitet

Det andra kapitlet om livsmedelskedjans utveckling handlar om den miljömässiga dimensionen av hållbarhet.

I kapitlet sammanfattar vi om de relevanta nationella miljö kvalitetsmålen nås och i vilken riktning viktiga miljöindikatorer utvecklats sedan livsmedelsstrategin beslutades. Vi diskuterar också övergripande kopplingar mellan livsmedelsproduktion och miljöaspekter och resurseffektivitet.

Livsmedelskedjan påverkar vår miljö men är också beroende av fungerande ekosystem och ett gott tillstånd i miljön. Globalt sett används ungefär hälften av den beboeliga landytan⁷¹ till jordbruk och livsmedelsproduktionen står för ca en fjärdedel av växthusgasutsläppen (Ritchie & Roser, 2022). Sverige domineras av skog och är ett förhållandevis litet land ur jordbrukssynpunkt; endast sju procent av landets yta utgörs av jordbruksmark (SCB, 2022). Trots det påverkar vår produktion och konsumtion av livsmedel miljön kraftigt, vilket innebär att maten vi äter formar landskapen och kvaliteten på luft, vatten och den fysiska miljön. Livsmedelsproduktionens negativa påverkan på miljön kan inte upphöra helt, men den kan minskas genom förändrade konsumtionsmönster och utvecklade och anpassade produktionsmetoder (Poore & Nemecek, 2018). Samtidigt kan livsmedelsproduktionens positiva effekter på odlingslandskapets värden för till exempel biologisk mångfald stärkas ytterligare, till exempel genom att fler naturbetesmarker hävdas.

5.1 Går utvecklingen åt rätt håll?

Livsmedelsstrategins övergripande mål är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås. Inom det svenska miljömålssystemet sker kontinuerliga uppföljningar och bedömningar av miljömålen. Vart fjärde år görs en fördjupad utvärdering på nationell nivå⁷². För att besvara frågan om generationsmålet samt de sju nationella miljömål som identifierats som relevanta i detta uppdrag är uppnådda, utgår vi från den senaste fördjupade utvärderingen som gjordes inom miljömålssystemet år 2023 (Naturvårdsverket, 2023).

⁷¹ Landyta som inte är öken eller täckt av is.

⁷² Se www.sverigesmiljomal.se.

Inget av de nationella miljömålen som är särskilt relevanta för livsmedelskedjan är uppnådda eller bedöms kunna uppnås till år 2030 (Tabell 7). Endast ett miljömål, *Gifrfri miljö*, bedöms vara nära att nå till år 2030, förutsatt att åtgärderna inom EU:s kemikaliestrategi genomförs.

Tabell 7. När vi miljömålen?

Miljökvalitetsmål	Ansvarig myndighets bedömning av om miljökvalitetsmålen kommer nås till år 2030
Generationsmålet	Nej ¹
Begränsad klimatpåverkan	Nej ²
Giftfri miljö	Nära ³
Ingen övergödning	Nej ⁴
Hav i balans samt levande kust och skärgård	Nej ⁵
Ett rikt odlingslandskap	Nej ⁶
God bebyggd miljö (precisering Hållbar avfallshantering)	Nej ⁷
Ett rikt växt- och djurliv	Nej ⁸

Källor:

1 (Naturvårdsverket, 2022)

5 (Havs- och vattenmyndigheten, 2022)

2 (Naturvårdsverket, 2022)

6 (Jordbruksverket, 2022)

3 (Kemikalieinspektionen, 2022)

7 (Boverket, 2022)

4 (Havs- och vattenmyndigheten, 2022)

8 (Naturvårdsverket, 2022)

För att följa om utvecklingen för ett urval av indikatorer (som är särskilt relevanta för livsmedelskedjan) går åt rätt håll eller inte genomför vi kompletterande regressionsanalyser för flertalet indikatorer, vars resultat sammanfattas i Tabell 8 och diskuteras under respektive miljömål nedan samt i följande avsnitt. Resultaten måste tolkas med försiktighet eftersom de är baserade på få datapunkter. Om trendanalysen visar att det finns en signifikant trend får indikatorn en grön eller röd markering, beroende på om trenden är positiv eller negativ.

Tabell 8. Trendanalysens resultat för en uppsättning av indikatorer som används i uppföljningen av en miljömässigt hållbar livsmedelskedja 2016–2020/2021

Urval av indikatorer för att följa utvecklingen	Trendanalysens resultat 2016–2020/2021 ¹
Relevanta miljökvalitetsmål	
Generationsmålet	
Andel försäljning av ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker	● Signifikant negativ trend
Begränsad klimatpåverkan	
Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel	● Signifikant positiv trend, d.v.s. utsläppen minskar
Territoriella utsläpp av växthusgaser ²	
• Jordbrukssektorn	Ej signifikant resultat
• Livsmedelsindustrin	● Signifikant positiv trend, d.v.s. utsläppen minskar

Urval av indikatorer för att följa utvecklingen	Trendanalysens resultat 2016–2020/2021 ¹
Produktionsbaserade utsläpp av växthusgaser	
• Jordbruk, fiske och vattenbruk	Ej signifikant resultat
• Livsmedel ³	● Signifikant positiv trend, d.v.s. utsläppen minskar
Territoriella utsläpp av lustgas från jordbrukssektorn (Miljökvalitetsmålet Skyddande ozonskikt)	Ej signifikant resultat
Giftfri miljö	
Harmoniserad riskindikator för växtskyddsmedel (HRI) ⁴	Ej signifikant resultat
Ingen övergödning	
Växtnäringsbalanser (kväve)	Ingen trendanalys genomförs, då uppdaterade data saknas
Växtnäringsbalanser (fosfor)	Ingen trendanalys genomförs, då uppdaterade data saknas
Ett rikt odlingslandskap samt Ett rikt växt- och djurliv	
Skördar höstvet	Ej signifikant resultat
Skördar vårkorn	Ej signifikant resultat
Areal åkermark	● Signifikant negativ trend
Areal ängs- och betesmark	● Signifikant positiv trend
Antal nötkreatur	● Signifikant negativ trend, dvs. antalet djur minskat
Antal får	● Signifikant negativ trend, dvs. antalet jur minskar
Andel ekologisk produktion i slättbygd	● Signifikant positiv trend
Andel ekologisk produktion i hela landet	● Signifikant positiv trend
Odlingslandskapets fåglar ⁵	● Signifikant negativ trend
Gräsmarksfjärilar ⁵	Ej signifikant resultat
Rödlistade arter	Ingen trendanalys genomförs, då data samlas in vart tredje år.
Hav i balans samt levande kust och skärgård	
Andel fisk- och skaldjursbestånd som nyttjas hållbart	Ingen trendanalys genomförs, då data inte är jämförbar mellan år
Indikator över hållbar fångst	Ingen trendanalys genomförs, då data inte är jämförbar mellan år
God bebyggd miljö (precisering Hållbar avfallshantering)	
Matsvinn (livsmedelsavfall)	Ingen trendanalys genomförs, då metoderna uppdaterats och tidsserierna inte är jämförbara

Not: Se bilaga C, Tabell 16 för regressionsanalysens regressionskoefficient och p-värde.

Not 1: Om trendanalysen visar att utvecklingen är signifikant, det vill säga om det så kallade p-värdet är under 0,10, får indikatorn antingen en grön eller röd markering, beroende på om utvecklingen går i önskad riktning eller inte.

Not 2: I jordbrukssektorn ingår utsläpp från djurens fodermältning, gödselhantering och kväveflöden i jordbruksmark

Not 3: SNI/SPIN kod C10-12 (Livsmedel, drycker och tobak)

Not 4: Ny indikator för i år som används av EU-kommissionen för att övervaka användningen av och riskerna med växtskyddsmedel inom EU

Not 5: Regressionsanalyserna har genomförts av Lunds Universitet

Källa: Jordbruksverket

Livsmedelsstrategins övergripande mål är brett och pekar inte ut produkter eller produktionsformer som ska öka. Därför är det svårt att bedöma livsmedelsstrategins påverkan på de miljömässiga hållbarhetsaspekterna. En övergripande systemanalys av svensk konsumtion och produktion av livsmedel är inte möjlig att göra inom ramen för detta uppdrag. Att koppla produktionsökningar direkt till förändringar i miljön är dessutom svårt, eftersom olika miljöaspekter inte bara påverkas av livsmedelsstrategin, och eftersom effekterna kan vara indirekta och inte bli synliga eller mätbara förrän flera år senare.

Huvuddelen av de miljömässiga indikatorerna beskriver primärproduktionens påverkan, eftersom det är där den direkta miljöpåverkan uppstår. Indirekt påverkar även andra led i livsmedelskedjan miljöpåverkan i primärproduktionen, eftersom efterfrågan till stor del styr vilka produkter som produceras och till viss del hur de produceras. Påverkan kan vara på både internationell, nationell, regional och lokal nivå. Det saknas samlade indikatorer för hur förädlings-, restaurang- eller konsumtionsledet indirekt styr miljöpåverkan i primärproduktionen, till exempel hur stor andel av nötköttet som konsumeras på restauranger som produceras via hävd av betesmarker.

5.1.1 Generationsmålet

Det övergripande Generationsmålet innebär att samhället ska ställa om så att de stora miljöproblemen är lösta när nästa generation tar över, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. För att Generationsmålet ska nås behöver de 16 nationella miljö kvalitetsmålen i huvudsak vara uppfyllda. För att förtydliga generationsmålet finns det även sju så kallade strecksatser som handlar om: (1) ekosystem och ekosystemtjänster, (2) biologisk mångfald, natur- och kulturmiljö, (3) människors hälsa, (4) resurseffektiva och giftfria kretslopp, (5) hushållning med naturresurser, (6) förnybar energi och energianvändning, samt (7) konsumtion av varor och tjänster.⁷³

I den fördjupade utvärderingen av generationsmålet görs bedömningen att målet inte kommer att uppnås fullt ut till år 2030 (Naturvårdsverket, 2022). Utvecklingen för miljö- och klimatpåverkan från konsumtion av material och produkter samt ekosystemens återhämtning och bevarandet av biologisk mångfald går i flera fall åt fel håll. För flera av strecksatserna, till exempel att den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart, är hållbar konsumtion och produktion av livsmedel en viktig aspekt.

⁷³ Generationsmålet – Sveriges miljömål (sverigemiljomal.se).

De livsmedel vi konsumerar i Sverige påverkar främst miljön där de produceras, men även där insatsmedel framställs och där rester av produkterna i slutändan hamnar. Människors behov av mat tillgodoseddes förr lokalt, men den internationella handeln av livsmedel har växt kraftigt (Liu, 2020). Den svenska konsumtionens och produktionens påverkan på miljön sträcker sig långt utanför Sveriges gränser via import av livsmedel och insatsvaror. Till exempel beräknas den svenska konsumtionen av jordbruksråvaror ha överväldigande störst effekt på biologisk mångfald utanför Sveriges gränser; den förväntade förlusten av arter till följd av svensk konsumtion beräknades uppgå till nästan tio arter utanför Sverige jämfört med 0,4 arter inrikes år 2017⁷⁴ (Naturvårdsverket, 2022). Än så länge sker det bara årliga uppföljningar av den svenska konsumtionens påverkan på utsläppen av växthusgaser inom och utanför landets gränser (se avsnitt 5.1.2), medan påverkan på biologisk mångfald, avskogning och förändrad markanvändning, kemikalier och andra miljöaspekter ännu inte beräknas regelbundet (Naturvårdsverket, 2022).

Miljöeffekterna av internationell handel med livsmedel är komplexa och för att möta internationella och nationella hållbarhetsmål krävs en vid förståelse för orsakssambanden i komplexiteten (Pimm, 2022). Till exempel kan de negativa effekterna av livsmedelsproduktion på den globala biologiska mångfalden mildras om länder med rik mångfald importerar livsmedel istället för att omvandla globalt extra värdefulla livsmiljöer till jordbruksmark (Pimm, 2022). Omvänt kan den biologiska mångfalden påverkas negativt om länder med extremt rik biologisk mångfald omvandlar viktiga livsmiljöer, till exempel regnskog, till jordbruksmark för att exportera livsmedel. I vissa fall är livsmedelsproduktionen en förutsättning för att bevara viktiga livsmiljöer, till exempel för hävd genom bete i de svenska naturbetesmarkerna.

De naturgivna förutsättningarna påverkar vad som kan produceras men också vad som är mest resurseffektivt att producera. Det svenska lantbrukets naturgivna förutsättningar präglas av årstiderna. Antalet soltimmar och klimatet innebär begränsningar för produktionen men kan också vara fördelaktiga, till exempel ur ett sjukdoms- och skadegörarperspektiv (Jordbruksverket, 2020). Den svenska produktionen begränsas också av de naturgeografiska förutsättningarna, där arealen som passar för öppen växtodling är relativt begränsad, medan större arealer har förutsättningar att brukas som gräsmarker eller skog (Bengtsson, 2021).

Livsmedelsstrategins övergripande mål om att öka den totala produktionen av livsmedel i Sverige skulle kunna leda till att den svenska konsumtionens inhemska och globala miljöeffekter minskar. Detta förutsätter att produktionsökningen sker för produkter som produceras med mindre negativa miljöeffekter än de varor de ersätter, oavsett om de är importerade eller producerade i Sverige. Nettoeffekten på miljöproblem i och utanför Sveriges gränser är därmed bland annat beroende av vilken produktion som ökar och hur konsumtionen förändras.

74 Se <https://commodityfootprints.earth/>

En indikator för generationsmålet är ekologisk mat som följs via andelen ekologisk försäljning av livsmedel och alkoholfria drycker. Ekologisk produktion gynnar i flera fall biologisk mångfald och ekosystemtjänster, har lägre användning av växtskyddsmedel och har utvecklade principer för växtnäring i kretslopp. Försäljningen av ekologisk mat har ökat med sex procent eller en miljard kronor mellan åren 2016 och 2021. Försäljningsandelen av ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker har däremot minskat med 14 procent under samma tidsperiod, vilket är en signifikant negativ trend (Naturvårdsverket, 2023), (SCB, 2022). Minskningen gäller för alla varugrupper utom för fisk, vars försäljning nästan har dubblats under samma tidsperiod (SCB, 2022). Arealutvecklingen för jordbruksmark som brukas ekologiskt redovisas i avsnitt 5.1.5.

5.1.2 Begränsad klimatpåverkan

Enligt miljö kvalitetsmålet ska halten av växthusgaser i atmosfären stabiliseras, och detta ska ske i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Riksdagen har fastställt en precisering för miljö kvalitetsmålet som innebär att Sverige ska verka internationellt för att den globala medeltemperaturökningen begränsas till långt under två grader Celsius över förindustriell tid och att det ska göras ansträngningar för att ökningen inte ska överskrida 1,5 grader Celsius.⁷⁵

Den fördjupade utvärderingen av miljö kvalitetsmålet begränsad klimatpåverkan visar att målet inte är uppnått och att utvecklingen går åt fel håll eftersom de globala utsläppen fortsätter att öka (Naturvårdsverket, 2022). Förändrad markanvändning är en av de viktigaste orsakerna till den globala uppvärmningen (Naturvårdsverket, 2022), och denna är kopplad till den globala produktionen och konsumtionen av livsmedel.

Livsmedelskedjans utsläpp av växthusgaser behöver minska både globalt och nationellt. Utöver utsläpp och upptag kopplat till växtodling och annan markanvändning så sker jordbrukets växthusgasutsläpp främst från djurens fodermältning och gödselhantering. Jordbrukets utsläpp av växthusgaser behöver minska per producerad enhet men kommer inte att upphöra helt om livsmedelsproduktionen ska bibehållas (Naturvårdsverket, 2022).

75 Begränsad klimatpåverkan – Sveriges miljömål (sverigesmiljomal.se).

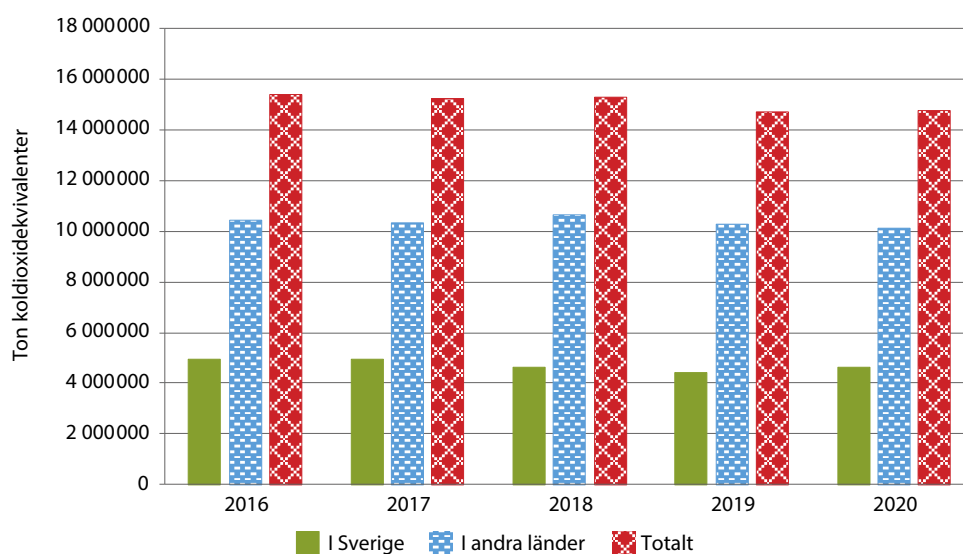
Kopplat till markanvändning skiljer sig Sveriges förutsättningar för klimatarbetet från många andra europeiska länders genom att vi har en stor andel skogsmark och stor potential för klimatnytta genom återvätning av dränerade torvmarker⁷⁶. Livsmedelsstrategins mål om att öka den svenska livsmedelsproduktionen kan påverka kolinlagring inom Sverige negativt (Naturvårdsverket, 2022), eftersom den alternativa markanvändningen till livsmedelsproduktion i många fall är aktiv eller passiv beskogning. Å andra sidan skulle en minskad livsmedelsproduktion i Sverige innebära en ökad import av livsmedel, vilket riskerar att orsaka avskogning och ökade nettoutsläpp av växthusgaser i de länder där produktionen av livsmedel kommer att öka.

I livsmedelskedjan förekommer utsläpp av växthusgaserna lustgas, metan och koldioxid. För att mäta utvecklingen av klimatpåverkan i relation till livsmedelsstrategin följer vi upp tre indikatorer⁷⁷. **För det första** följs hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel, vilket tar hänsyn till den klimatpåverkan som svensk konsumtion orsakar i Sverige och i andra länder. **För det andra** så följer vi de territoriella utsläppen av växthusgaser med koppling till livsmedelsproduktion. Territoriella utsläpp är utsläpp som sker inom Sveriges gränser och används som det huvudsakliga måttet för att följa upp klimatmålen. Här rapporteras växthusgasutsläppen kopplat till livsmedelsproduktion i olika sektorer. **För det tredje** följs produktionens klimatpåverkan via de produktionsbaserade utsläppen. Produktionsbaserade utsläpp omfattar utsläpp från svenska aktörer som sker både inom Sveriges gränser och utanför. Vi följer också jordbrukets territoriella utsläpp av lustgas specifikt, vilket även ingår i uppföljningen av miljö kvalitetsmålet Skyddande ozonskikt.

De totala **konsumtionsbaserade utsläppen** av växthusgaser i Sverige och i andra länder till följd av svensk konsumtion uppgick till 79 miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2020. Av dessa utsläpp stod de svenska hushållen för drygt 48 miljoner ton koldioxidekvivalenter, vilket är en minskning med 16 procent sedan år 2016. Konsumtion av livsmedel stod för nästan en tredjedel av hushållens utsläpp. Utsläppen av växthusgaser i Sverige till följd av svensk livsmedelskonsumtion har minskat med sex procent sedan år 2016, vilket är en signifikant nedåtgående trend som dock är svagare än för de totala konsumtionsbaserade utsläppen från hushållen. Ännu långsammare sker minskningen av växthusgasutsläpp i andra länder orsakade av svensk livsmedelskonsumtion; sedan år 2016 har dessa minskat med tre procent (SCB, 2022).

76 Växande skog tar upp koldioxid från atmosfären och binder kol fram till dess att träden dör och bryts ned eller att träprodukterna från avverkat trä bränns eller bryts ned. Torvmarker innehåller mycket kol, och när de dräneras och kommer i kontakt med syre bryts torven ned och då frigörs kolet till atmosfären. Återvätning innebär att höja grundvattennivån i ett område för att minska utsläppen av växthusgaser.

77 Läs mer om olika sätt att räkna på utsläppen av växthusgaser: Tre sätt att beräkna klimatpåverkande utsläpp (naturvardsverket.se).

Figur 20. Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser i Sverige, i andra länder samt totalt från de svenska hushållens konsumtion av livsmedel år 2016–2020

Källa: (SCB, 2022)

Sveriges **territoriella utsläpp** av växthusgaser, dvs. de totala utsläppen inom Sveriges gränser exklusive utsläpp och upptag av växthusgaser från markanvändningssektorn och internationella transporter har minskat med drygt en tiondel sedan år 2016 och uppgick år 2021 till nästan 48 miljoner ton koldioxidekvivalenter (Naturvårdsverket, 2023). Jordbrukssektorns utsläpp⁷⁸ uppgick år 2021 till 6,7 miljoner ton koldioxidekvivalenter, och uppvisar inte någon tydlig trend mellan åren 2016 och 2020. De står nu för ca 14 procent av de territoriella utsläppen (Naturvårdsverket, 2023). Dessutom tillkommer utsläpp från livsmedelsproduktionen som räknas in i andra sektorer. Livsmedelsindustrin har under perioden minskat sina utsläpp med nästan en tredjedel, vilket är en signifikant trend, och utgör nu endast 0,6 procent av de territoriella utsläppen (Naturvårdsverket, 2023). Utsläppen från fiskebåtar i Sverige uppgick till knappt 0,1 miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2021, medan utsläpp från jordbrukets arbetsmaskiner uppgick till 0,5 miljoner ton koldioxidekvivalenter (Naturvårdsverket, 2023) och jordbrukets och skogsbrukets lokaler till 0,1 miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2021 (Naturvårdsverket, 2023). Utsläppen av växthusgaser från åkermark har halverats sedan år 2016, framförallt på grund av att arealen organogena jordar som odlas minskar. Åkermark med mineraljord⁷⁹ har ett nettoupptag av växthusgaser, medan organogen⁸⁰ åkermark släpper ut växthusgaser. Beräkningarna för betesmarker visar vissa år nettoupptag och andra år nettoutsläpp av växthusgaser. Dessa variationer beror delvis på beräkningsmetodiken, där den stora variationen i antalet träd, dvs. den levande biomassan, på olika betesmarker slår igenom. Beräkningar av utsläpp kopplat

78 De utsläpp som inom klimatrapporeringen ingår i jordbrukssektorn kommer från djurens foder-smältning, gödselhantering och kväveflöden i jordbruksmark och består främst av metan och lustgas.

79 Mineraljord är jord som domineras av material som har vittrat från bergarter.

80 Organogen jord är jord som domineras av organiskt material, vanligtvis nedbrutna växtdelar, till exempel torv.

till markanvändning (LULUCF) är förknippade med stor osäkerhet. (Naturvårdsverket, 2023).

De totala **produktionsbaserade utsläppen** i Sverige uppgick till knappt 48 miljoner ton år 2020, vilket är en minskning med 18 procent jämfört med år 2016. De produktionsbaserade utsläppen från svenska aktörer inom jordbruk, fiske och vattenbruk uppgick till knappt åtta miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2020, vilket innebär en minskning med två procent sedan år 2016, men detta är inte en signifikant trend mellan åren 2016 och 2020. För livsmedelsindustrin minskade de produktionsbaserade utsläppen med 13 procent, vilket är en signifikant trend, vilket innebär att utsläppen år 2020 var cirka 0,6 miljoner ton koldioxidekvivalenter. (SCB, 2022).

I miljö kvalitetsmålet Skyddande ozonskikt följs **utsläppen av lustgas** från jordbrukssektorn separat (men de ingår även i de territoriella utsläppen som redovisas ovan). Utsläpp av lustgas påverkar ozonskiktet i atmosfären som skyddar livet på jorden mot skadlig UV-strålning, men lustgas är dessutom en stark växthusgas. Jordbruket står för majoriteten av de nationella lustgasutsläppen. Jordbrukssektorns utsläpp av lustgas är i stort sett oförändrade sedan år 2016 och uppgick år 2021 till cirka 3,3 miljoner ton koldioxidekvivalenter (SCB, 2022). Lustgas står därmed för omkring hälften av jordbrukssektorns totala utsläpp. Lustgasutsläppen uppstår framför allt vid odling av organogena jordar och vid lagring och spridning av gödsel (Naturvårdsverket, 2023). Utsläpp från tillverkning av mineralgödsel ger också upphov till lustgasutsläpp (och andra växthusgaser) men dessa ingår inte i Sveriges territoriella utsläpp då produktionen sker utomlands.

Sammantaget minskar de svenska utsläppen av växthusgaser kopplade till livsmedelsproduktionen, men minskningarna sedan år 2016 är små och förändringstakten för utsläppen inom jordbrukssektorn är lägre än för flera andra sektorer. Det är svårt att få till kraftiga minskningar i utsläpp av metan och lustgas vid ett bibehållande eller ökning av befintlig produktion. Livsmedelsproduktion leder ofrånkomligen till utsläpp av växthusgaser och utvecklingen av den svenska livsmedelsproduktionen kommer att påverka de framtida utsläppen och upptagen. En ökad inhemsk livsmedelsproduktion skulle kunna leda till ökade utsläpp från jordbruket, men detta beror också på hur odlingsmetoder och produktionssystem utvecklas, i vilken omfattning åtgärder som kan minska utsläppen införs samt hur mycket jordbrukets markanvändning kan bidra till ökade upptag. För att livsmedelskedjan ska bidra till att vända den negativa utvecklingen inom miljö kvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan krävs kraftigt minskade utsläpp från de olika leden i livsmedelskedjan samt ökade upptag från kolinlagring på jordbruksmark (Naturvårdsverket, 2022).

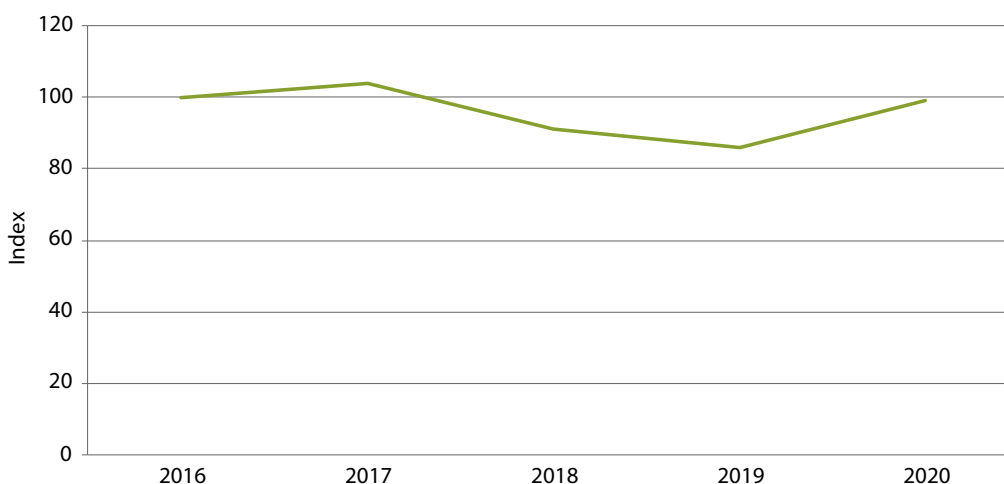
5.1.3 Giffri miljö

Enligt miljö kvalitetsmålet ska ämnen som har skapats i eller utvunnits av samhället inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Naturfrämmande ämnens påverkan på människors hälsa och ekosystemen ska vara försumbar och halterna i miljön ska vara nära noll. Det sker för närvarande ett omfattande arbete för att stärka kontrollen av kemikalier inom EU, vilket gör att Kemikalieinspektionen förväntar sig att miljö kvalitetsmålet delvis kommer att uppnås till år 2030, förutsatt att åtgärderna inom EU:s kemikaliestrategi genomförs (Kemikalieinspektionen, 2022). Den svenska användningen av växtskyddsmedel är låg jämfört med övriga EU-länder (Eurostat, 2023).

Nytt för i år är att vi presenterar en ny indikator kopplad till växtskyddsmedelsanvändning i primärproduktionen; en harmoniserad riskindikator för växtskyddsmedel. Den harmoniserade riskindikatorn för växtskyddsmedel (HRI) används av EU-kommissionen för att övervaka användningen av och riskerna med växtskyddsmedel inom EU (Jordbruksverket, 2023). Till skillnad från den tidigare indikatorn för växtskyddsmedel, hektardoser, tar den harmoniserade riskindikatorn hänsyn till preparatets giftighet (toxicitet) och hälsorisker. Det går inte att utläsa en tydlig trend för riskindex för växtskyddsmedel sedan år 2016 (Figur 21). Den ökande odlingen av höstsådda grödor som höstvet och höstraps innebär att användningen av växtskyddsmedel, framför allt ogräsmedel, ökar, men det går ändå inte att se tydligt att riskerna av användningen av växtskyddsmedel har ökat under perioden 2016–2020 (Jordbruksverket, 2021).

Inom miljö kvalitetsmålet Giffri miljö är en av de fastställda indikatorerna baserad på resthalter av växtskyddsmedel i ytvatten⁸¹. Flera av de växtskyddsmedel som påträffas i ytvatten har förbjudits de senaste åren och förväntas därför minska under de kommande åren (Kemikalieinspektionen, 2022).

81 Växtskyddsmedel i ytvatten – Sveriges miljömål (sverigemiljomal.se).

Figur 21. Riskindikator för växtskyddsmedel (HRI) mellan år 2016–2020. Index är beräknat utifrån basår 2016.

Källa: Beräknat efter data från Kemikalieinspektionen, 2022

5.1.4 Ingen övergödning

Enligt miljö kvalitetsmålet ska halterna av gödande ämnen i mark och vatten inte ha negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningarna för biologisk mångfald eller användning av mark och vatten. Havs- och vattenmyndigheten bedömer att målet inte kommer att kunna nås till år 2030 och att problemen med övergödning till stor del kopplas till konsumtionen och produktionen av mat, via jordbruk och avloppsrening (Havs- och vattenmyndigheten, 2022). Målet ingen övergödning är beroende av internationellt arbete, till exempel krävs insatser från andra Östersjöländer. Utvecklingen på land bedöms som positiv på grund av de senaste årens omfattande utsläppsminskningar och nedfall av kväve både från Sverige och övriga Europa (Havs- och vattenmyndigheten, 2022).

Jordbruket står för en betydande del av utsläppen av kväve och fosfor, men utsläpp kommer också från avloppsreningsverk, trafik och industri. Vid odling och djurproduktion sker läckage av kväve och fosfor till vatten och ammoniakavgång till luft. Ammoniak som avgår till luft kan transporteras i atmosfären och falla ned som kvävenedfall på andra platser. (Jordbruksverket, 1999).

Det är svårt att mäta de faktiska växtnäringsförlusterna från jordbruket. Istället kan risken för växtnäringsförluster uppskattas via beräkning av växtnäringsbalanser som inkluderar in- och utflöden av växtnäring för ett definierat system, såsom en gård (så kallade gårds- eller grindbalanser) eller en markyta (så kallade markbalanser). För kväve ökar risken för växtnäringsförluster vid stora överskott. För fosfor är sambandet inte lika tydligt eftersom förlusterna ofta är koncentrerade

till vissa jordtyper, topografiska och geografiska förhållanden (Villa Solis, 2014). För att följa utvecklingen för miljö kvalitetsmålet kopplat till livsmedelskedjan har vi valt att studera jordbrukets flöde av fosfor och kväve i form av markbalanser. I dessa balanser ingår flöden av näringsämnen till och från marken i form av mineral-, stall- och betesgödsel, andra organiska gödselmedel, deposition, utsäde och kvävefixering samt bortförd skörd och skörderester.

Eurostat beräknar årligen växtnärbalanser, men beräkningen för år 2020 blir färdig först efter att denna rapport publicerats och därför redovisas inte värden i årets rapport. Nationella växtnärbalanser avseende år 2022 redovisas först under hösten 2024. I båda dessa redovisningar avser balanserna jordbruksmark, dvs. både åker- och betesmark.

5.1.5 Ett rikt odlingslandskap

Målsättningen för miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap är att skydda odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion, samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljö värden bevaras och stärks. Den fördjupade utvärderingen för ett rikt odlingslandskap visar att målet inte är uppnått och att det inte kommer att nås till år 2030 med befintliga och beslutade styrmedel (Jordbruksverket, 2022). De senaste åren har den negativa utvecklingen dock avtagit och Jordbruksverket bedömer att den sammantagna trenden för miljö kvalitetsmålet numera är neutral mot att tidigare varit negativ.

Ett rikt odlingslandskap är beroende av att det bedrivs jordbruk i form av växt- och djurproduktion. Odlingslandskapets förmåga att producera livsmedel, fiber och foder är beroende av att det finns jordbruksmark och att dess tillstånd är gott, men också av att ekosystemen fungerar och kan tillhandahålla ekosystemtjänster som till exempel nedbrytning av växtrester och omsättning av växtnäring, kontroll av skadegörare, pollinering och vattenrening. Jordbruket måste därför bedrivas miljömässigt långsiktigt hållbart så att dessa funktioner även fungerar i den framtida livsmedelsförsörjningen.

Den totala arealen jordbruksmark⁸² i Sverige minskade med 30 000 hektar, motsvarande en procent, mellan år 2016 och år 2022. Om man bara tittar på åkermarken är minskningen större, nästan 42 000 hektar (-1,6 procent) försvann under samma tidsperiod, vilket är en signifikant negativ trend. Minskningen sker i alla Sveriges produktionsområden. För arealen ängs- och betesmarker har det skett en liten ökning, drygt 2,5 procent eller ca 12 000 hektar, under samma tidsperiod, vilket är en signifikant positiv trend. Det senaste året minskade dock betesmarksarealen med ca 400 ha jämfört med föregående år. (Jordbruksverket, 2023).

⁸² Jordbruksmark inkluderar åker och ängs- och betesmark.

En del av åkern som försvinner övergår till skog eller betesmark, medan ungefär en tiondel av minskningen sker till följd av exploatering för i första hand bostadsbygge (Jordbruksverket, 2021). Antalet företag som har jordbruksmark sjönk med 1,3 procent mellan år 2021 och år 2022 (Jordbruksverket, 2023).

Åkermarkens produktionsförmåga styrs till stor del av naturgivna förutsättningar, men påverkas av hur jorden odlas. Brukningsmetoder och insatsmedel påverkar markens mullhalt och markstruktur både direkt och indirekt via markorganismerna som bland annat bryter ned skörderester⁸³ till växttillgänglig näring. Produktionsförmågan påverkas också av markens vattenhållande förmåga och av insatser för att reglera överskott och underskott av vatten. I den nationella miljöövervakningen av svensk åkermark finns det ännu så länge enbart data fram till år 2017⁸⁴, vilket innebär att det inte går att beskriva utvecklingen för åkermarken mellan år 2016 och 2022. Skördarna av höstkorn och vete kan ses som ett indirekt mått av åkermarkens produktionsförmåga, även om skördenivåerna till stor del påverkas av odlingsmetoder och insatsmedel. Vid förändrade kostnader för insatsmedel och intäkter av skördeprodukter kan användningen av insatsmedel och brukningsmetoder förändras, vilket kan påverka skördenivåerna.

De genomsnittliga hektarskördarna för höstveten och vårkorn har varierat mellan år 2016 och 2021, där 2018 års torra drar ner det glidande treårsmedelvärdet, men där även 2021 års skördar var lite lägre än för övriga år (Jordbruksverket, 2023). De glidande treårsmedelvärdena för såväl skördar av höstveten som av vårkorn har en oklar trend under tidsperioden. Detta kan till stor del förklaras av extremt väder, där höga temperaturer i kombination med låga nederbörds mängder begränsat grödornas utveckling och produktion i delar av landet.

Odlingslandskapets struktur och kvalitet för biologisk mångfald följs via indikatorerna ängs- och betesmarker⁸⁵ och andel ekologisk produktion i slättbygd. Ängs- och betesmarker utgör mycket viktiga miljöer för att främja och upprätthålla biologisk mångfald i Sverige. Dessutom är de viktiga miljöer för foder till djur och för rekreation och friluftsliv. Utvecklingen för dessa marker är därmed viktig för hur både miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv påverkas. Enligt officiell jordbruksstatistik har arealen slåtteräng fördubblats sedan år 2016, och utgjorde nästan 18 000 ha år 2022 (Jordbruksverket, 2023). Ökningen består till ungefär hälften av myrslåttermarker i Norrbotten. Övriga betesmarker har ökat betydligt mindre i omfattning under samma tidsperiod, totalt 3 000 hektar har tillkommit vilket är en ökning med mindre än en procent (Jordbruksverket, 2023). Ängs- och betesmarkernas kvalitet har inte förändrats i någon mätbar utsträckning sedan år 2016 (Jordbruksverket, 2022). Den fortsatta utvecklingen för landets betesmarker är tätt förknippad med utvecklingen av den svenska animalieproduktionen och i vilken mån djuren betar naturbetesmarker. Det totala antalet nötkreatur i Sverige har minskat med

83 Skörderester inkluderar bland annat halm, blast och rotdeklar som inte förs bort från åkern vid skörd.

84 Mark- och grödoinventeringen | Externwebben (slu.se).

85 I indikatorn ingår arealen betesmarker med miljöersättning vilket inkluderar marker med både allmänna och särskilda värden. För detaljerad information om indikatorn och utvecklingen av olika typer av betesmarker hänvisas till uppföljningen av miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap.

tre procent sedan år 2016, vilket är en signifikant trend, och uppgick till strax över 1,4 miljoner nötkreatur år 2022 (Jordbruksverket, 2023). Antalet företag som har nötkreatur har minskat mer, år 2022 fanns det färre än 15 000 företag med nötkreatur, vilket är en minskning med mer än en tiondel sedan år 2016. Antalet företag med får har minskat med fem procent under samma tid, medan det totala antalet får har minskat med tolv procent, vilket är en signifikant negativ trend. Detta innebär att det fanns drygt en halv miljon får i Sverige år 2022. En konsekvens av att antalet betesdjur minskar är att de koncentreras till platser med förutsättningar för större besättningar och att förutsättningarna för att sköta betesmarker på andra platser försämras. I genomsnitt bedöms tre fjärdedelar av betesdjuren komma ut på betesmarker (d.v.s. inte åkerbete) (Jordbruksverket, 2022).

Ekologisk odling gynnar biologisk mångfald och ekosystemtjänster i slättlandskapet eftersom produktionen bidrar med ökad variation, endast använder ett fåtal kemiska växtskyddsmedel och ofta har mer vall i växtföljden. Därför följs indikatorn andelen ekologisk åkermark i slättbygd i miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Arealen ekologiskt odlad åkermark i slättbygd har ökat med tre procentenheter sedan år 2016 till 14,5 procent år 2021 (Sveriges miljömål, 2023). Enligt regeringsbeslut ska 30 procent av jordbruksmarken brukas ekologiskt till år 2030 (Regeringen, 2019). Arealen jordbruksmark (åker och betesmark) som är omställd till ekologisk produktion ökade med mer än femtedel mellan åren 2016 och 2021, vilket är en signifikant positiv trend (Jordbruksverket, 2023). Samtidigt har arealen mark som är under omställning till ekologisk produktion mer än halverats mellan år 2016 och 2021 (Jordbruksverket, 2023), vilket innebär att utvecklingen för arealen ekologiskt brukad jordbruksmark kommer att mattas av under kommande år.

Miljö kvalitetsmålet ett rikt odlingslandskap är ett brett mål som utöver åkermarkens egenskaper och processer och odlingslandskapets variationsrikedom bland annat också innefattar preciseringar om växt- och husdjursgenetiska resurser, bevarande av natur- och kulturmiljövärden och om hantering av främmande arter (Jordbruksverket, 2022). Livsmedelsproduktionen bygger på att ekosystemen i odlingslandskapet fungerar och levererar vissa tjänster, så kallade ekosystemtjänster. Ekosystemtjänster utgörs till exempel av omvandling av växtnäring, reglering av vatten, kontroll av skadegörare och pollinering. Utvecklingen för dessa funktioner sedan 2016 är oklar eftersom det saknas standardiserad övervakning av ekosystemtjänster i Sverige. Detta är problematiskt eftersom det har bäring för sårbarheten och resurseffektiviteten i livsmedelskedjan. Även för odlingslandskapets biologiska mångfald saknas det till stor del data för att följa utvecklingen, med undantag för fjärilar och fåglar i odlingslandskapet och index över rödlistade arter. Dessa presenteras i denna utvärdering under miljö kvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv.

5.1.6 Ett rikt växt- och djurliv

I miljö kvalitetsmålet Ett rikt växt- och djurliv är målet att bevara den biologiska mångfalden och nyttja den på ett hållbart sätt, så att arternas livsmiljöer och ekosystemens funktioner och processer värnas. Variationen av livsformer, arter och genotyper är en grundläggande förutsättning för grundläggande funktioner i ekosystemen. Den biologiska mångfalden på land och i vatten påverkas i många fall kraftigt av hur livsmedel produceras, men förväntas också påverkas av klimatförändringar. Den fördjupade utvärderingen av miljömålet visar att målet inte är uppnått och att det inte kommer att kunna nås till år 2030 med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder (Naturvårdsverket, 2022). Jord- och skogsbruk hör till de främsta påverkansfaktorerna för naturtyper och arter.

Utvecklingen för de delar av miljömålet som är tydligt kopplade till livsmedelskedjan, till exempel biologisk mångfald, följs via index över rödlistade arter samt via indikatorer för fåglar och dagfjärilar i odlingslandskapet. Biologisk mångfald omfattar variationen av ekosystem och naturtyper, mångfalden av arter och deras genetiska variation. Det saknas idag indikatorer och miljöövervakning för att följa utvecklingen för stora delar av den biologiska mångfalden. I den här utvärderingen följer vi utvecklingen för biologisk mångfald genom indikatorer där det finns data att tillgå; rödlistade arter, odlingslandskapets fåglar och gräsmarksfjärilar. Index över rödlistade arter utkommer vart femte år och redovisades i 2021 års utvärdering av livsmedelsstrategin (Jordbruksverket, 2021). På grund av detta och att metodiken att ta fram rödlisteindex gör att det inte är jämförbart mellan år genomför vi inte trendanalyser för denna indikator.

Indikatorn för odlingslandskapets fåglar följer utvecklingen för 15 fågelarter som är knutna till odlingslandskapet (Sveriges miljömål, 2023). Övervakning av odlingslandskapets fåglar sker med två olika metoder⁸⁶. Mellan år 2016 och 2022 är index för den standardiserade övervakningen av odlingslandskapets fåglar stabilt, medan övervakningen med så kallade sommarpunktrutter visar måttlig minskad trend för index med cirka tre procent per år. Dessa trender har analyserats av Lunds universitet. (Green m.fl., Opublicerade data).

För att följa utvecklingen av dagfjärilar som lever i gräsmarker övervakas 12 fjärilsarter i ett index för gräsmarksfjärilar årligen av Lunds universitet (Pettersson L. , 2021). Trenden för indexet mellan år 2016 och 2022 är oklar, vilket innebär att det varken går att se en generell ökning eller minskning av gräsmarksfjärilarna (Pettersson L. , Opublicerade data). Två dagfjärilsarter som är knutna till odlingslandskapet, men som inte ingår i indexet, har med stor sannolikhet dött ut från Sverige; veronikanätfjäril har inte återfunnits sedan år 2018 och kronärtsblåvinge sedan år 2019. År 2018 drabbade de höga temperaturerna i

86 Metoder | Svensk Fågeltaxering (lu.se).

kombination med låga nederbördsmängder fjärilspopulationerna hårt. Några av arterna verkar till viss del ha återhämtat sig efter detta.

5.1.7 Hav i balans samt levande kust och skärgård

Målsättningen i miljö kvalitetsmålet är att Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och bevarad biologisk mångfald. Havs- och vattenmyndigheten bedömer att målet inte kommer att kunna nås till år 2030. Arbetet är beroende av internationellt arbete, till exempel krävs insatser från andra Östersjöländer. De senaste årens utveckling bedöms dock vara neutral, det vill säga att det inte går att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. (Havs- och vattenmyndigheten, 2022). I uppdraget följer vi indikatorn för andelen fisk- och skaldjursbestånd som nyttjas hållbart samt indikator över hotade bestånd.

Indikatorn för hållbart nyttjande av fisk- och skaldjursbestånd i kust och hav återspeglar i vilken utsträckning ett flottsegment⁸⁷ är beroende av överfiskade bestånd. Strax över hälften av de bedömda fiskbestånden nyttjades hållbart år 2021, vilket är samma andel som år 2016 (Havs- och vattenmyndigheten, 2022). Bedömningen om bestånden är hållbart nyttjade eller inte baseras på principen om maximal hållbar avkastning för internationellt förvaltade bestånd samt på expertbedömningar för nationellt förvaltade bestånd.

Indikatorn för hotade bestånd mäter hur många bestånd som påverkas av flottans aktiviteter som är biologiskt sårbara. Ett kritiskt tröskelvärde för denna indikator anses vara om ett segment i flottan tar mer än tio procent av sin fångst från ett eller flera fiskebestånd med hög biologisk risk eller om mer än tio procent av segmentets totala fångst kommer från fiskebestånd med hög biologisk risk. Siffrorna från år 2019 visar att elva segment i fiskeflottan tar mer än tio procent av sin fångst från hotade bestånd. (Havs- och vattenmyndigheten, 2022). Vi gör inga trendanalyser för dessa indikatorer eftersom bland annat antalet bedömda segment och antalet fartyg inom varje segment varierar mellan åren.

87 Ett flottsegment består av fiskefartyg med liknande fiske och av liknande storlek. I Sverige fanns år 2020 27 flottsegment, varav 22 var aktiva. Antalet fartyg inom varje segment kan skilja sig åt.

5.1.8 God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering)

Miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö och den precisering för hållbar avfallshantering som ingår i målet är relevant för en stor del av livsmedelskedjan. Preciseringen innebär att hela samhällets avfallshantering ska vara effektiv, enkel att använda för konsumenterna. Det innebär också att förebygga avfall samtidigt som resurserna i det avfall som uppstår tas till vara i så hög grad som möjligt och att avfallets påverkan på och risker för hälsa och miljö minimeras. Boverket bedömer att dagens styrmedel inte är tillräckliga för att nå preciseringens mål år 2030 (Boverket, 2022).

Matsvinn kan uppkomma i hela livsmedelskedjan och benämnas på olika sätt. Livsmedelsavfall och livsmedelsförluster är två begrepp som används vid mätning av matsvinn på nationell nivå. Inom miljömålsarbetet finns det två etappmål som syftar till att avancera arbetet med att minska matsvinnet⁸⁸. Det ena är att matsvinnet ska minska mätt i mängd livsmedelsavfall och det andra att livsmedelsförlusterna ska minska och mer ska bli mat. Eftersom avfallsdirektivet och definitionerna av matsvinn gjordes om 2018 saknas det data för den årliga utvecklingen sedan år 2016, och därför görs inga trendanalyser för utvecklingen under perioden.

Livsmedelsavfall är enligt EU:s definition livsmedel som har blivit avfall. Livsmedelsavfall kan vara både mat som hade kunnat ätas och annat som inte är tänkt att ätas såsom skal och ben. Under 2021 uppkom 900 000 ton livsmedelsavfall i Sverige varav den största mängden, 619 000 ton, uppstår i hushållen (Naturvårdsverket, 2023). Om mat och dryck som går ut i avlopp inkluderas är det 809 000 ton från hushållen. För hushållen har uppföljningen gjorts på samma vis sen 2012 och där syns en minskande trend, liksom livsmedelsavfallet från livsmedelsbutiker som ligger på 91 000 ton (Naturvårdsverket, 2023). Övriga led i livsmedelskedjan har lägre mängder livsmedelsavfall. För primärproduktionen och livsmedelsindustrin beror det bland annat på att det är små mängder som klassas som livsmedelsavfall.

För att följa upp det som producerats i syfte att bli mat men som av olika anledningar inte går vidare i livsmedelskedjan har Jordbruksverket genomfört en första större nationell mätning genomförts av livsmedelsförluster. Resultaten visar till exempel att 55 000 ton kvarnvetete förstördes i fält, att 75 000 ton matpotatis och 37 000 ton morötter inte lämnade gårdar och packerier för att bli mat samt att stora mängder jordgubbar blev kvar i fält 2021–2022. Ungefär 103 000 ton av den totala fångsten i svenskt havsbaserat fiske år 2021 användes inte till humankonsumtion utan till foder. Vissa livsmedelsindustrier har betydande mängder restprodukter som skulle kunna ingå i livsmedelsproduktionen om

⁸⁸ <https://www.sverigesmiljomal.se/etappmalen/>

förutsättningarna varit annorlunda. Det är svårt att jämföra den uppgiften med uppföljningen av livsmedelsförluster eftersom mätningen gjorts på olika sätt.

5.2 Andra miljöaspekter kopplade till livsmedelskedjan

Det finns fler miljöaspekter av livsmedelsstrategin än som nämns här. För en bredare genomgång av detta hänvisar vi till 2022 års uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin, där vi gav en övergripande beskrivning av olika miljöaspekters koppling till livsmedelskedjan, bland annat livsmedelskedjan och hållbar hantering av vatten, cirkulära flöden i livsmedelskedjan och resurseffektiv livsmedelsproduktion (Jordbruksverket, 2022).

5.3 Det regionala och lokala perspektivet

Sverige består av ett heterogent landskap med vitt skilda förutsättningar för produktionen och de miljöeffekter som uppstår till följd av den. Miljöpåverkan kan vara förknippad till vissa regioner, produktionsformer eller grödor. Ett exempel är övergödning kopplat till växtnäringsämnet fosfor. På ett nationellt plan förs det bort mer fosfor via skördar och djur från svenska jordbruk än vad som tillförs via bland annat foder och växtnäring, vilket indikerar att det inte finns ett stort överskott av fosfor som kan läcka ut till omgivande miljöer och orsaka övergödning. De regionala skillnaderna är däremot stora. I Götalands södra slättbygder råder det underskott av fosfor, vilket innebär att markernas förråd av fosfor gradvis utarmas (SCB, 2021). I Götalands skogsbygder är det generellt överskott av fosfor vilket kan innebära högre risk för förluster av fosfor och därmed övergödning. Dessutom är risken för fosforförluster komplex och starkt förknippad med specifika platsförhållanden som topografi, jordartsförhållanden och väderhändelser (Jordbruksverket, 2015). På liknande sätt finns det regionala skillnader för många av de indikatorer som följs. Det regionala och lokala arbetet för att minska miljöeffekterna och öka produktionens hållbarhet är en nyckelfaktor, men dessa presenteras av utrymmesskäl inte i denna utvärdering.

5.4 Minskad sårbarhet

Sårbarhet kopplad till den miljömässiga hållbarhetsdimensionen är främst kopplad till primärproduktionen. Produktion av livsmedel bygger på att det finns odlingsbar mark, tjänligt vatten och ett stabilt klimat, men också att det finns fungerande ekosystemtjänster så som nedbrytning av skörderester och gödsel, en god markstruktur, reglering av vatten och kontroll av skadegörare. Samtidigt som livsmedelsproduktionen är beroende av dessa faktorer så påverkar produktionsmetoderna också tillgången på dem, ibland på ett sätt som leder till att sårbarheten i produktionen ökar (European Commission, 2023). Till exempel

kan viss användning av växtskyddsmedel ge negativa effekter på naturliga fiender till skadegörare eller på pollinerande insekter, vilket i sin tur kan öka mängden skadegörare eller leda till försämrade pollineringsresultat av grödor. Miljömässiga faktorer som påverkar sårbarheten i livsmedelsproduktionen beskrivs i Tabell 2. I årets uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin fokuserar vi på fyra av dessa miljöaspekter som är kopplade till livsmedelskedjans sårbarhet, nämligen nedläggning och förlust av jordbruksmark, ett förändrat klimat, tillgång till vatten och markavvattning samt ekosystemtjänster.

5.4.1 Förlust av jordbruksmark

Jordbruksmarken är en grundläggande resurs för svensk livsmedelsproduktion. Arealen jordbruksmark i Sverige minskar sakta men säkert (se avsnitt 5.1.5), främst på grund av skogsplantering eller spontan igenväxning. Det saknas tillförlitliga aktuella data över orsakerna till att jordbruksmark läggs ned. En äldre analys visar att en primär orsak till att lantbrukare lägger ned verksamheten är bristande lönsamhet, men sociala faktorer spelar också stor roll, till exempel en känsla av ensamhet och svårighet att ha en önskvärd familjesituation, en känsla av utsatthet och icke-jämställdhet (Nordström Källström, 2002).

Ungefär en tiondel av arealen åkermark som läggs ner exploateras (Jordbruksverket, 2021). Exploatering av jordbruksmark till följd av till exempel urbanisering eller infrastrukturprojekt innebär ofta oåterkalleliga förluster av odlingsbar mark (European Commission, 2023). Det innebär att marken tas ur produktion permanent och i regel inte kan användas i framtidens livsmedelsproduktion. Exploateringar innebär oftast att matjorden tas bort och att djupare jordlager packas ihop. Det kan också leda till föroreningar av marken som gör den olämplig för livsmedelsproduktion. I Sverige är exploateringen av jordbruksmark inte jämnt fördelad, utan sker till störst del i Skåne och Västra Götaland (Jordbruksverket, 2021), två län som också har jordbruksmark av hög kvalitet.

Jordbruksmark som växer eller planteras igen med skog är möjlig att återställa till betes- eller åkermark. Att återställa åkermark från skogsproduktion är en omfattande insats som är förknippad med höga kostnader för stubbröjning, dränering och markförbättring. Att istället återställa skogsmark till betesmark är en enklare process.

Jordbruksmarken fyller många funktioner. Utöver att vara produktionsplats för odlade grödor och betande djur är jordbruksmarken en mycket viktig livsmiljö för många arter, livsmiljö för människor och en viktig del av den svenska landsbygden. Ett annat exempel är att jordbruksmarken kan utgöra kontrollerade översvämningssytor för att skydda nedströms områden, exempelvis tätbebyggda områden, från översvämningar (Jordbruksverket, 2017). I vissa fall kan produktionskapaciteten påverkas negativt när flera av dessa funktioner ska samspela på jordbruksmarken. När arealen jordbruksmark minskar kan möjligheten

till multifunktionell användning av den kvarvarande marken begränsas om produktionen ska bibehållas eller öka.

Åkermarkens tillstånd och odlingsbarhet är en annan aspekt av sårbarhet kopplad till tillgången på brukningsbar jordbruksmark. Åkermark med sämre kvalitet är mer känslig för översvämningar, torka och har sämre kapacitet att lagra kol (European Commission, 2023). Täckdikning och markavvattning behöver fungera för att ge bra skördar och det påverkar möjligheten att hantera både översvämningar och torka (European Commission, 2023). Den svenska åkermarken har generellt ett gott tillstånd med ökande mullhalter (Jordbruksverket, 2022). I de svenska slättbygderna är mullhalten i åkermarken dock ibland låg, särskilt i Skåne (Jordbruksverket, 2022). På grund av de senaste årtiondenas storleksrationalisering har maskinparken i jordbruket blivit tyngre, vilket medför att markpackning⁸⁹ sannolikt är ett ökande problem för svensk åkermark (Keller m.fl., 2019). Markpackning ingår i miljöövervakning av jordbruksmark, men övervakningen har inte pågått länge nog för att bedöma den generella utvecklingen (Jordbruksverket, 2022). Det kan krävas förbättringsinsatser under många år för att förbättra jordbruksmark som blivit utsatt för markpackning, har låga mullhalter eller undermålig markavvattning.

En annan aspekt av åkermarkens tillstånd är markhälsa. Markhälsa är direkt kopplad till biologisk mångfald eftersom markens processer till stor del utförs av svampar, bakterier och djur. Markorganismerna kan påverka växtsjukdomar och omvandla av växtnäringsämnen, men har också betydelse för markens kolinlagring. Det saknas miljöövervakning av markbiologiska processer som är viktiga för livsmedelsproduktionen (Jordbruksverket, 2022).

Utsikt åren 2022 till 2024

Det svenska odlingslandskapet krymper gradvis på grund av förlust av jordbruksmark. De kommande två åren är tillgången till jordbruksmark dock inte begränsande för livsmedelsproduktionen. Mellan åren 2021 och 2022 var minskningen större än för genomsnittet de föregående tre åren (Jordbruksverket, Publiceras våren 2023).

Det senaste årets energikris har lett till ett kraftigt ökat intresse för att anlägga solpaneler på jordbruksmark, och denna utveckling kan fortgå under de kommande åren. Detta är en ny process som också tar mark ur produktion. Det är inte en permanent åtgärd så som exploatering, men är ändå en förlust av jordbruksmark just i dagsläget. Hur solcellsanläggningar kan kombineras med livsmedelsproduktion på åker och betesmark, ekosystemtjänster och jordbrukets sårbarhet kan sannolikt variera och är i nuläget oklart.

⁸⁹ Framförallt irreversibel markpackning i alven, dvs. djupare jordlager.

Utsikt till år 2030

Om nedläggningen av jordbruksmark fortlöper ökar risken för svensk livsmedelsproduktion på sikt. Möjligheten att nå målet om en ökad svensk livsmedelsproduktion minskar på medellång till lång sikt vid en fortsatt nedläggning. Exploatering av jordbruksmark sker till största del i de stora jordbrukslänerna Skåne och Västra Götaland, vilket är extra problematiskt eftersom odlingsbetingelserna i dessa län generellt är goda.

5.4.2 Ett förändrat klimat

Klimatförändringar kan påverka många aspekter av jordbruket och livsmedelskedjans sårbarhet. Sårbarheten kan yttra sig som kortsiktiga händelser och genom långsiktig instabilitet, men dessa hänger ofta ihop. Till exempel kan kortare perioder med extremt väder vara kopplat till långsiktiga klimatförändringar (European Commission, 2023) (Naturvårdsverket, 2022). Sommaren år 2018 var två till drygt tre grader varmare än normalt för Sverige, men på vissa platser var det i genomsnitt upp till fem grader varmare än normalt i maj och juli (SMHI, 2019). De höga temperaturerna i kombination med låga nederbördsmängder ledde till att skördarna minskade kraftigt, till exempel var spannmålsskörden 45 procent lägre och skörden av åkerbönor 63 procent lägre än år 2017 (SCB, 2019). Kostnaderna för torkan inom svenskt jordbruk år 2018 uppskattas till mellan 6 och 10 miljarder kronor (Jordbruksverket, 2019). Förekomsten av extremväder men också måttliga översvämningar eller förhöjda medelflöden och därmed livsmedelsproduktionens sårbarhet bedöms öka de kommande årtiondena (European Commission, 2023) (IPCC, 2022). Förutom att påverka odlings säkerheten ökar även risken för ökad miljöpåverkan via ökade skörde förluster och förspillda insatsvaror. Värmestress påverkar även djurproduktionen och förekomsten av sjukdomar (Jordbruksverket, 2022).

Det finns en risk att flera konsekvenser av klimatförändringarna kan sammanfalla, till exempel utbrott av skadegörare i kombination med extremväder, vilket kan leda till större marknadsomsvängningar som är svåra att förutse (European Commission, 2023).

Utsikt åren 2022 till 2024

Brist på vatten och risken för perioder med höga temperaturer förekommer redan och kan förekomma under de kommande två åren. Varma höstar och milda vintrar kan ge negativa konsekvenser för växtodlingen till exempel i form av ökat tryck av skadegörare och ett större tryck av problematiska gräsogräs. Det ses även positiva effekter av klimatförändringarna på svensk livsmedelsproduktion. Till exempel har antalet vallskördar ökat och odlingen av till exempel höstraps och höstvetete expanderar norrut. Det senare beror bland annat på mildare klimat under vintern, men också på att sortmaterialet utvecklas. Klimatförändringarna medger också odling av nya grödor, till exempel har svensk vinodling ökat.

Utsikt till år 2030

I ett medellångt till långt perspektiv kan svensk livsmedelsproduktion gynnas av ett förändrat klimat eftersom produktionsförutsättningarna kan bli bättre. Till exempel kan odlingssäsongen förlängas och möjligheten för utevistelse för lantbrukets djur förlängas. Ändå är primärproduktionen mycket sårbar för påverkan från klimatförändringar, dels direkt via förändrade produktionsförutsättningar som nederbördsmonster och temperaturförändringar, och dels indirekt via effekter på bevattningsbehov, växtskydd och tillgång till ekosystemtjänster.

Livsmedelskedjans sårbarhet för ett förändrat klimat är omfattande och mångfacetterad. Vädret förväntas bli mer extremt med förändrade nederbördsmonster och perioder av torka, skyfall, värmeböljor och milda vintrar vilket direkt kan påverka produktionsförutsättningarna, säkerheten och stabiliteten i alla inriktningar av primärproduktionen. Det förväntas också indirekta negativa effekter i form av ett ökat och förändrat tryck av sjukdomar som drabbar grödor och djur, ökade problem med invasiva arter och påverkade ekosystemtjänster. Samtidigt förväntas vissa positiva produktionseffekter av klimatförändringarna. Till exempel förväntas odlingssäsongen förlängas och det kan bli möjligt att odla nya grödor. Det kan också bli möjligt till förlängd utevistelse för lantbrukets djur och konsekvenser för skötseln av betesmarker (Jordbruksverket, 2022).

5.4.3 Tillgång till vatten och markavvattning

Vatten är centralt för livsmedelskedjan; som ett livsmedel, som ett produktionsmedel inom livsmedelsindustrin, växtodlingen och djurproduktionen, och som livsrum för odlingslandskapets biologiska mångfald. De pågående klimatförändringarna påverkar vädret och denna påverkan kommer att utvecklas, vilket kommer att påverka livsmedelsproduktionens förutsättningar. Tillgång till vatten och fungerande dränering är en viktig förutsättning för att ta tillvara jordbruksmarkens potential att producera livsmedel. Jämfört med många andra länder har Sverige en generellt god tillgång till vatten, men i vissa områden finns det brist på vatten och det är därför en viktig sårbarhetsaspekt för livsmedelsproduktionen.

Tillgång till vatten av tillräcklig mängd och kvalitet är särskilt viktigt för att kunna hantera perioder med höga temperaturer. Vattentillgången är fundamental för djurproduktionen, i synnerhet inom mjölkproduktionen. Jordbruket står för tre procent av den totala vattenanvändningen i Sverige och endast en liten andel av åkermarken bevattnas (Jordbruksverket, 2018). I framtiden förväntas behovet av bevattning öka, men behovet varierar mellan olika län och påverkas av vilka grödor som kommer att odlas. Tillgången till vattenresurser är inte heller jämnt fördelad över landet, vilket innebär att det är mer komplicerat och en större investering att investera i bevattning i vissa odlingsområden jämfört med andra. Störst brist på vatten finns i sydöstra Sverige (Jordbruksverket, 2018). Utöver möjligheter till bevattning är förebyggande arbete för att förbättra

markens hälsa och förmåga att hålla vatten viktigt för att skydda skördarna under perioder med knapp nederbörd. Dessa insatser kan dessutom indirekt minska bevattningsbehovet. Omställning till att odla mer torktåliga grödor kan bli nödvändig i områden med större risk för torka. Vattenbesparande teknik och tillgång till bevattningsdammar är exempel på andra åtgärder som kan utvecklas och tillämpas i större utsträckning.

Klimatförändringarna förväntas även leda till väderhändelser eller perioder med stora nederbördsmängder. En längre växtsäsong ökar också behovet av att åkermarken ska vara dränerad under en längre period. På åkermark som inte är tillräckligt självdränerande behövs markavvattning för att grödornas rotutveckling inte ska hämmas. Tre fjärdedelar av den svenska åkermarken uppskattas ha tillfredsställande dränering, och ungefär hälften av Sveriges åkermark är täckdikad. Investeringarna i täckdikning behöver öka kraftigt för att åkermarken ska få en tillfredsställande dränering i det framtida klimatet. (Jordbruksverket, 2018) (Jordbruksverket, 2020) (Jordbruksverket, 2022).

Utsikt åren 2022 till 2024

Områdesvis kan tillgång till vatten, såväl vattenbrist som perioder med stora nederbördsmängder under kort tid, redan vara en sårbarhet för den svenska livsmedelsproduktionen. Nästan årligen påverkas någon region av perioder med vattenbrist eller översvämningar, vilket till exempel kan begränsa foder-tillgången och leda till ökade kostnader för foderinköp eller till produktionsbortfall i grödor som odlas för försäljning.

Utsikt till år 2030

Som en följd av klimatförändringarna förväntas livsmedelsproduktionens sårbarhet kopplad till torka och överskott av vatten öka. Ett ökat behov av bevattning kan leda till en ökad konkurrens om vattnet. Till exempel kan ett ökat uttag av grundvatten för bevattning leda till hårt belastade vattentäkter och konsekvenser både för andra samhällsfunktioner, ekonomi och miljö (European Commission, 2023).

5.4.4 Sårbarhet kopplat till ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster är sådant som sker i ekosystemen som människan kan ha nytta av. Till exempel handlar det om råvaror som mat och dricksvatten, eller processer som reglering av vatten och skydd mot översvämningar och erosion eller pollinering och kontroll av skadegörare (Naturvårdsverket, 2017). Odlingslandskapet utgör livsmiljöer för en lång rad organismer, som i sin tur möjliggör en stabil livsmedelsproduktion över tid och ökar produktionens motståndskraft mot till exempel klimatförändringar (European Commission, 2023). Ekosystemtjänster är ofta tätt förknippade med biologisk mångfald. Minskad mångfald av pollinatörer, naturliga fiender till skadegörare eller organismer som bryter

ned växtrester kan leda till minskade skördar och öka risken i produktionen på sikt. Biologisk mångfald utgörs av en mångfald av ekosystem eller naturtyper, en mångfald av arter och genetisk mångfald. Samtliga av dessa aspekter av biologisk mångfald kan påverka motståndskraften mot klimatförändringar, skadegörare och sjukdomar i livsmedelsproduktionen (European Commission, 2023). Omvänt kan klimatförändringarna påverka ekosystemtjänsterna. Dels kan ett förändrat klimat möjliggöra odling av nya grödor som har andra behov av ekosystemtjänster än vad dagens grödor har, och dels kan de arter som utför ekosystemtjänsterna påverkas direkt eller indirekt av klimatförändringar.

Ett exempel på hur biologisk mångfald och ekosystemtjänster kan påverka sårbarheten i livsmedelsproduktionen är genom insektpollinering i odlade grödor (IPBES, 2019). Grödor som raps, klöver, åkerbönor och frukt och bär är beroende av insektpollinering för att sätta frön eller ge högre skörd och mer stabila skördar om insekter pollinerar blommorna (Bishop, 2022). Dessa olika grödor har olika behov av pollinering. Vissa grödor kräver pollinatörer med långa tungor som humlor, till exempel klöver, medan andra kan pollineras avflugor och ytterligare andra behöva pollinatörer som är aktiva tidigt på säsongen. Bin hör till de viktigaste pollinatörerna, men populationerna av många av de 300 arterna som finns i Sverige minskar i antal och utbredningsområde (Borgström, 2018). Det tama honungsbiet uppskattas bidra med 315 till 641 miljoner kronor årligen via pollinering av grödor (Jordbruksverket, 2020). Störst behov av insektpollinering i odlade grödor finns i de svenska slättbygderna i Skåne, Östergötland och Västra Götaland. Det är också i slättdenskap som bin har sämst förutsättningar. Att göra insatser för en bredd av pollinerande insekter kan minska sårbarheten för framtidens livsmedelsproduktion.

Utsikt åren 2022 till 2024, samt till år 2030

Det finns i dagsläget ingen övervakning av ekosystemtjänster kopplade till livsmedelsproduktionen i Sverige. För många ekosystemtjänster saknas det också övervakning av de arter som utför ekosystemtjänsterna. Läget för ekosystemtjänster kopplade till odlingslandskapet är osäkert men bedöms ha ett acceptabelt tillstånd (Jordbruksverket, 2022). På längre sikt är utvecklingen än mer oklar och fungerande ekosystemtjänster är ett sårbart område för en tryggad framtida livsmedelsproduktion.

5.5 Sammanfattande kommentarer

Livsmedelsstrategins övergripande mål anger att den totala livsmedelsproduktionen ska öka samtidigt som nationella miljömål nås (Regeringen, 2017). I den fördjupade utvärderingen av miljömålen år 2023 har en uppdaterad bedömning av möjligheterna att nå miljömålen till år 2030 gjorts. Inga av de sju miljö kvalitetsmål som är identifierat som särskilt relevanta för livsmedelsstrategin bedöms vara uppnådda eller möjliga att nå till år 2030, förutom miljö kvalitetsmålet Giffri

miljö som bedöms vara nära att nås, förutsatt att åtgärderna inom EU:s kemikalie-strategi genomförs.

Det är svårt att identifiera förändringar i miljön kopplat till livsmedelsstrategin. Dels tar det tid innan förändringar i produktionen är mätbara i miljön, och dels kan det vara svårt att separera betydelsen av olika påverkansfaktorer från varandra. I många fall saknas även miljöövervakningsdata för att kunna följa utvecklingen på ett tillfredsställande sätt. De aktuella omvärldshändelserna kan ha stor påverkan på de miljömässiga hållbarhetsaspekterna. Konsumtions-mönster och produktionsförutsättningar kan ändras kraftigt till följd av bland annat prisökningar, och detta kan i sin tur ha stor påverkan på den miljömässiga utvecklingen. Det är därför en mycket osäker utveckling för flera miljömål framöver.

Det har gjorts flera förbättringar av den miljömässiga hållbarheten kopplat till livsmedelskedjan de senaste årtiondena. Utvecklingen för miljömålen Giftfri miljö och Ingen övergödning går åt rätt håll enligt den fördjupade utvärderingen som gjorts inom miljömålssystemet år 2023. Utvecklingen för indikatorn kopplat till livsmedelskedjan för Giftfri miljö, harmoniserad riskindikator för växtskydds-medel, visar dock på en osäker trend sedan år 2016 och för indikatorerna kopp-lade till Ingen övergödning saknas uppdaterade data sedan år 2019.

För miljökvalitetsmålet Hav i balans samt levande kust och skärgård går det inte att se en tydlig riktning för utvecklingen till 2030 enligt den fördjupade utvärde-ningen. Andelen hållbara fisk- och skaldjursbestånd ligger på ungefär samma nivå som år 2016.

Den sammantagna utvecklingen för miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap bedöms enligt den fördjupade utvärderingen också som neutral utan en tydlig riktning eftersom det både finns indikatorer som utvecklas i önskad riktning och de som går åt fel håll.

För de resterande tre miljömålen; Generationsmålet, målet om Begränsad klimat-påverkan samt Ett rikt växt- och djurliv, går utvecklingen enligt den fördjupade utvärderingen åt fel håll. Kopplat till livsmedelskedjan ser vi att växthusgas-utsläppen minskar sedan år 2016, men minskningarna går långsamt och primär-produktionens minskningar är inte signifikanta. Livsmedelsindustrins territoriella respektive produktionsbaserade växthusgasutsläpp har minskat markant och har en signifikant trend sedan år 2016, men dessa utgör bara en mindre del av de totala utsläppen.

Livsmedelskedjan och livsmedelsproduktionen är en nödvändighet för samhället, och det är ofrånkomligt med påverkan på miljö och klimat från de varor som produceras. För alla steg i livsmedelskedjan sker en användning av olika råvaror och insatsvaror, som antingen förbrukas, blir del av livsmedelsprodukten eller blir svinn och restprodukter. Det sker ett omfattande arbete för att minska miljöpåverkan från primärproduktionen. Samtidigt återstår mycket arbete och utveckling för att minska de miljömässiga sårbarhetsaspekterna och för att livsmedelsproduktionen ska anses miljömässigt hållbar. Dagens konsumtion

av livsmedel och metoderna som används för att producera livsmedel behöver förändras för att mildra framtida produktionsbegränsningar och minska livsmedelskedjans sårbarhet (European Commission, 2023). I vissa fall ger dagens produktionsmetoder en stabilitet i produktionen på kort sikt, medan de äventyrar den framtida livsmedelsproduktionen på medellång till lång sikt. Flera av de miljömässiga sårbarhetsaspekterna är tätt sammankopplade och behöver hanteras tillsammans. Till exempel kommer ett förändrat klimat påverka ekosystemen, samtidigt som ekosystemen behövs för att mildra effekterna av klimatförändringarna (IPCC, 2022). Samhällets och jordbrukets anpassning till klimatförändringarna kommer i sin tur att påverka ekosystemtjänsterna och förutsättningarna för livsmedelsproduktionen. I detta sammanhang är tillgången till jordbruksmark en mycket viktig resurs för möjligheten att minska sårbarheten för livsmedelsproduktionen.

Livsmedelsproduktionens sårbarhet är direkt kopplad till produktionsbetingelser så som extremväder eller utbrott av skadegörare. Det har blivit tydligt sedan livsmedelsstrategin beslutades år 2017, då extremväder har lett till lägre skördar än förväntat under vissa år och i vissa regioner. Ökade risker i produktionen kopplat till miljöaspekter kan också indirekt påverka möjligheten att få lån för att finansiera investeringar. Livsmedelsproduktionen är beroende av stabila produktionsförutsättningar och förutsägbara villkor som ger möjlighet för lantbrukare att planera och anpassa insatser i driften. Ett någorlunda stabilt och förutsägbart klimat och väder, en robust grund av ekosystemtjänster som till exempel reglerar utbrott av skadegörare är viktiga förutsättningar för en långsiktig livsmedelsförsörjning i landet. För att kunna hantera ökade osäkerheter kopplade till till exempel ett föränderligt och oförutsägbart klimat behöver vi ha robusta odlingsystem och odlingsstrategier. Det finns risk att faror inom flera sårbarhetsområden sammanfaller, till exempel att perioder med torka som leder till omfattande skördeförluster kan orsaka negativa synergier för livsmedelskedjan om de sammanfaller med perioder när livsmedelssystemet redan är pressat av andra skäl, till exempel en ekonomisk kris eller under krigstillstånd. Att samhället och näringen har en beredskap för att hantera förändrade produktionsbetingelser och oväntade omvärldsförändringar är därför nödvändigt för att stärka stabiliteten inom livsmedelsproduktionen.

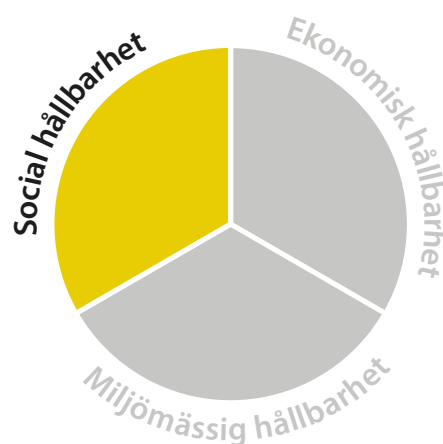
Kopplingarna mellan miljöaspekter, produktion och ekonomi inom livsmedelsproduktionen är komplexa. Företag med låg lönsamhet har sämre förutsättningar att göra anpassningar för att bli mer miljövänliga genom att investera i ny teknik och förbättra sina produktionsmetoder. Lönsam produktion är därmed en förutsättning, men inte en garanti, för att företagen ska investera i åtgärder som minskar miljöpåverkan. Samtidigt finns åtgärder för minskad miljöpåverkan som kan bidra till ökad resurseffektivitet och leda till minskade kostnader för företagen.

6 Livsmedelskedjans betydelse för den sociala dimensionen

Det tredje kapitlet om livsmedelskedjans utveckling handlar om den sociala dimensionen av hållbarhet.

I det här kapitlet diskuteras utvecklingen kopplat till bl.a. matmiljö, hållbara matvanor, djurvälstånd, levande landsbygd, företags- och arbetsmiljö, jämställdhet samt framtidstro och yrkesstolthet.

I bilaga I–L finns statistik från år 2011 till senast tillgängliga år.

Livsmedelsstrategins vision är att de svenska produktionsresurserna år 2030 används effektivt och hållbart, samtidigt som företagen bidrar till hållbar utveckling och sysselsättning i hela Sverige (Regeringskansliet, 2017). Av livsmedelsstrategin framgår även att konsumenterna ska kunna göra informerade, medvetna och hållbara val utifrån bl.a. hälsa, hållbarhet, ursprung och etik.

6.1 Går utvecklingen åt rätt håll?

För att följa om utvecklingen av ett urval av indikatorer går åt rätt håll eller inte från och med år 2016 genomförs en kompletterande regressionsanalys för flertalet indikatorer, vars resultat sammanfattas i Tabell 9. Observera att tabellen endast visar indikativa resultat. Om trendanalysen visar att det finns en signifikant trend får indikatorn en grön eller röd markering, beroende på om trenden är positiv eller negativ.

Tabell 9. Trendanalysens resultat för en uppsättning av indikatorer som används i uppföljningen av en socialt hållbar livsmedelskedja 2016–2020/2021

Urval av indikatorer för att följa utvecklingen	Trendanalysens resultat 2016–2020/2021 ¹
Företags- och arbetsmiljö²	
Begränsad tillgång till lån och krediter är ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt	En högre andel företag upplever att det är ett stort hinder ²
Begränsad tillgång till lämplig arbetskraft är ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt	En högre andel företag upplever att det är ett stort hinder ²
Myndighetsregler är ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt	En högre andel företag upplever att det är ett stort hinder ²
Begränsad tillgång till bredband är ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt	En oförändrad andel företag upplever att det är ett stort hinder ²

LIVSMEDELSKEDJANS BETYDELSE FÖR DEN SOCIALA DIMENSIONEN

Urval av indikatorer för att följa utvecklingen	Trendanalysens resultat 2016–2020/2021 ¹
Arbetskadorna	
• Primärproduktion	● Signifikant negativ trend, dvs. antalet ökar
• Livsmedelsindustri	Ej signifikant resultat
• Detaljhandeln, inkl. livsmedelshandel	● Signifikant negativ trend, dvs. antalet ökar
• Restaurang	Ej signifikant resultat
Jämlikhet	
Andel sysselsatta kvinnor ³	
• Primärproduktion	Ej signifikant resultat
• Livsmedelsindustri	Ej signifikant resultat
Andel sysselsatta utifrån födelseland	
Andel sysselsatta i olika åldersspann	
Inga trendanalyser genomförs, då önskvärd riktning kan variera	
Inga trendanalyser genomförs, då önskvärd riktning kan variera mellan åldersspann	
Utbildningsnivå	
Andel sysselsatta efter högsta uppnådda utbildning	
Inga trendanalyser genomförs, då önskvärd riktning kan variera	
Levande landsbygd⁴	
Antal företag (länsstatistik)	● Signifikant positiv trend (3 län), ● Signifikant negativ trend (2 län)
Antal årsarbetstider (länsstatistik)	● Signifikant negativ trend (8 län)
Förädlingsvärde (länsstatistik)	● Signifikant positiv trend (8 län)
Lokaliseringskvot	● Signifikant negativ trend (9 län)
Djurhälsa, Djurvälstånd och antibiotikaresistens	
Försäljning av antibiotika	Ej signifikant resultat
Folkhälsa (inklusive säkra och näringsriktiga livsmedel)	
Ohälsosamma matvanor	
Andel med övervikt och fetma, BMI 25,0 eller högre	Ej signifikant resultat
Andel som äter frukt och grönt mer än 3 ggr/dag	● Signifikant negativ trend, dvs. andelen minskar
Andel som dricker sött dryck minst 2 ggr per vecka	● Signifikant negativ trend, dvs. andelen ökar
Minskade sociala klyftor i matvanor och därmed förbättrad hälsa	
Andel som äter frukt och grönt mer än 3 ggr/dag, fördelat på utbildningsnivå	Inga trendanalyser genomförs, då önskvärd riktning kan variera
Andel som dricker sött dryck minst 2 ggr per vecka, fördelat på utbildningsnivå	Inga trendanalyser genomförs, då önskvärd riktning kan variera

Not: Se bilaga C, Tabell 17 för regressionsanalysens regressionskoefficient och p-värde.

Not 1: Om trendanalysen visar att utvecklingen är signifikant, det vill säga om det så kallade p-värdet är under 0,10, får indikatorn antingen en grön eller röd markering, beroende på om utvecklingen går i önskad riktning eller inte.

Not 2: Det är inte möjligt att genomföra trendanalyser, då undersökningen bara genomförs vart tredje år.

Not 3: Trendanalys genomförs i de led där könsfördelningen inte kan betraktas som jämn.

Not 4: Se Tabell 10 för mer detaljerad information om trendanalyserna

Källa: Jordbruksverket

6.2 Företags- och arbetsmiljö

För att kunna starta företag och driva affärsverksamhet med ett gott företagsklimat och en trygg arbetsmiljö utan onödiga risker krävs vissa grundläggande förutsättningar. Tillgång till lån och krediter, lämplig arbetskraft eller bredband och relevant infrastruktur är exempel på faktorer som kan påverka möjligheterna att bedriva en affärsverksamhet. Lagar, regler och företagens administrativa börda påverkar företagsklimatet. Tillväxtverkets undersökning, Företagens villkor och verklighet, ger en bild av hur små och medelstora företag uppfattar några av de beskrivna faktorerna. Enligt undersökningen är det en avsevärt högre andel företag inom de gröna och blå näringarna som ser lagar och myndighetsregler som ett stort tillväxthinder, både jämfört med senare led i livsmedelskedjan och med det totala näringslivet. Senast tillgängliga uppgifter finns från 2020 års undersökning, som genomfördes precis innan pandemin. (Tillväxtverket, 2022) Det har inte varit möjligt att genomföra trendanalyser baserat på resultaten i Tillväxtverkets undersökning, då den bara genomförs vart tredje år och antalet datapunkter är allt för få.

Många företag inom livsmedelskedjan upplever att deras utveckling och tillväxt är begränsad på grund av dålig tillgång till lån och krediter. Andelen företag som för år 2020 upplevde att tillgången till lån och krediter var ett stort hinder för utvecklingen och tillväxten i verksamheten var större inom livsmedelskedjan än inom övriga näringslivet. Även om det är oroande att företag upplever bristande kapitalförsörjning som ett hinder för utveckling och tillväxt finns det studier som visar på skillnader mellan upplevd och reell brist på kapitalförsörjning. Orsakerna till så kallade kapitalförsörjningsgap är flera, t.ex. informationsasymmetri⁹⁰ eller att finansiärens samlade bedömning av företagets lönsamhet och affärsidé resulterar i en allt för hög risk och därför nekas de lån eller krediter (Tillväxtanalys, 2011).

För en fungerande livsmedelskedja och näringsliv krävs användbar infrastruktur som t.ex. bredband och transportsystem. Det är en låg andel inom livsmedelskedjan som upplever att begränsad tillgång till transportsystem är ett stort problem men trenden är ökande över tid och även högre än för övriga näringslivet.

Digitaliseringen inom primärproduktionen ställer krav på tillgång till stabil uppkoppling, vilket är avgörande för att ny teknik som potentiellt kan förbättra konkurrenskraften och resurseffektiviteten kan användas. Även här är andelen som upplever att begränsad tillgång till bredband utgör ett stort hinder för företagets utveckling högre för livsmedelskedjan än för övriga näringslivet. När den digitala tekniken inom primärproduktionen mognar så kan kraven på uppkoppling öka. Om befintlig uppkoppling inte följer med en högre kravbild så kan andelarna komma att öka i kommande undersökningar. För mer detaljer kring upplevd tillgång till lån och krediter, tillgång till transportsystem samt tillgång

⁹⁰ Till exempel att den enskilde företagaren har bättre kunskap om sitt företag än finansiären, medan finansiären har bättre kunskap om marknaden samtidigt som de har svårt att kommunicera sin kompetens.

till bredband hänvisas till tidigare årsrapporten för uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin (Jordbruksverket, 2021).

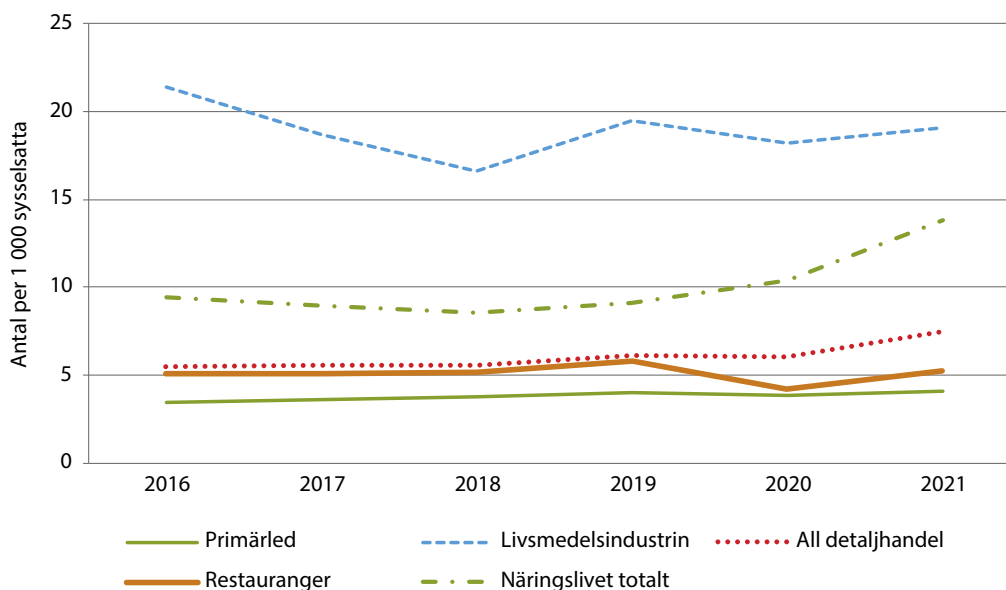
6.2.1 Arbetsmiljö

För en hållbar livsmedelskedja krävs en god arbetsmiljö, en trygg och säker arbetsplats med få arbetsolyckor och arbetssjukdomar. Enligt branschen behövs rätt förutsättningar i form av enklare regler, en ökad och tillgänglig vägledning samt stöd från berörda myndigheter, till exempel Arbetsmiljöverket, Jordbruksverket, Livsmedelsverket och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. I utvärderingen och uppföljningen av livsmedelsstrategin används statistik över arbetsskador⁹¹ för att följa utvecklingen över tid. Observeras bör att riskerna för arbetsskador varierar stort mellan livsmedelskedjans olika led och delbranscher.

Det led i livsmedelskedjan som har flest anmälda arbetsskador per antal sysselsatta är livsmedelsindustrin med 19 per 1 000 sysselsatta år 2021. I primärproduktionen rapporterades år 2021 ungefär fyra anmälda arbetsskador per 1 000 sysselsatta och år. För hotell och restaurangbranschen var nivån ungefär fem per 1 000 sysselsatta. För parti och provisionshandel och för detaljhandel uppgick anmälda arbetsskador till just under åtta per 1 000 sysselsatta (Arbetsmiljöverket, 2021). Antalet anmälda arbetsskador per 1 000 sysselsatta i livsmedelskedjan ligger på en jämn nivå över tid, men för primärproduktionen och detaljhandeln finns en signifikant negativ trend som innebär en ökning av antalet arbetsskador. För livsmedelsindustrin ser vi en minskning i antalet anmälda arbetsskador per 1 000 sysselsatta mellan åren 2016 och 2020, men det finns ingen signifikant trend. (Se Figur 22).

Mer än hälften av de inträffade arbetsolyckorna och sex procent av arbetssjukdomarna i landet anmäls inte till Försäkringskassan, sett som ett snitt över alla sektorer i samhället (Arbetsmiljöverket & SCB, 2021). Det är möjligt att anmälningsgraden inom primärproduktionen är ännu lägre, eftersom antalet småföretag och ensamföretagare är stor. Att anmälningsgraden inom jord- och skogsbruk är låg framgår också av två enkätundersökningar som genomfördes åren 2004 och 2013 (Pinzke & Lundqvist, 2017).

⁹¹ Inkluderar både arbetsolyckor och arbetssjukdomar.

Figur 22. Antal anmälda arbetsskador år 2016 till år 2021

Källa: (SCB, 2022)

Inom livsmedelsindustrin anmäldes år 2021 nära 50 procent fler arbetsskador per 1 000 sysselsatta jämfört med näringslivet totalt. Majoriteten av anmälda arbetssjukdomar inom livsmedelsindustrin orsakades av att rörelser och arbetsställningar var ansträngande eller ensidiga enligt Arbetsmiljöverket. Arbetsolyckorna orsakades ofta av knivar, förpackningsmaskiner, lyftvagnar och truckar. Många olyckor inträffade i trappor och på hala underlag (Arbetsmiljöverket, 2010).

Primärproduktionen är den bransch i näringslivet där flest dödsolyckor inträffar per 100 000 sysselsatta (Arbetsmiljöverket, 2022) och under perioden 2012–2021 skedde 6,6 arbetsolyckor med dödlig utgång per 100 000 sysselsatta (Arbetsmiljöverket, 2022). Under perioden 2016 till 2020 var jordbruk, skogsbruk och fiske den tredje mest drabbade branschen gällande dödsolyckor totalt sett (Arbetsmiljöverket, 2021).

De tre vanligaste orsakerna till dödsfall inom jordbruket var förlorad kontroll över maskin/fordon, ras/fall av föremål som träffar den skadade och förlorad kontroll över djur (Jordbruksverket, 2022). Jordbruksverket genomförde intervjuer med branschaktörer i under arbetet med Strategi för arbetsmiljö inom jordbruks- och trädgårdsnäringen (2022). Majoriteten av de som svarade såg behov av att arbeta med arbetsmiljöfrågor som kan bidra till att minska antalet olyckor. Sju av tretton svaranden nämnde stress som en bidragande orsak till att olyckor sker. Det kan handla om att man tar genvägar, exempelvis genom att inte säkra en vagn som riskerar att börja rulla. En av de svarande nämnde att vid många olyckor har personen haft på känn att man inte borde genomföra en viss uppgift, men gör det ändå på grund av stress (Jordbruksverket, 2022).

En stor del av olyckorna i primärproduktionen i Sverige, ungefär två tredjedelar, sker på företag utan anställda (Pinzke & Lundqvist, 2017). En doktorsavhandling från Umeå Universitet (Sorensen, 2009) visade att lantbrukare utan anställda i USA inte är särskilt mottagliga för säkerhetsinformation som riktar sig mot dem själva, men att de är mer lyhörda om informationen gäller deras barn eller anställda. Anledningen sägs vara att de upplever att de själva har god koll över situationen. Studiens observation kan vara en bidragande orsak till att en majoritet av olyckorna sker på företag utan anställda i Sverige. Denna aspekt nämndes även i den intervjuundersökning som Jordbruksverket genomförde under år 2022. Känslan av att ansvara för någon annan var en faktor som lyftes. Till exempel att det är lättare att göra avkall på sin egen arbetsmiljö än på en anställds, vilket går i linje med resultaten från undersökningen av Sorensen (2009).

Enligt en Landjaundersökning som LRF tog fram år 2021 är det ungefär 35 procent av lantbrukarna som helt eller delvis anser att det ingår i yrket att utsätta sig för risker. Enligt en intervjuundersökning som Jordbruksverket genomförde år 2022 finns en attityd inom branschen att man som lantbrukare får räkna med att utsätta sig för risker och skador, eftersom det hör till yrket. En majoritet av de som svarade menade dock att man sett en positiv förändring i attityderna kring arbetsmiljö, och vissa menade att det är en generationsfråga där yngre uppfattas som mer angelägna om sitt välmående och att må bra under ett helt arbetsliv. Vissa svaranden kopplade attitydförändringen till att lantbruksföretagen har blivit större och att det kan handla om att arbetstagarna ställer högre krav, men också att man som arbetsgivare måste förhålla sig till lagstiftning och regler (Jordbruksverket, 2022).

Arbetsmiljö handlar om mer än olyckor och skador. Att det finns problem med den psykosociala hälsan i primärproduktionen framkommer tydligt i elva av intervjuerna. Det som påverkar den psykiska ohälsan inom lantbruket är exempelvis; ensamarbete, långvarig stress; problem med lönsamhet; kriser (såsom torkan år 2018, kriget i Ukraina och kraftigt stigande foderpriser); djurrättsaktivism (med hot och intrång på gården); sociala medier; negativ medial uppmärksamhet och negativ samhällsdebatt om jordbruket. Andra faktorer som påverkar både den fysiska och psykiska arbetsmiljön för dessa företag som ofta ligger i landsbygd/glesbygd är bland annat; tillgång till internet och samhällsservice, avsaknad av sociala kontakter, långa arbetsdagar, svårt att ordna ledighet, utsatthet för rovdjur och vildsvin, sjukdomar bland djur eller inom växtodlingen och hantering av ny teknik (Jordbruksverket, 2022).

Jordbruksverket har gett i uppdrag till SLU att undersöka lantbrukarnas psykiska hälsa. Jordbruksverket har avsatt totalt 3,5 miljoner kronor till projektet, som ska bedrivas under åren 2023 till 2025. Målet med uppdraget är att öka kunskaperna om lantbrukares psykiska hälsa och deras bakomliggande arbetsmiljö- och livssituation. Resultatet ska användas inom den nya arbetsmiljöstrategi som Jordbruksverket, på uppdrag av näringsdepartementet, ska bedriva under åren 2023 till 2027. Fokus för arbetsmiljöstrategin är att förebygga personskador och förbättra den psykiska hälsan för lantbrukare (Sveriges lantbruksuniversitet, 2023).

6.3 Jämlikhet inom livsmedelskedjan

Målet för jämställdhetspolitiken (Regeringen, 2016) är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det handlar om en jämställd fördelning av inflytande och resurser i samhället men även om normer och kultur. Utvecklingen inom både verksamheters affärsområde och miljöarbete kan gynnas av en heterogen miljö och fokus på mångfald i rekrytering (United minds, 2020). I förlängningen leder jämställdhet till skapandet av heterogena grupper som kan ha en positiv effekt på bland annat innovationsgraden (United minds, 2020), vilket är en viktig komponent för företags lönsamhet.

Att arbeta med jämställdhet ur ett kvantitativt perspektiv innebär att sträva efter jämn fördelning mellan män och kvinnor på arbetsplatsen, på utbildningar, på maktpositioner och på olika befattningsnivåer i samhällsinstitutioner och i olika organisationer. En jämn könsfördelning anses råda då andelen kvinnor respektive män i en grupp är 40/60 procent eller jämnare. Att sträva efter jämställdhet handlar inte bara om att nå en jämn könsfördelning utan också om att uppmärksamma attityder, normer, värderingar och ideal som påverkar livsvillkoren för kvinnor och män inom samhällets olika områden. Det är därför viktigt att också redogöra för vilka normer och värderingar som ligger bakom de redovisade siffrorna (Jämställdhetsmyndigheten, 2022).

I livsmedelskedjan som helhet råder en jämn könsfördelning och andelen kvinnor låg stabilt på 47 procent mellan åren 2016 och 2020. Könsfördelningen kan även betraktas som jämn i livsmedelshandeln⁹² och inom restaurangledet⁹³, men inte i primärproduktionen och livsmedelsindustrin. Andelen kvinnor i primärproduktionen varierade mellan 23 och 24 procent under de studerade åren, samtidigt som andelen kvinnor i livsmedelsindustrin varierade mellan 38 och 39 procent. Trendanalyserna visar inget signifikant resultat. En utredning från Tillväxtverket bekräftar att det finns en tydlig mansdominans inom flera av de vanligaste utbildningsgrupperna och yrkena i primärproduktionen och livsmedelsindustrin. Inom livsmedelshandeln och restaurang var könsfördelningen i de vanligaste utbildningsgrupperna relativt jämn men i de vanligaste yrkena fanns en tydlig obalans i könsfördelningen. Bakgrunden till utredningen var att tidigare analyser visat att delar av livsmedelskedjan har en ojämn könsfördelning och att en jämnare fördelning troligen skulle leda till förbättrad kompetensförsörjning (Tillväxtverket, 2022).

Som förklaring till den obalanserade könsfördelningen inom primärproduktionen pekar Tillväxtverket bland annat på normer och föreställningar om kvinnligt och manligt och generationsväxlingar där unga män under uppväxten i högre utsträckning fått hjälpa till med manligt kodade uppgifter och därmed framstår som bättre förberedda att ta över gården. Även den skeva könsfördelningen i sig tycks skapa svårigheter för kvinnor att etablera sig i sektorn på grund av stereotyper och konsekvenser av att vara minoritetsperson i sammanhanget (Tillväxtverket, 2022).

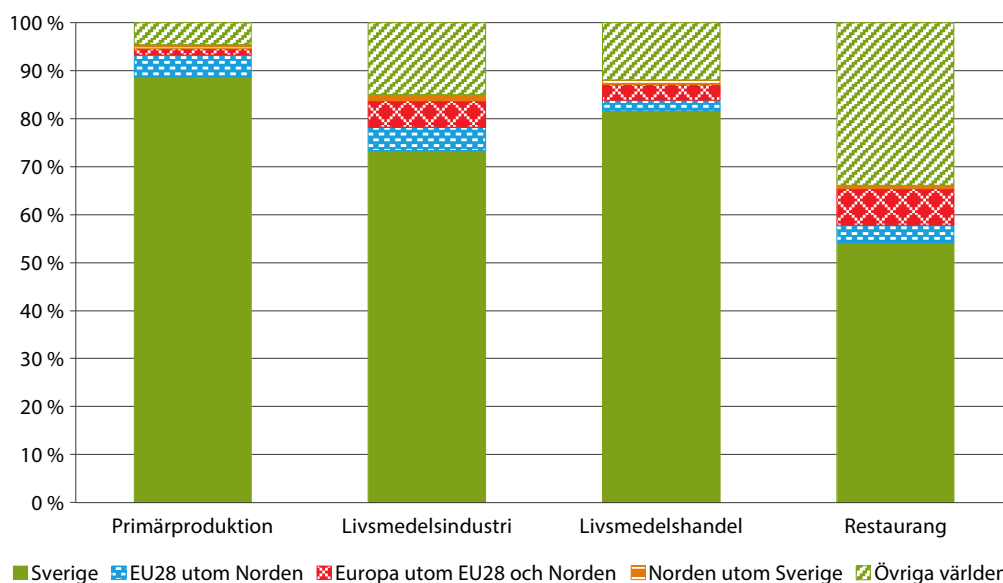
⁹² Andelen kvinnor låg stabilt på 56 procent mellan åren 2016 och 2020.

⁹³ Andelen kvinnor varierade mellan 49 procent år 2016 till 46 procent år 2020.

Inom delar av livsmedelsindustrin, livsmedelshandeln och restaurangnäringen innehåller arbetsplatserna ofta flera olika yrkesgrupper, där vissa är mansdominerade och har en maskulin könsmärkning, medan andra är kvinnodominerade och har en feminin könsmärkning. En tydlig könsmärkning av yrken innebär att de uppfattas vara yrken där det ena könet upplevs passa in, men där det andra könet görs till en avvikare. Detta sker vanligen i grupper där det ena könet understiger 15 procent. I en sådan miljö finns en risk att arbetsplatskulturen blir skev och individer ur minoritetsgruppen blir extra synliga och tolkade utifrån stereotyper i den egna gruppen. I takt med att könsfördelningen blir mer balanserad ökar minoritetsgruppens möjligheter att påverka arbetsplatsens kultur och deras möjlighet att bli sedda som individer i stället för representanter för sitt kön. (Tillväxtverket, 2022).

Majoriteten av de som är sysselsatta inom livsmedelkedjan, 71 procent, är födda i Sverige. Nio procent av de sysselsatta inom livsmedelkedjan är födda inom något annat land i Europa, medan 20 procent är födda i övriga delar av världen.

Som framgår av Figur 23 varierar det mellan leden hur stor andel av de sysselsatta som är födda inom Sverige eller inte. Inom primärproduktionen är elva procent av de sysselsatta födda utanför Sverige medan motsvarande andel inom restaurang är 46 procent. Se avsnitt 6.8.2 för information om tillgång på kompetent arbetskraft och riskerna med att vara beroende av utländsk arbetskraft.

Figur 23. Andel sysselsatta personer i livsmedelkedjan utifrån födelseland år 2020

Källa: (SCB, 2022)

6.4 Levande landsbygd

Företagen i livsmedelskedjan är spridda över landet och förutsättningarna för tillväxt varierar mellan regioner, vilket kan påverka företagens konkurrenskraft. Det är därför viktigt att livsmedelsstrategin kan bidra till att skapa hållbara företag som kan verka i hela landet, vilket är i linje med livsmedelsstrategins övergripande mål.

6.4.1 Lokaliseringsfördelar i livsmedelskedjan

Företagen i livsmedelskedjan och därmed livsmedelsproduktionen finns i stor utsträckning i områden där det finns mycket människor. Historiskt har befolkningen vuxit där det funnits bra förutsättningar för livsmedelsförsörjning. När städer och regioner växer och tillväxten ökar blir det konkurrens om mark (se avsnitt 5.4.1) och andra produktionsfaktorer, eftersom efterfrågan ökar till andra användningsområden än livsmedelsproduktion. Detta gör att storstadsregionerna inte nödvändigtvis erbjuder särskilt starka fördelar för livsmedelsproduktion, trots att det finns goda naturliga förutsättningar.

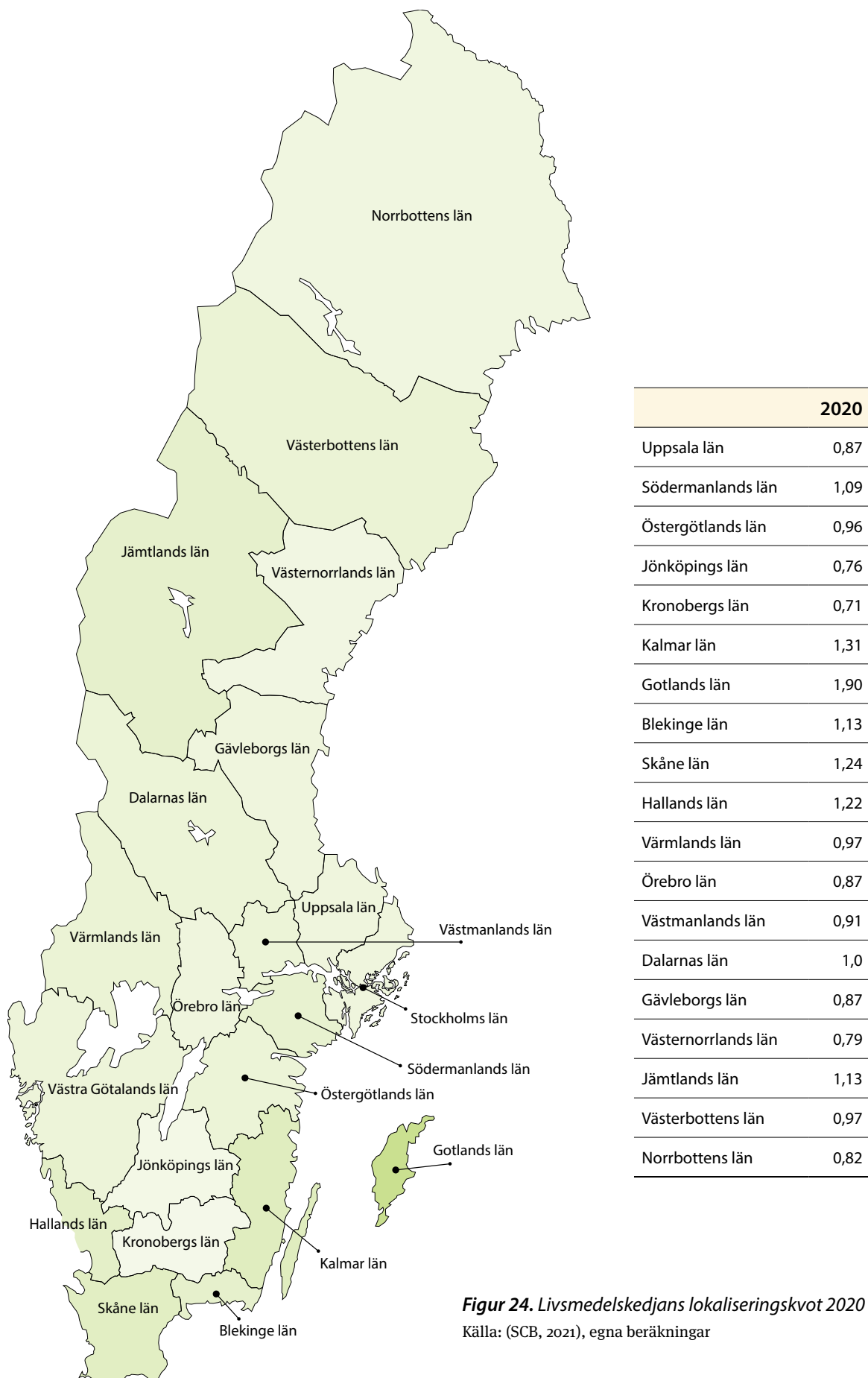
För att se hur viktig livsmedelskedjan är för olika regioner kan livsmedelskedjans relativa betydelse för sysselsättningen studeras med hjälp av så kallade lokaliseringkvoter. Dessa kvoter indikerar om branschen har en högre andel sysselsatta inom den aktuella branschen i området jämfört med motsvarande andel i riket som helhet. Med andra ord visar lokaliseringkvoten om en viss näring relativt sett är överrepresenterad eller underrepresenterad i näringslivet i till exempel ett visst län.⁹⁴

Kartan i Figur 24 visar att livsmedelskedjans relativa betydelse för sysselsättningen är störst utanför storstadsregionerna. Den högsta kvoten finns i Gotlands län, följt av Kalmar län, Skåne län och Hallands län, medan de lägsta kvoterna finns i Kronobergs län, följt av Jönköpings län och Västernorrlands län.

Den beräknade lokaliseringkvoten år 2020 är lägre i merparten av länen jämfört med år 2016. Trendanalysen visar en signifikant negativ trend i nio⁹⁵ län (se Tabell 10). Störst är förändringen jämfört med år 2019, vilket tyder på att förändringen är en effekt av pandemins första år då antalet sysselsatta minskade med fem procent i livsmedelskedjan jämför med en svag ökning i det totala näringslivet (1 procent). Noteras kan att kvoten ökade i Södermanlands län och i Dalarnas län.

⁹⁴ Om kvoten är större än 1 har kommunens näringsliv en relativt sett hög grad av specialisering till branschen vilket tyder på att det finns vissa lokaliseringfördelar. Om kvoten däremot är mindre än 1 har branschen en relativt sett liten vikt i kommunens näringsliv vilket kan tolkas som ett tecken på att det finns lokaliseringss nackdelar.

⁹⁵ Stockholms län, Östergötlands län, Skåne län, Västra Götalands län, Värmlands län, Örebro län, Gävleborgs län, Västerbottens län och Norrbottens län.

Figur 24. Livsmedelskedjans lokaliseringkvot 2020
Källa: (SCB, 2021), egna beräkningar

6.4.2 Utvecklingen i länen

För att skapa en levande landsbygd krävs att det går att leva samt arbeta på landsbygden. Förutsättningarna för livsmedelskedjans olika led skiljer sig åt geografiskt och det är tydligt att det finns olika typer av lokaliseringfördelar för olika led i livsmedelskedjan. Följden blir att möjligheten för tillväxt i leden varierar över landet. Exempelvis, är möjligheten för tillväxt inom primärproduktionen större i Götalands slättbygder där förutsättningarna är goda. Vidare varierar tillgången till de faktorer som påverkar konkurrenskraften och tillväxten över landet. Exempelvis gynnas företag i livsmedelsindustrin av hög koncentration och bra tillgång till högutbildad arbetskraft, vilket oftast finns i storstadsregioner (Jordbruksverket, 2021).

För en levande landsbygd krävs att arbetstillfällen bevaras och att nya kan skapas, men arbetskraftsproduktivitet och strukturrationalisering är också viktigt. Mellan åren 2016 och 2020 var det en signifikant positiv trend av antalet företag i den totala livsmedelskedjan i Uppsala län, Södermanlands län och Dalarnas län. Mellan samma år minskade antalet företag med två procent eller mer i fyra län⁹⁶, men trendanalysen visar bara på en signifikant negativ trend i Hallands och Västernorrlands län. I övriga län var utvecklingen förhållandevis stabil. Om antalet årsarbetstider studeras mellan samma år minskade antalet i nästan⁹⁷ alla län, vilket sannolikt är en effekt av pandemins första år. Trendanalysen visar på en signifikant negativ trend i åtta⁹⁸ län. När förädlingsvärdets utveckling studeras mellan åren 2016 och 2020 framgår att det (med ett⁹⁹ undantag) ökade i samtliga län. Den procentuellt största ökningen återfanns i Södermanlands län (24 procent), Blekinge län (24 procent) och Uppsala län (22 procent). Trendanalysen visar på en signifikant positiv trend i åtta¹⁰⁰ län (SCB, 2022).

Tabell 10 visar utvecklingen i de olika länen mellan åren 2016 och 2020. Färgmarkeringen visar om det finns en signifikant positiv eller negativ trend för de olika indikatorerna under de studerade åren.

96 Kronobergs län, Örebro län, Västernorrlands län och Jämtlands län.

97 Antalet ökade något i Södermanlands län (4 procent) och var oförändrat i Uppsala län och Dalarnas län.

98 Östergötlands län, Kalmar län, Hallands län, Värmlands län, Örebro län, Gävleborgs län, Västerbottens län och Norrbottens län.

99 Värmlands län (oförändrat).

100 Uppsala län, Södermanlands län, Kalmar län, Blekinge län, Skåne län, Västmanlands län, Dalarnas län och Västerbottens län.

Tabell 10. Trendanalys av antal företag, antal årsarbetstider, förädlingsvärde och lokaliseringskvot i Sveriges län 2016–2020

	Antal företag	Antal årsarbetstider	Förädlingsvärde	Lokaliseringskvot
Stockholms län	Ej signifikant resultat ¹	Ej signifikant resultat ¹	Ej signifikant resultat ²	● Signifikant negativ trend
Uppsala län	● Signifikant positiv trend	Ej signifikant resultat ¹	● Signifikant positiv trend	Ej signifikant resultat ¹
Södermanlands län	● Signifikant positiv trend	Ej signifikant resultat ²	● Signifikant positiv trend	Ej signifikant resultat ²
Östergötlands län	Ej signifikant resultat ²	● Signifikant negativ trend	Ej signifikant resultat ²	● Signifikant negativ trend
Jönköpings län	Ej signifikant resultat ²	Ej signifikant resultat ¹	Ej signifikant resultat ²	Ej signifikant resultat ²
Kronobergs län	Ej signifikant resultat ¹	Ej signifikant resultat ¹	Ej signifikant resultat ²	Ej signifikant resultat ¹
Kalmar län	Ej signifikant resultat ¹	● Signifikant negativ trend	● Signifikant positiv trend	Ej signifikant resultat ¹
Gotlands län	Ej signifikant resultat ¹	Ej signifikant resultat ¹	Ej signifikant resultat ²	Ej signifikant resultat ¹
Blekinge län	Ej signifikant resultat ¹	Ej signifikant resultat ¹	● Signifikant positiv trend	Ökat
Skåne län	Ej signifikant resultat ¹	Ej signifikant resultat ¹	● Signifikant positiv trend	● Signifikant negativ trend
Hallands län	● Signifikant negativ trend	● Signifikant negativ trend	Ej signifikant resultat ²	Ej signifikant resultat ¹
Västra Götalands län	Ej signifikant resultat ²	Ej signifikant resultat ¹	Ej signifikant resultat ²	● Signifikant negativ trend
Värmlands län	Ej signifikant resultat ¹	● Signifikant negativ trend	Ej signifikant resultat ¹	● Signifikant negativ trend
Örebro län	Ej signifikant resultat ¹	● Signifikant negativ trend	Ej signifikant resultat ²	● Signifikant negativ trend
Västmanlands län	Ej signifikant resultat ¹	Ej signifikant resultat ¹	● Signifikant positiv trend	Ej signifikant resultat ¹

Not 1: Trendanalysen visar på en ej signifikant minskning.

Not 2: Trendanalysen visar på en ej signifikant ökning.

Källa: (SCB, 2022), egen bearbetning

Primärproduktionen är i hög grad beroende av geografiskt fasta produktionsfaktorer, vilket påverkar möjligheterna att bidra till tillväxt i hela landet. Primärledet är därför underrepresenterat i storstäder, liksom i de kommuner som har mycket bördig jordbruksmark eftersom det i storstadskommunerna råder stark konkurrensen om mark, vilket driver upp markpriserna. Även livsmedelsindustrin är underrepresenterat i storstadsregionerna, inte minst eftersom långa avstånd till primärproducenter leder till dyra transporter. (Jordbruksverket, 2021).

6.5 Djurhälsa och djurvälstånd

Sverige har internationellt sett en god djurhälsa och en god djurvälstånd. Med djurhälsa menas att djuret ska vara fysiskt friskt och fritt från sjukdomar, medan det med djurvälstånd menas att djuret ska må bra både fysiskt och psykiskt. Djurskyddet påverkar djurvälstånden och när man talar om djurskydd så menas vad vi människor gör för att förebygga och förhindra lidande hos djur, samt främja en god djurvälstånd.

Faktorer såsom att djuren hålls lösa i en miljö som tillgodoser deras behov, att de inte utsätts för smärtsamma ingrepp utan bedövning och att de inte transporteras långa sträckor när de körs till slakt är viktiga för en god djurvälstånd, men det saknas en enkel indikator som fångar dessa faktorer. Sådant som är viktigt för djurvälstånden är reglerat i djurskyddslagstiftningen, som kontinuerligt följs upp av myndigheterna när det gäller efterlevnad och behov av utveckling. Jordbruksverket beslutade år 2020 en djurskyddstrategi (Jordbruksverket, 2020) och i den följs kontinuerligt djurskyddsarbetet upp med fokus på efterlevnad och utveckling av djurskyddsreglerna (Jordbruksverket, 2021). Uppföljningen av de två första åren visar att arbetet med efterlevnaden av djurskyddsreglerna fungerar bra för lantbrukets djur men att utvecklingen av djurskyddsföreskrifterna för ökad djurvälstånd, produktion och konkurrenskraft har inte kunnat prioriteras. Under perioden har förberedande arbete inför EU:s nya djurskyddslagstiftning prioriterats (Jordbruksverket, 2023).

Sverige har ofta högre ställda djurskyddskrav än många andra länder inom och utanför EU och svensk livsmedelsproduktion kännetecknas i en internationell jämförelse av en hög djurvälståndsstandard (OECD, 2018). Under år 2020 påbörjade den Europeiska kommissionen en översyn av EU:s gemensamma djurskyddslagstiftning och i detta arbete ingår bland annat att fasa ut burhållning av djur inom lantbruket. Sverige har redan genomfört en del av de ändringar som diskuteras.

Kommissionen ser även på möjligheten att införa en EU-gemensam djurskyddsmärkning för att säkerställa en likvärdig informationsnivå för alla konsumenterna i EU. En gemensam djurskyddsmärkning kan också öka insynen på marknaden och ge ett bättre skydd till de EU-producenter som tillämpar en hög djurskyddsnivå. Om en sådan märkning blir verklig skulle den kunna ge svenska lantbrukare, och andra lantbrukare inom EU med en högre djurskyddsnivå, möjlighet att få ekonomisk ersättning för det.

God djurhälsa kännetecknas bland annat av låg antibiotikaanvändning och till grund för svensk djurhållning ligger filosofin att friska djur inte behöver antibiotika. Därför används antibiotikaanvändningen för att följa utvecklingen av djurhälsa i denna rapport. Sveriges internationellt sett låga antibiotikaanvändning visar att djurhälsan är god (se avsnitt 6.5.1). Den goda djurhälsan upprätthålls bland annat genom kontroll över införsel av djur och ett aktivt förebyggande arbete i nära samarbete med näringen, till exempel i form av frivilliga kontrollprogram. Tillgång på produktions- och hälsodata har gjort det möjligt

att arbeta långsiktigt med siffrer satta mål, jämförelsetal och förebyggande djurhälsovård, samt att avla hållbart för hälsa och fruktsamhet och inte ensidigt för hög produktion.

Sverige har ett gott djurhälsoläge hos de svenska grisarna och den lägsta dödligheten i tillväxt- och slaktgrisleden inom InterPIG¹⁰¹, vilket visar ett gott djurhälsoläge. År 2020 var den dagliga tillväxten på svenska grisar 720 gram per dag, jämfört med medeltillväxten på 650 gram per dag för hela InterPIG. (Gård&Djurhälsan, 2022).

Djurhälsa, djurvelfärd samt antibiotikaanvändning kan inkluderas i både den miljömässiga och i den sociala dimensionen av hållbarhet. I rapporten har vi valt att utveckla resonemangen under den sociala dimensionen, eftersom all användning av antibiotika är kopplat till utveckling av resistens och därmed människors och djurs hälsa. En ansvarsfull användning av antibiotika är därför viktigt.

6.5.1 Antibiotikaanvändning

Sverige är ett av de länder i Europa som har lägst förbrukning av antibiotika till djur (Figur 25). Antibiotika för veterinärmedicinskt bruk är receptbelagt i Sverige och den totala försäljningen av antibiotika för djur mätt som milligram aktiv substans per populationskorrektionsenhet har minskat kraftigt sedan 1980-talet. Sverige var först i världen att förbjuda antibiotika i tillväxtfrämjande syfte (år 1986) och inom EU blev det förbjudet 20 år senare. Mellan åren 2016 och 2020 var det små variationer i den totala försäljningen av antibiotika för djur mätt som milligram aktiv substans per populationskorrektionsenhet och trendanalysen visar inget signifikant resultat.

I Sverige behandlas¹⁰² nästan uteslutande enskilda djur med antibiotika, till skillnad från många andra länder där gruppbehandling av djur är vanligare (Folkhälsomyndigheten; SVA, 2022) (Statens Veterinärmedicinska anstalt, 2021). Om antibiotika för behandling av människor och djur år 2021 sätts i relation till kroppsvikt¹⁰³ uppgick försäljningen till 11,8 milligram per kilogram för djur och 79,3 milligram per kilogram för människor (Folkhälsomyndigheten; SVA, 2022). Motsvarande uppgifter för EU/EEA var 130 milligram per kilogram för människor och 108,3 milligram per kilogram för livsmedelsproducerande djur år 2017. (JIACRA III, 2021).

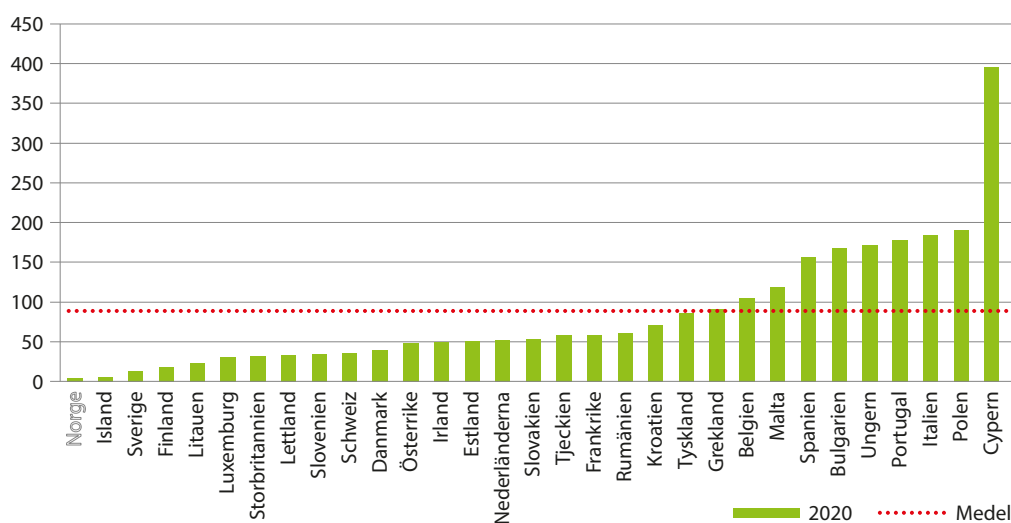
101 InterPIG är en internationell grupp för bench marking som bildades 2002. Sverige representeras av Gård & Djurhälsan. I gruppen jämförs produktionsresultat och ekonomiska parametrar från medlemsländernas grisproduktion. Nätverket fungerar också som en referensgrupp och kunskapsbank för aktuella frågor kopplade till griskärlingen i respektive land.

102 Drygt hälften (57 procent) av försäljningen av antibiotika för djur är smalspektrum penicillin som primärt används för behandling av enskilda grisar, nötkreatur och hästar.

103 Milligram aktiv substans per skattad kilogram biomassa.

Mellan åren 2016 och 2022 var det en signifikant negativ trend för antalet nötkreatur och får då antalet djur minskade. Tyvärr är det i dagsläget inte möjligt att studera antibiotikaanvändningen per djurslag, eftersom det inte finns en tillräcklig uppdelning i statistikunderlaget. Den nya förordningen (EU) nr 2019/6 om veterinärmedicinska läkemedel (2019/6) ställer dock krav på uppdelning i djurslag med första rapportering år 2024 för insamlade data från år 2023.

I strategin Från Jord till Bord finns ett mål att halvera användningen av antibiotika för hela EU innan 2030. Sverige har redan gjort denna minskning, som framgår av Figur 25, och bidrar till målet genom att dela med sig av kunskap och erfarenhet för att hjälpa andra EU-länder att nå målet. Figur 25 visar försäljningen av antibiotika för livsmedelsproducerande djur i Europa år 2020 uttryckt som milligram aktiv substans populationskorrektionsenhet PKU.

Figur 25. Försäljning av antibiotika för livsmedelsproducerande djur 2020 uttryckt som milligram aktiv substans per populationskorrektionsenhet (PKU)

PKU motsvarar ungefär den sammanlagda vikten av levande djur i ett land, uttryckt i kilo. Måttet är trubbigt och därför ska siffrorna tolkas med försiktighet. Den streckade linjen illustrerar den genomsnittliga försäljningen i de 31 rapporterade länderna

Källa: Europeiska läkemedelsmyndigheten

Som framgår av Figur 25 är det stora skillnader i försäljningen av antibiotika mellan länderna i Europa. Skillnaderna i antibiotikaanvändning kan bland annat förklaras av djurpopulationernas sammansättning, vilken sorts antibiotika som används, hur antibiotikan används, men också av sjuklighet och hur sjukdomar förebyggs (Statens Veterinärmedicinska anstalt, 2021). De nordiska länderna har de lägsta siffrorna och dessutom är oftast penicillin (smal-spektrum) det antibiotikum som dominerar. I andra länder är tetracyklinder (bredspektrum) vanligast och medicinering av hela djurgrupper via foder eller vatten vanligare än i Sverige. (Statens Veterinärmedicinska anstalt, 2021).

Användningen av antibiotika för djur i Sverige är internationellt sett låg och antibiotikaresistensläget är gynnsamt. Det goda läget är resultatet av flera års arbete med fokus på att förebygga sjuklighet. Nära samverkan mellan myndigheter,

akademi, organisationer och djurägare har gjort att känd kunskap kommer till användning i praktiken. I det globala arbetet med att minska antibiotikaanvändningen kan därför Sverige bidra mycket, genom att sprida såväl kunskap som erfarenhet till andra länder.

6.6 Matmiljöns betydelse för konsumenternas val, matvanor och hälsa

Målet för det andra strategiska området Konsument och marknad (se Figur 2) är bland annat att konsumenter ska ha ett högt förtroende för livsmedel och kunna göra medvetna och hållbara val utifrån bland annat hälsa, hållbarhet, ursprung och etik. Vad som påverkar konsumenternas val och därmed deras matvanor och hälsa är framförallt faktorer i matmiljön, i utbud och smak, men också varornas pris och tillgänglighet. Kultur, socio-ekonomi och sociala normer spelar också stor roll för vad man väljer att äta (Folkhälsomyndigheten, 2021).

Enligt Eurobarometern Livsmedelssäkerhet i EU tar svenska konsumenter (63 procent) i högre utsträckning för givet att de livsmedel som säljs är säkra jämfört med EU-genomsnittet. Undersökningen visar också att en högre andel av svenskarna (44 procent) vet tillräckligt för att undvika eller minska livsmedelsriskerna jämfört med EU-genomsnittet (30 procent). Noteras kan att förtroendet för information om livsmedelsrisker från nationella myndigheter¹⁰⁴, EU:s institutioner¹⁰⁵ samt lantbrukare och primärproducenter¹⁰⁶ är betydligt högre i Sverige jämfört med EU-genomsnittet. (Efsa, European Food Safety Authority, 2022).

6.6.1 Konsumtionen av mat

Vad och hur vi äter spelar en stor roll för vårt mående och ohälsosamma matvanor är en av de enskilt största orsakerna till ohälsa och för tidig död i Sverige (IHME, 2021). Det vi äter påverkas av både den fysiska och sociala matmiljön, eftersom den påverkar vad konsumenten gör och hur konsumenten förhåller sig till mat. Ett stort utbud och nära tillgång till mat kan leda till överkonsumtion med övervikt och fetma som följd (Folkhälsomyndigheten, 2021). Andelen invånare mellan 16 och 84 år med övervikt och fetma uppgick till drygt 50 procent år 2021, vilket motsvarar en årlig ökning med i genomsnitt 2 till 3 procentenheter per år under det senaste decenniet. (Folkhälsomyndigheten, 2021) (Folkhälsomyndigheten, 2017).

Konsumtionen av mat har förändrats över tid och handlar i stor utsträckning om vad, hur mycket och när vi äter. En kost som baseras på grönsaker, frukt, fullkorn, fisk, vegetabiliska oljor och magra mejeriprodukter förknippas ofta

¹⁰⁴ Sverige 92 procent, EU-genomsnitt 66 procent.

¹⁰⁵ Sverige 83 procent, EU-genomsnitt 66 procent.

¹⁰⁶ Sverige 82 procent, EU-genomsnitt 74 procent.

med god hälsa, medan en kost som innehåller mycket läsk, godis, vitt mjöl, smör, rött kött och charkprodukter, liksom mat med hög salthalt ökar risken för kostrelaterade sjukdomar. (Livsmedelsverket, 2015).

Tillgängligheten till mat, antal inköpsställen, butiker och restauranger påverkar köpbeteendet, matkonsumtionen och förhållandet till mat (Folkhälsomyndigheten, 2021). År 2022 hade ungefär en miljon vuxna svenskar fetma. Enligt den nationella folkhälsoenkäten har andelen med övervikt och fetma ökat kraftigt sett till en längre tidsperiod, men utvecklingen från och med år 2016 visar på små förändringar som inte är signifikanta. Den största ökningen har skett i ålderskategorin 30–44 år (Folkhälsomyndigheten, 2022). Noteras bör att de överviktiga samtidigt kan vara undernärda eller ”felnärda” och ha en brist på vissa näringsämnen.

Enligt annan statistik så minskade energitillförseln från livsmedel per person och dag med två procent mellan åren 2017 och 2021 (ingen trendanalys har genomförts). Det gjordes en översyn av beräkningarna år 2018, vilket gör att uppgifter från och med år 2017 inte är helt jämförbara med tidigare år. Av energitillförseln år 2021 kom 30 procent från bröd och spannmålsprodukter, 20 procent från mejeriprodukter och ägg, 22 procent från socker, sirap, choklad- och konfektyrvaror, glass, malt- och läskedrycker med mera och 11 procent från kött och köttvaror. (Jordbruksverket, 2022).

Den totala konsumtionen av kött minskade med fyra procent mellan åren 2017 och 2021. Medan direktkonsumtionen av choklad och konfektyrvaror ökade (8 procent) mellan samma år, liksom direktkonsumtionen av alkoholhaltiga drycker (13 procent). Direktkonsumtionen av maldrycker, kolsyrade läskedrycker samt mineralvatten ökade med sju procent under samma år. (Jordbruksverket, 2022).

Matutbudet i och omkring svenska skolor har kartlagts av Livsmedelsverket för att se om hållbar mat är tillgänglig för unga i vardagen (Livsmedelsverket, 2021). Resultaten visar både möjligheter och hinder för hållbar livsmedelskonsumtion bland unga, exempelvis att lunchen håller hög näringsmässig kvalitet medan många skolkafeterior erbjuder godis och sötsaker i stort sett dagligen. Kartläggningen visar också att högstadie- och gymnasieskolan inte lever upp till Livsmedelsstrategins ambitioner om att koppla undervisning till primärproduktion.

Det bör samtidigt påpekas att det finns en ökad matfattigdom i Sverige. Enligt WHO finns det i undernärda barn även i Sverige. Tio procent av barnen som bor i utsatta områden och som inte går på förskola har näringsbrist på grund av ensidig och näringsfattig diet, vilket kan förkorta livslängden med tio år. (FAO, 2019).

För att följa matvanornas utveckling används bland annat enkätdata om konsumtionen av frukt, grönsaker och sötade drycker¹⁰⁷. Den nationella folkhälsoenkäten visar att andelen svarande som äter frukt och grönsaker mer än tre gånger per dag minskat med tre procentenheter mellan åren 2016 och 2022 samtidigt som

107 Sedan år 2016 ingår dessa samt konsumtionen av fisk i undersökningen Hälsa på Lika villkor (HLV-enkäten).

andelen svarande som dricker sött dryck minst två gånger per vecka ökade med knappt tre procentenheter¹⁰⁸. Det är en signifikant negativ trend för båda indikatorerna. Det finns dock en stor variation mellan kön, åldersgrupp och utbildningsnivå. På en mer detaljerad nivå framgår att andelen som äter frukt och grönt mer än tre gånger per dag minskade i samtliga ålderskategorier och att den största förändringen var i åldersgruppen 30–44 år. Även sett till utbildningsnivå minskade andelen för de som har gymnasial eller eftergymnasial utbildning och endast i gruppen förgymnasial utbildning ökade andelen. När andelen som dricker sött dryck minst två gånger i veckan studeras ökade den i samtliga ålderskategorier och störst var ökningen i kategorin 65–84 år. Fördelat på utbildningsnivå ökade andelen mest bland de som har eftergymnasial utbildning och var oförändrad för de som har förgymnasial utbildning. (Folkhälsomyndigheten, 2022).

Nyckelhålmärkningen är ett stöd till konsumenter för att göra hälsosammare matval. I en undersökning¹⁰⁹ bland konsumenter (18–80 år) kände 9 av 10 tillfrågade personer till Nyckelhålmärkningen och drygt hälften angav att de ofta eller alltid väljer att köpa Nyckelhålmärkt mat. Kännedomen om Nyckelhålet var lägre bland de yngre (18–25 år), men de som känner till märkningen är mer positiva till den jämfört med den äldsta åldersgruppen (65–80). (Livsmedelsverket, 2021).

Den sociala matmiljön har betydelse för synen på mat och måltider och när, var och hur vi äter. Matmiljön ser olika ut i olika delar av världen, i olika delar av Sverige och i områden med olika socioekonomiska resurser. Det kan handla om skillnader i matkulturer, men också om skillnader i utbud och marknadsföring. Traditioner och synen på mat vid högtider gemensamt för flera länder och matkulturer. Sociala normer och trender påverkar också vad och hur mycket vi väljer att äta. (Folkhälsomyndigheten, 2021).

6.7 Framtidstro och yrkesstolthet

Årets rapport visar utvecklingen fram till senast tillgängliga data, vilket oftast innebär år 2021 men i en del fall har vi bara siffror till 2020. Det har hänt mycket i vår omvärld under de senaste åren och vi hänvisar till avsnitt 4.4 för den senaste utvecklingen kopplat till produktion och lönsamhet.

Kopplat till yrkesstolthet visar en äldre analys att den främsta orsaken till att lantbrukare lägger ned verksamheten är bristande lönsamhet, men sociala faktorer spelar också stor roll. Till exempel en känsla av ensamhet och svårighet att ha en önskvärd familjesituation, en känsla av utsatthet och icke-jämställdhet (Nordström Källström, 2002).

¹⁰⁸ Andelen kvinnor som dricker sött dryck minst 2 gånger i veckan ökade med knappt 4 procentenheter och motsvarande andel för män var knappt 2 procentenheter.

¹⁰⁹ Som genomförts på uppdrag av Livsmedelsverket.

Den psykiska ohälsan inom lantbruket påverkas av exempelvis; ensamarbete, långvarig stress, problem med lönsamhet, kriser (såsom torkan år 2018, kriget i Ukraina och kraftigt stigande foderpriser); djurrättsaktivism (med hot och intrång på gården), sociala medier, negativ medial uppmärksamhet och negativ samhällsdebatt om jordbruket. Andra faktorer som påverkar både den fysiska och psykiska arbetsmiljön för dessa företag som ofta ligger i landsbygd/glesbygd är bland annat; tillgång till internet och samhällsservice, avsaknad av sociala kontakter, långa arbetsdagar, svårt att ordna ledighet, utsatthet för rovdjur och vildsvin, sjukdomar bland djur eller inom växtodlingen och hantering av ny teknik (Seminarium på KSLA, 2023).

6.8 Minskad sårbarhet

Sociala påverkansfaktorer som kan påverka sårbarheten i livsmedelskedjan beskrivs i Tabell 2. I årets rapport fokuserar vi på tre av dessa, nämligen: djursjukdomar som drabbar livsmedelsproduktionen, tillgång på kompetent arbetskraft och konsumentpreferenser.

Djursjukdomar påverkar sårbarheten och kan leda till stora produktionsförluster, samtidigt som åtgärder som behöver vidtas för att kontrollera utbrotten kan leda till restriktioner, som påverkar fler företag än de/den som drabbas av smitta. Lindrigare hälsostörningar eller otillräcklig skötsel, djurhållning och utfodring kan också leda till att djuren inte producerar optimalt. Även tillgången på kompetent arbetskraft har en direkt påverkan på möjligheten att producera livsmedel och för vissa sektorer är tillgången på säsongsarbetskraft avgörande, liksom transparenta och förutsägbara regler och villkor för företagen.

6.8.1 Djursjukdomar som drabbar livsmedelsproduktionen

Djursjukdomar drabbar miljontals boskap varje dag och globalt är animalieproduktion och vattenbruk viktiga faktorer för människors näring och hälsa. I hela världen är 1,3 miljarder människor direkt beroende av livsmedelsproducerande djur för sin överlevnad, varav 600 miljoner är småbrukare i de fattigaste länderna (European Commission, 2023). Vissa djursjukdomar kan leda till allvarliga kriser, som till exempel utbrottet av afrikansk svinpest (ASF) och därför är åtgärder över nationsgränser och ett effektivt samarbete nödvändiga.

De senaste åren har präglats av ett flertal oväntade och kostsamma sjukdomsutbrott i svensk djurhållning där smittspridning från miljö, vilda djur och människor spelat en central roll. Under vintern 2020 och våren 2021 drabbades Sverige av det största utbrottet av fågelinfluensa i modern tid. Utbrotten påverkade den svenska marknadsandelen på ägg som minskade till 89 procent år 2021, vilket kan jämföras med 98 procent år 2020. Även den svenska produktionsvolymen av ägg minskade till 128 000 ton år 2021, jämfört med 149 000 ton år 2020.

Produktionen har dock återhämtat sig mycket snabbt och de senaste åren har präglats av överproduktion. Under samma period var det även ett ökat antal utbrott av salmonella, främst på gris. Detta samtidigt som smittrycket av afrikansk svinpest ökade i övriga Europa. Trots det generellt goda hälsoläget hos svenska djur och den höga kunskapsnivån hos svenska producenter har det varit en stor utmaning att upprätthålla ett tillräckligt gott smittskydd och därmed undvika introduktion av smittämnen från vilda djur och miljön även i moderna animalieproducerande anläggningar under dessa förhållanden. (Jordbruksverket, 2022).

Utbrotten av fågelinfluensa drabbade både kommersiella besättningar, en djurpark och så kallade hobbybesättningar. Bland de drabbade anläggningarna fanns Sveriges största äggproducent och några större avelsbesättningar för slaktkyckling. Även utbrotten av salmonella på gris drabbade stora besättningar, som förutom de direkt berörda producenterna även påverkade andra led då det har påverkat möjligheten till rekrytering av avelsdjur men även slaktgris.

Dagens produktionsformer, inom samtliga djurslag, innebär ett stort ömsesidigt beroende mellan olika anläggningar och delar av produktionskedjan, vilket gör att det blir stora konsekvenser om en smitta kommer in i en besättning. Smittutbrott där många djur drabbas och avlivas utgör också stora livsmedelsförluster och i vissa fall så som fågelinfluensa, stort djurlidande (Jordbruksverket, 2022).

I kombination med den sedan länge pågående utvecklingen mot allt större och mer specialiserade besättningar kan sjukdomsutbrotten leda till stora produktionsstörningar nationellt. Det kan i sin tur påverka livsmedelsförsörjningen genom livsmedelsförluster. Enligt Jordbruksverkets beräkningar ledde utbrotten av fågelinfluensa, newcastlesjuka och salmonella mellan åren 2020 och 2022 till att nästan 30 miljoner köttportioner gick förlorade och att ca 420 miljoner ägg aldrig nådde konsumenterna (Jordbruksverket, 2022). I sammanhanget bör poängteras att Sverige i ett internationellt perspektiv (med några få undantag) fortfarande har förhållandevis små besättningar och att de senaste årens utbrott har drabbat allt från hobbyhållare till medelstora och större besättningar. Storleken är en faktor när man bedömer risk för introduktion och smittspridning men frågan är mer komplex än så. Främst har biosäkerhetsåtgärder betydelse för risken och generellt kännetecknas anläggningar med större djurbesättningar av omfattande biosäkerhet medan det ofta är mindre besättningar som kännetecknas av mindre effektiva biosäkerhetsåtgärder. Konsekvenserna kan naturligtvis bli stora vid utbrott i stora besättningar och det är därför viktigt att dessa har bra biosäkerhetsrutiner i verksamheten och beredskap vid utbrott (Jordbruksverket; SVA, 2022).

Ytterligare en aspekt som kan påverka produktionen, djurskyddet och lönsamheten är bristande tillgång till djursjukvård vid sämre jourberedskap vissa tider på dygnet (SOU 2022:58). Kostnader som staten tidigare tagit läggts istället över på enskilda djurägare som kan komma att behöva avliva djur som hade kunnat behandlas och återkomma i produktion. Detta leder i förlängningen till tom produktionsplats och ökat behov av rekrytering, vilket också är en hög kostnad.

Utsikt åren 2022 till 2024

Fokus i det förebyggande smittskyddsarbetet i Sverige låg under år 2022 på sjukdomarna afrikansk svinpest (ASF) och fågelinfluensa (AI). För ASF fortsätter smittrycket i övriga Europa att öka och för AI är läget detsamma som för år 2021 – viruset översomrar i miljön. Arbetet har bland annat handlat om samverkan med näringen, biosäkerhet, beredskap samt kommunikation.

Rysslands invasion av Ukraina påverkade även det förebyggande smittskyddsarbetet, då hanteringen av sällskapsdjur från Ukraina tog stora resurser i anspråk.

Det finns en oroande utveckling över tid särskilt vad gäller förekomsten av fågelinfluensa och salmonella ställt i relation till strukturomvandlingen inom lantbruket och förekomsten i omgivande miljön.

Arbetet med EU:s nya djurskyddslagstiftning kommer pågå och förslag på nya regler kommer sannolikt hösten 2023. Syftet är att skapa en mer hållbar djurproduktion inom EU där djurvälstånd- och djurhälsoproblem förbyggs och antibiotikaanvändningen minskar. På kort sikt kan högre djurskydds krav medföra kostnader för produktionen och kan därför leda till en minskning av livsmedelsproduktion. Jordbruksverket och Statens Veterinärmedicinska anstalt (SVA) har lyft ett antal åtgärder och förändringar som anses nödvändiga för att ytterligare förstärka och anpassa smittskyddet i den svenska animalieproduktionen till de delvis nya förutsättningarna. Myndigheterna konstaterar att det mycket sällan är specifika smittskyddsåtgärder för enskilda smittämnen som behövs för att förhindra introduktion och sjukdomsutbrott i djurbesättningar. Det som behövs är istället ett adekvat och löpande generellt smittskyddsarbete. För att utforma relevanta smittskyddsåtgärder krävs mer kunskap om risken för introduktion från vilt och från miljön under svenska förhållanden. (Jordbruksverket; SVA, 2022).

6.8.1.1 Utsikt till 2030

Det finns vetenskapliga bevis för att skadedjur flyttar och invasiva främmande arter sprids till nya livsmiljöer på grund av stigande temperaturer (European Commission, 2023).

De högre djurskydds kraven både inom EU och Sverige bör på sikt stärka produktionen genom friskare djur med god tillväxt och lägre användning av läkemedel.

För att minska sårbarheten och livsmedelsförlusterna till följd av smittoutbrott ser Jordbruksverket och SVA behov av förändring av både hantering och attityder kopplat till risk. Ur ett samhällsperspektiv anser myndigheterna att hela livsmedelskedjan har en skyldighet att hantera risker proportionerligt vilket vi inte ser är fallet idag. Bland annat behövs alternativa metoder till destruktion av djur och djurprodukter studeras när så är möjligt såsom värmebehandling.

6.8.2 Tillgång på kompetent arbetskraft

Som framgår av avsnitt 4.5 är behovet av kompetensförsörjning och tillgång till kompetent arbetskraft nödvändigt för att öka såväl produktionen som lönsamheten och locka till sig investerare. Livsmedelsproduktionen påverkas därför direkt av tillgången på kompetent arbetskraft.

Enligt undersökningen Företagens villkor och verklighet upplevde 24 procent av de tillfrågade företagen i primärproduktionen att begränsad tillgång på lämplig arbetskraft eller kompetens var ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt. För livsmedelskedjan och övriga näringslivet är motsvarande siffra 37 respektive 33 procent. Utvecklingen över tid, enligt undersökningen, är oroväckande, då den generella trenden är att företag upplever en begränsad tillgång på lämplig kompetens.

Under år 2020 hade 29 procent av antalet sysselsatta i livsmedelskedjan en annan nationalitet än svensk, vilket tydliggör att det finns ett beroende av utländsk arbetskraft i livsmedelskedjan (SCB, 2022). Vissa delsektorer inom primärproduktionen är dessutom beroende av säsongarbetskraft och om det råder brist på arbetskraft kan det leda till både lägre kvalitet och/eller kvantitet. Därutöver råder det brist på veterinärer och bristen är särskilt stor inom lantbrukssektorn (SOU 2022:58). Efterfrågan på veterinärer är idag stor och det leder till att flera aktörer, däribland Distriktsveterinärerna, har svårt att rekrytera och bibehålla personal. Veterinärbristen har en direkt koppling till livsmedelsstrategins mål, då den bland annat kan leda till att djur som skulle kunna gå in i livsmedelskedjan istället måste avlivas. Om så sker uppstår onödiga livsmedelsförluster.

Förutom brist på säsongarbete uppger många företag att de upplever en brist på kompetent arbetskraft, vilket beror på att kvalificerad arbetskraft ofta väljer att arbeta i andra delar av näringslivet. Arbetsförhållanden, lägre attraktionskraft jämfört med andra sektorer och färre utbildningsmöjligheter anses vara de främsta faktorerna bakom bristen på kvalificerad arbetskraft. (European Commission, 2023).

Åldersstrukturen i livsmedelskedjan kan påverka sårbarheten och noterbart är att andelen sysselsatta över 65 år var avsevärt högre i primärproduktionen (19 procent) år 2020, jämfört med övriga led (se avsnitt 4.5). Detta trots att andelen minskat med sju procentenheter jämfört med år 2016. Under samma tidsperiod har utvecklingen i de andra åldersgrupperna varit relativt oförändrade. Det är positivt att andelen minskat, men primärproduktionen har trots det problem med föryngringen och diskussioner om generationsväxling blir allt mer intensiva. Åldersstrukturen kan också ha en betydelse för investeringsviljan i sektorn, då uppföljningsrapporter visar att det är yngre jordbrukare som är mer investeringsbenägna (Jordbruksverket, 2019). I den strategiska planen görs satsningar på unga i form av ökat startstöd, ökat stöd till unga (förstärkning av gårdsstödet) samt ökat investeringsstöd.

Under inledningen av pandemin fanns det stor oro om arbetskraftsförsörjningen, men de negativa effekter som förväntades uteblev då länder kunde enas om att tillåta handel och rörlighet för arbetskraft.

Utsikt åren 2022 till 2024

Livsmedelskedjan upplever stora utmaningar i kompetensförsörjningen, både på kort och lång sikt, samtidigt som den matchade förvärvsgraden i många delar av livsmedelskedjan är låg både för män och kvinnor. (Tillväxtverket, 2022) Kompetensförsörjning och tillgång på kompetent arbetskraft är absolut nödvändigt för att minska sårbarheten och säkra livsmedelsförsörjningen. Men för att vända trenden krävs sannolikt gemensamt ansvar och gemensamma insatser i hela livsmedelskedjan. För att öka intresset att arbeta i livsmedelskedjan behöver branschen vara attraktiv, samtidigt som den behöver vara lönsam för att locka investerare och arbetskraft.

I en rapport från Tillväxtverket identifieras ett antal åtgärder för att bl.a. nå en fungerande kompetensförsörjning, minska utflödet och öka inträdet av arbetskraft till livsmedelssektorn. Åtgärderna kan också bidra till en jämställd livsmedelskedja med en balanserad könsfördelning. Exempel på åtgärder är att förändra bilden av yrken, uppvärdera egenskaper och förmågor, motverka stereotyper och synliggöra värdet av diversifiering och högre utbildning för en ökad resiliens. Enligt rapporten finns det också behov att förbättra arbetsförhållandena och se till att alla bemöts med respekt och acceptans i sin yrkesroll. (Tillväxtverket, 2022).

Veterinärbristen innebär bland annat att det saknas en långsiktig och hållbar lösning för den veterinära beredskapen inom bland annat lantbrukssektorn. Tyvärr bedöms bristen fortsätta och stora insatser behövs under de kommande åren. Utredningen Bättre förutsättningar inom djurens hälso- och sjukvård (SOU 2022:58) har lämnat förslag på hur utmaningarna kan hanteras. För att minska sårbarheten i livsmedelskedjan behöver utredningens förslag som rör veterinär service snabbt tas vidare, liksom förslagen som rör en utökning av antalet utbildningsplatser.

I besöksnäringen finns en oro om framtida kompetensförsörjning i besöksnäringen då det skett en kompetensflykt till andra branscher under pandemin. (Tillväxtanalys, 2021).

Utsikt till år 2030

Den nedåtgående trenden för arbetskraften inom primärproduktionen förväntas fortsätta, främst på grund av åldersstrukturen. Aktörer i livsmedelskedjan behöver hitta lösningar och arbeta tillsammans för att komma till rätta med framtida briser på arbetskraft och kompetens. Det kan handla om att öka attraktionskraften och erbjuda jobb genom användning av ny teknik. (European Commission, 2023).

Tillgång på kompetent arbetskraft har en direkt påverkan på livsmedelskedjans effektivitet, producenternas inkomster och livsmedelspriserna. Det kan också ha en betydelse för viljan att bli lantbrukare, fiskare eller vattenbrukare. Arbetskraftens tillgänglighet påverkas av demografiska trender och konflikter.

I utredningen Bättre förutsättningar inom djurens hälso- och sjukvård (SOU 2022:58) finns förslag som rör en utökning av antalet utbildningsplatser för veterinärer och djursjukskötare. Det kan vara en lösning som på lång sikt kan bidra till att minska den personalbrist som idag finns inom sektorn.

6.8.3 Konsumentpreferenser

Livsmedelsstrategins ambition är tydlig, nämligen att produktionsökningen ska vara efterfrågestyrd och att konsumenterna ska göra medvetna och hållbara val. Förändrade konsumtionsmönster och konsumtionstrender påverkar livsmedelsproduktionen. För att minska sårbarheten är det nödvändigt att livsmedelsproduktionen i Sverige anpassas till och stämmer med det som konsumenterna efterfrågar.

Mellan åren 2016 och 2021 har konsumenternas val lett till en ökad konsumtion av svenska livsmedel, till exempel har den svenska marknadsandelen för kött och tomater ökat (se avsnitt 4.2.2). I Sverige är kraven, både i lagstiftning och enligt praxis, som styr produktionen av mat ofta högre än i många andra länder. Dessa krav skapar mervärden som konsumenterna kan vara beredda att betala extra för, eftersom de har en positiv påverkan på matens egenskaper ur olika hållbarhetsaspekter.

Ett exempel på svenska mervärden till följd av det långsiktiga arbetet med god djurhälsa och våra svenska djurskyddsregler är att djuren skyddas från lidande och ges goda förutsättningar att bete sig naturligt. Djurskyddet bidrar också till att djuren i det svenska lantbruket har en god hälsa jämfört med djur i många andra länder. I Sverige har det under lång tid pågått arbete för att förbättra djurhälsa och förebygga sjukdomar. Ett annat mervärde är betande djur, som bidrar till ett attraktivt odlingslandskap med stor variationsrikedom av djur, växter och kulturmiljöer. Detta ger också möjligheter till rekreation och friluftsliv, som i sin tur utgör viktiga delar av Sveriges miljö kvalitetsmål. Dessutom har det svenska kulturlandskapet formats av betande djur under lång tid.

Mervärdena inom växtodlingen skapas bland annat av en säker och ansvarsfull användning av växtskydds- och växtnäringsämnen samt en hög andel vall på svensk åkermark som bidrar till bindande av kol. Sverige har stränga krav för användning av växtskyddsmedel jämfört med EU-lagstiftningen, vilket är positivt både för människor som arbetar med växtodling och för miljön. Dessutom bidrar Sveriges geografiska läge till ett relativt lågt växtskadetryck.

Sammanfattningsvis finns det i Sverige flera mervärden kopplade till ekonomisk och social hållbarhet som spelar roll för konsumenten. Här ingår en svensk,

konkurrenskraftig livsmedelsproduktion som skapar arbetstillfällen i flera delar av samhället, utvecklar landsbygden och tryggar livsmedelsförsörjningen. Men med tanke på omvärldshändelser och inflation är det sannolikt att priset kommer att bli allt viktigare för konsumenterna vid val av livsmedel.

Enligt Matrapport 2022, som är en årlig konsumentundersökning om hur vi handlar, lagar och äter mat, ser 78 procent av svenska folket sig som allätare, 10 procent som flexitarianer, 4 procent som vegetarianer och 1 procent som veganer. Enligt undersökningen svenskens intresse för mat och matlagning återgått till hur det var innan pandemin. Mindre tid läggs på att laga mat och köttkonsumtionen minskar. Även om det är många som aldrig handlat mat online, visar undersökningen en tydlig ökning och 11 procent av svenskarna handlar online varannan vecka eller oftare. 23 procent av svenskarna anger att de ska minska sin konsumtion av nöt- och griskött under år 2022, vilket är en tydlig ökning jämfört med år 2021. Det är framförallt de som bor i Stockholm och Göteborg som anger att de ska minska sin köttkonsumtion. Enligt undersökningen finns det en trend att äta vegetariskt, även om andelen som äter vegetariskt minst en gång i veckan minskar för andra året i rad. Den huvudsakliga anledningen till att äta vegetariskt uppges vara att det är bra för miljön följt av att det är hälsosamt. Även priset anges som en viktig drivkraft vid köp av vegetarisk mat. (Food & Friends, 2022).

Enligt Food and Friends Matrapport 2021 är varumärket den viktigaste produkttegenskapen (21 procent), följt av känt varumärke (18 procent), billigt (17 procent) och närproducerat (9 procent) vid val av livsmedel. Egenskapen billigt ökade för tredje året i rad och det finns en tydlig ålderskoppling. Där det är viktigast för de yngsta i åldern 15 till 24 år. Undersökningen visar också att 70 procent av svenska folket kan tänka sig att betala lite mer för att stötta svenska lantbrukare och svensk industri.

Även Livsmedelsföretagens årliga trendmätning, som visar vilka konsumenttrender som påverkar livsmedelsproducenterna mest, visar att priset just nu är den allra viktigaste trenden (februari 2022). Enligt mätningen ökar efterfrågan på EMV (Egna märkesvaror) kraftigt liksom andra lågprissegment, vilket inte är förvånande då de ofta konkurrerar med priset. Tyvärr leder den ökade efterfrågan på EMV till en minskad efterfrågan på de svenska livsmedelsproducenternas egna varumärken, vilket i förlängningen kan påverka livsmedelsproduktionen negativt. (Livsmedelsföretagen, 2023).

Utsikt åren 2022 till 2024, utsikt till år 2030

Konsumtionsmönstret påverkas av många olika saker, bl.a. inkomst, prisförändringar, men även tillgången till nya varor och tjänster. Men med tanke på omvärldshändelser, inflation och kraftiga prisökningar är det sannolikt att priset kommer bli allt viktigare för konsumenterna vid val av livsmedel de närmaste åren. Se även avsnitt 4.7.2.

6.9 Sammanfattande kommentarer

Primärproduktionen är den bransch i näringslivet där flest dödsolyckor inträffar per 100 000 sysselsatta. De tre vanligaste orsakerna till dödsfall inom jordbruket var förlorad kontroll över maskin/fordon, ras/fall av föremål som träffar den skadade och förlorad kontroll över djur (Jordbruksverket, 2022). Antalet anmälda arbetsskador per 1 000 sysselsatta i livsmedelskedjan ligger på en jämn nivå över tid, men det finns en signifikant negativ trend för primärproduktionen och detaljhandeln¹¹⁰.

I livsmedelskedjan som helhet, inom livsmedelshandeln¹¹¹ och inom restaurangledet¹¹² råder en jämn könsfördelning. Inom primärproduktionen och livsmedelsindustrin arbetar fler män än kvinnor.

Trendanalysen visar en signifikant minskning av lokaliseringkvoten i nio län mellan åren 2016 och 2020. Störst förändring var mellan åren 2019 och 2020, vilket indikerar att förändringen är en effekt av pandemins första år då antalet sysselsatta minskade med 5 procent i livsmedelskedjan medan det var en svag ökning i det totala näringslivet (1 procent).

Användningen av antibiotika för djur i Sverige är internationellt sett låg och antibiotikaresistensläget är gynnsamt. Mellan åren 2016 och 2020 var det små förändringar i den totala försäljningen av antibiotika för djur mätt som milligram aktiv substans per populationskorrektionsenhet. Trenden är inte signifikant.

Andelen invånare mellan 16 och 84 år med övervikt och fetma uppgick till drygt 50 procent år 2021, vilket motsvarar en årlig ökning med i genomsnitt 2 till 3 procentenheter per år under det senaste decenniet. Trendanalysen mellan år 2016 och 2021 ger inget signifikant resultat.

I Sverige är kraven, både i lagstiftning och enligt praxis, som styr produktionen av mat ofta högre än i många andra länder. Dessa krav skapar mervärden som konsumenterna kan vara beredda att betala extra för, eftersom de har en positiv påverkan på matens egenskaper ur olika hållbarhetsaspekter. Men med tanke på omvärldshändelser, inflation och kraftiga prisökningar är det sannolikt att priset kommer att bli allt viktigare för konsumenterna vid val av livsmedel. Livsmedelsföretagens årliga trendmätning, som visar vilka konsumenttrender som påverkar livsmedelsproducenterna mest, visar att priset just nu är den allra viktigaste trenden (februari 2022).

¹¹⁰ Dvs. att antalet arbetsskador ökar.

¹¹¹ Andelen kvinnor låg stabilt på 56 procent mellan åren 2016 och 2020.

¹¹² Andelen kvinnor varierade mellan 49 procent år 2016 till 46 procent år 2020.

7 Uppdrag i livsmedelsstrategins handlingsplaner år 2021

I kapitlet följer vi upp de uppdrag som genomfördes år 2021 i livsmedelsstrategins handlingsplaner. Utgångspunkten är den analys som har gjorts på uppdrag av Tillväxtverket, av de årsrapporter som myndigheterna lämnade till regeringen och Tillväxtverket i februari år 2022 (Analys Mason, 2022). Ansvariga myndigheter har haft möjlighet att lämna förslag på korrigeringar och kompletteringar för att så långt som möjligt ge en rättvisande bild av uppdragens genomförande, trots ett kortfattat format.

7.1 Inledning

Under år 2021 genomfördes åtgärder både i livsmedelsstrategins andra och tredje handlingsplan.

För varje strategiskt område i livsmedelsstrategin (se Figur 2) redovisas uppdrag som genomförde under år 2021 i tabellform, inklusive vilken handlingsplan de ingår i, ansvarig myndighet, huvudsakliga aktiviteter och huvudsakliga resultat. Därefter följer en diskussion om hur uppdragen bidrar till det strategiska området. I denna diskussion utgår vi från analysen som har gjorts på uppdrag av Tillväxtverket, men vi också väver in synpunkter¹¹³ från branschorganisationerna Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Livsmedelsföretagen och Visita¹¹⁴. Dessa har blivit tillfrågade om det är något i uppdragen eller genomförandet av uppdraget som de anser har varit bra eller mindre bra. Eftersom det handlar om en bedömning av uppdragens genomförande år 2021 behöver man beakta att genomföranden av uppdragen har utvecklats sedan dess.

Genom att inkludera respektive uppdrags huvudsakliga aktiviteter och resultat kan vi på övergripande nivå visa vad som har genomförts i uppdragen och vad respektive myndighet anser att resultaten av uppdragen är. Detta kompletteras med branschorganisationernas perspektiv, för att indirekt fånga upp vad företagen anser om de olika uppdragen i livsmedelsstrategin och hur de genomförts. Den analys som gjorts på uppdrag av Tillväxtverket avser de årsrapporter som myndigheterna lämnade i februari år 2022. Där det är möjligt kopplas resultaten av uppdraget till utvecklingen inom den delsektor eller det delområde som uppdraget avser. Möjligheten att kunna dra slutsatser från hur uppdragen genomförs varierar. Årsrapporterna avser genomförandet av uppdragen under år 2021, vilket innebär viss eftersläpning. Vi anser inte att det är något stort problem, eftersom den statistik som används i rapporten också ofta är ett par år gammal.

¹¹³ Synpunkter har lämnats av LRF, Livsmedelsföretagen och Visita under september och oktober 2022.

¹¹⁴ Även Svensk Dagligvaruhandel har getts möjlighet att komma med synpunkter på uppdragen i Livsmedelsstrategins handlingsplaner.

7.2 Strategiskt område Regler och villkor

Målet för det strategiska området Regler och villkor ska vara att utformningen av regler och villkor ska stödja målet om en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja där produktionen ökar. Detta genom ändamålsenliga skatter och avgifter, regelförenklingar, administrativa lättnader och andra åtgärder för att stärka konkurrenskraften och lönsamheten.

7.2.1 Uppföljning av uppdragen

Totalt har vi följt nio uppdrag inom det strategiska området Regler och villkor år 2021. Jordbruksverket var ansvarigt för fyra uppdrag, Tillväxtverket för fyra uppdrag och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) för ett uppdrag (se Tabell 11).

Tabell 11. Genomförda uppdrag år 2021 inom strategiskt område Regler och villkor

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Analyser av den samlade regelgivningen för livsmedelskedjan	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Påbörjat och utvecklat samarbeten med externa projekt som arbetar med regelförenklingar för företagen i livsmedelkedjan. Omvärldsbevakat pågående regelutveckling som påverkar företagen samt den övergripande policyutvecklingen inom förenklingsområdet. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Inhämtning och utveckling av kunskap om upplevda hinder i regler och tillämpning, utarbetande av förslag samt framtagande av goda exempel på arbetssätt hos myndigheterna som kan underlätta för företagen. Utvecklat ett kontaktnät hos flera berörda myndigheter och organisationer. 		
Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Förenkling genom utveckling av verksamt.se	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Utveckling av digital tjänst för att bedriva vattenbruk. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Den nya e-tjänsten gör det möjligt att samla in olika uppgifter från företagen. 		
Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Analys av kompetensförsörjningsbehov och genomförandeåtgärder	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Analys och förslag på åtgärdsrapporter och lägesrapport till Näringsdepartementet. Utlysning riktad till företagsfrämjande organisationer. Två projekt, Kött- och charkakademien (KCA) och Attrahera mera. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Lägesrapport till regeringen som består av analyser, slutsatser och rekommendationer. 		

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Säkra tillgången till växtskyddsmedel för mindre användningsområden	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Finansierat arbetet med det långsiktiga projektet för att förbättra tillgången på växtskyddsmedel som effektivt kan hantera de växtskadegörare som finns, främst i den yrkesmässiga trädgårdsodlingen. Inom projektet inventerar man behov, bedriver fältförsök och andra studier samt lämnar in ansökningar om godkännanden. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Kemikalieinspektionen har godkänt 12 ansökningar under året så att de växtskyddsmedlen blivit tillgängliga. Genom resultatspridningen från fältförsöken inom projektet ges odlarna även kunskap om växtskadegörarna. 		
Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Stärka växtskyddsrådet	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Dialogmöten med och uppdrag till aktörer och forskare för att utreda vilka möjligheter det finns för att hitta lösningar till de akuta växtskyddsbehov som har identifierats i svensk växtodling. Framtagning av en kunskapssammanställning kring Hållbara odlingssystem med avseende på växtskydd och med syftet att föreslå åtgärder för att ta fler steg mot ett hållbart växtskydd där alla tre dimensionerna ingår, den sociala, den ekonomiska och den miljömässiga. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Grundläggande arbete och samverkan i branschen för framtagande av underlag för dispensansökningar inför säsongen 2022. Tydliga idéer kring hur nya indikatorer med syftet att mäta hållbarheten i växtskyddet kan utvecklas. 		
Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Kompetenscentrum för hållbar hantering av vatten i jordbruket	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Arbete med CAP och vattenmyndigheternas åtgärdsprogram. Arbete med vattenförsörjning till djurhållning inom projektet robust enskild vattenförsörjning. Deltagande i arbetsgrupper, referensgrupper och nätverk. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Satsningar på dränering och bevattning i Sveriges strategiska plan för CAP. Regeringen har avsatt ytterligare 120 miljoner kronor för investeringsstöd till täckdikning under innevarande CAP-period. Jordbrukets vattenbehov har fått utrymme i det nationella arbetet med dricksvattenförsörjning och i regionala vattenförsörjningsplaner. 		
Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Vidareutveckla svenskt vattenbruk	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> En utlysning där 6,6 miljoner kronor beviljades till projekt som syftar till att driva en hållbar utveckling av vattenbruket. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Två projekt som beviljades stöd 2020 har lämnat slutrapporter 2021. Effekter och resultat är dock svåra att bedöma på kort sikt. 		

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Avelsarbete på regnbåge	Handlingsplan 2 2020–2025	Sveriges lantbruks- universitet (SLU)
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> • Utveckling av avelsprogrammet. • Avelsarbete regnbåge och röding. • Produktion av steril fisk. • Forskning vid SLU som kompletterar regeringsuppdraget. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> • Kunskap om förebyggande smittskyddsarbete och sjukdomskontroll har ökat. • En konkret plan för hur produktionskedjan för regnbåge ska byggas upp har tagits fram tillsammans med Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) • Ett nytt kläckeri som säkerställer att eventuell smitta varken sprids inom anläggningen eller till omgivande vattenmiljö är installerat och klart att ta i drift. 		
Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Förenklingspaket för ökad tillväxt i hela värdekedjan	Handlingsplan 3 2021–2025	Tillväxtverket
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> • Djupintervjuer med företag, rådgivare, länsstyrelser, kommuner och branschorganisationer. • Dialog med Naturvårdsverket och Jordbruksverket. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> • Behovsanalysen har bidragit med kunskaper om företagens problem och upplevelser när de ska anmäla eller ansöka om miljöfarlig verksamhet. • Lämnat förslag om regelförenkling för vissa typer av verksamheter. 		

7.2.2 Hur bidrar uppdragen till livsmedelsstrategins mål?

Analyserna av den samlade regelgivningen i livsmedelskedjan har lett till att långsiktiga samarbeten med externa projekt har identifierats och upprättats. Samarbetena har genererat en ökad kunskap. Verksamhetsutveckling och beslutsunderlag till uppdrag, utredningar och regeländringar kan bidra till målet om regler och villkor som stödjer en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja där produktionen ökar. Livsmedelsföretagen menar att samarbetet med branschen behöver bli mer utvecklingsinriktat och även inkludera hur Sverige bidrar till att regler som tas fram inom EU tar hänsyn till svenska förutsättningar. Vidare, anser Livsmedelsföretagen, behöver överimplementering och övertolkning granskas och konsekvensanalyser genomföras både före och efter införandet av nya regler för att bedöma effekter på konkurrenskraften. LRF menar att det är positivt med fokus på komplexiteten och den stora omfattningen av regelverk. Det behövs en strukturering som möjliggör digitala lösningar. LRF anser vidare att ett alltför stort fokus på volymen regler kan innebära att viktiga frågor som regelutveckling och befintlig regeltillämpning inte uppmärksammas tillräckligt.

Inom förenklingspaketet för ökad tillväxt i livsmedelskedjan har det bland annat utarbetats förslag för att ge företagen i livsmedelskedjan bättre förutsättningar i processen att ansöka om tillstånd för miljöfarlig verksamhet och likvärdighet i tillämpningen. Livsmedelsföretagen är positivt till fokus på regelförenkling. Branschorganisationen efterfrågar konsekvensanalyser inför att regler införs och uppföljande analyser efter att regler har införts utifrån ett konkurrens-

kraftsperspektiv. LRF är positivt till att kontakter har tagits med företagare och rådgivare för att förstå behoven. LRF menar däremot att det är mindre bra att projektet pågår så länge (2026). LRF föreslår att det hålls ett gemensamt möte med bransch, myndigheter och verksamhetsutövare avseende uppdraget.

Arbetet med att utveckla webbplatsen *verksam.se* har förutsättningar att förenkla för företagen i livsmedelskedjan och kan även bidra till att fler företag startas. Detta ger förutsättningar för en ökad livsmedelsproduktion. Visita menar att *verksam.se* bör breddas och utvecklas i syfte att ”skapa en väg in” till myndigheterna. LRF instämmer i att *verksam.se* har en roll att fylla och menar att de pilotstudier som gjorts om vattenbruk respektive binäring är intressanta.

Enligt undersökningen Företagens villkor och verklighet är det en avsevärt högre andel av företagen i primärproduktionen som upplever att lagar och myndighetsregler hämmar tillväxten jämfört med både senare led i livsmedelskedjan och med det totala näringslivet.

De tre uppdragen som diskuteras ovan har alla kopplingar till Tillväxtverkets samordningsuppdrag där bland annat regler och villkor har identifierats som ett prioriterats område. Det finns även kopplingar till regleringsbrev för år 2023 där det anges att Jordbruksverket, Livsmedelsverket och länsstyrelserna inom sina respektive verksamhetsområden ska redovisa vilka regler och villkor som motverkar måluppfyllelsen i livsmedelsstrategin och hur dessa hinder kan åtgärdas. I arbetet med genomförandet av uppdragen i livsmedelsstrategin är det fortsatt viktigt att dialogen mellan de olika uppdragen avseende ”regelförenkling” fortsätter och att det sker samordning när det är relevant. Det är också viktigt att denna dialog och samordning även sker i relevanta uppdrag och processer som ligger utanför livsmedelsstrategins handlingsplaner, men som har en påverkan på måluppfyllelsen för livsmedelsstrategin.

Uppdraget om att *säkra tillgången till växtskyddsmedel för mindre användningsområden* är viktigt för den svenska yrkesmässiga trädgårdsodlingens konkurrenskraft. LRF anser att detta uppdrag är nödvändigt för trädgårdsnäringens överlevnad och för att kunna öka produktionen. I volym har odlingen av äpplen och tomater haft en positiv utveckling sedan år 2016 och för tomater är det mellan åren 2016 och 2021 en signifikant positiv trend. Volymerna för morötter har varit stabila.

Växtskyddsrådet är en plattform för att skapa samsyn och göra prioriteringar i arbetet med att hitta långsiktiga lösningar för hållbart växtskydd. Växtskyddsrådets arbete bidrar med ökad kunskap om precisionsbekämpning, vilket ger nya möjligheter kring användning av växtskyddsmedel. LRF anser att Växtskyddsrådet är en mycket bra plattform för dialog och har en bra representation, men menar att beslutsvägarna inom rådet (dvs. mellan rådet och sekretariatet) vad gäller handlingsplan, åtgärder, projekt/uppdrag med mera är otydliga och behöver klargöras. Växtskyddsrådets arbete kan framförallt anses ha en påverkan på vegetabilieproduktionen. Mellan åren 2016 och 2021 har produktionen av spannmål och oljevaxter minskat något medan produktionen av potatis varit oförändrad i volym. Förädlingsvärdet för företag som odlar ett- och tvååriga

växter ökade mellan åren 2016 och 2020. Den svenska marknadsandelen för spannmål och socker är över 100 procent och dryga 90 procent för potatis.

Det långsiktiga arbetet med vattenfrågorna (bland annat genom *Kompenscentrum för hållbar hantering av vatten i jordbruket*) har fått genomslag i Sveriges strategiska plan för genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027 genom att det görs satsningar på dränering och bevattning samt satsningar på täckdikning. Dessutom har jordbrukets vattenbehov fått utrymme i det nationella arbetet med dricksvattenförsörjning och i regionala vattenförsörjningsplaner. LRF menar att den vattenstrategi som har tagits fram är bra då den synliggjort lantbrukets vattenfrågor. LRF anser att organisationen har en bra dialog med Jordbruksverket i vattenfrågor, men skulle önska mer regelbunden information om vattenfrågor.

Åtgärderna inom uppdraget att *vidareutveckla svenskt vattenbruk* var inriktade på kompetensutveckling. Kompetensutvecklingen syftar till att bidra till livsmedelsstrategins mål. Kunskapen har bland annat ökat om lokalisering av vattenbruksanläggningar.

I arbetet med att säkerställa en smittfri svensk romproduktion för regnbågsodlare, inom *uppdraget om avelsarbete på regnbåge*, har en konkret plan tagits fram för uppbyggnaden av produktionskedjan. Mellan åren 2016 och 2021 har det varken skett någon volymmässig ökning eller minskning av vattenbruksproduktionen. Under samma tidsperiod ökade däremot saluföringsvärdet för matfisk, matkräftor och blötdjur.

Uppdraget om *strategisk kompetensförsörjning* har resulterat i en lägesrapport till regeringen som innehåller analyser, slutsatser och rekommendationer. I uppdraget har kartläggningar, analyser och testning av modeller och metoder genomförts. Dessa ligger till grund för samverkan och åtgärder. Livsmedelsföretagen menar att det saknas en genomtänkt strategi för kompetensförsörjningen inom ramen för livsmedelsstrategins handlingsplaner, vilket bland annat gör att berörda myndigheter inte arbetar mot målen i dessa. LRF är positivt till att behovsanalysen genomförs, men har inte sett förslag på åtgärder för att underlätta kompetensförsörjningen inom livsmedelssektorn. LRF har tillsammans med arbetsförmedlingen skapat ett branschråd. Som framgår av avsnitt 4.5 upplevde 37 procent av företagen i livsmedelskedjan år 2020 att en brist på lämplig arbetskraft eller kompetens hindrade företagets tillväxt och utveckling. Över tid upplever dessutom företagen att situationen har förvärrats. Under år 2020 hade ungefär 75 procent av de sysselsatta i livsmedelskedjan ingen eftergymnasial utbildning och 51 procent hade gymnasial utbildning som högst uppnådda utbildningsnivå. Mellan åren 2016 och 2020 har gruppen med en eftergymnasial utbildning som är minst två år ökat med två procentenheter.

7.3 Strategiskt område Konsument och marknad

Målet för det strategiska området Konsument och marknad ska vara att konsumenterna ska ha ett högt förtroende för livsmedlen och kunna göra medvetna och hållbara val, exempelvis av närproducerat och ekologiskt. Marknaden för livsmedel ska kännetecknas av en väl fungerande konkurrens. Den svenska livsmedelsexporten ska ges förutsättningar att öka för att möta efterfrågan på relevanta marknader.

7.3.1 Uppföljning av uppdragen

Totalt har vi följt 16 uppdrag inom det strategiska området Konsument och marknad. Livsmedelsverket var ansvarigt för sju uppdrag, Jordbruksverket för fyra uppdrag, Business Sweden för tre uppdrag samt Statens veterinärmedicinska anstalt och Länsstyrelsen i Jämtlands län för ett uppdrag var. (Se Tabell 12).

Tabell 12. Genomförda uppdrag år 2021 inom strategiskt område Konsument och marknad

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Minskat matsvinn	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Analys av en konsumentundersökning och fortsatt utveckling av kommunikationsinsatser som riktas till konsument.
- En studie om *nudging* för att se om mängdrabatter påverkar hur mycket konsumenten köper och matsvinn till följd av detta.
- Naturvårdsverket arrangerade en digital workshop om innovation och forskning för minskat matsvinn i syfte att identifiera pågående och nyligen avslutade forskningsprojekt, samt identifiera kunskapsluckor inom området.
- Naturvårdsverket har, med hjälp av SMED (Svenska MiljöEmissionsData), genomfört en studie för att ta reda på hur mycket mat och dryck som hushållen håller ut via avloppet i Sverige.
- Jordbruksverket publicerade rapporten Livsmedelsförluster i Sverige.
- Jordbruksverket har bevakat och spridit information om den nya svenska lagstiftningen som förbjuder otillbörliga handelsmetoder och dess betydelse för minskat matsvinn.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Konsumentkommunikationen har lett till ökad medvetenhet om matsvinn vilket förväntas leda till minskat matsvinn hos konsumenterna.
- Studien om *nudging* visade att handeln med enkla insatser genom att sälja grönsaker för styckpris eller tydligare jämförelsepris vid mängdrabatt kan få konsumenten att tänka till vilket leder till att konsumenten köper en mer lagom mängd mat.
- Aktuell kunskap inom forskning och innovation för att minska matsvinnet har presenterats och sammanställts i en rapport. Kunskapsluckor har identifierats och ger ett underlag till Naturvårdsverkets kommande forskningsutlysning om minskat matsvinn.
- Nu finns preliminära uppgifter om mängder, orsaker, destinationer och diskussion om åtgärder för att minska tidiga förluster och matsvinn, från undersökningar som genomförts vid produktion av för potatis, vete, morötter, jordgubbar respektive från nöt och grisslakterier.
- Fler känner till den nya lagstiftningen om otillbörliga handelsmetoder, möjligheten att anmäla överträdelser och att den har betydelse för att minska matsvinn som uppkommer på grund av metoderna.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Verka för en fortsatt utveckling av offentliga måltider	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Kartläggning av matutbud i ungdomars vardag.
- Metod för beräkning av samhällsekonomiskt värde av skolmåltider.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Kartläggningen visar att unga har goda förutsättningar att äta en näringsmässigt bra lunch, däremot är det skiftande kvalitet på resterande matutbud.
- Rapporten för beräkning av samhällsekonomiskt värde av skolmåltider har identifierat kunskapsluckor inom forskningsområdet.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Vidareutveckling av Nyckelhålet	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Kunskaps- och informationsspridning.
- Ökade kommunikationsinsatser för att tydliggöra varumärket Nyckelhålet.
- Arbete med att påverka eventuell EU-märkning.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Annonser på sociala medier har haft en räckvidd på cirka 800 000 personer i åldersgruppen 45–55 år och cirka 1,5 miljoner i åldersgruppen 18–25 år

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Insatser mot livsmedelsfusk	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Omvärldsbevakning och analys.
- Operativt stöd till kontrollmyndigheter.
- Kontroll av e-handel genom verifiering av livsmedelsinformation.
- Branschmöten mot livsmedelsfusk

Huvudsakliga resultat år 2021

- Livsmedelverket har tagit fram en inriktning för verkets kommande arbete mot livsmedelsfusk. En prioritering är att utveckla samarbetet med myndigheter i livsmedelkedjan samt med de rättsvårdande myndigheterna.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Utveckla arbetet med exportgodkännanden för svenska livsmedel och jordbruksvaror	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Analys av frågeformulär.
- Arbete med att upprätthålla exporten till diverse marknader.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Möjligheterna för svenska livsmedelsföretag att kunna exporteras har bibehållits eller förbättrats.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Finansiera verksamhet som syftar till att få svenska anläggningar godkända för export till tredje land	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedelsverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Inga aktiviteter har ägt rum under år 2021, vilket kan förklaras av covid-19-pandemin.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Eftersom inga aktiviteter har ägt rum finns inte heller några resultat att redovisa.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Utveckla arbetet med exportgodkännanden för svenska livsmedel och jordbruksvaror	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Besvarat frågeformulär till olika exportmarknader.
- Bevakat och återkopplat avseende djurhälsokrav, bevakat svenska intressen och verkat för att underlätta export till Förenade kungariket.
- Förhandlat intyg för export av hingstsperma till Australien.
- Bidragit till arbete för ökad acceptans av EU:s regionaliseringssystem.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Covidrestriktionerna har påverkat inreseöjligheterna till Sverige. Till följd av detta planeras inspektioner äga rum 2022. Diskussion om inspektioner med andra EU-länder inom ramen för rådsarbetsgruppen Potsdam.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Finansiera verksamhet som syftar till att få svenska anläggningar godkända för export till tredje land	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Fem frågeformulär riktade mot företag i en bransch har granskats och koordinerats.
- Ett frågeformulär som berör en annan bransch har delvis besvarats av Jordbruksverket och i övriga delar av berört företag.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Covidrestriktionerna har påverkat inreseöjligheterna till Sverige. Till följd av detta planerades inspektionerna att äga rum 2022 istället. Flera andra EU-länder har erhållit liknade inspektioner och erfarenhetsutbyte sker löpande i rådsarbetsgruppen Potsdam.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Uppdrag till samordningsfunktionen för EKO att fortsätta sin verksamhet	Handlingsplan 3 2021–2023	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Två utlysningar om sammanlagt 55 miljoner kronor, beviljat 53 miljoner kronor till 33 projekt.
- Arrangerat digitala projektägarträffar.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Pågående projekt genomför sina aktiviteter enligt plan men trots det indikerar statistiken att den uppåtgående trenden för ekologisk jordbruksmark och offentlig konsumtion mattas av.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Ett kraftfullt vildsvinspaket	Handlingsplan 2 2021–2025	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Utlysningar.
- Finansiering av projekt.
- Möten med representanter från myndigheterna som arbetar med vildsvinspaketet och med Näringsdepartementet.
- Kunskapsinhämtning samt arbetsgruppsmöten med representanter från Jordbruksverket, SVA och Smittsäkrad Besättning Gris styrgrupp, med representanter från Sveriges Grisföretagare, Gård & Djurhälsan, Lundens Djurhälsovård och Distriktsveterinärerna. Kunskapsinhämtningen sker i nära samarbete med SVA och genom deltagande i relevanta webinarier och konferenser. Informations-spridning om Afrikansk svinpest och om hur en besättning kan skydda sig mot introduktion av Afrikansk Svinpest och kopplat till detta även hur både direkta och indirekta vildsvinskontakter kan förebyggas.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Intresset för vildsvinskött har ökat i såväl privat som offentlig sektor.
- Projektägarträffar har skapat bra samarbeten och erfarenhetsutbyten.
- Arbetet med att utveckla en ny status i Smittsäkrad Besättning Gris med fokus på minskad risk för kontakt mellan tamgris och vildsvin har påbörjats.
- Informations-spridning om den nya EU-lagstiftning och en ny programstatus har påbörjats.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Ett kraftfullt vildsvinspaket	Handlingsplan 2 2021–2021	Statens veterinär- medicinska anstalt (SVA)

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Identifiering av aktörer och informationsflöden.
- Intervjustudier med identifierade aktörer.
- Sammanställning och analys.
- Omvärldsanalys.
- Utredning av kostnader och finansiering samt systemägande.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Enligt Livsmedelsverkets förslag till föreskrifter ska registrerade jägare och detaljhandelsanläggningar erhålla en unik kod från respektive kontrollmyndighet, där de är anmälda, för att säkerställa möjlighet till spårbarhet.
- Utredningen visar att många jägare anser att förslaget verkar krångligt i förhållande till den ringa mängd vildsvinskött som de får möjlighet att avyttra.
- Många jägare anser att efterfrågan på kroppar med päls är låg, och få detaljhandelsanläggningar har möjlighet att hantera kroppar med päls.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Ett livsmedelsexportprogram med fokus på små och medelstora företag	Handlingsplan 2 2020–2025	Business Sweden

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Webbinarier, mässor och företagsstödande aktiviteter.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Visat på behov av fysiska mässor för att skapa nya kontakter och därigenom affärer.
- Digitalt samarbete med Wabel har inneburit en ny marknadsförings- och säljkanal för svenska bolag till de europeiska dagligvarukedjornas inköpare. Detta har varit särskilt viktigt under pandemin.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Fortsatt satsning på livsmedelsexport-ansvariga stationerade på potentiella tillväxtmarknader	Handlingsplan 2 2020–2025	Business Sweden

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Stöd till företag i form av hjälp med logistik, tulltekniska frågor, marknadsföringsaktiviteter och identifiering av samarbetspartners samt lokal säljrepresentation då inreseregler hindrat svenska företag besöka.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Närvaron av livsmedelsansvariga på plats har inneburit en kontinuitet i satsningarna på tillväxtmarknaderna.
- Nytt samarbete med UC Davis och Berkley kring livsmedel från Sverige resulterade i konferensen Nordic – US Food Summit.
- Lokal personal från Business Sweden har kunnat fungera som säljagenter då pandemin hindrat affärsresor. Detta har resulterat i konkreta affärer på marknaden.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Ett regionalt exportprogram för livsmedelsföretag inom ramen för Business Swedens regionala exportrådgivning	Handlingsplan 2 2020–2025	Business Sweden

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Coaching av små och medelstora företag.
- Erbjudande av den kostnadsfria tjänsten *Export Validation* som innebär en övergripande marknadscheck på parametrar och bidrar till att få fram ett beslutsunderlag för vidare satsning på en specifik marknad.
- Digitalt nätverk för livsmedelsindustrin i hela Sverige i formatet Take Away – sessions 4 gånger per år.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Export Validation-projekten har varit uppskattade och efterfrågade.
- Genom individuell coaching och stöd från Business Sweden får företagen bra beslutsunderlag och verktyg för att kunna ta sina exportsatsningar vidare.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Underlätta för företagen genom likvärdig kontroll	Handlingsplan 3 2021–2026	Livsmedelsverket
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> • Fortsatt arbete med att förbättra livsmedelskontrollen. • Arbete med föreskrifter som på sikt kommer att bidra till att åstadkomma ett enklare och ändamålsenligt regelverk. • Utveckling av en riskklassningsmodell. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> • Användarna av den nya riskklassningsmodellen har haft möjlighet att planera inför det kommande genomförandet av den. • Genom deltagande i SamBA-grupperna har aktörerna fått ökade möjligheter att få information om vad som sker inom ett ämnesområde och även kunna komma med synpunkter. 		
Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Nationellt centrum för mathantverk och småskalig livsmedelsproduktion.	Handlingsplan 3 2021–2023	Länsstyrelsen i Jämtlands län
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> • Stöttat mathantverkare i den speciella situation som uppkommit till följd av pandemin. • Kunskapsförmedling och utbyte av erfarenheter. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> • Aktiviteter som erbjudits mathantverkarna har minskat sårbarheten i livsmedelskedjan genom att fler småskaliga livsmedelsföretag är uthålliga och bidrar till livsmedelsförsörjning i hela landet. • Årets arbete med remisser och krångelträffar har inneburit ökad förståelse för den småskaliga livsmedelsproduktionens förutsättningar och behov hos myndigheter och politiker. 		

7.3.2 Hur bidrar uppdragen till livsmedelsstrategins mål?

Till skillnad mot de andra två strategiska områdena (Regler och villkor och Kunskap och innovation), som är stödjande mål till livsmedelsstrategins övergripande mål är det strategiska området Konsument och marknad ett fristående mål.

De aktiviteter som har genomförts inom uppdraget *Minskat matsvinn* syftar till att svinnet minskar samt att mer från de tidiga leden blir mat, vilket bidrar både till hållbar produktion och till hållbar konsumtion. Visita lyfter fram att inom ramen för samarbetet för minskat matsvinn (SAMS) har det tagits fram och publicerats en handbok som ger restauranger praktiska tips om hur de ska rädda mer mat. Livsmedelsföretagen är positiva till den myndighetsgemensamma strukturen och finansieringen och av SAMS. Livsmedelsföretagen vill dock se mer medel till mätning av svinn. LRF anser att informationen har varit bra i kampanjen kopplat till matsvinn som riktats till konsumenter. Vidare anser organisationen att det är en bra samordning med Jordbruksverket och Naturvårdsverket, vilket ger möjligheter till ett samlat grepp på frågan inklusive behovet av forskning och investeringar. LRF menar också att relativt få aktörer deltar i den frivilliga överenskommelsen om matsvinn i Svenska miljöinstitutets (IVL:s) regi, vilket ibland leder till oklar arbetsfördelning. Ett av etappmålen inom miljömålsarbetet är Minskat matsvinn, där matsvinnet ska minska mätt i mängd livsmedelsavfall och att livsmedelsförlusterna ska minska och mer ska bli mat. Att mer av livsmedelsproduktionen blir mat kan stärka lönsamheten hos producenter eftersom försäljning till livsmedel oftast betalar bäst.

I uppdraget att *Fortsätta verka för utveckling av de offentliga måltiderna* konstateras att ett förbättrat matutbud i och omkring skolor, en tydligare koppling mellan hållbar och hälsosam mat och den pedagogiska verksamheten samt att eleverna ges större möjlighet att involveras i måltidsfrågor ökar förutsättningarna till medvetna val och en mer medveten, hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion bland unga. LRF är positivt till att organisationen får vara en remissinstans för riktlinjer som tas fram av Livsmedelsverket och LRF har ett bra samarbete med projekt MATtanken där Livsmedelsverket ingår i styrgruppen. LRF menar att det är svårt att få grepp över olika uppdrag om offentliga måltider och vilka möjligheter det finns att påverka och vara delaktig i referensgrupper eller andra arbetsgrupper. LRF anser vidare att det är otydligt vilket ansvar Livsmedelsverket har för att riktlinjer kopplat till offentliga måltider bidrar till livsmedelsstrategins mål. Sedan menar LRF att kommunikationen om livsmedel och hållbarhet ur miljö- och hälsoperspektiv inte är tydlig. Matutbudet i och omkring svenska skolor har, som framgår av avsnitt 6.6.1, kartlagts av Livsmedelsverket för att se om hållbar mat är tillgänglig för unga i vardagen (Livsmedelsverket, 2021). Livsmedelsverket konstaterar bland annat att luncherna håller hög näringsmässig kvalitet, medan skolkafeterior erbjuder sötsaker och godis samt att högstadier och gymnasier inte lever upp till förväntningar om att koppla undervisningen till primärproduktionen.

Uppdraget om *Nyckelhålet* har hittills bidragit till att det är lättare att märka med Nyckelhålet, vilket kan stimulera produktion av hälsosam och hållbar mat. Ett tydligt varumärke och ökad kännedom om detta bland konsumenter bidrar till att konsumenterna lättare kan göra medvetna val. Livsmedelsföretagen menar att Livsmedelsverket har haft en bra utformad kampanj för Nyckelhålet, men kommunikationen till företagen om när kampanjer ska genomföras har inte fungerat på ett sätt som möjliggjort samordning. Slutligen menar Livsmedelsföretagen att det behövs en betydligt större kommunikationsbudget för Nyckelhålet. LRF tycker att det är positivt att Nyckelhålskriterier kontinuerligt utvecklas och utökas, märkningen är frivillig för företagen och att den både tar hänsyn till de nordiska näringsrekommendationerna (NNR) och svenska matvanor. Till skillnad från andra märkningssystem, aktuella inom EU, är Nyckelhålet väl etablerat i Sverige och visar på de bättre valen inom en livsmedelskategori. Sedan menar LRF att det behövs en tydligare kommunikation om Nyckelhålsmärkningens koppling till livsmedelsstrategin. Vidare anser LRF att även om Livsmedelsverket och industrin har gjort stora satsningar på Nyckelhålet behöver ytterligare resurser läggas på att nå ut både till allmänhet och utbildningsväsendet. LRF understryker att hänsyn behöver tas till forskning kring Food Matrix¹¹⁵. Som framgått tidigare av rapporten är Nyckelhålet en välkänd märkning och många konsumenter uppger att de handlar mat baserat på märkningen.

Insatser mot livsmedelsfusk bidrar till en väl fungerande konkurrens och att konsumenterna har förtroende för information om maten samt för myndigheternas kontroll. Visita anser att det är bra och viktigt att sådana insatser

¹¹⁵ Food matrix är ett samlingsbegrepp som förklarar matens hälsoeffekter bortom enbart näringsämnenas.

genomförs, men det är också viktigt att tydliggöra vilka insatserna är. Livsmedelsföretagen menar att organisationen inte har sett hur Livsmedelsverket tagit uppdraget vidare. Livsmedelsföretagen vill vidare se en nationell enhet som arbetar enbart med insatser mot matfusk i linje med det arbetssätt som Malmö stad har infört. Både Livsmedelsföretagen och LRF lyfter att en statlig utredning om kontroll av livsmedelsfusk har tillsatts. LRF är positivt till att Livsmedelsverkets vintermöte haft livsmedelsfusk som tema. LRF betonar vikten av att tydliggöra hur arbetet med matfusk sker i Sverige jämfört med andra länder inom EU.

I uppdraget *underlätta för företagen genom likvärdig kontroll* har aktörerna genom deltagande i SamBA-grupperna¹¹⁶ fått ökade möjligheter att få information om vad som händer inom ett verksamhetsområde och haft möjlighet att lämna synpunkter. Visita tycker detta uppdrag är viktigt, men är undrande över hur arbetet bedrivs. Livsmedelsföretagen anser att e-utbildningen Kontrollprocessen håller en acceptabel nivå. Utbildningen behöver dock vara en kontinuerlig insats och alla nyanställda inspektörer behöver gå den. Dessutom behöver den repeteras och uppdateras med jämna mellanrum. Livsmedelsföretagen menar att deras medlemmar inte upplever att utbildningen ännu har gett ett tydligt avtryck, eller att kontrollen blivit mer likvärdig. LRF lyfter fram vikten av rätts-säkra och effektiva kontroller. Dialogen mellan företag och myndigheter är avgörande för hur väl företagen lyckas följa det komplicerade regelverket och om det kan anses vara lätt att göra rätt. LRF menar att uppdraget hade vunnit på en bredare samverkansmodell där olika intressenters perspektiv och utgångspunkter vägts in från start och att intressenterna hade getts möjlighet att påverka utformningen och därmed resultatet. Uppdragen skulle behöva vara mer specifika och kopplas till en viss effekt hos företagen för att det sedan ska kunna följas upp om den effekten har uppnåtts. Flera av åtgärderna som hittills har genomförts är mycket svåra att koppla till vinster i form av effektivitet, bättre bemötande eller underlättande för företagen anser organisationen. LRF menar vidare att det behöver tydliggöras hur uppdraget bidrar till en ökad produktion.

*Arbetet med marknadstillträde*¹¹⁷ har bidragit till att möjligheterna för svenska livsmedelsföretag att exportera till tredje länder har ökat. Vidare arbetar myndigheterna med att ta till vara de möjligheter som ges till följd av det svenska EU-medlemskapet. Livsmedelsföretagen menar att myndigheterna ska ta ett större ansvar och inte lämna över det till andra aktörer. Organisationens anser vidare att det behövs ett främjandeengagemang och förståelse för företagsekonomi samt att dialogen med branschen, inklusive specialistbranscherna, behöver förbättras. Sedan konstaterar Livsmedelsföretagen att pandemin har påverkat det antal länder som är intresserade av att besöka Sverige för lands- och anläggningsgodkännanden. LRF anser att bra initiativ har tagits för ökat samarbete mellan bransch och myndighet. Vidare tycker LRF att utifrån branschens perspektiv ska den inte behöva prioritera mellan ärenden. LRF undrar om Livsmedelsverket

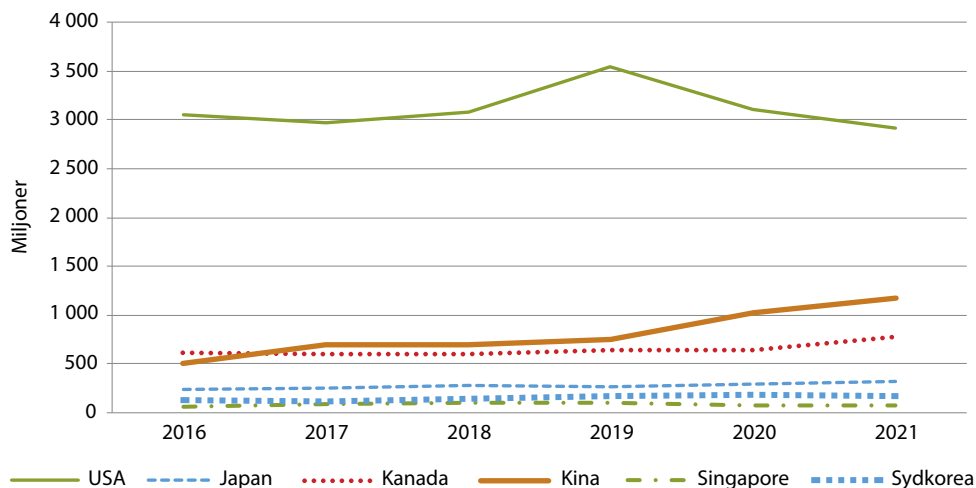
¹¹⁶ Livsmedelsverkets samrådsgrupper med bransch och andra aktörer.

¹¹⁷ Uppdrag till Jordbruksverket och Livsmedelsverket dels om att utveckla arbetet med exportgodkännanden för svenska livsmedel och jordbruksvaror, dels om att finansiera verksamhet som syftar till att få svenska anläggningar godkända för export till tredje land.

behöver tillföras ytterligare resurser för arbetet med marknadstillträde? LRF lyfter också fram betydelsen av att myndigheterna coachar företagen, vars anläggningar ska inspekteras, så att de är redo fullt ut för besök från importländer. Jordbruksverket och Livsmedelsverket kompletterar varandra i arbetet med exportärenden. Det är därför viktigt att de resurser som tillförs respektive myndighet är på likartad nivå för att inte skapa onödiga flaskhalsar i arbetet. Studeras utvecklingen av köttexporten ser man att den ökade med knappt 20 procent mellan åren 2016 och 2021. Det kan jämföras med den totala livsmedelsexporten som ökade med 25 procent, eller den totala livsmedelsexporten, exklusive fisk- kräft- och blötdjur, som ökade med 39 procent. Under år 2019 genomfördes ett inspektionsbesök av Filippinerna i Sverige. Det har nu resulterat i att Sverige exporterar griskött dit.

Ett resultat från *livsmedelsprogrammet* med fokus på små och medelstora företag är erfarenheten av att det finns behov av fysiska mässor för att skapa nya kontakter och därmed affärer. Ett digitalt samarbete med företaget Wabel har inneburit en ny marknadsförings- och säljkanal till de europeiska dagligvarukedjornas inköpare. Det har visat sig vara särskilt viktigt under pandemin. Visita anser att exportfrämjande åtgärder bör ha ett ökat fokus på att främja den svenska besöksnäringens exportandel, det vill säga utländska besökares konsumtion i Sverige. Livsmedelsföretagen vill minska satsningarna på Asien och satsa mer på närområdet för att kunna få in fler mindre företag i programmet. Livsmedelsföretagen menar också att vissa satsningar inte är tillräckligt intressanta för livsmedelsindustrin. Under pandemin, menar LRF, har Business Sweden lyckats ställa om verksamheten på ett förtjänstfullt sätt.

Den fortsatta satsningen på *livsmedesansvariga på tillväxtmarknader* har inneburit en kontinuitet i satsningarna på dessa marknader och ett samarbete om livsmedel från Sverige resulterade i konferensen Nordic – US Food Summit 2021. Under pandemin har lokal personal från Business Sweden kunnat fungera som säljagenter då affärsresor inte har varit möjliga. Detta har resulterat i konkreta affärer. Livsmedelsföretagen efterfrågar en kraftig förstärkning av livsmedelsansvariga på tillväxtmarknader. LRF är positivt till satsningen och vill se en ökad satsning på europeiska marknader.

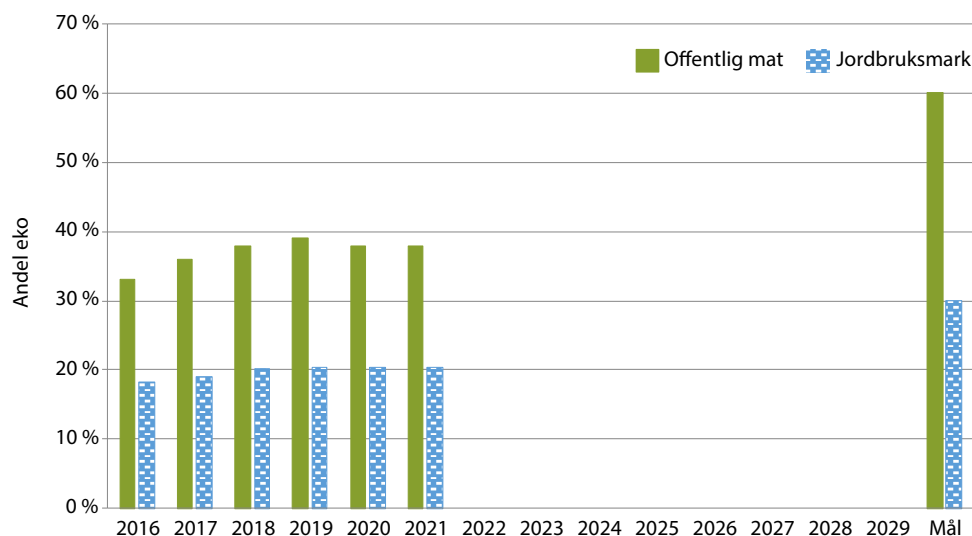
Figur 26. Export till tillväxtmarknader mellan åren 2016–2021

Källa: (SCB, 2023)

Inom det regionala exportprogrammet för livsmedelsföretag har *Export Validation-projekten* varit uppskattade och efterfrågade. Genom individuell coaching och stöd från Business Sweden får företagen bra beslutsunderlag och verktyg för att kunna ta sina exportsatsningar vidare.

Mellan åren 2016 och 2021 har den svenska livsmedelsexporten ökat med 25 procent och det är en signifikant positiv trend. Det är en mindre ökning än för den totala varuexporten. Figur 26 visar exportens utveckling till prioriterade marknader utanför Europa där Sverige har särskilda livsmedelsansvariga eller ett skogs- och lantbruksråd. Sverige har även livsmedelsansvariga i Europa; i Tyskland, Storbritannien samt i Belgien och Nederländerna. Exporten till alla tillväxtmarknader utom till USA har haft en positiv utveckling under åren 2016 till 2021. Exporten till USA har istället minskat med drygt fyra procent. Ungefär 60 procent av exporten till USA utgörs av drycker, framförallt vodka, och det är framförallt den exporten som har minskat. Den marknad som exporten har ökat mest till under perioden är Kina och de varugrupper som dominerar exporten dit är dels varugruppen mjölk, mejeriprodukter samt ägg, dels varugruppen drycker.

Inom uppdraget till samordningsfunktionen för EKO att fortsätta sin verksamhet genomförs pågående projekt sina aktiviteter enligt plan. Den uppåtgående trenden för ekologisk jordbruksmark och offentlig konsumtion har mattats av (se Figur 27). Visita anser att det är viktigt att det finns kontaktpunkter mellan produktion och besöksnäringen så den senare näringen får tag på dessa produkter. Livsmedelsföretagen framför att det har varit mycket aktiviteter inom området och att sekretariatet har förberett ärenden väl. Sedan menar organisationen att för att stödja en långsiktig utveckling av eko och få kontinuitet i arbetet behöver ansvaret för samordningen av uppdateringen av de nationella riktlinjerna övergå till myndigheterna och branschen bli rådgivande. LRF har en likande uppfattning om samordningsfunktionens arbete och de nationella riktlinjerna. Vidare menar LRF att det är önskvärt att det inom åtgärderna finns möjlighet att finansiera avgifter för dispensansökningar som ekologiska lantbrukare behöver göra och som de idag finansierar själva.

Figur 27. Andel ekologiskt i offentlig sektor (värde) samt andel jordbruksmark som är omställd eller under omställning (hektar)

Källa: Jordbruksverket, (Ekomatcentrum, 2022)

I livsmedelsstrategins handlingsplaner finns mål om att 30 procent av jordbruksmarken ska vara ekologiskt brukad och att 60 procent av den offentliga konsumtionen av mat ska bestå av ekologiska livsmedel år 2030. Mellan år 2016 och 2021 ökade arealen ekologisk mark från 15,6 till 18,9 procent av den svenska jordbruksmarken. Samtidigt avtog arealen mark som är under omställning mot att bli ekologisk under samma tidsperiod. År 2016 var 2,7 procent av jordbruksmarken på väg att bli ekologisk, medan arealen mer än halverades till år 2021 och utgjorde 1,2 procent av jordbruksmarken. Om utvecklingen fortsätter på liknande sätt kommer det att vara svårt att nå målet om att 30 procent av jordbruksmarken ska brukas ekologiskt år 2030. En orsak till avmattningen är att konsumenter idag har fler hållbara koncept att välja mellan och att ekologiska livsmedel möter konkurrens från bland annat svenskt, närproducerat, vegetariskt och klimatsmart. Under år 2022 och inledningen av år 2023 har matprisökningar fått konsumenter att minska sin konsumtion av dyrare alternativ, som ekologiskt certifierade livsmedel. Utöver sjunkande andelar av de parametrar som omfattas av regeringsmålen har även försäljningen av ekologiska livsmedel i dagligvaruhandeln minskat, från en andel på 7,9 procent av total försäljning i värde år 2016 till en andel på 6,9 procent år 2021. Försäljningen av ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker har dock ökat i absoluta tal under tidsperioden (se avsnitt).

Marknadsföringsinsatserna inom *vildsvinspaketet* syftar bland annat till att konsumenterna ska kunna göra medvetna och hållbara val. Resultat från SVA:s arbete med vildsvinspaketet är bland annat att de flesta aktörer överlag var positiva till en digital lösning men ansåg att det ändå finns en risk att det är förhållandevis få registrerade jägare och detaljhandelsanläggningar som är motiverade att använda ett digitalt system. Detta skulle kunna innebära att utvecklingen och förvaltningen av ett digitalt system för spårbarhet av vildsvinskött kan komma att medföra oproportionerligt höga kostnader.

LRF anser att det är positivt att Jordbruksverket och Livsmedelsverket samordnar sina uppdrag så de verkar åt samma håll. Frågan om smittsäkrad tamgrisuppfödning är viktig. Informationen till allmänheten har förbättrats. När det gäller offentliga måltider lyfter LRF fram MATtanken där Jordbruksverket, Livsmedelsverket, Sveriges konsumenter och LRF ingår. Organisationen menar att det är utmärkt att vildsvinsköttet har kommit in i de offentliga måltiderna. LRF anser däremot att inventering och mätning av skador från vildsvin har kommit i andra hand. Organisationen vill också se mer informationsmöten kopplade till vildsvinskött i offentliga kök och uppföljning av ursprung av vildsvinsköttet som upphandlas till offentliga kök. MATtanken har konstaterat att fler kommuner och regioner köper vildsvinskött och att det har skett nära en fördubbling av den inköpta mängden, från år 2020 till år 2022 (MATtanken, 2023).

Nationellt centrum för mathantverk och småskalig livsmedelsproduktion har haft aktiviteter som syftar till att minska sårbarheten genom att fler småskaliga livsmedelsföretag är uthålliga och bidrar till livsmedelsförsörjningen i hela landet. Arbete med remisser och träffar har ökat förståelsen för den småskaliga livsmedelsproduktionens förutsättningar och behov hos myndigheter och politiker. Visita lyfter fram behovet av att upprätta knytpunkter mellan mathantverk och småskalig livsmedelsproduktion och besöksnäringen. Besöksnäringen önskar i många fall köpa produkter från mathantverkare och småskaliga producenter men kan ha svårt att hitta och få tag i dem. Livsmedelsföretagen menar att för att bidra till livsmedelsstrategins mål om att den svenska livsmedelsproduktionen ska öka bör även de företag som Eldrimners verksamhet vänder sig till växa och bli större eller fler. Därför bör det i uppdraget finnas ett tillväxtmål. LRF anser att den utveckling som lett till att Eldrimner idag är ett nationellt centrum är fantastisk och viktig för mathantverket i hela landet och den regionala utvecklingen i Jämtland. LRF upplever att tyngdpunkten har legat mer på bevarande av kunskap än främjande av företagande. Organisationen menar att det är viktigt att ha fokus även på företagande och export, och att uppmuntra till och möjliggöra att skala upp den småskaliga verksamheten. Därför menar LRF att den del i uppdraget som avser företagsfrämjande och affärsutveckling ska få ett större genomslag framgent.

7.4 Strategiskt område Kunskap och innovation

Målet för det strategiska området Kunskap och innovation ska vara att stödja kunskap- och innovationssystemet för att bidra till ökad produktivitet och innovation i livsmedelskedjan samt hållbar produktion och konsumtion av livsmedel.

7.4.1 Uppföljning av uppdragen

Totalt har vi följt tre uppdrag inom det strategiska området Kunskap och Innovation. Vinnova, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och Tillväxtverket var ansvariga för en åtgärd vardera. (Se Tabell 13).

Tabell 13. Genomförda uppdrag år 2021 inom strategiskt område Kunskap och innovation

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Utveckla kompetenscentrum för växtförädling	Handlingsplan 2 2020–2025	Sveriges lantbruksuniversitet (SLU)
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> I samverkan mellan akademi, näring och samhälle bedrivit forsknings- och innovationsprojekt relaterade till växtförädling av livsmedelsgrödor för svenska odlingsförhållanden. Bedrivit utbildning i växtförädling på alla nivåer. Arrangerat digitala seminarier och fysiska träffar för projektdeltagare. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Bidragit till att utveckla och förfina nya effektivare växtförädlingstekniker samt utveckla växtmaterial. Utvecklingen av den kommersiella växtförädlingen kommer på sikt att mynna ut i nya sorter av grödor på marknaden. Växtförädlingsutbildningen har resulterat i ett ökat intresse för växtförädling bland befintliga och potentiella studenter. 		
Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Sweden Food Arena	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Spridit kunskap för att främja forskning och innovation inom livsmedelskedjan. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Inhämtning och utveckling av kunskap om upplevda hinder i regler och tillämpning samt tagit fram förslag och goda exempel på arbetsätt hos myndigheterna som kan underlätta för företagen. Utvecklat ett kontaktnät hos flera relevanta myndigheter och organisationer. 		
Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Innovationsfrämjande arbete med fokus på livsmedelskedjan	Handlingsplan 2	Vinnova
Huvudsakliga aktiviteter år 2021		
<ul style="list-style-type: none"> Finansierat ett policylab, styrmedel för hållbar konsumtion. 		
Huvudsakliga resultat år 2021		
–		

7.4.2 Hur bidrar uppdragen till livsmedelsstrategins mål?

Uppdraget att utveckla kompetenscentrum för växtförädling (SLU Grogrund) har bidragit till att utveckla och förfina nya effektivare växtförädlingstekniker samt utveckla växtmaterial, utvecklingen av den kommersiella växtförädlingen på sikt kommer att mynna ut i nya sorter av grödor på marknaden. Vidare har växtförädlingsutbildningen resulterat i ett ökat intresse för växtförädling bland befintliga och potentiella studenter. Livsmedelsföretagen anser att det är positivt att forskning och näringsliv samarbetar, vilket gör att olika projekt kan ta nytta av varandra. Vidare menar Livsmedelsföretagen att det finns olika uppfattningar i branschen om hur samarbetet med forskningssidan har fungerat och att det

finns diskussioner om hur resultatet skall hanteras och vem som har rättigheterna. Organisationen anser att eftersom denna forskning genomförs med allmänna medel behöver den bli tillgänglig för de som skall använda resultatet. Livsmedelsföretagen understryker betydelsen av transparens och kommunikation så det blir en gemensam syn på projektet. LRF menar att det har varit en välfungerande samverkan mellan akademi, industri och samhälle i projekten knutna till plattformen och i styrgruppen och att det har varit ett bra fokus på de utmaningar som jordbruket står inför. Organisationen lyfter fram att alla projekt måste visa hur de bidrar till livsmedelsstrategins mål, även när det handlar om metodutveckling. Finansieringen för åren 2018–2025 har lagt en god grund för en utökad satsning med ännu tydligare inriktning på innovation. LRF menar att SLU Grogrund är på väg att bli en bra bas för bredare projektsamverkan med fler externa aktörer inom akademi och näring. De skillnader i arbetsformer mellan innovationsprogrammet SLU Grogrund och konventionell akademisk forskning som kan uppstå, kan hanteras tydligare av myndigheten. Vidare menar LRF att fler primärproducenter bör engageras i projekten. Dessutom anser LRF att ett av SLU alltför skarpt formulerat fokus på livsmedel gör att de sidosrömmar i både primär- och förädlingsled som är nödvändiga för ett cirkulärt system ibland inte beaktas tillräckligt. Slutligen lyfter LRF fram att eftersom finansieringen efter år 2025 inte är klar har SLU Grogrund begränsade möjligheter att starta nya långsiktiga projekt eller satsa på fortsättningsprojekt. Mellan åren 2016 och 2021 har produktionen av spannmål och oljeväxter minskat medan produktionen av potatis varit oförändrad i volym. Trendanalyserna ger inget signifikant resultat.

Sweden Food Arena har inhämtat och utvecklat kunskap om upplevda hinder i regler och tillämpning samt tagit fram förslag och goda exempel på arbetssätt hos myndigheterna som kan underlätta för företagen samt utvecklat kontaktnät hos flera relevanta myndigheter och organisationer. Livsmedelsföretagen anser att utformning och genomförande av detta uppdrag har fungerat väl. Arenans verksamhet är i linje med branschens behov. LRF anser att Tillväxtverket har skött sitt uppdrag utmärkt och varit delaktiga i utvecklingen av Sweden Food Arena.

Innovationsfrämjande arbete med fokus på livsmedelskedjan. Visita betonar vikten av att innovation i sekundärproduktionen inte glöms bort. Livsmedelsföretagen lyfter fram finansieringen av projektet ”Livsmedelskedjan som utvecklingsarena” som har genererat viktiga insikter och kunskap om vad som bör förbättras för att få ett optimalt fungerande innovationssystem i livsmedelsbranschen. Vidare menar Livsmedelsföretagen att Vinnovas arbete inom uppdraget helt bör kopplas till den förstudie Sweden Food Arena har utfört i syfte att utveckla de delar i innovationssystemet som behöver stärkas. LRF lyfter fram att Vinnova har visat ett stort intresse för uppdraget och har aktivt involverat intressenter i arbetet. LRF är frågande till att aktörer som inte har en gedigen kunskap om livsmedelskedjan har involverats på samma villkor som branschorganisationer och företag. Organisationen menar att det gör att resultat från workshoppar och liknade blir snedvridna.

I avsnitt 4.2.3 redogörs för en undersökning från Sweden Food Arena som bland annat visar att andelen företag i livsmedelskedjan som introducerat en ny eller väsentligt förbättrad produkt, process eller metod är lika hög som i övriga näringslivet. Andelen företag som gör innovationer som är nya för världsmarknaden eller den svenska marknaden är dock låg i jämförelse.

7.5 Horisontella uppdrag

De två horisontella uppdragen sträcker sig över alla tre strategiska områden och bidrar på det sättet till att livsmedelsstrategins övergripande mål nås.

7.5.1 Uppföljning av uppdragen

Två horisontella uppdrag finns i den andra handlingsplanen (se Tabell 14). Tillväxtverket är ansvarigt för ett uppdrag och Jordbruksverket för den andra.

Tabell 14. Genomförda horisontella uppdrag år 2021

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Samordning av livsmedelsstrategin	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Faciliterat dialogmöten, kunskapsseminarier och workshops med bransch- och myndighetsrepresentanter.
- Finansierat två strategiska utvecklingsprojekt.

Huvudsakliga resultat år 2021

- Tillväxtverkets proaktiva roll i att få ihop aktörer kring gemensamma frågor skapar ett mervärde i form av ett effektivt och systematiskt samarbete kring gemensamma problemformuleringar som utmynnat i konkreta resultat, under 2021 särskilt på innovationsområdet.
- Genom stärkt samverkan på innovationsområdet, ny framtagen kunskap och gemensamt missionsarbete kring ny innovativ mat, har vi fördjupat våra gemensamma insikter om livsmedels- och innovationssystemet och identifierat lösningsförslag att ta vidare och agera på tillsammans.

Uppdrag	Handlingsplan/genomförande	Ansvarig myndighet
Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket

Huvudsakliga aktiviteter år 2021

- Framtagande, publicering och kommunicering av rapporten Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin – årsrapport 2021 (RA21:1).

Huvudsakliga resultat år 2021

- Rapporten visar hur livsmedelskedjan har utvecklats utifrån livsmedelsstrategins övergripande mål och målen för de tre strategiska områdena. Dessutom följdes ett urval av åtgärder i de två första handlingsplanerna upp.
- Rapportens resultat sammanfattades med tre punkter: 1) Livsmedelskedjans förädlingsvärde fortsätter att öka, trots oförändrad lönsamhet i sektorn som helhet. 2) Utvecklingen för vissa miljöindikatorer visar positiva trender över tid, medan andra är i behov av trendbrott för att utvecklas i rätt riktning. 3) Livsmedelskedjan har potential att bidra till tillväxt i hela landet.
- Årsrapporten har ökat kunskapen om livsmedelskedjan, bidragit till livsmedelsstrategins genomförande och utgjort ett underlag till budgetpropositionen.

7.5.2 Hur bidrar åtgärderna till livsmedelsstrategins mål?

Huvudsakliga resultat i *samordningsuppdraget* är ett mervärde i form av ett effektivt och systematiskt samarbete kring gemensamma problemformuleringar som har utmynnat i konkreta resultat under år 2021, särskilt på innovationsområdet. Genom stärkt samverkan på innovationsområdet, ny framtagen kunskap och gemensamt missionsarbete kring ny innovativ mat, har aktörerna fördjupat sina gemensamma insikter om livsmedels- och innovationssystemet och identifierat lösningsförslag att ta vidare och agera på tillsammans. LRF uppskattar att flera centrala myndigheter jobbar aktivt med livsmedelsstrategin. Organisationen menar att det är utmärkt att Tillväxtverket har samordningsuppdraget eftersom det signalerar att livsmedelskedjan är en viktig del av svenskt näringsliv. Dessutom är det en signal till andra myndigheter att livsmedelsfrågan är bredare än jordbruk. LRF tycker också att GD/VD-gruppen och samordningskommittén fungerar väl. Organisationen anser att Tillväxtverkets webbplats om livsmedelsstrategin är matnyttig. I den mån det skulle gå att länka till nyhetsartiklar om utvecklingen i näringen vore det positivt. Vidare menar LRF att det är en bra modell med ett årligt större "event" kopplat till livsmedelsstrategin. För Visita är det inte tydligt vad arbetet har lett till. Livsmedelsföretagen ser en risk i att det samordnande arbetet får ett eget liv och tar för mycket resurser. Det samordnande arbetet borde handla om att sammanställa, utvärdera, ge förslag till ändringar och kommunicera vad som görs inom det uppdrag som finns i livsmedelsstrategin. Livsmedelsföretagen anser att det saknas samordning och en plan framåt inom kompetensförsörjningsområdet.¹¹⁸

Huvudsakliga resultat i *uppföljningen och utvärderingen av livsmedelsstrategin* är att den årliga rapporten visar hur livsmedelskedjan har utvecklats utifrån livsmedelsstrategins övergripande mål och målen för de tre strategiska områdena. Dessutom följdes ett urval av åtgärder i de två första handlingsplanerna upp. Årsrapporten har ökat kunskapen om livsmedelskedjan, bidragit till livsmedelsstrategins genomförande och utgjort ett underlag till budgetpropositionen. Livsmedelsföretagen ser positivt på att det finns ett uppdrag att utvärdera och mäta effekterna av insatserna. Däremot saknar organisationen en kritisk granskning av uppdragen i livsmedelsstrategins handlingsplaner och hur de bidrar till livsmedelsstrategins mål. För vissa större uppdrag borde en granskning göras av externa aktörer. LRF anser att det är av stort värde att Jordbruksverket tar ett betydande ansvar för livsmedelsstrategin och har den som tydlig vägvisare i sin verksamhet. Jordbruksverkets årliga rapporter är värdefulla menar LRF.

¹¹⁸ De branschorganisationer som deltar i arbetet med samordningsuppdraget är Livsmedelsföretagen, LRF, Svensk dagligvaruhandel och Svensk handel.

7.6 Sammanfattande kommentarer

I kapitlet följer vi upp de uppdrag som genomfördes år 2021 i livsmedelsstrategins handlingsplaner. Utgångspunkten är den analys som gjorts på uppdrag av Tillväxtverket (Analys Mason, 2022). Genom att inkludera respektive uppdrags huvudsakliga aktiviteter och resultat kan vi på övergripande nivå visa vad som genomförts i uppdragen och vad respektive myndighet anser att resultaten är. Detta kompletteras med branschorganisationernas perspektiv.

I det strategiska området *Regler och villkor* konstateras att flera av uppdragen kan kopplas till Tillväxtverkets samordningsuppdrag där bland annat regler och villkor har identifierats som ett prioriterats område. Det finns även kopplingar till regleringsbrev för år 2023 där det anges att Jordbruksverket, Livsmedelsverket och länsstyrelserna inom sina respektive verksamhetsområden ska redovisa vilka regler och villkor som motverkar måluppfyllelsen i livsmedelsstrategin och hur dessa hinder kan åtgärdas. I arbetet med genomförandet av uppdragen i livsmedelsstrategins handlingsplaner är det fortsatt viktigt att dialogen mellan de olika uppdragen om ”regelförenkling” fortsätter och att det sker samordning när det är relevant. Det är också viktigt att denna dialog och samordning sker med relevanta uppdrag och processer som ligger utanför livsmedelsstrategins handlingsplaner, men som har en påverkan på måluppfyllelsen för livsmedelsstrategin. Det långsiktiga arbetet med vattenfrågorna har fått genomslag i Sveriges strategiska plan för genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken 2023–2027, där det görs satsningar på dränering och bevattning samt genom att jordbrukets vattenbehov har fått utrymme i det nationella arbetet med dricksvattenförsörjning och i regionala vattenförsörjningsplaner.

Inom det strategiska området *Konsument och marknad* kompletterar Jordbruksverket och Livsmedelsverket varandra i arbetet med exportärenden. För att inte skapa onödiga flaskhalsar i arbetet är det viktigt att myndigheterna tillförs resurser på likartad nivå. Mellan år 2016 och år 2021 har den svenska livsmedelsexporten ökat med 25 procent och det är en signifikant positiv trend. Exporten av kött och köttvaror ökade med knappt 20 procent mellan åren 2016 och 2021. En av branschorganisationerna menar att det behöver förtydligas hur flera av uppdragen inom detta strategiska område kopplar till livsmedelsstrategins övergripande mål. En annan branschorganisation lyfter fram det positiva med den myndighetsgemensamma strukturen för arbetet med matsvinn. I livsmedelsstrategins handlingsplaner finns mål om att 30 procent av jordbruksmarken ska vara ekologiskt brukad och att 60 procent av den offentliga konsumtionen av mat ska bestå av ekologiska livsmedel år 2030. Sedan år 2016 har ökningstakten legat på en nivå som försvårar möjligheten att nå målen år 2030.

Inom det strategiska området *Kunskap och innovation* har uppdraget att utveckla kompetenscentrum för växtförädling bidragit till att utveckla och förfina nya effektivare växtförädlingstekniker samt utveckla växtmaterial, utvecklingen av den kommersiella växtförädlingen på sikt kommer att mynna ut i nya sorter av grödor på marknaden. Vidare har växtförädlingsutbildningen resulterat i ett ökat intresse för växtförädling bland befintliga och potentiella studenter.

8 Referenser

- Analysys Mason. (2022). *Rapport till Tillväxtverket, Analys och syntes av Livsmedelsstrategins handlingsplaner*. Stockholm: Analysys Mason.
- Arbetsmiljöverket & SCB. (2021). *Arbetsorskade besvär 2020*. Solna: Arbetsmiljöverket & SCB.
- Arbetsmiljöverket. (2010). *Korta arbetsskadefakta Nr 2/2010*. Solna: Arbetsmiljöverket. Hämtat från: <https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/arbetsmiljostatistik-livsmedelsindustrin-faktablad-2010-02.pdf?hl=livsmedel>
- Arbetsmiljöverket. (2021). *Arbetsolyckor med dödlig utgång – En jämförelse av antalet dödsolyckor i arbete under åren 2011 – 2020*. Hämtat från: <https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/rapporter/arbetsolyckor-med-dodlig-utgang-2011-2020.pdf>
- Arbetsmiljöverket. (2021). *Arbetsskador 2020 – tabellbilaga*. Solna: Arbetsmiljöverket. Hämtat från: *Arbetsskade- och arbetsmiljöstatistik*.
- Arbetsmiljöverket. (2022). *Arbetsskador 2021 – Arbetsmiljöstatisk rapport 2022:01*. Solna: Arbetsmiljöverket. Hämtat från: <https://www.av.se/globalassets/filer/statistik/arbetsskador-2021/arbetsskador-2021-2022-01.pdf>
- Axfood. (2022). *Axfood*. Hämtat från Vegobarometern: Klimat och miljö allt viktigare när vegetariskt fortsätter öka: <https://www.axfood.se/nyhetsrum/pressmeddelanden/2022/01/vegobarometern-klimat-och-miljo-allt-viktigare-nar-vegetariskt-fortsatter-oka/>
- Bengtsson, J. (2021). *Scenarier för biologisk mångfald i en oförutsägbar framtid. Kapitel i Biologisk mångfald, naturnyttor och ekosystemtjänster. Svenska perspektiv på livsviktiga framtidsfrågor*. Red. Tunón, H. & Sandell, K. CBM:s skriftserie 121. SLU Centrum för biologisk mångfald, Uppsala & Naturvårdsverket, Stockholm.
- Bishop, J. G. (2022). Animal pollination increases stability of crop yield across spatial scales. *Ecology letters*. Hämtat från: <https://doi.org/10.1111/ele.14069>
- Borgström, P. A. (2018). *Pollinatörer och pollinering i Sverige – värden, förutsättningar och påverkansfaktorer*. Naturvårdsverket, Rapport 6841.
- Boverket. (2022). *God bebyggd miljö - fördjupad utvärdering av miljökvalitetsmålet. Rapport 2022:13*. Hämtat från: <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2022/god-bebyggd-miljo--fordjupad-utvardering-av-miljokvalitetsmalet.pdf>
- Bruntlandsrapporten. (1987). *Vår Framtid*.

- Dixit, A., & Stiglitz, J. (1977). Monopolistic Competition and Optimum Product Variety. *American Economic Review*, Vol. 67, ss. 297-308.
- Efsa, European Food Safety Authority. (2022). *Factsheet Special Eurobarometer 97.2 Food safety in the EU*. Hämtat från Efsa Europa: https://www.efsa.europa.eu/sites/default/files/corporate_publications/files/eurobarometer22/country-factsheets/eb972_factsheet_se_sv.pdf
- Ekomatcentrum. (05 2022). *Rapport-Marknadsrapport-EMC-2022-17-maj-1.pdf*. Hämtat från Ekomatcentrum: <http://ekomatcentrum.se/wp-content/uploads/2022/05/Rapport-Marknadsrapport-EMC-2022-17-maj-1.pdf>
- Ekonomifakta. (den 10 03 2023). *Hushållens konsumtionsutgifter efter ändamål*. Hämtat från Ekonomifakta: <https://www.ekonomifakta.se/fakta/ekonomi/hushallens-ekonomi/hushallens-konsumtionsutgifter-efter-andamal/>
- Ekoweb.nu. (den 03 02 2021). *Ekoweb.nu*. Hämtat från Ekologisk livsmedelsmarknad. Rapport om den ekologiska branschen sammanställd av Ekoweb.nu: <http://www.ekoweb.nu/attachments/67/69.pdf>
- European Commission. (2023). *Drivers of food security. Commission staff working document. SWD(2023)*. Hämtat från: https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/SWD_2023_4_1_EN_document_travail_service_part1_v2.pdf
- Europeiska kommissionen. (2022). *Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF) – Assessment of balance indicators for key fleet segments and review of national reports on Member States efforts to achieve balance between fleet capacity and fishing opportunities (STECF*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat. (2023). *Agri-environmental indicator – consumption of pesticides*. Hämtat från: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Agri-environmental_indicator_-_consumption_of_pesticides#Key_messages
- Eurostat. (den 13 02 2023). *Food price monitoring tool*. Hämtat från Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/PRC_FSC_IDX_custom_4879231/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=e4ed9be8-64a3-4a35-9088-7d32c4dfb26a
- FAO. (2017). *Strategic work of FAO to increase the resilience of livelihoods*. FAO.
- FAO. (2019). *The state of food security and nutrition in the world 2019*. Rom: Food and Agriculture Organization of the United Nations.

- FAOSTAT. (den 14 12 2022). *Global exports of agricultural products*. Hämtat från: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/TCL>
- Folkhälsomyndigheten. (den 02 05 2017). *Förslag till åtgärder för ett stärkt, långsiktigt arbete för att främja hälsa relaterad till matvanor och fysisk aktivitet*. Hämtat från Folkhälsomyndigheten: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/f/forslag-till-atgarder-for-ett-starkt-langsiktigt-arbete-for-att-framja-halsa-relaterad-till-matvanor-och-fysisk-aktivitet/>
- Folkhälsomyndigheten. (den 16 12 2021). *Matmiljöns betydelse för vår hälsa*. Solna, Östersund, Sverige.
- Folkhälsomyndigheten. (den 15 12 2021). *Många faktorer påverkar vad vi äter*. Hämtat från Folkhälsomyndigheten: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/fysisk-aktivitet-och-matvanor/faktorer-paverkar-vad-vi-ater/>
- Folkhälsomyndigheten. (2021). *Nationella folkhälsoenkäten, nationella och regionala resultat*. Hämtat från Folkhälsomyndigheten: http://fohm-app.folkhalsomyndigheten.se/Folkhalsodata/pxweb/sv/A_Folkhalsodata/
- Folkhälsomyndigheten. (2022). *Nationella befolkningsundersökningen Hälsa på lika villkor*.
- Folkhälsomyndigheten; SVA. (2021). *Swedres-Svarm 2020. Sales of antibiotics and occurrence of antibiotic resistance in Sweden*. Uppsala: Folkhälsomyndigheten och Statens veterinärmedicinska anstalt.
- Folkhälsomyndigheten; SVA. (2022). *Swedres-Svarm 2021. Sales of antibiotics and occurrence of antibiotic resistance in Sweden*. Uppsala: Folkhälsomyndigheten och Statens veterinärmedicinska anstalt.
- Food & Friends. (2022). *Matrapporten 2022*. Hämtat från Food & Friends: https://www.foodfriends.se/wp-content/uploads/2022/06/Matrapporten_2022_web.pdf
- Formas. (den 07 11 2022). *Halvtidsutvärdering av det nationella forskningsprogrammet för livsmedel, R9:2022*. Hämtat från Formas: <https://www.formas.se/analys-och-resultat/rapporter/2022-11-07-halvtidsutvardering-av-det-nationella-forskningsprogrammet-for-livsmedel.html>
- Green m.fl. (Opublicerade data). *Svensk fågeltaxering. Odlingslandskapets fåglar år 2016–2022*. Lunds universitet.
- Gård&Djurhälsan. (2022). *Internationella rapporten 2022, InterPIG*.

- Hannah Ritchie; Max Roser. (den 15 02 2023). *Environmental Impacts of Food Production*. Hämtat från Our World in data: <https://ourworldindata.org/environmental-impacts-of-food?insight=food-emissions-local#key-insights-on-the-environmental-impacts-of-food>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2022). *Hav i balans samt levande kust och skärgård. Fördjupad utvärdering av miljö kvalitetsmålen 2023. Rapport 2022:18*. Hämtat från: <https://www.havochvatten.se/download/18.beb19a418366a19e1cacda5/1664803939899/rapport-2022-18-hav-i-balans-samt-levande-kust-och-skargard-fu-23.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2022). *Ingen övergödning. Fördjupad utvärdering av miljö kvalitetsmålen 2023. Rapport 2022:16*. Hämtat från: <https://www.havochvatten.se/download/18.beb19a418366a19e1caccde/1664803562920/rapport-2022-16-ingen-overgodning-fu-23.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2022). *Rapport om den svenska fiskeflottans balans mellan fiskekapacitet och fiskemöjligheter år 2021. Rapport 2022:15*. Hämtat från: <https://www.havochvatten.se/download/18.7d6135f81829ccec94c92c4c/1661257636670/rapport-2022-15-svenska-fiskeflottans-balans-mellan-fiskekapacitet-fiskemojligheter-2021.pdf>
- IHME. (den 16 12 2021). *IHME*. Hämtat från Sweden: <http://www.healthdata.org/sweden>
- IPBES. (2019). *Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. Bonn, Germany: IPBES secretariat.
- IPCC. (2022). *Summary for Policymakers*. Cambridge University Press.
- ITPS. (2007). *Sveriges konkurrenskraft – Att förstå och mäta nationell konkurrenskraft*. Österstund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- JACRA III. (2021). *JACRA-III-Antimicrobial-Consumption-and-Resistance-in-Bacteria-from-Humans-and-Animals.pdf*. Hämtat från European Centre for Disease Prevention and Control: <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/JACRA-III-Antimicrobial-Consumption-and-Resistance-in-Bacteria-from-Humans-and-Animals.pdf>
- Jordbruksverket. (1999). *Ammoniakförluster till jordbruket*. Hämtat från: https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra99_23.pdf
- Jordbruksverket. (2015). *Åtgärder mot fosforförluster från jordbruksmark. Rapport 2015:2*. Hämtat från: https://www.slu.se/globalassets/ew/org/inst/mom/research/water-quality/ra15_2.pdf

- Jordbruksverket. (2017). *Jordbruksmark och kontrollerade översvämningsytor. Rapport 2017:4.*
- Jordbruksverket. (2018). *Avvattning av jordbruksmark. Rapport 2018:19.*
Hämtat från: https://www2.jordbruksverket.se/download/18.5bd82a281633701bda755c49/1525767877499/ra18_19.pdf
- Jordbruksverket. (2018). *Det digitaliserade jordbruket (RA 18:33).* Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2018). *Jordbrukets behov av vattenförsörjning. Rapport 2018:18.*
- Jordbruksverket. (2018). *Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin 2018.* Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2019). *Investeringsstöd till jordbruk för ökad konkurrenskraft, Uppföljningsrapport 2019:3.* Hämtat från Jordbruksverket: https://www2.jordbruksverket.se/download/18.1ce91ab9170c32518d015a97/1583849224754/UPP19_3.pdf
- Jordbruksverket. (2019). *Långsiktiga effekter av torkan 2018. Rapport 2019:13.*
- Jordbruksverket. (2019). *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2019 (RA2019:9).* Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2020). *Det ekonomiska värdet av honungsbin i Sverige. Jordbruksinformation 1 - 2020.*
- Jordbruksverket. (2020). *Fördjupningsstudie av livsmedelskedjans konkurrenskraft – vilka faktorer förklarar konkurrenskraft på företagsnivå? (RA 20:21).* Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2020). *Förutsättningar för den gemensamma jordbrukspolitiken 2021-2027 SWOT-analys.* Hämtat från: <https://www.regeringen.se/contentassets/bd779fd2cf644e7baec4d9bed12b9b61/bilaga-forutsattningar-for-den-gemensamma-jordbrukspolitiken-20212027---swot-analys.pdf>
- Jordbruksverket. (2020). *Jordbruksverkets djurskyddsstrategi.* Hämtat från Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/download/18.11fe5df175bad8d832135fo/1605183024106/Jordbruksverkets-djurskyddsstrategi.pdf>
- Jordbruksverket. (2020). *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2020 (RA 20:3).* Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2020). *Ökad kunskap och ökad takt i täckdikningen – hur når vi dit? Rapport 2020:18.*
- Jordbruksverket. (2021). *Exploatering av jordbruksmark 2016–2020. Rapport 2021:08.*

- Jordbruksverket. (2021). *Harmoniserade riskindikatorer för växtskyddsmedel 2021, OVR 602*. Jordbruksverket. Hämtat från: <https://www2.jordbruksverket.se/download/18.61c0e03117c061813e84b0b3/1632296921586/ovr602v2.pdf>
- Jordbruksverket. (2021). *Hållbara livsmedelssystem - Definition, pågående initiativ och förslag på åtgärder, RA 21:3*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2021). *Sveriges handel med jordbruksvaror och livsmedel 2020*. Hämtat från Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/download/18.1155bdf117880dfd1477c84b/1617293359482/Utrikeshandel-arssammanstallning-2020.pdf>
- Jordbruksverket. (den 24 06 2021). *Uppföljning av Jordbruksverkets djurskyddsstrategi*. Hämtat från Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/download/18.2753ec5417a473009e07f8b9/1624878939944/Uppfoljning-av-djurskyddstrategin.PDF>
- Jordbruksverket. (2021). *Utvärdering av den nationella handlingsplanen för hållbar användning av växtskyddsmedel för perioden 2019–2022. Jordbruksverkets rapport 2021:10*. Hämtat från: <https://webbutiken.jordbruksverket.se/sv/artiklar/ra2110.html>
- Jordbruksverket. (2021). *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2021 (RA21:1)*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (den 12 10 2022). *Smittskyddskonferens*.
- Jordbruksverket. (den 17 03 2022). *Avklingande pandemieffekter på kött-, mejeri- och äggmarknaden 2021*. Hämtat från Jordbruksverket: <https://www.mynewsdesk.com/se/jordbruksverket/pressreleases/avklingande-pandemieffekter-paa-koett-mejeri-och-aeggmarknaden-2021-3168997>
- Jordbruksverket. (2022). *Ett rikt odlingslandskap – fördjupad utvärdering 2023. Rapport 2022:17*. Hämtat från https://www2.jordbruksverket.se/download/18.7045f0cf184c20a13ed500a8/1669795787915/ra22_17.pdf
- Jordbruksverket. (2022). *Handlingsplan för klimatanpassning. Jordbrukets arbete med klimatanpassning. Rapport 2022:08*.
- Jordbruksverket. (2022). *Jordbruksverkets årsredovisning 2021*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (den 09 12 2022). *Livsmedelskonsumtion och näringsinnehåll. Uppgifter till och med 2021*. Hämtat från Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2022-12-09-livsmedelskonsumtion-och-naringsinnehall.-uppgifter-till-och-med-2021>

- Jordbruksverket. (2022). *Strategi för arbetsmiljö inom jordbruks- och trädgårdsnäringen (RA 2022:16)*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (den 09 09 2022). *Svensk marknadsandel 2020*. Hämtat från Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/download/18.1163e doc1833182doaa3f27c/1663055877458/Pa-tal-om-jordbruk-och-fiske-september-2022.pdf>
- Jordbruksverket. (den 13 12 2022). *Sveriges handel med jordbruksvaror och livsmedel 2021*. Hämtat från Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/download/18.3c72576017ffca2b201e471/1649233246690/Utrikeshandel-arssammanstallning-2021-tga.pdf>
- Jordbruksverket. (2022). *Sveriges utrikeshandel med jordbruksvaror och livsmedel 2018-2020 (Rapport 2021:9)*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2022). *Sveriges utrikeshandel med jordbruksvaror och livsmedel 2019–2021, RA 2022:11*. Jönköping: Jordbruksverket. Hämtat från Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2022). *Täckdikning 2021 – Investeringstakten behöver öka. OVR 619*. Hämtat från: <https://www2.jordbruksverket.se/download/18.7a483ad181c2b0f518b247e/1657027377518/OVR619.pdf>
- Jordbruksverket. (2022). *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2022 (RA2022:2)*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (den 09 02 2023). *EAA – Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn. Preliminär utveckling för 2021–2022*. Hämtat från Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2023-02-09-eaa---ekonomisk-kalkyl-for-jordbrukssektorn.-preliminar-utveckling-for-2021-2022>
- Jordbruksverket. (2023). *Harmoniserade riskindikatorer för växtskyddsmedel 2022. OVR 636*. Hämtat från: <https://www2.jordbruksverket.se/download/18.35daf394186112950234197f/1675434408658/ovr636.pdf>
- Jordbruksverket. (2023). *Jordbruksverkets statistikdatabas*. Hämtat från: <https://jordbruksverket.se/statistik> den 25 01 2023
- Jordbruksverket. (2023). *Uppföljning av Jordbruksverkets djurskyddsstrategi. Jönköping: Jordbruksverket*.
- Jordbruksverket. (Publiceras våren 2023). *Årlig utvärdering av Ett rikt odlingslandskap*. Naturvårdsverket.

- Jordbruksverket; SVA. (2022). *Förstudie om åtgärder mot salmonella hos lantbrukets djur*. Hämtat från Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/download/18.84cd6dc18076ad5617badc4/1651480383343/Forstudie-om-atgarder-mot-salmonella-hos-lantbrukets-djur-tga.pdf>
- Jordbruksverket; SVA. (2022). *Regeringsuppdrag om nya zoonoser*. Hämtat från Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/download/18.169d7ecf17f3e488cbbc499/1646039545441/Regeringsuppdrag-om-nya-zoonoser-TGA.pdf>
- Jämställdhetsmyndigheten. (den 30 November 2022). *Vad är jämställdhet?* Hämtat från: <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/fakta-om-jamstalldhet/vad-ar-jamstalldhet/>
- Keller m.fl. (2019). *Historical increase in agricultural machinery weights enhanced soil stress levels and adversely affected soil functioning*. *Soil & Tillage Research* 194: 1-12.
- Kemikalieinspektionen. (2022). *Miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023. Rapport 3/2022*. Hämtat från: <https://www.kemi.se/download/18.36c204711834b9541702414/1667210794098/Rapport-3-22-Fordjupad-utvardering-av-Giftfri-miljo-2023.pdf>
- Konjunkturinstitutet. (2015). *Lönsamheten i det svenska näringslivet*. Hämtat från Konjunkturinstitutet: <https://www.konj.se/download/18.3ac04268151135340942fac1/1447767160755/lonsamheten-i-det-svenska-naringslivet.pdf>
- KRAV. (2021). *Hållbarhetsrapport 2020*. Hämtat från KRAV: https://www.krav.se/cdn.triggerfish.cloud/uploads/sites/2/2021/04/h_rapport_2020_webb.pdf
- Liu, J. (2020). *Consumption patterns and biodiversity*. Hämtat från: <https://royalsociety.org/topics-policy/projects/biodiversity/consumption-patterns-and-biodiversity/>
- Livsmedel i fokus. (den 02 03 2023). *Lågprisjakten slår mot kött och chark: "Omflyttning i kategorin"*. Hämtat från Livsmedel i fokus: <https://www.livsmedelifokus.se/lagprisjakten-slar-mot-kott-och-chark-omflyttning-i-kategorin/>
- Livsmedelsföretagen. (2023). *Livsmedelsföretagen konjunkturbrev q4 2022*. Hämtat från Livsmedelsföretagen: <https://www.livsmedelsforetagen.se/app/uploads/2023/02/livsmedelsforetagen-konjunkturbrev-q4-2022.pdf>

- Livsmedelsverket. (2012). *Riksmaten vuxna, Livsmedel och näringsintag bland vuxna i Sverige*. Hämtat från Livsmedelsverket: https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2011/riksmaten_2010_2011.pdf
- Livsmedelsverket. (2015). *Råd om bra matvanor - risk- och nyttohanteringsrapport (Rapport 5)*. Uppsala: Livsmedelsverket.
- Livsmedelsverket. (2018). *Riksmaten ungdom 2016–2017. Så äter ungdomar i Sverige*. Hämtat från Livsmedelsverket: https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2018/2018-nr-14-riksmatenungdom-huvudrapport_del-1-livsmedelskonsumtion.pdf
- Livsmedelsverket. (2021). *Matutbudet i ungdomars vardag Karlläggning av utbudet på och omkring ett nationellt urval av högstadies- och gymnasieskolor*. Hämtat från Livsmedelsverket: <https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2021/l-2021-nr-07-matutbudet-i-ungdomars-vardag.pdf>
- Livsmedelsverket. (2021). *Vad tycker konsumenterna om Nyckelhålet? En kvantitativ undersökning om konsumenternas kännedom om och attityd till Nyckelhålet*. Hämtat från Livsmedelsverket: <https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2021/l-2021-nr-06-vad-tycker-konsumenterna-om-nyckelhalet.pdf?AspxAutoDetectCookieSupport=1>
- MATtanken. (2023). *Uppföljande kartläggning över inköp av vildsvinskött 2022 – och en jämförelse med kartläggningen 2020*.
- MSB. (2011). *Vägledning för risk- och sårbarhetsanalyser, MSB245*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).
- MSB. (2018). *Vägledning för säker och robust samverkan, MSB 1285*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB).
- Naturvårdsverket. (2017). *Ekosystemtjänstförteckning med inventering av dataunderlag. Rapport 6797*.
- Naturvårdsverket. (2022). *Begränsad klimatpåverkan. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023. Rapport 7068*. Hämtat från: <https://www.naturvardsverket.se/om-oss/publikationer/7000/begransad-klimatpaverkan/>
- Naturvårdsverket. (2022). *Ett rikt växt- och djurliv. Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023. Rapport 7071*. Hämtat från: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1715045/FULLTEXT01.pdf>
- Naturvårdsverket. (2022). *Fördjupad analys av den svenska klimatomställningen 2021. Rapport 7014*.

- Naturvårdsverket. (2022). *Generationsmålet – Fördjupad utvärdering av miljömålen 2023. Rapport 7090.*
- Naturvårdsverket. (2022). *Nya metoder och miljöindikatorer för att stödja policy för hållbar konsumtion i Sverige. Slutrapport PRINCE fas 2. Rapport 7021.* Hämtat från: <https://www.naturvardsverket.se/om-oss/publikationer/7000/978-91-620-7031-1/>
- Naturvårdsverket. (2023). *Arbetsmaskiner, utsläpp av växthusgaser.* Hämtat från: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-arbetsmaskiner/>
- Naturvårdsverket. (2023). *Egen uppvärmning av bostäder och lokaler, utsläpp av växthusgaser.* Hämtat från: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-egen-uppvarmning-av-bostader-och-lokaler/>
- Naturvårdsverket. (2023). *Fördjupad utvärdering av Sveriges miljömål 2023.* Hämtat från: <https://www.naturvardsverket.se/om-miljoarbetet/sveriges-miljomal/fordjupad-utvardering-av-sveriges-miljomal-2023/>
- Naturvårdsverket. (den 17 01 2023). *Generationsmålet, Indikatorn ekologisk mat.* Hämtat från Miljömålsportalen: <https://www.sverigemiljomal.se/miljomalen/generationsmalet/ekologisk-mat/>
- Naturvårdsverket. (2023). *I Sverige slängdes det över en miljon ton livsmedel 2021.* Hämtat från: <https://www.naturvardsverket.se/om-oss/aktuellt/nyheter-och-pessmeddelanden/2023/januari/i-sverige-slangdes-det-over-en-miljon-ton-livsmedel-2021/> 2023-03-02
- Naturvårdsverket. (2023). *Industri, utsläpp av växthusgaser.* Hämtat från: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-industrin/>
- Naturvårdsverket. (2023). *Jordbruk, utsläpp av växthusgaser.* Hämtat från: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-utslapp-fran-jordbruk> den 30 01 2023
- Naturvårdsverket. (2023). *Livsmedelsavfall i Sverige.* Hämtat från: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/avfall/avfall-mat/#:~:text=Livsmedelsavfall%20i%20Sverige%20Under%202020%20uppkom%20cirka%200%2C9,vilket%20motsvarar%2018%20kg%20per%20person%20och%20%20%2C3%20A5r.> den 02 03 2023
- Naturvårdsverket. (2023). *Nettoutsläpp och nettoupptag av växthusgaser från markanvändning (LULUCF).* Hämtat från: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-nettoutslassp-och-nettoupptag-fran-markanvandning/>

- Naturvårdsverket. (2023). *Sveriges utsläpp och upptag av växthusgaser*. Hämtat från: <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/sveriges-utslapp-och-upptag-av-vaxthusgaser>
- Nordström Källström, H. (2002). *Att vara lantbrukare eller inte*. Jordbruksverket Rapport 2002:10.
- OECD. (2018). *Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in Sweden*. Paris: OECD.
- OECD. (2020). *Strengthening Agricultural Resilience in the Face of Multiple Risks*. OECD.
- OECD. (2022). *Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2022*. OECD.
- Pettersson, L. A. (2021). *Svensk Dagfjärilsövervakning, årsrapport för 2020*. Biologiska institutionen, Lunds universitet.
- Pettersson, L. (Opublicerade data). Lunds universitet, mailkonversation, 2023-02-21.
- Pimm, S. (2022). We can have biodiversity and eat too. *Nature Food*, 3, ss. s. 301-311. doi: <https://doi.org/10.1038/s43016-022-00503-0>
- Pinzke, S., & Lundqvist, P. (2017). *Arbetsolyckfall i jord- och skogsbruk 2013*. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU).
- Poore, J., & Nemecek, T. (2018). *Reducing food's environmental impacts through producers and consumers*. *Science*, 360, 987-992. doi:10.1126/science.aaq0216
- Regeringen. (den 21 12 2016). *Mål för jämställdhet*. Hämtat från: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/mal-for-jamstallldhet/>
- Regeringen. (2017). *En Livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet*. Regeringens proposition 2016/17:104. Stockholm: Regeringen.
- Regeringen. (den 09 Februari 2017). Uppdrag att genomföra åtgärder inom ramen för livsmedelsstrategin. N2017/01029/SUN. Stockholm.
- Regeringen. (2019). *En livsmedelsstrategi för Sverige - fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet*. Regeringens handlingsplan del 2.
- Regeringen. (den 19 December 2019). Uppdrag att genomföra åtgärder under 2020-2025 inom ramen för livsmedelsstrategin. N2019/0324/JL. Stockholm.

- Regeringen. (den 17 12 2020). *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige. Proposition 2020/21:60*. Hämtat från Regeringen: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2020/12/forskning-frihet-framtid--kunskap-och-innovation-for-sverige/>
- Regeringen. (den 08 11 2022). *Budgetpropositionen för 2023 UO24 Näringsliv*. Hämtat från Regeringen: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2022/11/prop.-2022231>
- Regeringskansliet. (den 30 01 2017). *Kortversion: En livsmedelsstrategi för Sverige*. Hämtat från Regeringskansliet
- Ritchie, H., & Roser, M. (2022). *Environmental Impacts of Food Production*. Our World in Data. Hämtat från: <https://ourworldindata.org/environmental-impacts-of-food>
- SCB. (2007). *Struktur för Svensk näringsgrensindelning 2007*. Hämtat från SCB: <https://www.scb.se/contentassets/d43b798da37140999abf883e206d0545/struktur-sni2007.pdf>
- SCB. (2019). *SCB. Hämtat från Livsmedelskonsumtion och näringsinnehåll. Uppgifter till och med 2018: https://www.scb.se/contentassets/8af9fcac17634fc197825dfec6e2boce/jo1301_2018a01_sm_jo44sm1901.pdf*
- SCB. (2019). *Skörd av spannmål, trindsäd, oljeväxter, potatis och slättervall 2018. JO16 SM 1901*.
- SCB. (12 2021). *FoU- och innovationsundersökning*. SCB.
- SCB. (2021). *Företagens ekonomi. Örebro*.
- SCB. (2021). *Kväve- och fosforbalanser för jordbruksmark 2019. Sveriges officiella statistik, Statistiska meddelanden, MI40SM2101*. Hämtat från: https://www.scb.se/contentassets/388361ad1203448697f1a7c5f64f521e/mi1004_2019a01_sm_mi40sm2101.pdf
- SCB. (den 30 09 2021). *Livsmedelsförsäljningsstatistik 2020*. Hämtat från SCB: https://www.scb.se/contentassets/60a6d2ccca624815a518e04e8736b2a9/ha0103_2020a01_sm_ha24sm2101.pdf
- SCB. (02 2022). *Arbetskraftsbarometern 2021 - Vilka utbildningar ger jobb?* Hämtat från SCB: https://www.scb.se/contentassets/2523aa42021a40e38675e630a327b706/uf0505_2021a01_am78br2201.pdf
- SCB. (12 2022). *FoU- och innovationsundersökning*. SCB.
- SCB. (2022). *Företagens ekonomi. Örebro*.

- SCB. (2022). *Försäljning (inkl moms) av ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker inom handeln (enligt COICOP), löpande priser, mnkr efter varugrupp och år*. Hämtat från: https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_HA_HA0103_HA0103A/EkoLivsN/table/tableViewLayout1/ den 17 01 2023
- SCB. (2022). *Livsmedelsförsäljnings-statistik 2021*. Hämtat från: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/handel-med-varor-och-tjanster/inrikeshandel/livsmedelsforsaljning-fordelad-pa-varugrupper/pong/publikationer/livsmedelsforsaljningsstatistik-2021/>
- SCB. (2022). *Markanvändningen i Sverige 2020*. Hämtat från: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/markanvandningen-i-sverige/pong/tabell-och-diagram/markanvandningen-i-sverige/>
- SCB. (2022). *Miljöpåverkan från hushållens konsumtion efter ämne och år*. Hämtat från: https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MI1301_MI1301F/MI1301MPCOICOPN/table/tableViewLayout1/ den 23 01 2023
- SCB. (den 29 09 2022). *Miljöräkenskapernas analysverktyg*. Hämtat från: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/miljoekonomi-och-hallbar-utveckling/miljorakenskaper/pong/tabell-och-diagram/miljorakenskapernas-analysverktyg2/miljorakenskapernas-analysverktyg/> den 23 01 2023
- SCB. (den 13 12 2022). *Sveriges export*. Hämtat från SCB Statistikmyndigheten: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/samhallets-ekonomi/sveriges-export/#:~:text=Sverige%20%C3%A4r%20beroende%20av%20handel%20med%20andra%20l%C3%A4nder.,minskning%20med%2010%20procent%20j%C3%A4mf%C3%B6rt%20med%20%C3%A5ret%20innan.>
- SCB. (2022). *Sysselsättningsregistret. Örebro*.
- SCB. (den 21 12 2022). *Totala utsläpp av växthusgaser efter växthusgas, sektor och år*. Hämtat från: https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MIo107/TotaltUtslappN/table/tableViewLayout1/ den 23 01 2023
- SCB. (den 21 12 2022). *Utsläpp av växthusgaser från arbetsmaskiner efter typ av växthusgas och delsektor. År 1990 - 2021*. Hämtat från https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MIo107/MIo107ArbMaskN/ den 23 01 2023

- SCB. (den 21 12 2022). *Utsläpp av växthusgaser från jordbruk efter växt-husgas, delsektor och år*. Hämtat från: https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__MI__MIO107/MIO107JordbrukN/table/tableViewLayout1/ den 24 01 2023
- SCB. (den 21 12 2022). *Utsläpp av växthusgaser från uppvärmning av bostäder och lokaler efter växthusgas och delsektor. År 1990 – 2021*. Hämtat från: https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__MI__MIO107/MIO107UppvBoLok/ den 20 01 2023
- SCB. (2023). https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__HA__HA0201__HA0201D/OImpExpSITC4Ar/. SCB.
- SCB. (den 13 01 2023). *Konsumentprisindex (KPI), december 2022*. Hämtat från SCB: <https://scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/priser-och-konsumtion/konsumentprisindex/konsumentprisindex-kpi/pong/statistiknyhet/konsumentprisindex-kpi-december-2022/>
- Seminarium på KSLA. (den 06 02 2023). *Hur får vi mer hållbar svensk mat? Inspel till svensk livsmedelsstrategi*. Stockholm.
- SMHI. (2019). *Sommaren 2018 – en glimt av framtiden? Klimatologi*, 52.
- Sorensen, J. (2009). *Social Marketing for Injury Prevention: Changing risk perception and safety-related behaviors among New York farmers*. Umeå: Umeå University Medical Dissertations, Department och Public Health and Clinical Medicine.
- SOU 2022:58. (u.d.). *Bättre förutsättningar inom djurens hälso- och sjukvård*. Stockholm: Regeringen.
- Statens Veterinärmedicinska anstalt. (den 23 11 2021). *Antibiotika och djur inom EU*. Hämtat från Statens Veterinärmedicinska anstalt: <https://www.sva.se/media/wuqkol14/antibiotika-och-djur-i-eu.pdf>
- Statens Veterinärmedicinska anstalt. (den 16 02 2021). *Försäljning av antibiotika för djur*. Hämtat från Statens Veterinärmedicinska anstalt.
- Svensk dagligvaruhandel. (2023). *Dagligvaruindex januari 2023*.
- Sveriges kommuner och landsting. (2018). *Besöksnäring i städer och på landsbygd. Dess betydelse för utvecklingen i kommunerna*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- Sveriges lantbruksuniversitet. (den 24 2 2023). *Kartläggning av den psykiska hälsan hos lantbrukare – nytt projekt*. Hämtat från SLU webbplats: <https://www.slu.se/ew-nyheter/2023/2/kartlaggning-av-den-psykiska-halsan-hos-lantbrukare--nytt-projekt/>

- Sveriges miljö mål. (2023). *Ekologisk produktion i slättbygd*. Hämtat från: <https://www.sverigemiljomal.se/miljomalen/ett-rikt-odlingslandskap/ekologisk-produktion-i-slattbygd/>
- Sveriges miljö mål. (2023). *Fåglar i odlingslandskapet*. Hämtat från: <https://sverigemiljomal.se/miljomalen/ett-rikt-odlingslandskap/faglar-och-fjarilar/> den 09 02 2023
- Sweden Food Arena. (2021). *Livsmedelskedjans nationella innovations-system. En systembeskrivning*. Hämtat från Sweden Food Arena: https://swedenfoodarena.se/wp-content/uploads/Livsmedelskedjans-nationella-innovationssystem_210226_SFA.pdf
- Tillväxtanalys. (2011). *Utvecklingskraft i kommuner och regioner – Tillväxtarbete i flernivåstyrningens tidevarv. Rapport 2011:1*. Östersund: Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser.
- Tillväxtanalys. (2021). *Besöksnäringen i pandemins spår*:
- Tillväxtverket. (2021). *Fakta om svensk turism 2020*. Hämtat från Tillväxtverket: <https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/publikationer/publikationer2021/faktaomsvenskturism2020.1405.html>
- Tillväxtverket. (2022). *Attraktiv och jämställd livsmedelssektor, Rapport 0399*. Tillväxtverket.
- Tillväxtverket. (2022). *Fakta om svensk turism 2021*. Hämtat från Tillväxtverket: https://tillvaxtverket.se/download/18.6fa2a7ae182e926e463983a6/1663000032492/Fakta%20om%20svensk%20turism%202021_slutleverans%20ora%CC%88ttelse%203.pdf
- Tillväxtverket. (2022). *Företagens villkor och verklighet 2020*. Hämtat från Tillväxtverket: <https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/publikationer/publikationer2022/foretagensvillkorochverklighet2020huvudrapport.1443.html>
- United minds. (2020). *Skörda lika*. United minds.
- Villa Solis, A. (2014). *Risk Assessment of Erosion and Losses of Particulate Phosphorus*. Doctoral Thesis No. 2014:64. SLU, Uppsala.
- Wagner, J. (2007). Exports and Productivity: A Survey of the Evidence from Firm-level Data. *The World Economy, Vol 30*, 60 – 82.
- WTO. (den 09 11 2021). *Trade and climate change, Information brief no 4*. Hämtat från WTO: https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/clim_03nov21-4_e.pdf

Bilaga A: Benämning av SNI-näringsrener enligt SNI 2007

Benämning av SNI-koder som i denna rapportering ingår i livsmedelskedjan.

Avdelning	Huvudgrupp Undergrupp	Detalj- grupp	Benämning
A	1		JORDBRUK OCH JAKT SAMT SERVICE I ANSLUTNING HÄRTILL
	01.11		Odling av spannmål (utom ris), baljväxter och oljeväxter
	01.13		Odling av grönsaker och meloner, rotfrukter och stam- eller rotknölar
		01.131	Potatisodling
		01.132	Socketbetsodling
		01.133	Odling av grönsaker (köksväxter) på friland
		01.134	Odling av grönsaker (köksväxter) i växthus
		01.135	Svampodling
	01.2		Odling av fleråriga växter
	01.41		Mjölproduktion och uppfödning av nötkreatur av mjölkkras
	01.42		Uppfödning av andra nötkreatur och bufflar
	01.45		Uppfödning av får och getter
	01.46		Uppfödning av svin
	01.47		Äggproduktion och uppfödning av fjäderfä
		01.491	Renskötsel
	01.5		Blandat jordbruk
	3		FISKE OCH VATTENBRUK
	03.1		Fiske
	03.2		Vattenbruk
C	10		LIVSMEDELSFRAMSTÄLLNING
	10.1		Beredning och hållbarhetsbehandling av kött och köttvaror (slakt, styckning bl.a.)
	10.2		Beredning och hållbarhetsbehandling av fisk samt skal- och blötdjur
	10.3		Beredning och hållbarhetsbehandling av frukt, bär och grönsaker
	10.4		Framställning av vegetabiliska och animaliska oljor och fetter
	10.5		Mejerivaru- och glasstillverkning
	10.6		Tillverkning av kvarnprodukter och stärkelse
	10.7		Tillverkning av bageri- och mjölprodukter
	10.8		Annan livsmedelsframställning
	11		FRAMSTÄLLNING AV DRYCKER
	11.01		Destillering, rening och tillblandning av spritdrycker
	11.03		Framställning av cider och andra fruktviner
	11.05		Framställning av öl
	12		TOBAKSVARUTILLVERKNING
G			
	46.11		Provisionshandel med jordbruksråvaror, levande djur, textilråvaror och textilhalvfabrikat

BILAGA A: BENÄMNING AV SNI-NÄRINGSRENER ENLIGT SNI 2007

Avdelning	Huvudgrupp Undergrupp	Detalj- grupp	Benämning
	46.17		Provisionshandel med livsmedel, drycker och tobak
	46.21		Partihandel med spannmål, råttobak, utsäde och djurfoder
	46.3		Partihandel med livsmedel, drycker och tobak
	47.11		Detaljhandel med brett sortiment, mest livsmedel, drycker och tobak
	47.2		Specialiserad butikshandel med livsmedel, drycker och tobak
	47.81		Torg- och marknadshandel med livsmedel, drycker och tobak
I	56.1		Restaurangverksamhet
	56.2		Cateringverksamhet

Bilaga B: Grundläggande indikatorer

De grundläggande indikatorerna baseras på officiell statistik och finns för samtliga led i livsmedelskedjan. Dessa indikatorer kan aggregeras och disaggregeras på regional nivå samt på olika delar i livsmedelskedjan och håller över tid.

Som framgår av tidigare årsrapporter är det en fördel att använda grundläggande kvantitativa indikatorer som indikerar måluppfyllelse för alla led¹¹⁹ i kedjan för att utvärdera och följa upp hela livsmedelskedjan. Då livsmedelsstrategin är en tillväxtstrategi har vi valt att använda ekonomiska nyckeltal som baseras på uppgifter från Företagens Ekonomi (SCB) som grundläggande indikatorer. I denna statistikkälla är det ekonomin för de företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom livsmedelskedjan som utvärderas och följs upp och dessa företag kan bestå av flera olika delar med varierad lönsamhet.

Av Tabell 1 framgår vad som ska mätas med hjälp av ekonomiska nyckeltal, hur det ska mätas samt vilka mål som berörs av nyckeltalen.

Nettomarginalen speglar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning för att skapa ett överskott.

Produktiviteten mäts i denna rapport i termer av arbetskraftsproduktivitet och visar hur effektivt företaget använder sin arbetskraft. Arbetskraftens produktiva förmåga beror bland annat på mängden och den produktiva förmågan hos andra produktionsfaktorer samt på företagets organisation, ledning med mera.

Förädlingsgraden kan användas som ett grovt mått på innovationskraft eftersom förädlingsgradens utveckling över tid visar hur företagets förmåga att utveckla produktens egenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden utvecklas över tid. Förutsättningarna för produktdifferentiering är större i varugrupper som har högre förädlingsgrad. Det är därför relevant att undersöka hur förädlingsgraden relaterar till lönsamhet och produktivitet.

Rörelsemarginalen används som ett mått på lönsamhet men även för att studera marknadsförhållanden. En hög rörelsemarginal kan vara ett tecken på att företag på grund av bristande konkurrens har möjlighet att ta ut ett högre pris/högre marginal, men det behöver inte vara så. En högre rörelsemarginal hos företag kan även bero på att de är effektivare, har mer automatiserad produktion, lägre inköspriser eller att de har lägre andra kostnader än sina konkurrenter. En genomsnittligt högre rörelsemarginal i ett led i livsmedelskedjan kan bero på att det ledet har högre andel vidareförädling som gör det möjligt att ta ut en högre rörelsemarginal än i ett led med låg vidareförädling, men konkurrensen mellan företagen i förädlingsledet kan likväl vara hög.

¹¹⁹ Vi kommer i möjligaste mån att använda aggregaten primärproduktion, livsmedelsindustri, livsmedelshandel och restauranger i rapporten.

Avkastning på eget kapital och **rörelsemarginalen** är två olika mått på lönsamhet. Avkastning på eget kapital visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det. Rörelsemarginalen visar det procentuella överskottet som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader.

De olika ekonomiska nyckeltalen redovisas som ett aggregat för hela livsmedelskedjan samt för aggregaten primärproduktion, livsmedelshandel, livsmedelsindustri samt restaurang.

Tabell 1. Ekonomiska nyckeltal som används som grundläggande indikator.

Vad ska mätas	Indikator	Definition	Relaterade mål
Konkurrenskraft	Nettomarginal	Resultat efter finansiella poster/ nettoomsättningen	Övergripande målet
			Strategiskt område 1
	Lönsamhet	Se nedan	Övergripande målet
			Strategiskt område 1
Produktivitet	Arbetskraftsproduktivitet	Förädlingsvärde/ antal årsarbetstider	Strategiskt område 3
Innovation	Förädlingsgrad	Förädlingsvärde/ nettoomsättning	Strategiskt område 3
Konkurrens	Rörelsemarginal	Rörelseresultat/ nettoomsättning	Strategiskt område 2
Produktion	Förädlingsvärde	Produktionsvärde minus förbrukningsvärde	Övergripande målet
			Strategiskt område 1
Lönsamhet	Avkastning på eget kapital	Rörelseresultat efter finansiella poster/ eget kapital	Strategiskt område 1
			Strategiskt område 3
	Rörelsemarginal	Rörelseresultat/ nettoomsättning	Strategiskt område 1
			Strategiskt område
Socialt hållbar livsmedelskedja	Årsarbetstider		Strategiskt område 1
			Strategiskt område 3
Tillväxt och förutsättningar att öka exporten	Förädlingsvärde		Strategiskt område 2
Tillväxt och förutsättningar att öka exporten	Antal företag		Strategiskt område 2

Not: Observeras bör att det som utvärderas är ekonomin för de företag som har en viss SNI-kod och att ett företag kan bestå av flera olika delar med varierad lönsamhet.

Not: Med **produktionsvärde** avses den faktiska produktionen utförd av företagen. Det som ingår är företagets försäljning, det vill säga nettoomsättningen, förändringar av lager och pågående arbete, aktiverat arbete för egen räkning och övriga rörelseintäkter.

Not: I **förbrukningsvärdet** ingår företagets kostnader för råvaror, övriga externa kostnader (inkl. köpta tjänster), övriga rörelsekostnader och ett fåtal personalkostnader. De personalkostnader som ingår i förbrukningsvärdet är kostnader för utbildning, sjuk- och hälsovård, skattefria traktamenten/bilersättningar, arbetskläder, personalrepresentation, rekryteringskostnader etc.

Källa: (Regeringen, 2017), (BAS nyckeltal, 2010) egen bearbetning.

Bilaga C: Resultat av regressionsanalyser

För att följa om utvecklingen går åt rätt håll eller inte genomförs kompletterande regressionsanalyser för ett urval av indikatorer från och med år 2016 fram till senast tillgängliga år för respektive indikator. Utvecklingen analyseras med ett dubbelsidigt hypotestest med en signifikansnivå på 10 procent (risknivå $\alpha = 0,1$, dvs. 10 procent). För mer information om hur regressionsanalyserna har genomförts se avsnitt 3.4.2 Trendanalys.

I tabell 15, 16 och 17 nedan presenteras resultaten av regressionsanalyserna. Regressionskoefficienten är den förväntade förändringen av den beroende variabeln (indikatorn) när den oberoende variabeln (tid/år) ökar med ett. Genom att titta på p-värdet för respektive indikator kan vi se om regressionskoefficienterna är signifikant skilda från noll. I tabellerna visar asteriskerna signifikansnivå 0,1 (*), signifikansnivå 0,05 (**) och signifikansnivå 0,001 (***)

Tabell 15. Resultat av regressionsanalyser för ett urval av indikatorer som används i uppföljningen av en ekonomiskt hållbar livsmedelskedja.

Ekonomiska indikatorer	Regressionskoefficient	P-värde
Företagens konkurrenskraft		
Nettomarginal, livsmedelskedjan	-0,0012	0,4928
Nettomarginal, primärproduktion	-0,0003	0,9557
Nettomarginal, livsmedelsindustrin	0,0029	0,1616
Nettomarginal, livsmedelshandeln	0,0021	0,2003
Nettomarginal, restaurang	-0,0051	0,2268
Svensk marknadsandel		
Morötter	0,0109	0,1457
Äpple	0,0071	0,4012
Tomater	0,0066	0,0871*
Nötkött	0,0163	0,0069**
Griskött	0,0244	0,0002***
Matfågel	0,0201	0,0009***
Ägg	-0,0023	0,8096
Smör	-0,0029	0,3659
Ost	-0,0071	0,0296**
Mjölkekvivalenter	-0,0076	0,1267
Matpotatis	0,0011	0,5122
Socket	0,0114	0,5500
Spannmål	0,0049	0,9373
Långsiktigt lönsamma företag		
Rörelsemarginal, livsmedelskedjan	-0,0024	0,2066
Rörelsemarginal, primärproduktion	0,0006	0,8842
Rörelsemarginal, livsmedelsindustri	0,0028	0,1514
Rörelsemarginal, livsmedelshandel	0,0020	0,0837*
Rörelsemarginal, restaurang	-0,0047	0,0331**
Avkastning på eget kapital, livsmedelskedjan	-0,0019	0,4726

BILAGA C: RESULTAT AV REGRESSIONSANALYSER

Ekonomiska indikatorer	Regressionskoefficient	P-värde
Avkastning på eget kapital, primärproduktion	0,0013	0,5287
Avkastning på eget kapital, livsmedelsindustri	-0,0042	0,5689
Avkastning på eget kapital, livsmedelshandel	0,0033	0,2053
Avkastning på eget kapital, restaurang	-0,0292	0,0100**
Produktion		
Förädlingsvärde, livsmedelkedjan ¹	4312345,5	0,0293**
Förädlingsvärde, primärproduktion	805691,8	0,1312
Förädlingsvärde, livsmedelsindustri	1072756,2	0,0007***
Förädlingsvärde, livsmedelshandel	2523080,1	0,0079**
Förädlingsvärde, restaurang	-89182,4	0,9484
Produktionsvolym, urval av sektorer (primärproduktion)		
Spannmål och oljevaxter	25,7143	0,9366
Potatis	0,6857	0,9661
Mjölkinvägning	-16,8000	0,2193
Nötkött	1,5714	0,1050
Griskött	3,0000	0,0743*
Matfågel	4,9143	0,0139**
Ägg	-0,4286	0,8526
Äpplen	1,0571	0,3656
Tomater	0,8286	0,0567*
Morötter	2,7429	0,3171
Vattenbruksprodukter	-0,5429	0,3241
Marint fiske	-11,2000	0,0416**
Insjöfiske	0,0000	Ogiltigt
Turismens exportvärde	-10164,2	0,0816*
Export av jordbruksvaror och livsmedel	4332,4	0,0009***
Möjlighet att skapa arbetstillfällen		
Antal företag, livsmedelskedjan	15,6000	0,9158
Antal företag, primärproduktion	-184,1000	0,1021
Antal företag, livsmedelsindustri	75,4000	0,0003***
Antal företag, livsmedelshandel	-39,2000	0,0568*
Antal företag, restaurang	163,5000	0,1088
Antal årsarbetstider	-2695,2	0,1573
Resurseffektiv livsmedelsproduktion (ingår även i miljömässiga dimensionen)		
Arbetskraftsproduktivitet	22293,6	0,0006***

* signifikansnivå 0,1, ** signifikansnivå 0,05, *** signifikansnivå 0,001

BILAGA C: RESULTAT AV REGRESSIONSANALYSER

Tabell 16. Resultat av regressionsanalyser för ett urval av indikatorer som används i uppföljningen av en miljömässigt hållbar livsmedelskedja.

Miljöindikatorer	Regressionskoefficient	P-värde
Generationsmålet		
Konsumtion av ekologiska livsmedel och drycker	-0,1800	0,0421**
Begränsad klimatpåverkan		
Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel, totalt	-182080,4	0,0430**
Territoriella utsläpp av växthusgaser - Jordbruk	-68,3558	0,6042
Territoriella utsläpp av växthusgaser - Livsmedelsindustrin	-23,6400	0,0060**
Produktionsbaserade utsläpp av växthusgaser - Jordbruk, fiske och vattenbruk	-68,3558	0,1548
Produktionsbaserade utsläpp av växthusgaser - Livsmedel	-24,2418	0,0038**
Jordbrukets utsläpp av lustgas	3,5486	0,8813
Giftfri miljö		
Växtskyddsmedel (HRI)	-2,0270	0,4535
Ett rikt odlingslandskap samt Ett rikt växt- och djurliv		
Skördar höstvet	80,2857	0,7902
Skördar vårkorn	-91,1429	0,7223
Areal åkermark	-6236,0357	0,0009***
Ängs- och betesmarker (arealer)	2363,5357	0,0013**
Andel ekologisk produktion i slättbygd	0,6429	0,0004***
Andel ekologisk produktion i hela landet	0,3943	0,0411**
Antal nöt	-9589,3929	0,0157**
Antal får	-16284,4643	0,0128**

* signifikansnivå 0,1, ** signifikansnivå 0,05, *** signifikansnivå 0,001

BILAGA C: RESULTAT AV REGRESSIONSANALYSER

Tabell 17. Resultat av regressionsanalyser för ett urval av indikatorer som används i uppföljningen av en miljömässigt hållbar livsmedelskedja.

Sociala indikatorer	Regressionskoefficient	P-värde
Matmiljöns betydelse för konsumenternas val, matvanor och hälsa		
Andel med övervikt och fetma, BMI 25,0 eller högre ¹	0,1036	0,1599
Andel som äter frukt och grönt mer än 3 ggr/dag ¹	-0,5393	1,92E-06***
Andel som dricker sötad dryck minst 2 ggr per vecka ¹	0,4000	0,0495**
Djurhälsa, Djurvälstånd och antibiotikaresistens		
Försäljning av antibiotika	-0,2168	0,1615
Levande landsbygd		
<i>Antal företag (länsstatistik)</i>		
Stockholms län	4,9	0,8644
Uppsala län	15,0	0,0185**
Södermanlands län	15,6	0,0662*
Östergötlands län	4,5	0,4698
Jönköpings län	9,9	0,4910
Kronobergs län	-3,7	0,7242
Kalmar län	-1,6	0,8543
Gotlands län	-0,9	0,8744
Blekinge län	-1,2	0,8347
Skåne län	-7,4	0,6814
Hallands län	-17,3	0,0924*
Västra Götalands län	24,8	0,5170
Värmlands län	2,5	0,8667
Örebro län	-5,3	0,4626
Västmanlands län	-2,9	0,6476
Dalarnas län	22,9	0,0021**
Gävleborgs län	-10,0	0,2800
Västernorrlands län	-21,0	0,0002***
Jämtlands län	-9,9	0,1166
Västerbottens län	8,3	0,3064
Norrbottnens län	41,1	0,1103
<i>Antal årsarbetstider (länsstatistik)</i>		
Stockholms län	-1328,2	0,1227
Uppsala län	-6,7	0,9185
Södermanlands län	63,8	0,3399
Östergötlands län	-199,0	0,0026**
Jönköpings län	-21,3	0,5958
Kronobergs län	-11,2	0,8424
Kalmar län	-82,8	0,0435**
Gotlands län	-9,8	0,6984
Blekinge län	2,3	0,9058
Skåne län	-129,1	0,4751
Hallands län	-189,5	0,0415**
Västra Götalands län	-145,5	0,6076
Värmlands län	-157,2	0,0547*
Örebro län	-150,6	0,0653*

BILAGA C: RESULTAT AV REGRESSIONSANALYSER

Sociala indikatorer	Regressionskoefficient	P-värde
Västmanlands län	-36,9	0,5902
Dalarnas län	9,7	0,7496
Gävleborgs län	-98,4	0,0788*
Västernorrlands län	-56,6	0,2087
Jämtlands län	-12,9	0,5396
Västerbottens län	-154,9	0,0081**
Norrbottnens län	-148,6	0,0263**
Förädlingsvärde (länsstatistik)		
Stockholms län	861720,5	0,1167
Uppsala län	227911,7	0,0389**
Södermanlands län	233929,2	0,0007***
Östergötlands län	-6952,5	0,8822
Jönköpings län	82310,3	0,2816
Kronobergs län	41884,5	0,2681
Kalmar län	157122,6	0,0362**
Gotlands län	40941,0	0,1849
Blekinge län	185424,8	0,0007***
Skåne län	1021936,1	0,0022**
Hallands län	-28559,0	0,7205
Västra Götalands län	704904,9	0,1564
Värmlands län	20979,8	0,6079
Örebro län	53889,5	0,1931
Västmanlands län	96897,8	0,0100**
Dalarnas län	142380,5	0,0136**
Gävleborgs län	32371,5	0,2360
Västernorrlands län	38733,8	0,1165
Jämtlands län	29504,8	0,3233
Västerbottens län	45731,5	0,0735*
Norrbottnens län	57131,8	0,2758
Lokaliseringkvot		
Stockholms län	-0,0171	0,0265**
Uppsala län	-0,0042	0,6380
Södermanlands län	0,0131	0,1076
Östergötlands län	-0,0223	0,0006***
Jönköpings län	-0,0029	0,4210
Kronobergs län	-0,0066	0,4339
Kalmar län	-0,0034	0,3405
Gotlands län	-0,0030	0,8366
Blekinge län	0,0069	0,5403
Skåne län	-0,0118	0,0125**
Hallands län	-0,0240	0,1167
Västra Götalands län	-0,0077	0,0034**
Värmlands län	-0,0226	0,0269**
Örebro län	-0,0197	0,0273**
Västmanlands län	0,0017	0,8543
Dalarnas län	0,0045	0,5193

BILAGA C: RESULTAT AV REGRESSIONSANALYSER

Sociala indikatorer	Regressionskoefficient	P-värde
Gävleborgs län	-0,0134	0,0440**
Västernorrlands län	-0,0057	0,2612
Jämtlands län	-0,0003	0,9303
Västerbottens län	-0,0263	0,0070**
Norrbottnens län	-0,0192	0,0081**
Arbetskadorna		
Arbetskadorna primärproduktion	0,1164	0,0099**
Arbetskadorna livsmedelsindustri	-0,2910	0,5019
Arbetskadorna livsmedelshandel (all detaljhandel)	0,3429	0,0332**
Arbetskadorna restaurang	-0,0347	0,8138
Jämlikhet		
Andel sysselsatta kvinnor primärproduktion	0,0015	0,2360
Andel sysselsatta kvinnor livsmedelsindustri	-0,0018	0,1505
Andel sysselsatta kvinnor livsmedelshandel	-0,0007	0,3050
Andel sysselsatta kvinnor restaurangledet	-0,0065	0,0070**

* signifikansnivå 0,1, ** signifikansnivå 0,05, *** signifikansnivå 0,001

¹ För dessa indikatorer finns data från år 2016 till år 2022. Dock saknas värden för år 2017 och år 2019. De saknade värdena har ersatts med så kallad imputering, i form av medelvärden mellan det föregående årets värde och nästföljande årets värde.

Bilaga D: Uppställning av en resultaträkning med kostnadsuppdelning

Rörelsens intäkter och kostnader

- + Nettoomsättning
- + Övriga rörelseintäkter¹
- Material- och varukostnader
- Övriga rörelsekostnader m.m.²
- Personalkostnader
- Nedskrivningar och återföringar
- Avskrivningar
- +/- Jämförelsestörande poster

= Rörelseresultat efter avskrivningar

Finansiella intäkter och kostnader

- + Finansiella intäkter³
- Finansiella kostnader⁴

= Resultat efter finansiella poster

Extra ordinära intäkter och kostnader

Bokslutsdispositioner och skatt

- +/- Bokslutsdispositioner
- Skatt

= Årets resultat

¹ inkluderar förändringar av lager, produkter i arbete, färdiga varor och pågående arbeten samt aktiverat arbete för egen räkning. Posten inkluderar även subventioner.

² avser såväl övriga externa kostnader som övriga rörelsekostnader.

³ Inkluderar resultat från andelar i koncern- och intresseföretag och övriga finansiella anläggningstillgångar (inklusive nedskrivningar och återföring av nedskrivningar), övriga ränteintäkter och liknande resultatposter.

⁴ Inkluderar räntekostnader samt liknande resultatposter.

⁵ uppgiften hämtas från den interna redovisningen.

Not: Observeras bör att årsredovisningen kan se olika ut beroende på bolagsform.

Till exempel behöver enskilda näringsidkare vanligtvis inte lämna in en årsredovisning och kan om omsättningen understiger 3 miljoner kronor använda sig av förenklat årsbokslut.

Källa: (BAS nyckeltal, 2010)

Bilaga E: Fördjupning – Primärproduktionen

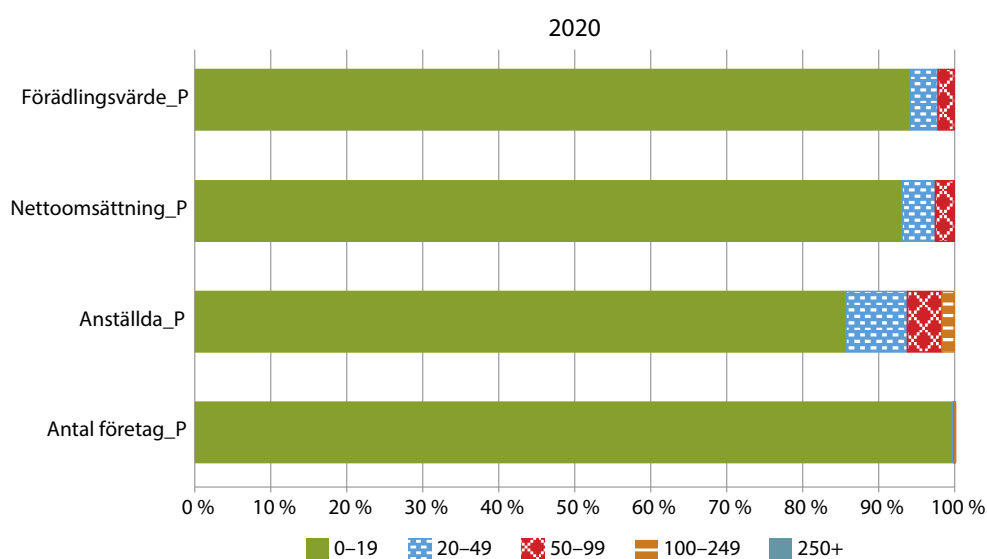
I denna bilaga visar vi utvecklingen för konkurrenskraft och produktion i det första ledet i livsmedelskedjan mellan åren 2011–2021. I bilaga I–L finns uppgifter från år 2011 fram till senast tillgängliga år och i bilaga B finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter.

De grundläggande indikatorerna redovisas som ett aggregat för hela ledet, som består av följande näringsgrenar:

- Jordbruk och trädgårdsnäring
- Fiske
- Vattenbruk
- Rennäring

Primärproduktionen präglas av många relativt små företag, med få årsarbetstider och förhållandevis stora tillgångar. Primärproduktionens behov av mark, byggnader och maskiner är anledningen till att ledet har relativt sett stora tillgångar i Företagens ekonomi.

Antalet företag med huvudsaklig verksamhet i primärproduktionen och en omsättning över 200 000 kronor uppgick till lite drygt 44 000 år 2020 och antalet årsarbetstider uppgick till drygt 19 000 stycken samma år. Figur 1 visar strukturen i primärproduktionen år 2020, det vill säga hur primärproduktionens totala förädlingsvärde, nettoomsättning, antal anställda och antal företag fördelas över olika storleksklasser av företag. Figuren visar att primärproduktionen nästan uteslutande består av företag med färre än 20 anställda (årsarbetstider). Dessa företag står för över 90 procent av såväl förädlingsvärde som nettoomsättning i primärledet. I primärledet är det således småföretagen som skapar merparten av de ekonomiska värdena, vilket särskiljer primärproduktionen från övriga led i kedjan. Dock kan man se att procentandelen av förädlingsvärde och nettoomsättning som skapas av företag med färre än 20 anställda har sjunkit med cirka 2 procent vardera från år 2011.

Figur 1. Andel företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) i primärproduktionen år 2020

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren

Källa: SCB, Företagens Ekonomi

Konkurrenskraft

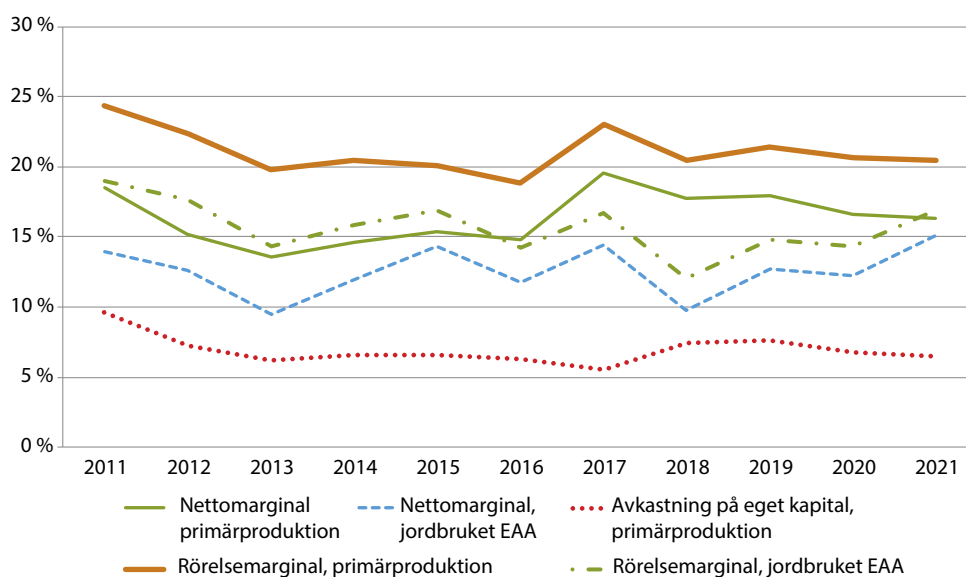
Primärproduktionens nettomarginal ligger högre än i livsmedelskedjan totalt under den studerade perioden, vilket beror på att en jämförelsevis stor andel av företagen i primärledet drivs som enskilda firmor. Kostnad för eget arbete är dock inte medräknat som lönekostnad i dessa företags bokföring, vilket gör att de redovisar ett högre resultat än exempelvis ett aktiebolag. I enskilda firmor utgör företagets vinst ersättning för både eget arbete och eget kapital, medan vinsten i ett aktiebolag utgör avkastning på aktieägarnas kapital. Något som också kan bidra till den höga nivån är att samtliga subventioner¹²⁰ är medräknade i resultatet. Om man räknar av ersättning för både anställda och eget arbete som läggs ner i företagen, blir nyckeltalen avsevärt lägre för primärproduktionen. För livsmedelskedjan som helhet har rörelsemarginalen varit relativt stabil men inom primärproduktionen finns en stor variation mellan olika år. En orsak till det senare kan vara variation i skörd och priser.

¹²⁰ Detta är en skillnad mot nationalräkenskaperna och den sektorskalkyl (EAA) som Jordbruksverket gör där frikopplade produktionsstöd, gårdsstöd och miljöstöd inte ingår i förädlingsvärdet.

Jordbruket

Figur 2 visar tre lönsamhetsmått för företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom primärproduktionen mellan åren 2011 och 2021: nettomarginal, rörelsemarginal samt avkastning på eget kapital. När nyckeltalen som speglar lönsamhet studeras bör man ha i åtanke att vinsten i enskilda firmor förutom att ge avkastning på eget kapital även ska täcka insatsen för eget arbete.

Då jordbruket utgör den i särklass största sektorn inom primärproduktionen får utvecklingen i sektorn också störst genomslag på beskrivningen av utvecklingen inom primärledet. EAA (Economic Accounts for Agriculture) är ett system av statistiska beräkningar av värdet och kostnaderna för jordbruksproduktionen, inklusive rennärningen. I princip all jordbruksproduktion ingår i kalkylen och syftet är att upprätta en resultaträkning för denna produktion. Beräkningarna baseras på en förteckning över de aktiviteter som anses vara karaktäristiska för jordbruket och de inkluderas i beräkningarna oberoende av i vilken typ av företag produktionen sker. Observeras bör att i EAA ingår all jordbruksproduktion, även uppgifter för företag som har en omsättning som är lägre än 200 000 kronor.

Figur 2. Lönsamhetsmått (median) för hela primärproduktionen och jordbruket 2011–2021

Not: Nyckeltalen för 2021 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. KPI

Källa: SCB, Företagens ekonomi, Jordbruksverket

Som framgår av Figur 2 var år 2017 ett relativt bra år för det svenska jordbruket. Under detta år ökade produktionsvärdet betydligt mer än produktionskostnaderna, vilket hade en positiv påverkan på jordbrukets lönsamhet. Den varma och torra sommaren år 2018 hade en stor påverkan på jordbruket. Skördarna av spannmål och oljeväxter var mycket låga. Brist på grovfoder orsakade problem för djurhållare och priserna på grovfoder, halm och spannmål steg kraftigt. Både nettomarginalen och rörelsemarginalen för primärproduktionen, baserade på Företagens ekonomi, minskade något under år 2018. Att det inte blev några stora förändringar under året tyder på att andra verksamheter i företagen mildrade torkans effekter

på företagens ekonomi, vilket tydliggör att en diversifierad verksamhet är viktigt för många jordbruksföretag, inte minst för att hantera den risk som väderberoende produktion medför.

År 2019 skedde en återhämtning i jordbrukets lönsamhet (se Figur 2). Ökningen av rörelse- och nettomarginalerna är större om utvecklingen studeras utifrån EAA-kalkylen jämfört med motsvarande utveckling baserat på uppgifter från Företagens ekonomi, vilket är rimligt med tanke på den låga lönsamheten i jordbruksverksamheten till följd av torkan 2018. Kostnaderna för insatsvaror och tjänster ökade emellertid också om än inte lika mycket som produktionsvärdet (Jordbruksverket, 2020). Under 2019 betalades också större den av det s.k. torkstödet ut.

Mellan åren 2019 och 2021 minskade rörelsemarginalen och nettomarginalen i primärproduktionen (inklusive fiske- och vattenbruksföretag). Tittar man isolerat på jordbruket baserat på EAA-kalkylen minskade nettomarginalen, medan rörelsemarginalen ökade marginellt mellan åren 2019 till 2020. Mellan år 2020 och år 2021 så visar EAA-kalkylen en ökning för både nettomarginalen och rörelsemarginalen.

Studeras istället avkastningen på eget kapital (se Figur 2) har lönsamheten minskat för företag inom primärproduktionen (här ingår även fiske- och vattenbruksföretag) över tid. Den negativa utvecklingen är sannolikt ett resultat av en längre period av sjunkande lönsamhet.

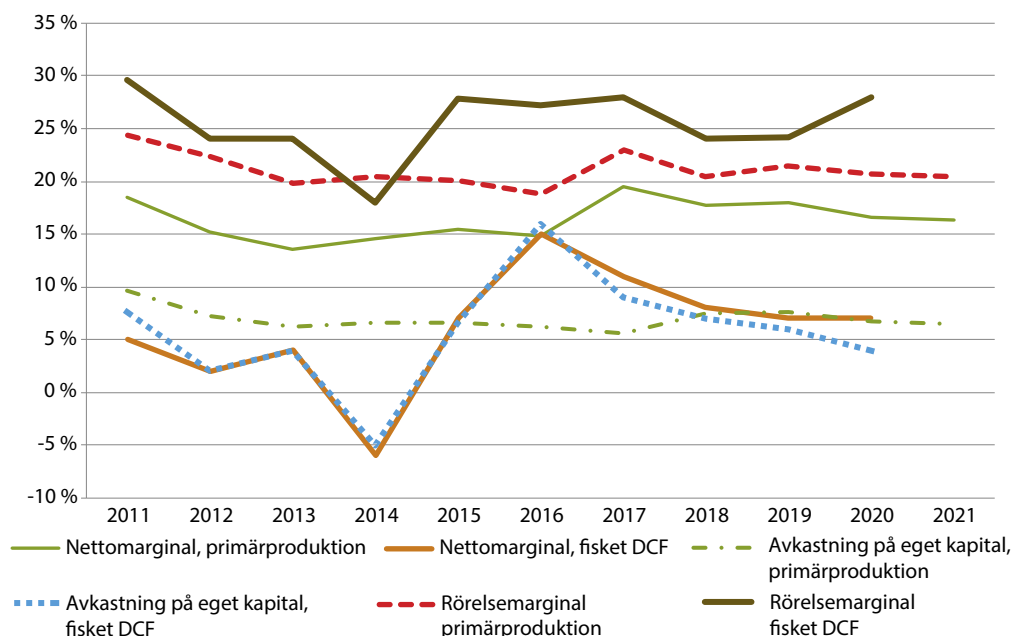
När utvecklingen på en mer detaljerad nivå studeras framgår att rörelsemarginalen har fluktuerat över åren men är något lägre år 2021 än år 2011 för företag som bedrev odling av ett- och tvååriga växter samt odling av fleråriga växter. Även nettomarginalen har för dessa företag fluktuerat under perioden år 2011 till år 2021, men är något högre år 2021 än år 2011. Lönsamheten för samtliga nyckeltal minskade för företag med husdjursskötsel och blandat jordbruk under perioden 2011 till 2021.

Utvecklingen av avkastning på eget kapital var negativ för såväl växtodlingsföretagen, husdjursföretagen och det blandade jordbruket mellan år 2011 och 2022. En av förklaringarna till att avkastningen på eget kapital minskar kan vara en längre period av sjunkande lönsamhet. Det kan sannolikt delvis förklaras av utvecklingen av priser både på produkter och produktionsmedel. Det finns en risk att företagens SNI-koder inte stämmer överens med dagens verksamhet och därför behöver den mer detaljerade statistiken tolkas med försiktighet. (SCB, 2022).

Fisket

Nettomarginalen för företag med huvudsaklig verksamhet inom yrkesfisket har varierat sedan år 2011 men har, undantaget år 2014, varit positiv. Figur 3 visar att nettomarginalen för fisket har fallit sedan toppåret 2016. Lönsamheten i det storskaliga pelagiska fisket styrs av kvotvolym, bränslekostnader och växelkurser. Det är främst det storskaliga fisket som har tappat i lönsamhet under senare år (Havs- och vattenmyndigheten, 2022). Rörelsemarginalen sjönk mellan 2016 och 2018, men ökade något mellan 2019 och 2020. Yrkesfisket kännetecknas av höga fasta kostnader vilket gör att det inte är så enkelt att snabbt ställa om produktionen vid behov och en hög rörelsemarginal är nödvändigt för att få en rimlig avkastning på eget kapital. Situationen skiljer sig markant åt mellan olika segment i fisket. Det storskaliga fisket har haft en positiv nettomarginal och rörelsemarginal under alla år sedan år 2008, medan nettomarginalen och rörelsemarginalen varit negativ i det småskaliga fisket under hela perioden. Utvecklingen kan dock skilja sig åt mellan olika segment i det stor- respektive småskaliga fisket¹²¹

Avkastningen på eget kapital har varit positiv alla år utom 2008 och 2014. Inom det storskaliga fisket har avkastningen på eget kapital varierat mellan åren men varit positiv alla år sedan år 2008. För det småskaliga fisket har avkastningen på det egna kapitalet varit negativ alla år under samma period. (Havs- och vattenmyndigheten, 2022). Utvecklingen inom det marina fisket till stor del av storleken på fiskekvoterna, som beslutas av EU. Observeras bör att data från Havs- och vattenmyndigheten även avser företag som har en omsättning som är lägre än 200 000 kr.

Figur 3. Lönsamhetsmått (median) för hela primärproduktionen och fisket 2011–2021

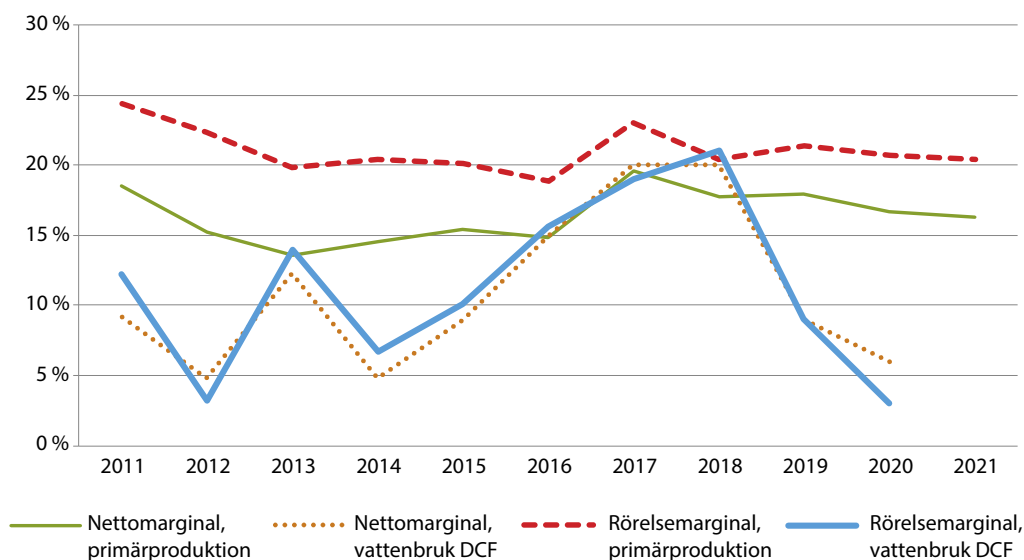
Källa: Havs- och vattenmyndigheten

121 Småskaligt fiske definieras som fartyg under 12 meter som fiskar med passiva redskap. Storskaligt fiske är fartyg som fiskar med aktiva redskap och fartyg som är över 12 meter och som fiskar med passiva redskap.

Vattenbruket

Nettomarginalen för företag i Sverige vars huvudsakliga verksamhet är vattenbruk har varierat relativt kraftigt mellan åren sedan år 2011 (se Figur 4). Det verkar som att den senaste statistiken, som sträcker sig till 2020, från STECF¹²² kan ha påverkats av årsskiftet och att kostnader som delvis avser år 2017 hamnat på år 2018. När vi beräknat nettomarginalen och rörelsemarginalen har vi därför använt oss av medelvärdet för de båda åren i täljaren. Utvecklingen för rörelsemarginalen har varit mycket lik utvecklingen för nettomarginalen. Enligt data från STECF har både rörelse- och nettomarginal minskat kraftigt mellan år 2018 och år 2020.¹²³ Observeras bör att data i STECF även kan avse företag som har en omsättning som är lägre än 200 000 kr.

Enligt statistik från SCB ökade lönsamheten för företag vars huvudsakliga verksamhet var vattenbruk mellan åren 2011 och 2020, medan den minskade mellan åren 2016 och 2021. (SCB, 2022).

Figur 4. Lönsamhetsmått (median) för hela primärproduktionen och vattenbruket 2011–2021

Källa: (Europeiska kommissionen, JRC Science for policy report, 2023)

¹²² Scientific Technical and Economic Committee for Fisheries.

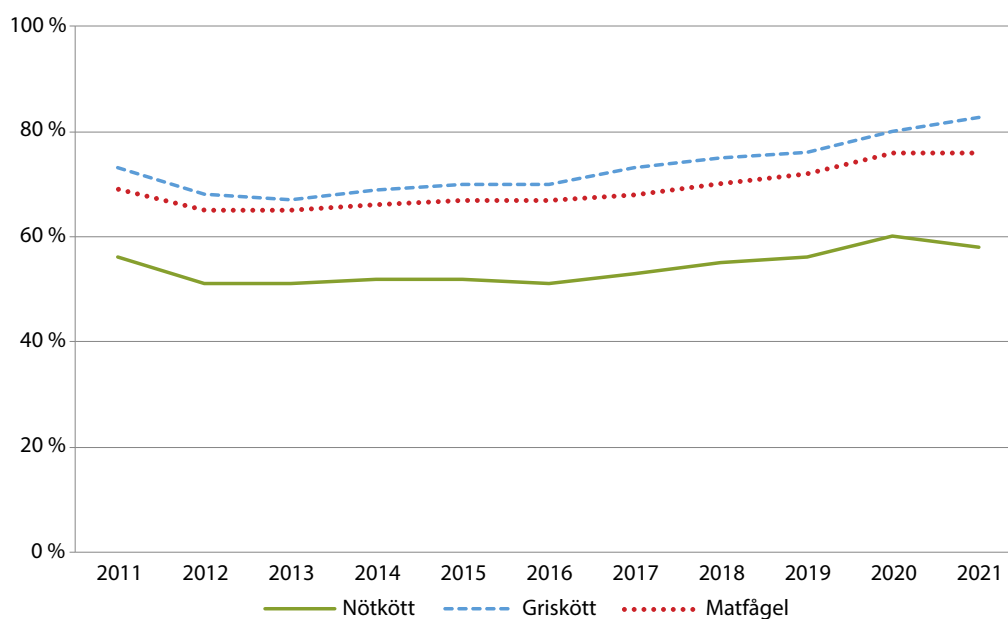
¹²³ Som nämnts i texten verkar det vara något är helt korrekt i statistiken avseende år 2018.

Svensk marknadsandel

Ett annat sätt att mäta den svenska produktionens konkurrenskraft är svensk marknadsandel, som visar hur stor del av den totala förbrukningen som produceras i Sverige. Detta sätt att mäta gör att andelarna kan överstiga 100 procent. Man bör dock ha i åtanke att marknadsandelen är ett relativt mått och påverkas av både efterfrågan och utbud. Om efterfrågan ökar snabbare än produktionen sjunker marknadsandelen trots att produktionen ökar.

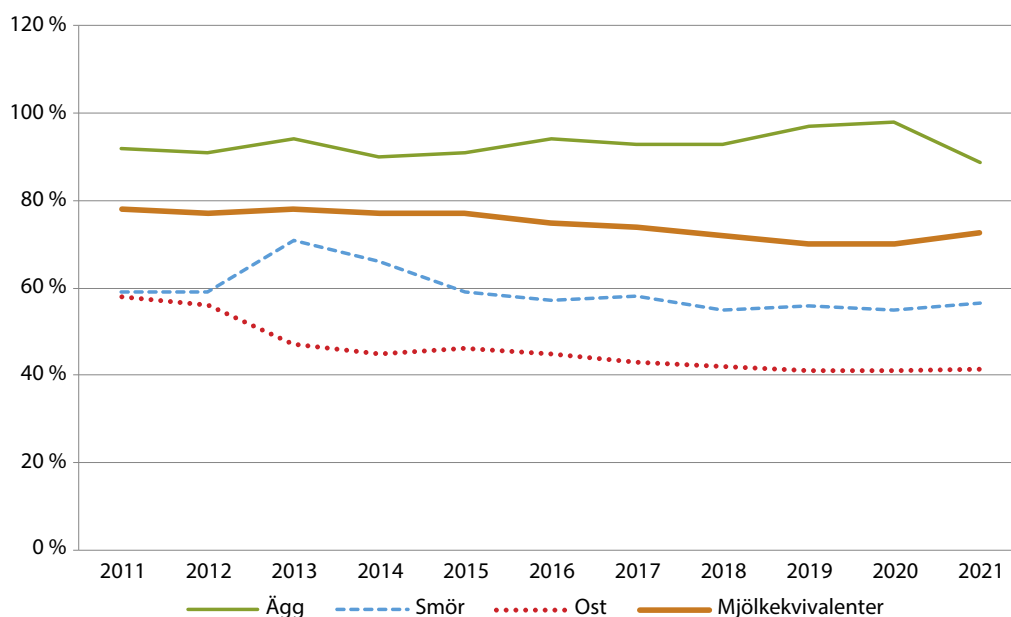
Jordbruksverket har valt att inte beräkna eller presentera någon total siffra över den svenska marknadsandelen för jordbruksvaror och livsmedel. Det finns flera anledningar till detta, bland annat ser det väldigt olika ut i sektorerna, flera livsmedel går inte alls att odla eller producera i Sverige samtidigt som vissa svenska produkter bara finns tillgängliga under delar av året.

Figur 5, Figur 6 och Figur 7 visar den svenska marknadsandelen för ett urval sektorer för åren 2011 till 2021. De svenska marknadsandelarna för kött, ägg och mejeriprodukter har sjunkit efter EU-inträdet år 1995. Den negativa trenden verkar dock vara bruten för kött och ägg, då de svenska marknadsandelarna för flera köttslag och ägg ökat under perioden 2011 och 2020. Dock kan vi se att under 2021 så minskade den svenska marknadsandelen för nötkött något, och för ägg ser vi under 2021 en relativt kraftig nedgång i den svenska marknadsandelen.

Figur 5. Svensk marknadsandel för nötkött, griskött och matfågel 2011–2021

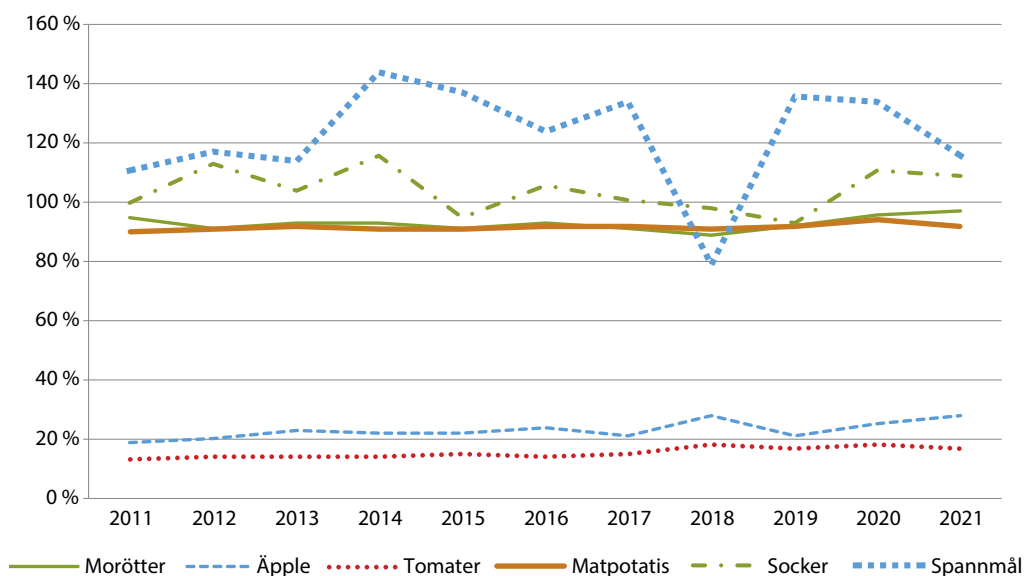
Källa: Jordbruksverket

Figur 6. Svensk marknadsandel för ägg och mejeriprodukter 2011–2021

Källa: (Jordbruksverket, 2022)

De svenska marknadsandelarna har varit relativt stabila för socker och matpotatis mellan åren 2011 och 2021. För spannmål har den svenska produktionen haft en marknadsandel som varierat kraftigt över åren men som har överstigit 100 procent samtliga år sedan år 2011, med undantag av torkåret år 2018. Mellan olika frukter och grönsaker varierar marknadsandelen och vissa frukter och grönsaker kan endast produceras under viss tid av året vilket bidrar till att marknadsandelen över helåret blir lägre. En del livsmedel går inte alls att producera i Sverige.

Figur 7. Svensk marknadsandel i ett urval av sektorer 2011–2021

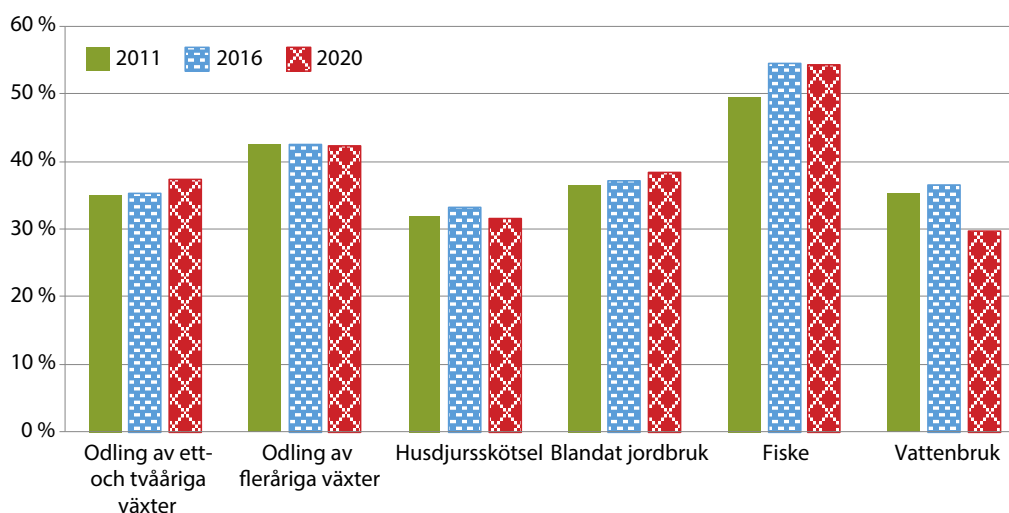
Källa: (Jordbruksverket, 2022)

Svensk marknadsandel (Jordbruksverket, 2022) visar hur stor del av den totala förbrukningen som produceras i Sverige. För att jordbruket i Sverige ska kunna producera nuvarande mängder av livsmedel krävs exempelvis importerade insatsvaror som gödselmedel, bekämpningsmedel, foder och drivmedel. Dessutom krävs importerade maskiner och reservdelar. Utan dessa importerade insatsvaror skulle den svenska jordbruksproduktionen vara betydligt mindre. Genom att använda begreppet svensk marknadsandel vill Jordbruksverket tydliggöra att det handlar om andelen svenska produkter av den totala förbrukningen, under de förutsättningar som råder på den svenska marknaden i dagsläget.

Förädlingsgrad

Förädlingsgraden visar företagens förmåga att utveckla produkttegenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden och förädlingsgraden inom primärproduktionen som helhet har legat på drygt 35 procent under den undersökta perioden, med en topp på 38 procent år 2017.

Figur 8 visar förändringen i förädlingsgrad mellan åren 2011 och 2020 för olika delbranscher i primärproduktionen. Den största ökningen har skett inom företag som bedriver fiske följt av de företag som odlar ett- och tvååriga växter. En orsak till den ökande förädlingsgraden inom fisket kan vara införandet av det pelagiska förvaltningssystemet.

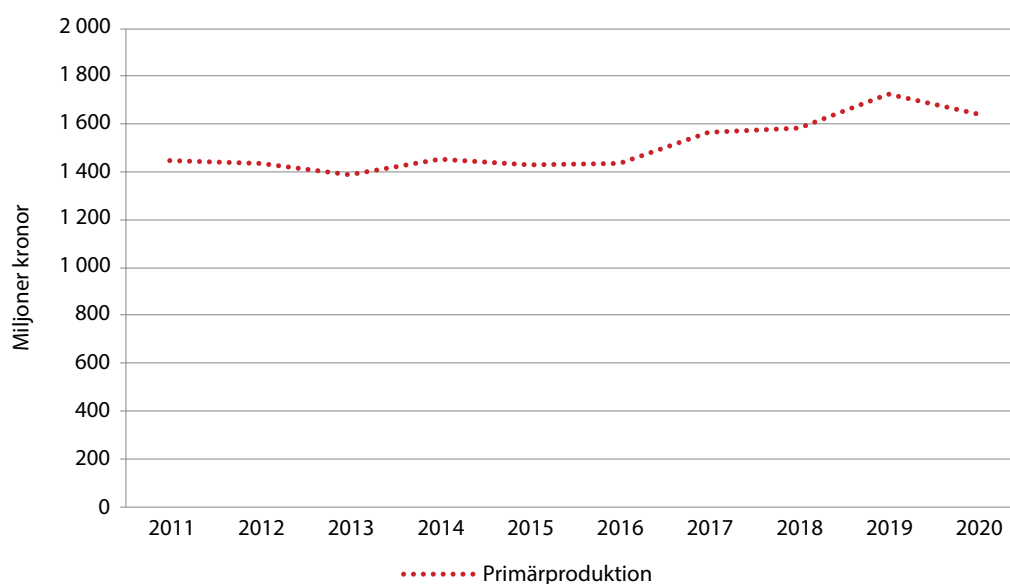
Figur 8. Förädlingsgrad inom olika delbranscher¹²⁴ i primärproduktionen 2011, 2016 och 2020

Källa: SCB Företagens ekonomi, egen bearbetning

¹²⁴ Odling av ett- och tvååriga växter avser odling av t.ex. spannmål, potatis, sockerbeter, köksväxter och svamp, Odling av fleråriga växter avser odling av t.ex. äpplen, päron, körsbär, plommon och växter för dryckesframställning, Husdjursskötsel avser t.ex. uppfödning av t.ex. nötkreatur, får, getter, gris och fjäderfä, mjölkproduktion, äggproduktion och renskötsel och Blandat jordbruk avser företag som bedriver en blandad verksamhet, dvs. både växtodling och animalieproduktion.

Arbetskraftsproduktivitet¹²⁵

Mellan åren 2011–2020 ökade arbetskraftsproduktiviteten i primärproduktionen med 14 procent till närapå 1,65 miljoner kronor per årsarbetstid (Figur 9). Förädlingsvärdet per årsarbetstid är betydligt högre i primärproduktionen än i övriga led i livsmedelskedjan, eftersom subventioner är inkluderade i förädlingsvärdet och ägare till enskilda firmor inte är medräknade bland antal årsarbetstider. Om det skulle vara möjligt att räkna bort subventioner från förädlingsvärdet i Företagens ekonomi och inkludera ägare till enskilda firmor i antal årsarbetstider, skulle arbetskraftsproduktiviteten bli avsevärt lägre.

Figur 9. Arbetskraftsproduktivitet för primärproduktionen 2011–2020, tusen kronor per årsarbete

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren

Källa: SCB, Företagens ekonomi

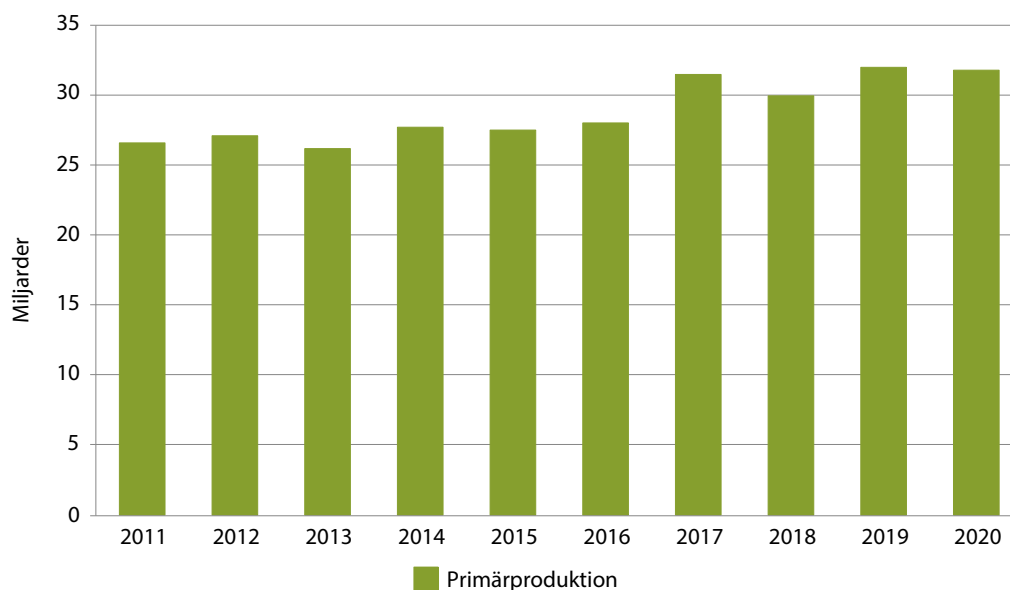
Produktion

Förädlingsvärdet för företag med huvudsaklig verksamhet inom primärproduktionen ökade med 20 procent mellan åren 2011–2020 till knappt 32 miljarder kronor. Efter en minskning av förädlingsvärdet mellan år 2017 och torkåret 2018 ökade det med nästan 2 miljarder kronor till år 2019 för att sedan minska marginellt till år (se Figur 10).

Utvecklingen av förädlingsvärdet netto, enligt EAA-kalkylen, följer den utveckling som redovisas i Figur 10. Undantaget är år 2016 då EAA-kalkylen visar på ett sämre resultat jämfört med året innan. Under torkåret 2018 var det en kraftig minskning av jordbrukets förädlingsvärde netto. Detta förklaras både av minskade produktionsvärde till följd av minskade volymer och ökade kostnader för insatsvaror (Jordbruksverket, 2023).

¹²⁵ Nyckeltalet arbetskraftsproduktivitet beräknas som förädlingsvärde per årsarbetstid och visar hur effektivt företaget använder sin arbetskraft.

Enligt STECF har förädlingsvärdet inom vattenbruket minskat mellan 2018 och 2020 (STECF, 2023). För yrkesfisket har förädlingsvärdet haft en positiv trend sedan år 2015. (Havs- och vattenmyndigheten, 2022).

Figur 10. Totalt förädlingsvärde i primärproduktionen 2011–2020, löpande priser

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren

Källa: SCB, Företagens ekonomi

Produktionsuppgifter

Noteras bör att makrotrender som priser, valutakurser, löneutveckling, insatsvaror med mera påverkar förädlingsvärdets utveckling, men även att företags förädlingsvärde påverkas på mikronivå av saker som till exempel innovation och affärsmodeller. Därför har vi valt att visa volymutvecklingen för de värdemässigt viktigaste sektorerna i primärledet i Tabell 1.

Tabell 1. Produktionsvolym i ett urval av sektorer 2011–2022 (1 000 ton)

Produkt	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Spannmål & oljeväxter	4 919	5 404	5 334	6 118	6 542	5 753	6 421	3 454	6 535	6 294	5 324	5 956
Potatis	882	805	806	822	802	861	853	720	847	877	826	851
Mjölk- vägning	2 850	2 861	2 868	2 931	2 933	2 862	2 817	2 760	2 704	2 773	2 782	2 765
Nötkött	138	125	126	132	133	131	132	137	140	141	136	135
Griskött	256	233	234	236	234	233	241	250	240	246	253	254
Matfågel	121	117	126	138	146	158	159	157	165	172	183	176
Ägg	116	122	129	122	127	140	137	141	150	149	128	155
Äpplen	21	23	27	25	25	27	22	31	22	29	32	i.u.
Tomater	14	14	15	15	15	15	14	18	17	19	18	i.u.
Morötter	105	129	113	119	116	112	109	93	107	118	123	i.u.
Vatten- brukspro- dukter	13	14	13	13	12	16	15	13	12	12	15	i.u.
Marint fiske	180	150	177	172	202	196	218	212	176	170	152	i.u.
Insjöfiske	1	1	1	2	1	2	2	2	2	2	2	i.u.

Källa: Jordbruksverket

Svensk produktion av vegetabilier

Totalskörden av spannmål i Sverige 2022 är beräknad till drygt 5,8 miljoner ton, vilket är högre än både föregående år och medelskörden för de senaste fem åren. Fortsatt stor odling av höstsådda grödor samt bättre hektaravkastning för vår-sådda grödor bidrar till den förhållandevis goda spannmålsskörden under 2022.

Totalskörden av raps och rybs 2022 beräknas bli den högsta någonsin som uppmätts i Sverige. Skörden är beräknad till knappt 426,6 miljoner ton. För oljelin beräknas skörden uppgå till 8 700 ton, vilket inte är rekord men högre än både föregående år och det senaste femårsgenomsnittet. Höga priser på raps under den senare tiden bidrar till ett ökat odlingsintresse. Det är i huvudsak höstraps som odlas i Sverige.

Totalskörden av matpotatis beräknas år 2022 uppgå till 499 600 ton, vilket är högre än föregående års skörd men något lägre än skörden för det senaste femårsgenomsnittet. På lång sikt är produktionstrenden dock fortsatt fallande i landet beroende bland annat på ändrade konsumtionsvanor och låg lönsamhet jämfört med odling av andra grödor.

Den totala skörden **potatis för stärkelse för 2022** beräknas att minska till 351 200 ton men årets skörd är ändå drygt 8 procent mer än femårsgenomsnittet. Den lägre produktionen i år beror främst på att arealen minskade jämfört med föregående år. Potatis för stärkelse odlas främst i Skåne, Blekinge och Kalmar län.

Senast tillgängliga uppgifter för skörden av **sockerbetor** år 2022 visar på en skörd i storleksordningen 1 850 000 ton.

Svensk animalieproduktion

Produktionen av **griskött** minskade med en procent mellan åren 2011 – 2022. Andelen svenskt griskött av totalkonsumtionen försvagades i början och mitten av perioden, men har återhämtat sig de senaste åren. Den svenska andelen av konsumtionen ligger på drygt 82 procent. Under år 2022 ökade den svenska grisköttsproduktionen med en procent. Konsumtionen av griskött har haft en nedåtgående trend under flera år men under 2022 ökade konsumtionen något. Kriget i Ukraina har lett till höga priser på insatsvaror och under första halvåret steg avräkningspriserna kraftigt i Sverige och EU.

Produktionen av **nötkött** minskade med två procent mellan åren 2011 och 2022. Under år 2022 var produktionen i nivå med föregående år. Konsumenternas ökade medvetenhet om svenska mervärden har stärkt efterfrågan på svenskt nötkött och den svenska marknadsandelen har ökat successivt under flera år. De två senaste åren har trenden vänt och 2022 var den svenska marknadsandelen 56 procent. Den sjunkande andelen svenskproducerat beror till stor del på att restriktionerna som fanns under Covid är borta och en större andel av det kött som serveras på restaurang och i storkök är importerad. Konsumtionen av nötkött har sjunkit under flera år men under 2022 var konsumtionen per capita 0,5 kg högre än under 2021. Det svenska genomsnittliga avräkningspriset på ungtjur steg med 16 procent under 2022.

Produktionen av **lammkött** minskade med åtta procent mellan åren 2011 och 2022. Under år 2022 minskade produktionen med en procent. Konsumtionen av lammkött har minskat under flera år, samtidigt som den svenska marknadsandelen legat strax under 30 procent. Producentpriserna för lammkött varierar cykliskt över året enligt samma mönster som i de flesta andra EU-länder. Under årets första två månader har det svenska priset legat cirka 15 procent högre än under motsvarande period 2022.

Produktionen av **matfågel** ökade med 45 procent mellan åren 2011–2022, det är en betydligt större uppgång än för andra köttslag. Likaså har totalkonsumtionen av matfågel stigit under lång tid och mellan åren 2011–2022 var ökningen 37 procent. Den svenska marknadsandelen har ökat under flera år men minskade med tre procentenheter till 73 procent 2022. Vi har inga officiella prisnoteringar avseende producentpriset för kyckling.

Produktionen av **ägg** har ökat stadigt under det senaste decenniet, mellan åren 2011–2022 var ökningen 33 procent. Under 2022 ökade produktionen av ägg i Sverige med 21 procent. Den stora produktionsökningen beror på att vi hade flera sjukdomsutbrott av bl.a. fågelinfluensa under 2021. Den svenska marknadsandelen var 101 procent under 2022. Avräkningspriserna på ägg ligger på en stabil hög nivå medan partipriserna fluktuerar.

Invägningen av **mjölk** sjönk med tre procent mellan åren 2011–2022. Under 2022 ökade invägningen med 0,6 procent. Konsumtionen av mjölkprodukter har haft en minskande trend överlag. Den svenska marknadsandelen är stabil för konsumtionsmjölk och syrade produkter medan den fortsätter att minska för ost.

Produktionen av **viltkött** i Sverige, alltså avskjutningen, varierade mellan 18 000 och 22 000 ton mellan åren 2011 och 2022. Räknad i vilt är den största kategorin älg följt av vildsvin.

Svensk produktion av vissa frukter och grönsaker

År 2020 låg konsumtionen av frukt på ungefär 670 000 ton och konsumtionen av grönsaker på ungefär 660 000 ton. Konsumtionen av färska frukter och färska grönsaker har ökat med sju respektive tio procent de senaste tio åren.

Den svenska produktionen av **äpplen** har varierat något de senaste åren från att tidigare ha uppgått till ungefär 25 000 ton om året. År 2017 minskade avkastningen något framför allt på grund av frostsador under våren, skörden år 2018 var dock betydligt högre och uppgick till 30 600 ton, vilket är den näst högsta äppelproduktionen någonsin. År 2019 låg skörden åter på 2017 års nivå, vilket sett till de senaste tio åren var lågt. De två efterföljande åren ökade skörden, 2021 års skördenivå på 32 200 ton var rekordhög. Avkastningen per hektar har ökat i Sverige eftersom ny odlingsteknik har introducerats. I takt med att odlingarna moderniseras ökar den genomsnittliga avkastningen och är idag drygt 30 procent högre än för tio år sedan.

Säsongen för svenska **jordgubbar** är kort och högsäsong för den svenska produktionen är under juni och juli. Sedan år 2011 har produktionen ökat med 25 procent, vilket beror på betydligt högre avkastningsnivåer än tidigare och även en ökad areal. År 2020 uppgick skörden till knappt 17 000 ton, vilket var rekordhög. Skörden år 2021 var något lägre och uppgick då till 15 900 ton.

Den svenska **tomatproduktionen** har ökat under de senaste åren. För tjugo år sedan producerades 19 000 ton tomater och under ett antal år låg nivån på runt 15 000 ton. För att möta konkurrensen från de importerade specialtomaterna har många svenska odlare ställt om till småtomater som har ett högre värde per producerat kilo. År 2018 bidrog den långa och varma sommaren till en stor skörd på drygt 18 000 ton. 2019 års skörd var även den stor, bara något under 2018 års nivå. Skörden år 2021 uppgick till drygt 18 000 ton, vilket innebär att produktionen av tomater åter är på de nivåer som producerades för tjugo år sedan.

Produktionen av **växthusgurka** har varit relativt konstant de senaste fem åren, med viss årlig variation. År 2016 var förhållandena gynnsamma under främst första halvan av odlingssäsongen, vilket resulterade i en något högre skörd jämfört med föregående år. Skörden år 2019 var även den hög, drygt 32 000 ton, vilket nästan är i nivå med år 2016 då skörden låg på 33 000 ton. Skörden år 2021 var rekordhög och uppgick till 34 400 ton.

Den svenska frilandsodlingen av grönsaker utgörs till stor del av **morötter**, ungefär en femtedel av den totala grönsaksarealen används för att odla morötter. Morotsproduktionen har dock inte följt någon tydlig trend de senaste tio åren, utan har varierat mellan åren. Detta beror delvis på ganska stora variationer i hur stora arealer som används för morotsodling från år till år. Morotsskörden uppgick år 2021 till ungefär 123 000 ton.

Produktionen av **isbergssallat** har legat stabilt runt 20 000–24 000 ton under de senaste åren, dock med årsvisa variationer. År 2018 var dock skörden något lägre, 17 800 ton, vilket berodde på en dålig avkastning det året. Skörden av isbergssallat låg år 2019 på 22 000 ton, för att sedan minska något år 2020 då den uppgick till knappt 19 000 ton. År 2021 uppgick skörden till rekordlåga 15 600 ton, vilket berodde på en ovanligt låg areal för isbergssallat det året. Från och med år 2014 finns även produktionsuppgifter för annan **sallat** (inkluderar all stor- och småbladig sallat exkl. isbergssallat). År 2021 uppgick den produktionen till ungefär 10 000 ton, vilket innebär en ökning med närmare 90 procent sedan 2014.

Svenskt yrkesfiske och vattenbruk

Utvecklingen av fångstvolymerna inom det **marina fisket** styrs till stor del av storleken på fiskekvoterna, vilka beslutas av EU. Vissa kvoter nyttjas dock inte fullt ut vilket dels kan bero på att det inte är ekonomiskt lönsamt att fiska upp dem, eller på grund av blandfiskeproblematiken med choke species¹²⁶. Utvecklingen av fångstvolymerna inom det marina fisket styrs till stor del av storleken på fiskekvoterna, vilka beslutas av EU. Sillkvoten har kontinuerligt sänkts sedan rekordåret 2018 vilket får påverkan på allt sillfiske och effekter syns på regionalt och småskaligt fiske. Som en följd av detta har beredningsindustrin haft svårt med råvarutillgång, både av sill/strömming och vitfisk. Det småskaliga kustnära yrkesfisket upplever minskade fångster och flera experter påtalar särskilt minskningen av strömming i Östersjön. Stängningar av vissa fisker har också lett till förändrade fiskemönster. Coronapandemin hade under 2021 fortsatt stor påverkan på efterfrågan på färsk fisk. Fångstvolymen på 152 000 ton år 2021 är drygt elva procent lägre än året innan.

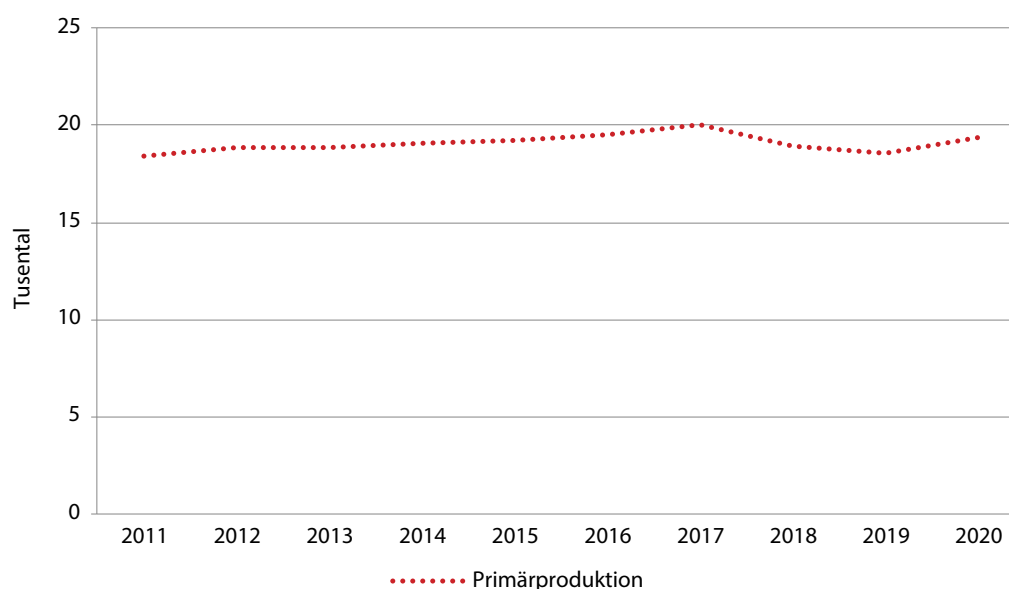
Det svenska **insjöfisket** är volymmässigt litet men flera fiskarter betingar ett högt kilopris vilket ger ett förhållandevis högt totalt värde. Ekonomiskt viktiga arter i insjöfisket är gös som främst fiskas i Mälaren, Hjälmaren och Vänern, kräfta från framför allt Vättern, Hjälmaren och Vänern samt siklöja (löjrom) från Vänern. De genomsnittliga fångsterna från insjöfisket har de senaste tio åren legat runt 1 500 ton och värdet uppgår till cirka 110 miljoner kronor per år.

¹²⁶ Fiskarter vars kvoter är små relativt till andra arter det bedrivs fiske på, vilket riskerar leda till att fisket måste avbrytas fast det finns kvot för andra arter.

Vattenbruksproduktionen (matfisk, mussla och kräfta) ökade mellan år 2011 och 2016. Den sjönk därefter fram till och med år 2019 för att därefter öka till år 2021. Den i särklass viktigaste arten i den svenska matfiskproduktionen är regnbåge följt av röding. Det är framförallt produktionen av regnbåge och mussla som har ökat mellan 2020 och 2021. År 2021 uppgick produktionen av matfisk, mussla och kräfta inom vattenbruket till drygt 15 300 ton med ett värde på drygt 540 miljoner kronor.

Årsarbetstider och utbildningsnivå

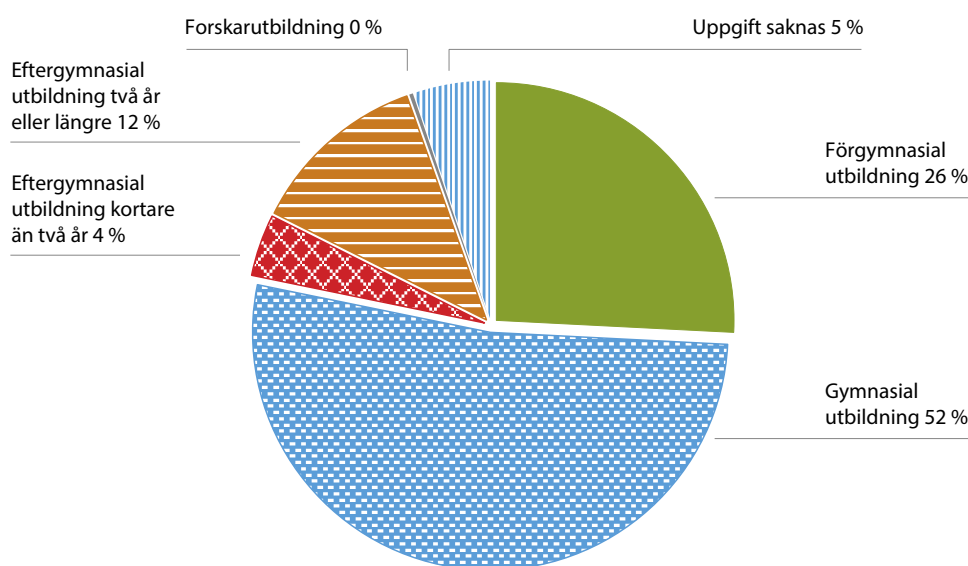
Som framgår av Figur 11 har antalet årsarbetstider i primärproduktionen varit relativt stabilt mellan år 2011 och år 2020. Av de sysselsatta har drygt 50 procent gymnasieutbildning och ytterligare 16 procent eftergymnasial utbildning (Figur 9).

Figur 11. Antal årsarbetstider i primärproduktionen 2011–2020

Källa: SCB, Företagens ekonomi

Ungefär 77 procent av alla som är anställda inom primärproduktionen är män och de flesta, både män och kvinnor, är i åldersspannet 40 – 64 år. Primärproduktionen har också, jämfört med de andra leden i livsmedelskedjan, en stor andel sysselsatta som är över 65 år. Av de sysselsatta inom primärproduktionen hade 89 procent Sverige som födelseland år 2020.

Figur 12. Andel sysselsatta efter högsta uppnådda utbildning i november år 2020 i primärledet

Källa: SCB, Sysselsättningsregistret

Utvecklingen efter 2021

Den preliminära sektorskalkylen för 2022 visar att både produktionsvärde och kostnader har ökat kraftigt under 2022 jämfört med 2021. Företagsinkomsten har beräknats till 12,6 miljarder kronor och är den högsta som beräknats (Jordbruksverket, 2023).

Trots de stora utmaningarna under år 2022 upplever växtodlare, mjölkproducenter, nötköttsproducenter och grisköttsproducenter en bättre lönsamhet jämfört med för ett år sedan. Lönsamhetsindexet är dock fortsatt negativt. Mjölkproducenterna har upplevt en kraftig förbättring av lönsamheten trots höga kostnader. Mjölkkriset låg redan i inledningen av år 2022 på en hög nivå och steg sedan kraftigt under året. Grisköttsproducenterna upplever också en kraftig förbättring av lönsamheten jämfört både med våren och hösten 2022. Växtodlarna upplever en förbättrad lönsamhet jämförd med för ett år sedan, men en försämring sedan i höstas. Även nötköttsproducenterna har upplevt en förbättring av lönsamheten under år 2022, men det är den produktionsgren som upplever den lägsta lönsamheten. De tror dock på en förbättring nästa år. Lantbrukarna som grupp har också en mer positiv syn på framtiden jämfört med för ett år sedan, även om de tror att lönsamheten kommer att försämrats jämfört med idag. Oroande för framtiden är däremot bristen på långsiktiga investeringar bland annat i stallplatser. Det indikerar att det finns en osäkerhet om den framtida lönsamheten (Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankernas riksförbund, 2023).

En temperaturmätare för nuläget är LRF:s gröna näringslivsindex för första kvartalet 2023 som visar på en försämrad lönsamhet jämfört med tredje och fjärde kvartalet 2022. Indexet ligger dock fortfarande på en högre nivå än första halvåret 2022. Framförallt är det växtodlingen som upplever en försämrad lönsamhet och då främst beroende på sjunkande spannmålspriser. Det finns också en fortsatt oro för höga kostnader och osäker tillgång på insatsvaror. Vid en normal skörd 2023 verkar ändå marginalerna bli hyggliga. Animalieindex har däremot stigit kraftigt. God tillgång på spannmål globalt har minskat foderkostnaderna och påverkat marginalerna för delar av animalieproduktionen positivt. På lång sikt är utvecklingen mer oroande eftersom Jordbruksverkets förprövningsstatistik visar på en låg investeringsvilja i nya stallplatser. Indexet för trädgårdsodlingen har sjunkit till sin lägsta nivå hittills. Det råder likviditetskris och flera producenter har valt att minska eller pausa sin produktion under vintern på grund av befarat höga elpriser (LRF, 2023).

Sammanfattande kommentarer

- Primärproduktionen består nästan uteslutande av företag med färre än 20 anställda.
- Mellan åren 2019 och 2021 minskade rörelsemarginalen och nettomarginalen i primärproduktionen (inklusive fiske- och vattenbruksföretag). Utvecklingen var densamma för utvecklingen av avkastning på eget kapital.
- Den preliminära sektorskalkylen för 2022 visar att både produktionsvärde och kostnader har ökat kraftigt under 2022 jämfört med 2021. Företagsinkomsten har beräknats till 12,6 miljarder kronor och är den högsta som beräknats.
- Oroande inför framtiden är den låga investeringsviljan i nya stallplatser.
- Mellan åren 2011 och 2020 ökade arbetskraftsproduktiviteten i primärproduktionen med 14 procent, vilket kan jämföras med näringslivet i dess helhet där ökningen var 22 procent.
- Förädlingsvärdet för företag med huvudsaklig verksamhet inom primärproduktionen ökade med 20 procent mellan åren 2011–2020.
- Antalet årsarbetstider i företag med huvudsaklig verksamhet inom primärproduktionen har mellan åren 2011–2020 legat relativt stabilt på knappt 20 000 årsarbetstider.

Bilaga F: Fördjupning – Livsmedelsindustri

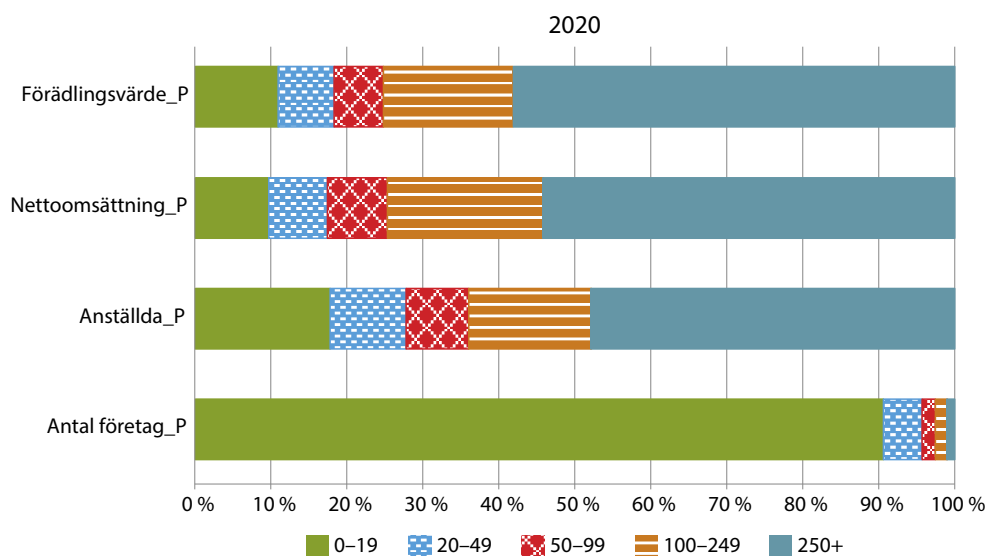
I denna bilaga visar vi utvecklingen för konkurrenskraft och produktion för livsmedelsindustrin (det andra ledet i livsmedelskedjan) mellan åren 2011–2020. I bilaga I–L finns uppgifter från år 2011 fram till senast tillgängliga år och i bilaga B finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter.

De grundläggande indikatorerna redovisas som ett aggregat för hela ledet, som kan delas in i följande undergrupper:

- Livsmedel
- Drycker
- Tobak

Under år 2020 uppgick antalet företag med huvudsaklig verksamhet i livsmedelsindustrin och med en omsättning över 200 000 kronor till knappt 3 300 samtidigt som antalet årsarbetstider uppgick till drygt 48 000 stycken. Figur 13 visar strukturen i livsmedelsindustrin, det vill säga hur livsmedelsindustrins totala antal företag, anställda (årsarbetstider), omsättning och förädlingsvärde fördelas över olika storleksklasser av företag. Företag med färre än 20 anställda ansvarar för nästan 91 procent av företagen i livsmedelsindustrin, vilket kan jämföras med 98 procent i livsmedelskedjan som helhet. Däremot skapas mer än hälften av nettoomsättningen och förädlingsvärdet av den dryga procent företag som har fler än 250 anställda. Cirka 54 procent av nettoomsättningen och 58 procent av förädlingsvärdet finns i företag med fler än 250 anställda, vilket kan jämföras med 44 procent respektive 32 procent i den totala livsmedelskedjan. Livsmedelsindustrin är med andra ord en sektor med många små företag och ett fåtal stora, som skapar merparten av de ekonomiska värdena.

Figur 13. Andel företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) i livsmedelsindustrin år 2020

Källa: SCB, Företagens ekonomi

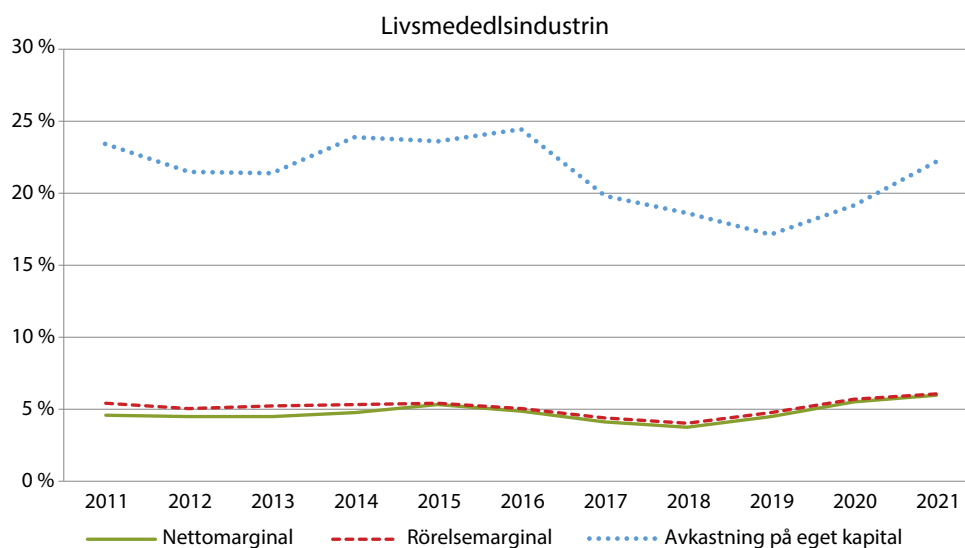
Konkurrenskraft

Konkurrenskraften mäts i rapporten utifrån tre olika lönsamhetsmått (nettomarginal¹²⁷, rörelsemarginal¹²⁸ samt avkastning på eget kapital¹²⁹). I Figur 14 visas de tre nyckeltalen för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelsindustrin mellan åren 2011–2021. När nyckeltalen som speglar lönsamhet och konkurrenskraft studeras bör man ha i åtanke att i vissa led i livsmedelskedjan ska vinsten i enskilda firmor förutom att ge avkastning på eget kapital även täcka insatsen för eget arbete och därför bör man undvika att jämföra nivåerna mellan de olika leden.

127 Visar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning.

128 Visar det procentuella överskott som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader.

129 Visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det.

Figur 14. Lönsamhetsmått (median) för livsmedelsindustrin 2011–2021

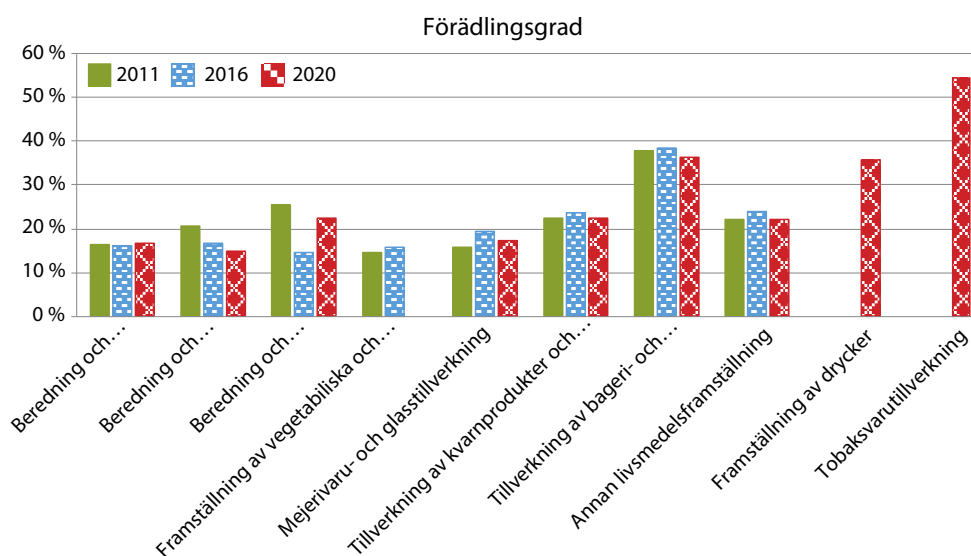
Not: Nyckeltalet för 2021 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren
Källa: SCB, Företagens ekonomi

Figur 14 visar att livsmedelsindustrins nettomarginal ökade med 21 procent mellan åren 2011 och 2021, men också att den legat på en stabil nivå runt fem procent. Mellan 2018 och 2021 har utvecklingen varit positiv. Den högsta nettomarginalen och rörelsemarginalen fanns år 2021 hos företagen som framställer oljor och fetter. Det är också dessa företag som haft den mest positiva utvecklingen sedan 2011. Motsatt gäller företagen som tillverkar drycker. De hade den lägsta netto- och rörelsemarginalen samt den sämsta utvecklingen sedan 2011.

Att nivån på nettomarginalen är jämförelsevis låg kan bero på att det i detta led finns några större företag som verkar på en global marknad med stor priskonkurrens och icke-cyklisk och stabil efterfrågan och som därmed har fokus på stora volymer. Livsmedelsindustrin är förhållandevis kapitalintensiv med höga fasta kostnader som gör att det kan ta tid att ställa om produktionen. Då ledet hanterar stora volymer behöver dock inte nettomarginalen vara lika hög som i led som hanterar lägre volymer för att få en rimlig avkastning på eget kapital. År 2021 kännetecknades av god volymtillväxt både på hemmamarknaden och exportmarknaderna, men samtidigt ökade kostnaderna.

En stabil nettomarginal tyder på en stabil marknad. Även rörelsemarginalen i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom livsmedelsindustrin har varit stabil under den studerade tidsperioden och har med ett par undantag legat på fem procent. Undantagen var dels 2017 och 2018 då den var lägre, dels 2021 då den var sex procent. Som framgår av Figur 14 har lönsamhetsmålet avkastningen på eget kapital minskat mellan 2011 och 2018 för att därefter stiga fram till och med 2021.

Företagens lönsamhet påverkas av deras förädlingsgrad¹³⁰ och produktivitet. Mellan åren 2011 och 2020 har förädlingsgraden varit förhållandevis stabil och varierat mellan 22 och 25 procent. Det finns dock skillnader mellan olika delbranscher inom livsmedelsindustrin och Figur 15 visar förädlingsgraden år 2011, 2016 och år 2020 för olika delbranscher. År 2020 återfinns den högsta förädlingsgraden i tobakstillverkningen och framställningen av drycker. Utvecklingen av förädlingsgraden har under perioden 2011–2020 varit mest positiv för mejerier och glasstillverkare. Under samma period har utvecklingen varit mest negativ för beredningen av fisk, skal- och blötdjur. Samma delbransch har den mest negativa utvecklingen 2016–2020, men då i sällskap med mejerier och glassstillverkare. Mest positiv har utvecklingen istället varit för industrin som fryser in och bereder grönsaker, frukt och bär. Noteras bör att det inte var möjligt att beräkna förädlingsgrader för framställning av drycker och tobakstillverkning år 2011 och år 2016 på grund av statistiksekretess. Detsamma gäller framställning av vegetabiliska och animaliska fetter år 2020.

Figur 15. Förädlingsgrad i olika branscher i livsmedelsindustrin 2011, 2016 och 2020

Källa: SCB, Företagens ekonomi

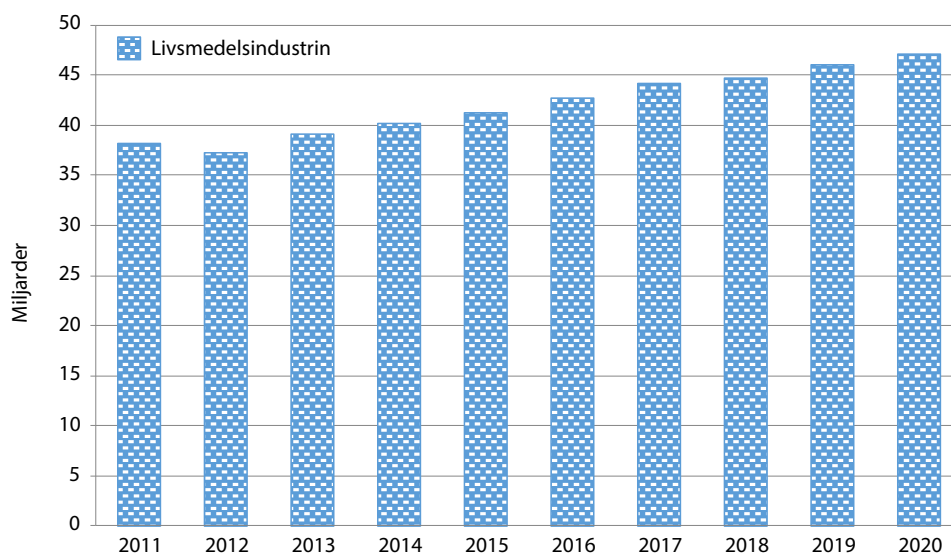
Mellan åren 2011 och 2020 ökade arbetskraftsproduktiviteten¹³¹ i livsmedelsindustrin med 31 procent till drygt 981 000 kronor per årsarbetstid. Under den studerade tidsperioden har arbetskraftsproduktiviteten aldrig varit så hög som år 2020, vilket delvis kan förklaras av en ökad automatisering men även av ökade produktionsvolymerna. I hela näringslivet ökade arbetskraftsproduktiviteten med 22 procent under samma tidsperiod.

¹³⁰ Visar företagets förmåga att utveckla produktens egenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden.

¹³¹ Mätt som förädlingsvärde dividerat med antal årsarbetstider.

Produktion

Förädlingsvärdet för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelsindustrin ökade med 24 procent mellan åren 2011–2020 (se Figur 16). Tillväxten i förädlingsvärde varierar sannolikt mellan livsmedelsindustrins tre delbranscher: livsmedel, drycker samt tobak, men på grund av statistiksekretess är det inte möjligt att redovisa utvecklingen för delbranscherna. Enligt uppgifter från Livsmedelsföretagen ökade förädlingsvärdet med cirka 65 procent mellan åren 2011 och 2021 i delbranschen tobak.

Figur 16. Totalt förädlingsvärde i livsmedelsindustrin 2011–2020, löpande priser

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren

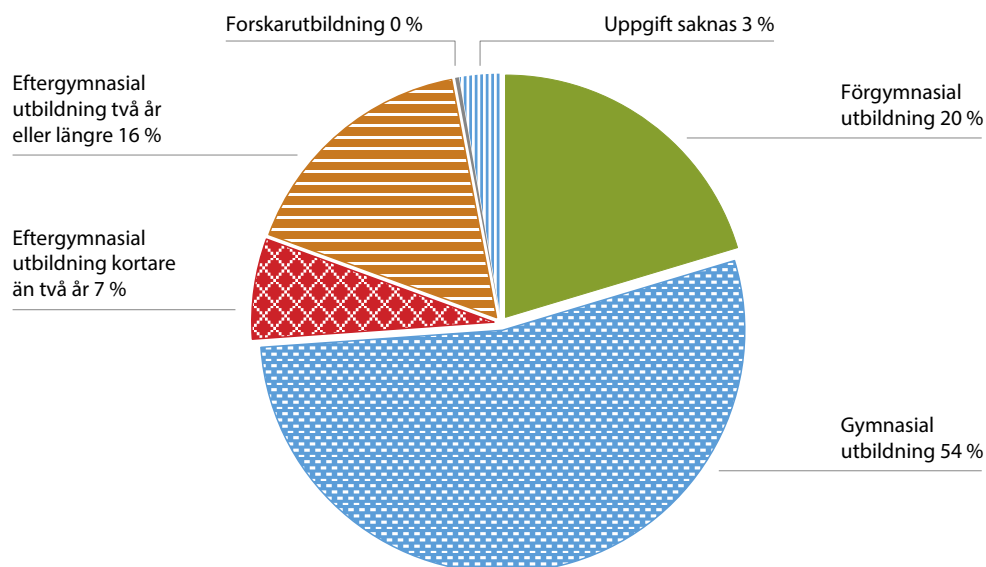
Källa: SCB, Företagens ekonomi

Mellan åren 2016 och 2020 ökade förädlingsvärdet mest i procent bland företag som huvudsakligen bedriver beredning och hållbarhetsbearbetning av frukt, bär och grönsaker. Samma delsektor hade dock den mest negativa utvecklingen i procent om man ser till tioårsperioden 2011–2020. Förädlingsvärdets värde minskade mest i procent för beredningsindustrin inom sektorn för fisk, skal- och blötdjur. Under perioden 2011 och 2020 var utvecklingen mest positiv i procent för annan livsmedelsindustri såsom kafferosterier, chokladtillverkare och tillverkare av färdigrätter m.m. Uppgifter om utvecklingen saknas för framställning av vegetabiliska oljor och fetter för dryckesframställning och för tobakstillverkning på grund av statistiksekretess.

I Bilaga E presenterades volymutvecklingen för de värdemässigt viktigaste varugrupperna i primärledet. Tyvärr är det inte möjligt att redovisa volymuppgifter för varor som produceras i senare led i livsmedelskedjan och vi redovisar därför detaljerade uppgifter för förädlingsvärdet i bilaga H–K. När dessa uppgifter studeras bör man ha i åtanke att vissa delbranscher i livsmedelsförädling saknas på grund av statistiksekretess. Noteras bör även att makrotrender som priser, valutakurser, löneutveckling, insatsvaror med mera påverkar förädlingsvärdets utveckling, men även att företags förädlingsvärde påverkas på mikronivå av saker som till exempel innovation och affärsmodeller.

Årsarbetstider och utbildningsnivå

Antalet årsarbetstider i företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelsindustrin har mellan åren 2011–2020 legat relativt stabilt på cirka 60 000 årsarbetstider. Utvecklingen mot mer automation i livsmedelsindustrin har dock inneburit att antalet årsarbetstider minskat något.

Figur 17. Andelen sysselsatta i livsmedelsindustrin, efter högsta uppnådda utbildning i november år 2020

Källa: SCB, Sysselsättningsregistret

Som framgår av Figur 17 har tre fjärdedelar (74 procent) av de som var sysselsatta inom livsmedelsindustrin år 2020 högst förgymnasial eller gymnasial utbildning. Noterbart är att andelen med forskarutbildning är låg. Andelen sysselsatta med eftergymnasial utbildning uppgår till 23 procent, vilket är något högre än för livsmedelskedjan som helhet. Sysselsättningsregistret visar även att:

- 62 procent av antalet sysselsatta är män,
- drygt hälften av antalet anställda finns i åldersspannet 15–39 år och knappt hälften av antalet anställda finns i åldersspannet 40–64 år.
- 73 procent av de sysselsatta hade Sverige som födelseland, fem procent hade EU utanför Norden som födelseland, sex procent hade Europa utanför EU och Norden som födelseland och en procent hade Norden utom Sverige som födelseland och 15 procent övriga världen som födelseland.

Den senaste utvecklingen

På grund av den försämrade konjunkturen så minskade försäljningsvolymerna för svenskproducerade livsmedel något under sista kvartalet 2022. Samtidigt fortsatte kostnadsökningarna om än långsammare än tidigare. Detta resulterade sammantaget i ett rekordstort lönsamhetstapp. Det är dessutom fjärde kvartalet i rad som livsmedelsindustrin ser ett kraftigt lönsamhetstapp. Nästan hälften av livsmedelsföretagen bedömer att de långt ifrån kan täcka upp för de ökade kostnaderna. Många företag står nu inför valet att öka priserna och då riskera att minska försäljningen eller att behålla priserna och försämra marginalerna.

Företagen spår minskade volymer och ökade kostnader under det närmaste halvåret. Kostnadsökningarna bedöms dock bli lägre än under den senaste tiden. En starkt påverkande variabel är kronans värde i förhållande till dollarn och euron. Skulle kronans stärkas och världsmarknadspriserna sjunka förändras kostnadsbilden. Många insatsvaror är dock lokala och påverkas inte nämnvärt varken av kronkurs eller världsmarknadspriser.

Av Livsmedelsföretagens årliga trendmätning framgår att EMV (egna varumärken) och lågpris är de hetaste konsumenttrenderna. Lokalproducerat/svenskt som har toppat listan sju år i rad har trillat ner till fjärde plats. Detta är en utmaning för den svenska livsmedelsindustrin vars volymer till knappt 50 procent utgörs av bassortiment, drygt 40 procent av premiums Sortiment och endast till knappt 10 procent av lågprissortiment. Eftersom en förhållandevis stor andel av livsmedelsindustrins produkter baseras på svensk råvara blir utvecklingen av konsumenttrenderna även en utmaning för primärproduktionen (Livsmedelsföretagen, 2023).

Sammanfattande kommentarer

- Företag med färre än 20 anställda ansvarar för nästan 91 procent av företagen i livsmedelsindustrin, vilket kan jämföras med 98 procent i livsmedelskedjan som helhet. Däremot skapas mer än hälften av nettoomsättningen och förädlingsvärdet av den dryga procent företag som har fler än 250 anställda.
- Lönsamheten i livsmedelsindustrin har förbättrats ett par år fram till och med 2021.
- På grund av den försämrade konjunkturen så minskade försäljningsvolymerna för svenskproducerade livsmedel något under sista kvartalet 2022. Samtidigt fortsatte kostnadsökningarna om än långsammare än tidigare. Detta resulterade sammantaget i ett rekordstort lönsamhetstapp.
- Av Livsmedelsföretagens årliga trendmätning framgår att EMV (egna varumärken) och lågpris är de i särklass hetaste konsumenttrenderna.

- Mellan åren 2011 och 2020 ökade arbetskraftsproduktiviteten¹³² i livsmedelsindustrin med 31 procent, vilket kan jämföras med näringslivet i dess helhet där ökningen var 22 procent.
- Förädlingsvärdet för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelsindustrin ökade med 24 procent mellan åren 2011–2020.
- Antalet årsarbetstider i företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelsindustrin har mellan åren 2011–2020 legat relativt stabilt på cirka 60 000 årsarbetstider. Utvecklingen mot mer automation i livsmedelsindustrin har dock inneburit att antalet årsarbetstider minskat något.

¹³² Mätt som förädlingsvärde dividerat med antal årsarbetstider.

Bilaga G: Fördjupning – Livsmedelshandel

I denna bilaga visas utvecklingen för konkurrenskraft och produktion handelsledet i livsmedelskedjan mellan åren 2011–2020. I bilaga I–L finns uppgifter från år 2011 fram till senast tillgängliga år och i bilaga B finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter.

De grundläggande indikatorerna redovisas som ett aggregat för hela ledet, kan delas in i följande undergrupper:

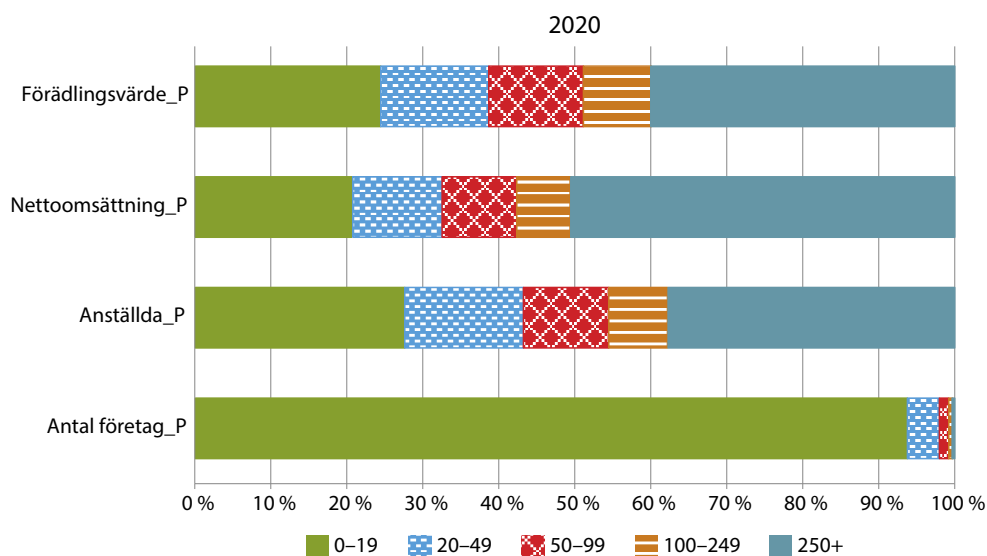
- provisionshandel¹³³ med jordbruksråvaror och livsmedel, drycker och tobak,
- partihandel¹³⁴ med spannmål, råttobak, utsäde och djurfoder samt livsmedel, drycker och tobak, och
- detaljhandel¹³⁵ med brett sortiment (mest livsmedel, drycker och tobak) samt specialiserad butikshandel med livsmedel, drycker och tobak.

Under år 2020 uppgick antalet företag med huvudsaklig verksamhet i livsmedels-handeln och en omsättning över 200 000 kronor till cirka 13 600 samtidigt som antalet årsarbetstider uppgick till knappt 111 000 stycken. Figur 18 visar strukturen i livsmedelshandeln år 2020, det vill säga hur livsmedelshandelns totala antal företag, anställda (årsarbetstider), omsättning och förädlingsvärde fördelas över olika storleksklasser av företag. Huvuddelen av företagen i livsmedelshandeln (94 procent) består av företag med färre än 20 anställda (årsarbetstider). Ungefär 60 procent av förädlingsvärdet och knappt hälften av nettoomsättningen finns i företag med färre än 250 anställda.

¹³³ SNI-kod 46.11 och 46.17, se bilaga A.

¹³⁴ SNI-kod 46.21 och 46.3, se bilaga A.

¹³⁵ SNI-kod 47.11 och SNI 47.2, se bilaga A.

Figur 18. Andel företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) för livsmedelshandeln år 2020

Källa: SCB, Företagens ekonomi

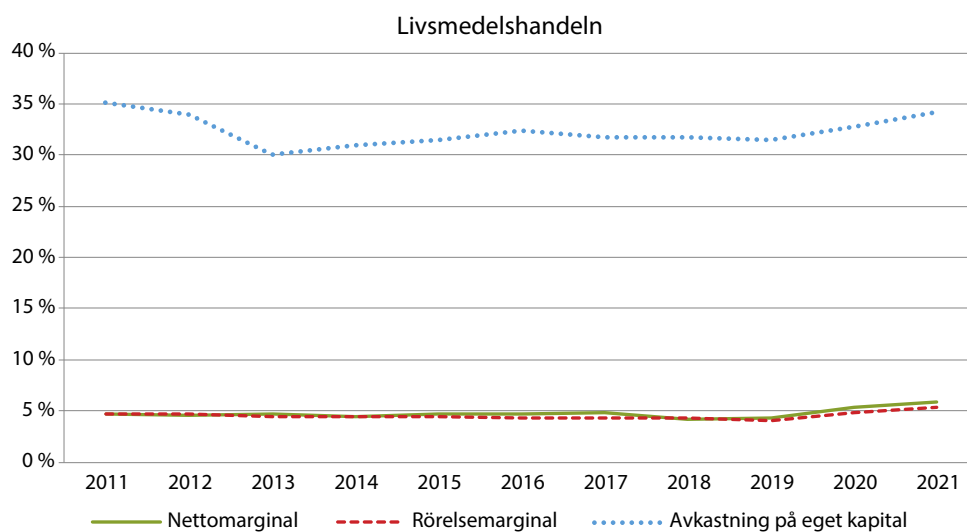
Konkurrenskraft

Som tidigare nämnts mäts konkurrenskraften utifrån tre lönsamhetsmått: nettomarginal¹³⁶, rörelsemarginal¹³⁷ samt avkastning på eget kapital¹³⁸. I Figur 19 visas nyckeltalens utveckling för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelshandeln mellan åren 2011–2020. När nyckeltalen som speglar lönsamhet och konkurrenskraft studeras bör man ha i åtanke att i vissa led i livsmedelskedjan ska vinsten i enskilda firmor förutom att ge avkastning på eget kapital även täcka insatsen för eget arbete.

¹³⁶ Visar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning.

¹³⁷ Visar det procentuella överskott som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader.

¹³⁸ Visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det.

Figur 19. Lönsamhetsmått (median) för hela livsmedelshandeln 2011–2021

Not: Nyckeltalet för 2021 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren

Källa: SCB, Företagens ekonomi

Både nettomarginalen och rörelsemarginalen för de företag som bedriver huvudsaklig verksamhet inom livsmedelshandeln har legat på en stabil nivå på fyra till fem procent under den studerade perioden (Figur 19). De senaste två åren har det dock varit en viss ökning av lönsamheten. Att nivån på nettomarginalen ligger på en jämförelsevis låg nivå kan bero på att hälften av handelns omsättning sker i företag med fler än 250 anställda. Dessa företag hanterar mycket stora volymer och kan därför göra tillfredställande resultat trots låga vinstmarginaler.

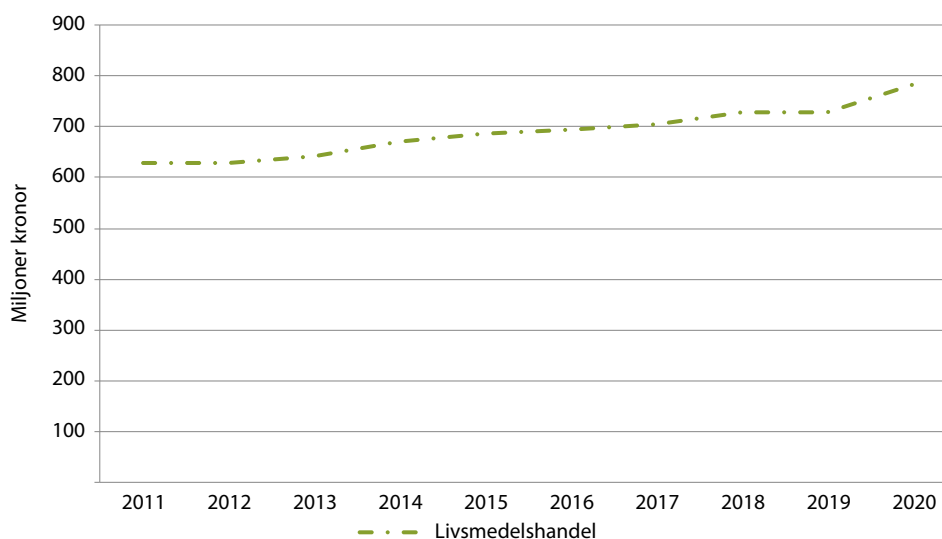
Figur 19 visar att såväl nettomarginalen som rörelsemarginalen är förhållandevis låg, medan avkastningen på eget kapital är förhållandevis hög (drygt 30 procent) jämfört med hela livsmedelskedjan. Dagligvaruhandel är en relativt personalintensiv verksamhet. Variationer i lönekostnaden påverkar därför lönsamheten. Det kan också vara så att risken i detta led är lägre, eftersom affärsmodellen ofta bygger på stora volymer med relativt låga prispåslag. Den finansiella hävstången gör att en låg men stadig nettomarginal innebär att soliditeten kan minskas, vilket i sin tur resulterar i att avkastningen på eget kapital ökar.

Som nämnts tidigare påverkas lönsamheten av företagets förädlingsgrad¹³⁹ och produktivitet. För detta led har förädlingsgraden legat stabilt runt tolv procent mellan åren 2011–2020, även om utvecklingen varierat mellan sektorer. Utvecklingen på lång sikt kan tyda på att livsmedelshandeln har förbättrat förmågan att ta betalt för olika typer av produkttegenskaper och att produktsortimentet har utvecklats.

¹³⁹ Visar företagets förmåga att utveckla produkttegenskaper som det finns en betalningsvilja för.

Mellan åren 2016 och 2020 minskade förädlingsgraden för alla delbranscher utom för partihandel med jordbruksråvaror och levande djur där den var oförändrad. För denna delbransch ökade även förädlingsgraden under period 2011 – 2020 mest, men under denna tidsperiod ökade även förädlingsgraden inom stormarknader och annan livsmedelshandel med brett sortiment.

Figur 20 visar arbetskraftsproduktivitets¹⁴⁰ utveckling i livsmedelshandeln. Mellan åren 2011–2020 ökade arbetskraftsproduktiviteten med 25 procent till knappt 785 000 kr per årsarbetstid. Produktiviteten har haft en stabil tillväxt över tid, vilket visar på att handeln hela tiden effektiviserats. Det var en kraftig ökning av mellan åren 2019 och 2020 då produktiviteten ökade med nästan åtta procent. Detta kan åtminstone delvis förklaras av ökade volymer under pandemin.

Figur 20. Arbetskraftsproduktivitet för livsmedelshandeln 2011–2020

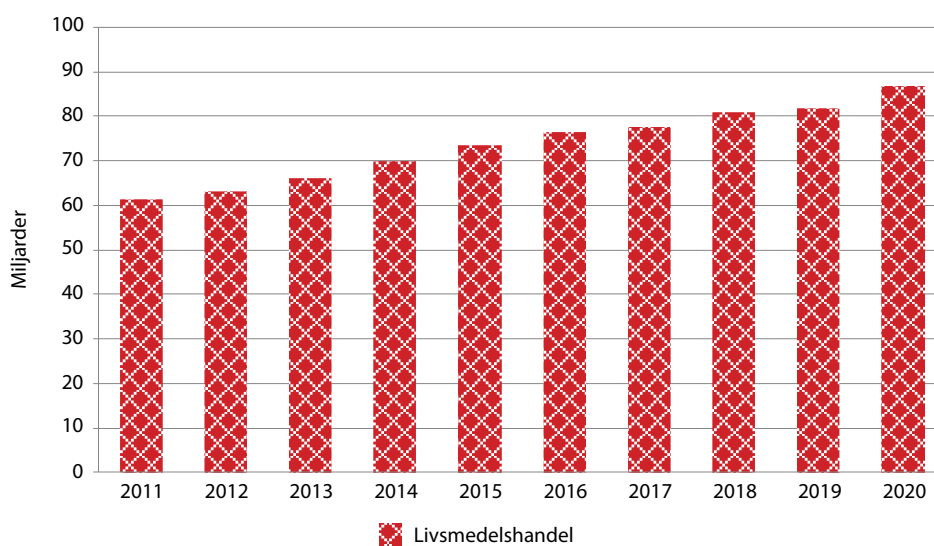
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren

Källa: SCB, Företagens ekonomi

Produktion

Förädlingsvärdet för de företag som bedriver någon form av livsmedelshandel som huvudsaklig verksamhet ökade med 42 procent mellan åren 2011–2020 till drygt 87 miljarder kronor (se Figur 21). Mellan åren 2019 och 2020 var ökningen av förädlingsvärdet särskilt kraftig. Detta kan, åtminstone delvis, förklaras av ökade försäljningsvolymer under pandemin.

¹⁴⁰ Mätt som förädlingsvärde dividerat med antal årsarbetstider.

Figur 21. Totalt förädlingsvärde i livsmedelshandeln 2011–2020, löpande priser

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren

Källa: SCB, Företagens ekonomi

Stormarknader, livsmedelshandel med brett sortiment och den specialiserade butikshandeln svarar för knappt 57 procent av förädlingsvärdet i ledet livsmedelshandel, medan andelen för partihandeln var drygt 33 procent och motsvarande andel för provisionshandel¹⁴¹ med jordbruksråvaror, livsmedel, drycker och var tio procent. Om utvecklingen studeras på en mer detaljerad nivå framgår att förädlingsvärdet ökade med 44 procent för stormarknader och livsmedelsbutiker med brett sortiment åren 2011 och 2020 och med 12 procent mellan åren 2016–2020. Förädlingsvärdet för de företag som har partihandel av livsmedel, drycker och tobak ökade med 35 mellan åren 2011 och 2020 och med 10 procent mellan 2016 och 2020.

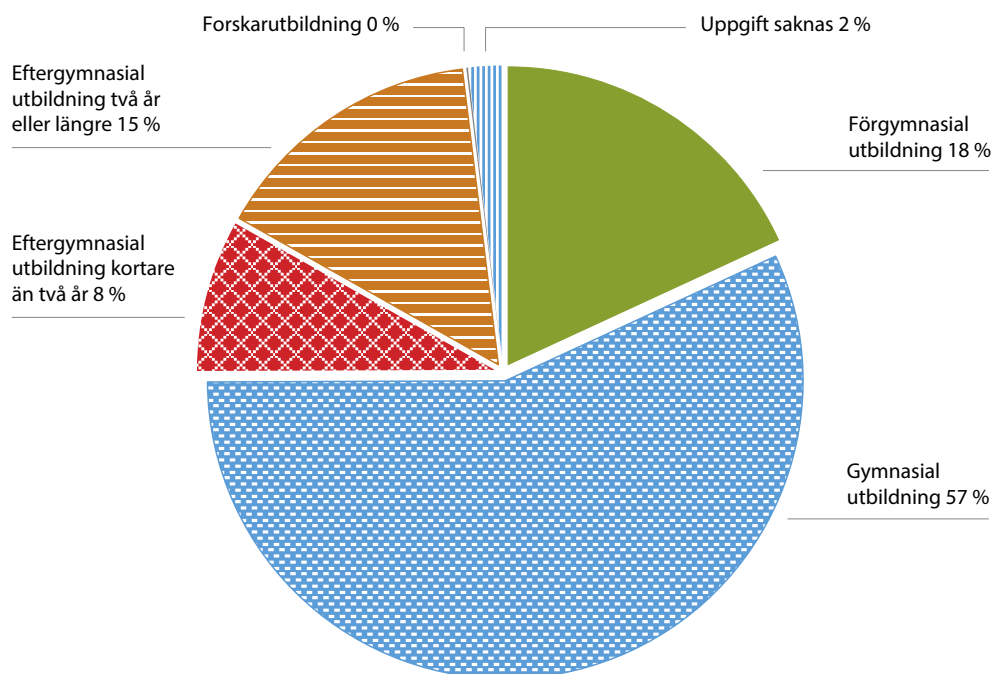
I bilaga E presenteras volymutvecklingen för de värdemässigt viktigaste varugrupperna i primärledet. Tyvärr är det inte möjligt att redovisa volymuppgifter för varor som producerats i senare led i livsmedelskedjan och vi redovisar därför mer detaljerade uppgifter för förädlingsvärdet i senare led i bilaga I. Noteras bör att makrotrender som priser, valutakurser, löneutveckling, insatsvaror m.m. påverkar förädlingsvärdets utveckling, men även att företags förädlingsvärde påverkas på mikronivå av saker som t.ex. innovation och affärsmodeller.

¹⁴¹ **Provisionshandel** (agenturhandel, handelsförmedling) man äger inte varan utan förmedlar varan mellan säljare och köpare. Oftast har provisionshandeln inte några varor i lager.

Årsarbetstider och utbildningsnivå

Antalet årsarbetstider i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom livsmedelshandeln har ökat med en procent sedan år 2016, och uppgår nu till knappt 111 000. Jämför man istället med år 2011 har antalet årsarbetstider ökat med 14 procent. Mellan 2019 och 2020 minskade antalet årsarbetstider emellertid med knappt 1 400.

Både produktivitet och förädlingsgrad är direkta resultat av kunskap och innovation. Därför är det intressant att få en uppfattning om utbildningsnivån i livsmedelshandeln. I Figur 22 visas andelen sysselsatta i livsmedelshandeln efter högsta uppnådda utbildning. Livsmedelshandeln är också en viktig inkörsport för många unga till sysselsättning.

Figur 22. Andelen sysselsatta i livsmedelshandeln, efter högsta uppnådda utbildning i november år 2020

Källa: SCB, Sysselsättningsregistret

Som framgår av Figur 22 liknar utbildningsnivån i livsmedelshandeln den i livsmedelsindustrin. Tre fjärdedelar av de som var sysselsatta inom livsmedelsindustrin år 2020 hade som högst förgymnasial eller gymnasial utbildning och mycket få, 139 stycken, hade forskarutbildning. Andelen sysselsatta med eftergymnasial utbildning uppgick till 23 procent, vilket var något högre än för livsmedelskedjan som helhet. Vidare har andelen sysselsatta med eftergymnasial utbildning ökat med drygt 2 000 personer mellan år 2019 och år 2020.

Sysselsättningsregistret visar även att:

- 56 procent av antalet sysselsatta var kvinnor,
- 20 procent av antalet sysselsatta är kvinnor i åldersgruppen 15–24 år.
- 82 procent av antalet sysselsatta hade Sverige som födelseland, tre procent hade EU utom Norden som födelseland, en procent hade Norden utom Sverige som födelseland, tre procent hade övriga Europa som födelseland och 12 procent hade övriga världen som födelseland.

Den senaste utvecklingen

Prisökningen för livsmedel och alkoholfria drycker är fortsatt hög och uppgick under februari 2023 (jämfört med februari 2022) till 21,0 procent enligt SCB:s Konsumentprisindex (SCB, 2023). Det gör att den prisjusterade försäljningsutvecklingen i dagligvaruhandeln blir negativ. Enligt Svensk Dagligvaruhandel slår kostnadsökningar under förra året igenom i konsumentpriserna. Organisationen bedömer att prisökningarna och volymtappet kommer att fortsätta de närmsta månaderna och att dagligvaruhandels marginaler kommer att pressas.

Försäljningen i butik var i februari 2023 9,1 procent högre jämfört med samma månad 2022. Försäljningen i e-handeln minskade under februari 2023 med 16,6 procent. E-handelns andel av dagligvaruförsäljningen uppgick i februari 2023 till 4,6 procent (Svensk Dagligvaruhandel, 2023).

Sammanfattande kommentarer

- Huvuddelen av företagen i livsmedelshandeln (94 procent) består av företag med färre än 20 anställda (årsarbetstider). Ungefär 60 procent av förädlingsvärdet och knappt hälften av nettoomsättningen finns i företag med färre än 250 anställda.
- Både nettomarginalen och rörelsemarginalen för de företag som bedriver huvudsaklig verksamhet inom livsmedelshandeln har legat på en stabil nivå på fyra till fem procent under den studerade perioden. De senaste två åren, t.o.m. 2021, har det dock varit en viss ökning av lönsamheten.
- Prisökningen för livsmedel och alkoholfria drycker är fortsatt hög och uppgick under februari 2023 (jämfört med februari 2022) till 21,0 procent enligt SCB:s Konsumentprisindex. Det gör att den prisjusterade försäljningsutvecklingen i dagligvaruhandeln blir negativ.
- Svensk Dagligvaruhandel bedömer att prisökningarna och volymtappet kommer att fortsätta de närmsta månaderna och att dagligvaruhandels marginaler kommer att pressas.
- Mellan åren 2011–2020 ökade produktiviteten. Det var en kraftig ökning mellan åren 2019 och 2020 då produktiviteten ökade med nästan åtta procent. Detta kan åtminstone delvis förklaras av ökade volymer.

- Förädlingsvärdet för de företag som bedriver någon form av livsmedels-handel som huvudsaklig verksamhet ökade med 42 procent mellan åren 2011 –2020 till drygt 87 miljarder kronor. Mellan åren 2019 och 2020 var ökningen av förädlingsvärdet särskilt kraftig. Detta kan, åtminstone delvis, förklaras av ökade försäljningsvolymerna under pandemin.
- Sedan 2011 har antalet årsarbetstider i livsmedelshandeln ökat med 14 procent och uppgår 2020 till 111 000. Mellan 2019 och 2020 minskade dock antalet årsarbetstider emellertid med knappt 1 400.

Bilaga H: Fördjupning – Restaurang

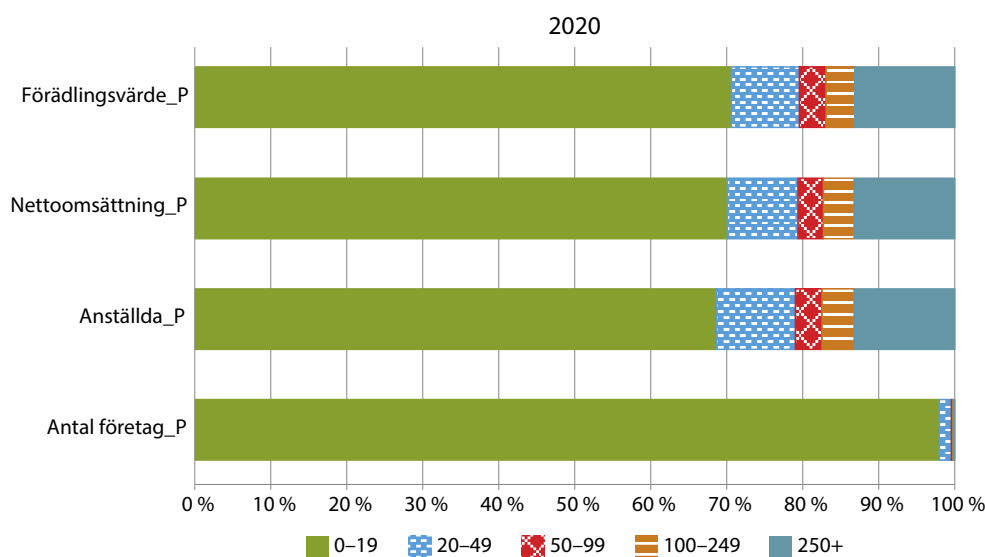
I denna bilaga visar vi utvecklingen för konkurrenskraft och produktion i livsmedelskedjans sista led mellan åren 2011–2020. I bilaga I–L finns uppgifter från år 2011 fram till senast tillgängliga år och i bilaga B finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter.

De grundläggande indikatorerna redovisas som ett aggregat för hela ledet, som kan delas in i följande undergrupper:

- Restaurang
- Catering inkl. storkök.

Under år 2020 uppgick antalet företag med huvudsaklig verksamhet inom restaurang och storkök och en omsättning över 200 000 kronor till knappt 23 000 samtidigt som antalet årsarbetstider uppgick till drygt 95 000 stycken. Figur 23 visar företagsstrukturen i restaurangledet, det vill säga hur restaurangledets totala förädlingsvärde, omsättning, anställda och företag fördelar sig mellan olika storleksklasser av företag. Restaurangledet består nästan uteslutande av företag med färre än 20 anställda (årsarbetstider). Andelen uppgick till 98 procent i restaurangledet år 2020, vilket är på samma nivå som för hela totala livsmedelskedjan. Jämfört med 2016 utgör de minsta företagen (0–19 anställda) en större andel av företagen, antalet anställda, omsättningen och förädlingsvärdet i restaurang ledet.

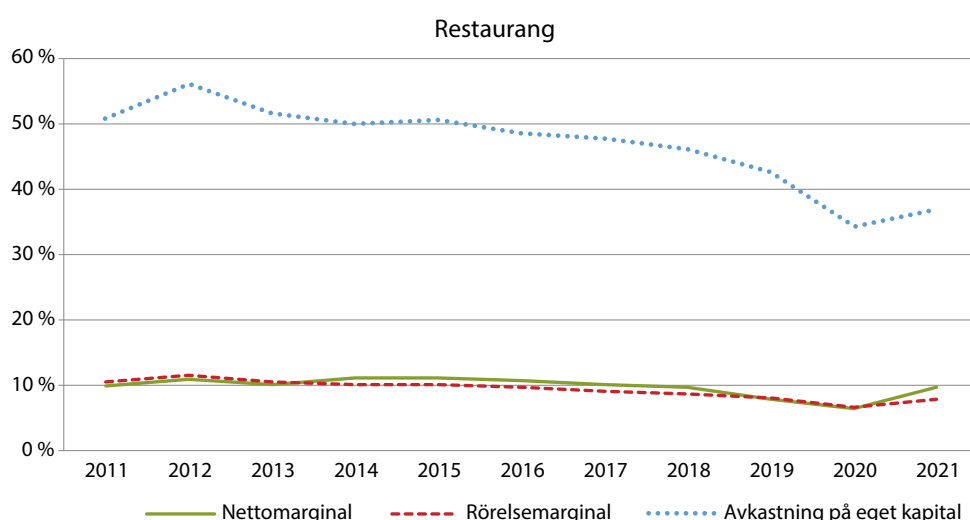
Figur 23. Antal företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) för restaurangledet år 2020

Källa: SCB, Företagens ekonomi.

Konkurrenskraft

Figur 24 visar konkurrenskraftens utveckling utifrån de tre lönsamhetsmått för företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom restauranglelet mellan åren 2011–2021. De lönsamhetsmått som används är nettomarginal¹⁴², rörelsemarginal¹⁴³ samt avkastning på eget kapital¹⁴⁴.

När nyckeltalen som speglar lönsamhet studeras bör man ha i åtanke att i vissa led i livsmedelskedjan ska vinsten i enskilda firmor förutom att ge avkastning på eget kapital även täcka insatsen för eget arbete. Restauranglelet kännetecknas av många små företag, där ägarna ofta utför mycket oavlönat arbete och kostnaden för eget arbete är inte medräknat i resultatet, vilket påverkar nivån på nyckeltalen.

Figur 24. Lönsamhetsmått (median) för restauranglelet 2011–2021

Not: Nyckeltalet för 2020 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren

Källa: SCB, Företagens ekonomi

Figur 24 visar att både nettomarginalen och rörelsemarginalen i de företag som bedriver huvudsaklig verksamhet inom restauranglelet har varit relativt stabila under perioden 2011–2018 för att därefter minska fram till och med 2020. Mellan 2020 och 2021 har utvecklingen av lönsamheten emellertid vänt uppåt. Pandemin är en viktig förklaring till förändringarna mellan åren 2019 och 2020, men värt att notera är att lönsamheten hade börjat minska redan tidigare. Påverkan av pandemin var asymmetrisk, vissa företag påverkades betydligt mer än andra. En annan orsak till minskningen av lönsamheten mellan 2018 och 2020 är, enligt Visita, att hushållskonsumtionsutgifter dels inte ökat lika mycket som tidigare, dels gått till köp av bilar och till boendeutgifter. Den positiva utvecklingen av lönsamheten år 2021 kan sannolikt förklaras av minskande effekter av

¹⁴² Visar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning.

¹⁴³ Visar det procentuella överskott som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader.

¹⁴⁴ Visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det.

pandemin och ett den mycket dåliga utvecklingen under 2020. Avkastningen på eget kapital har haft en nedåtgående trend under den studerade tidsperioden, och minskade med tio procentenheter mellan åren 2019 och 2020. Även till denna utveckling är pandemin sannolikt en viktig förklaring. Under år 2021 vände dock utvecklingen av detta lönsamhetsmått uppåt.

Som framgått tidigare påverkas lönsamheten av företagets förädlingsgrad¹⁴⁵ och produktivitet. Förädlingsgraden ökade kontinuerligt mellan åren 2011 och 2016 i företag som har sin huvudsakliga verksamhet i restaurangledet och har därefter stabiliserats på 45 procent. Inledningen av den studerade tidsperioden påverkades sannolikt av att det rådde högkonjunktur. När data på en mer detaljerad nivå studeras framgår att förädlingsgraden ökade bland företag som huvudsakligen bedriver restaurangverksamhet mellan åren 2011 och 2020, medan den låg still mellan åren 2016 och 2020. För företag som huvudsakligen bedriver cateringverksamhet var ökningstakten mellan år 2011 och 2020 lägre, och mellan åren 2016 och 2020 var den negativ. Över tid tyder den ökande förädlingsgraden ändå på att det under den studerade perioden har funnits en stark efterfrågan för mat- och måltidsupplevelser där allt fler restauranger kan servera måltider till ett relativt högt pris. Att det finns en god betalningsvilja för restaurangupplevelser har inneburit att det funnits efterfrågan på nischade och högklassiga restauranger vilket i sin tur skapar en god grund för måltidsturism.

Mellan åren 2016–2020 ökade arbetskraftsproduktiviteten med 8 procent till drygt 467 000 kr per årsarbetstid. Under perioden 2011–2020 var ökningen 20 procent. Mellan 2019 och 2020 minskade istället arbetskraftsproduktiviteten med sju procent. En viktig förklaring till den senaste utvecklingen är sannolikt det minskande restaurangätandet under pandemin.

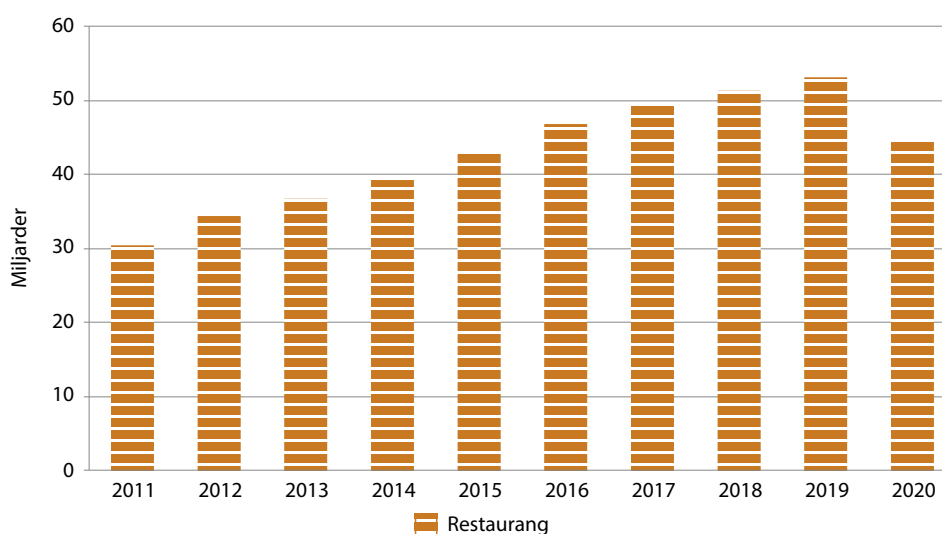
Produktion

Förädlingsvärdet för de företag som har restaurang¹⁴⁶ eller catering¹⁴⁷ (inklusive storkök) som huvudsaklig verksamhet minskade med fem procent mellan 2016 och 2020 till drygt 44 miljarder kronor. Minskningen mellan 2019 och 2020 var hela 16 procent eller nio miljarder kronor. Denna utveckling förklaras med pandemin och restriktionerna. Mellan 2011 och 2020 ökade förädlingsvärdet med 46 procent. Ledet domineras av företag som driver restauranger som huvudsaklig verksamhet och förädlingsvärdet för de företag som bedriver catering inklusive storkök uppgår endast till cirka fem procent av detta leds totala förädlingsvärde.

¹⁴⁵ Visar företagets förmåga att utveckla produktens egenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden.

¹⁴⁶ SNI-kod 56.1, se bilaga A.

¹⁴⁷ SNI-kod 56.2, se bilaga A.

Figur 25. Totalt förädlingsvärde i restaurangledet 2011–2020, löpande priser

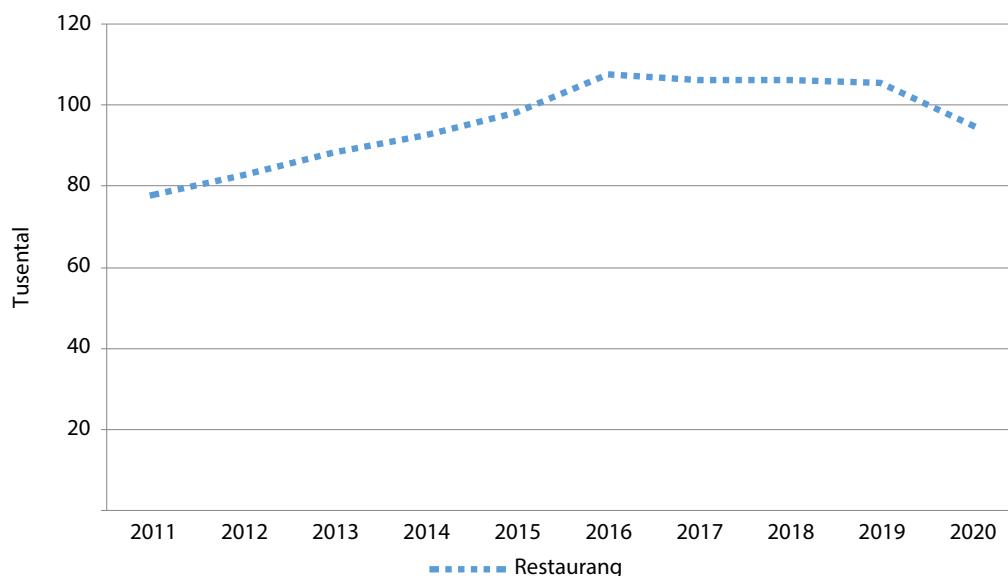
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren

Källa: Företagens ekonomi

I bilaga E presenteras volymutvecklingen för de värdemässigt viktigaste varu-grupperna i primärledet. Tyvärr är det inte möjligt att redovisa volymuppgifter för varor som producerats i senare led i livsmedelskedjan och vi redovisar därför mer detaljerade uppgifter för förädlingsvärdet i senare led i bilaga I. Noteras bör att makrotrender som priser, valutakurser, löneutveckling, insatsvaror m.m. påverkar förädlingsvärdets utveckling, men även att företags förädlingsvärde påverkas på mikronivå av saker som t.ex. innovation och affärsmodeller.

Årsarbetstider och utbildningsnivå

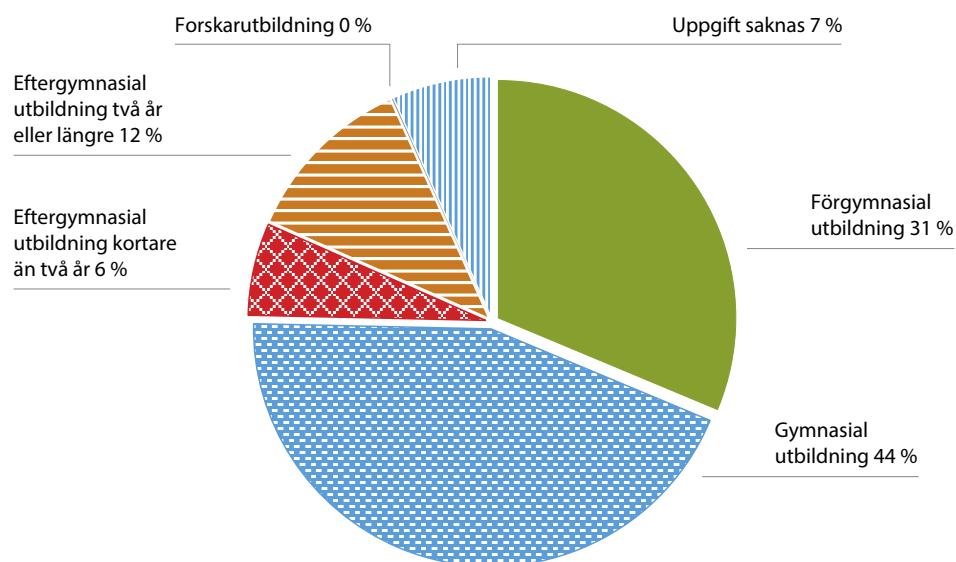
Antalet årsarbetstider i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom restaurangledet har minskat 12 procent, eller 12 000 årsarbetstider mellan åren 2016 och 2020 (se Figur 26). Under pandemiåret 2020 försvann fler än 10 000 årsarbetskrafter från restaurangledet. Jämfört med 2011 har antalet årsarbetstider ökat med 22 procent.

Figur 26. Antal årsarbetstider i restaurangledet 2011–2020

Källa: SCB, Företagens ekonomi

Då både produktivitet och förädlingsgrad är direkta resultat av kunskap och innovation visas i Figur 27 andelen sysselsatta i restaurangledet efter högsta uppnådda utbildning. Samtidigt är det så att restaurangbranschen också är en viktig inkörsport för många till sysselsättning.

Figur 27. Andelen sysselsatta i restaurangledet efter högsta uppnådda utbildning i november 2020

Källa: SCB, Sysselsättningsregistret

Som framgår av figuren liknar utbildningsnivån i restaurangledet de tidigare leden i livsmedelskedjan. Tre fjärdedelar (75 procent) av de sysselsatta inom restaurangledet år 2020 hade högst förgymnasial eller gymnasial utbildning och mycket få, 91 stycken, hade forskarutbildning. 18 procent av de som är sysselsatta i restaurangledet har eftergymnasial utbildning, vilket är en något lägre andel än för livsmedelskedjan som helhet. Sysselsättningsregistret visar även att:

- 54 procent av antalet sysselsatta var män,
- flest sysselsatta kvinnor fanns i spannet 15–24 år (49 procent), medan störst andel sysselsatta män fanns i spannet 25–39 år (40 procent).
- 54 procent av antalet sysselsatta hade Sverige som födelseland, fyra procent hade EU utom Norden som födelseland, en procent Norden utan Sverige som födelseland, åtta procent hade Europa utom EU och Norden som födelseland samt 34 procent hade övriga världen som födelseland.

Den senaste utvecklingen

Turismkonsumtionen ökade med 16 procent under 2021 jämfört med det första pandemiåret 2020. Jämfört med tiden innan pandemin har turismkonsumtionen minskat. Den totala turismkonsumtionen år 2021 utgjorde 81 procent av den totala konsumtionen året (2019) före pandemin, (Tillväxtverket, 2022). Det beror främst på att konsumtionen från utländska besökare har minskat.

Att internationellt resande påverkats starkt av pandemin märks också i svenskars turismkonsumtion. Svenskars konsumtion av turism utomlands har sjunkit mer än svenskars konsumtion av turism i Sverige.

Enligt Visita kom konsumtionen snabbt tillbaka år 2022 när restriktionerna slopades. I början var konsumtionen en bit över förpandemiska nivåer men sjönk sedan tillbaka något under hösten. Det stora problemet under förra året var inte efterfrågan utan kompetensbrist, skenande kostnadsökningar och sviter ifrån pandemin (stora belopp av uppskjutna skatteinbetalningar). År 2023 förväntas fler kostnadsökningar och att efterfrågan bromsar in på grund av att hushållens ekonomi försämras.

Sammanfattande kommentarer

- Restaurangledet består nästan uteslutande av företag med färre än 20 anställda (årsarbetstider). Andelen uppgick till 98 procent i restaurangledet år 2020. Jämfört med 2016 utgör de minsta företagen (0–19 anställda) en större andel av företagen, antalet anställda, omsättningen och förädlingsvärdet i restaurangledet.
- Nettomarginalen och rörelsemarginalen i de företag som bedriver huvudsaklig verksamhet inom restaurangledet har varit relativt stabila under perioden 2011–2018 för att därefter minska fram till och med 2020. Mellan 2020 och 2021 har utvecklingen av lönsamheten emellertid vänt uppåt. Pandemin är en viktig förklaring till förändringarna mellan åren 2019 och 2020, men värt att notera är att lönsamheten hade börjat minska redan tidigare.
- Den största utmaningen 2022 var kompetensbrist, kostnadsökningar och sviter ifrån pandemin. År 2023 förväntas fler kostnadsökningar och att efterfrågan bromsar
- Under perioden 2011–2020 ökade arbetsproduktiviteten i restaurangledet med 20 procent. Mellan 2019 och 2020 minskade istället arbetsproduktiviteten med sju procent. En viktig förklaring till den senare utvecklingen är sannolikt det minskande restaurangätandet under pandemin.
- Förädlingsvärdet för de företag som har restaurang eller catering (inklusive storkök) som minskade mellan 2019 och 2020 var hela 16 procent eller nio miljarder kronor. Denna utveckling kan förklaras med pandemin. Mellan 2011 och 2020 ökade förädlingsvärdet med 46 procent.
- Antalet årsarbetstider i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom restaurangledet har minskat 12 procent, eller 12 000 personer mellan åren 2016 och 2020. Under pandemiåret 2020 försvann fler än 10 000 årsarbetskrafter från restaurangledet. Jämfört med 2011 har antalet årsarbetstider ökat med 22 procent.

Referenser Bilaga E–H

- Europeiska kommissionen. (2021). *Context indicator 14: Labour productivity in agriculture 2020*. Hämtat från: <https://agridata.ec.europa.eu/extensions/IndicatorSectorial/LabourProductivityInAgriculture.html>.
- Europeiska kommissionen, JRC Science for policy report. (2023). *Economic Report of the EU Aquaculture sector (STECF-22-17). Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF)*.
- Havs- och vattenmyndigheten. (2022). *Beräkning*.
- Havs- och vattenmyndigheten. (2022). *Beräkningar*.
- Jordbruksverket. (2020). *EAA-Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn 2008–2019 (JO0205)*.
- Jordbruksverket. (den 09 09 2022). *Jordbruksverket, På tal om jordbruk och fiske- fördjupning om aktuella frågor*. Hämtat från Hur stor andel av livsmedlen som säljs på marknaden är producerade i Sverige?: <https://jordbruksverket.se/download/18.1163edoc1833182doaa3f27c/1663055877458/Pa-tal-om-jordbruk-och-fiske-september-2022.pdf>
- Jordbruksverket. (2023). *Jordbruksverkets statistikdatabas*.
- Jordbruksverket. (2023). *Lägesrapport om marknadsläget i jordbrukssektorn*.
- Lantbrukarnas riksförbund. (2022). *Grönt näringslivsindex Kvartal 4 2022*. Lantbrukarnas riksförbund.
- Lantbrukarnas riksförbund. (2023). *Grönt näringslivsindex Kvartal 4 2022*. Lantbrukarnas riksförbund.
- Livsmedelsföretagen. (2022). *Konjunkturbrev Q3 2022*. Livsmedelsföretagen.
- Livsmedelsföretagen. (2023). *Konjunkturbrev Q4 2022*.
- LRF. (2023). *Grönt Näringslivsindex kvartal 1 2023*. LRF.
- Ludvig & Co. (2022). *Lantbrukets lönsamhet 2022*.
- Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankernas riksförbund. (2023). *Lantbruksbarometern 2023*.
- SCB. (2022). *Företagens ekonomi*. Örebro.
- SCB. (2022). *Företagens Ekonomi*. Örebro.

SCB. (den 16 03 2023). *Konsumentprisindex februari 2023*. Hämtat från SCB:
<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/priser-och-konsumtion/konsumentprisindex/konsumentprisindex-kpi/pong/statistiknyhet/konsumentprisindex-kpi-februari-2023/>

STECF. (2023). *stecf.jrc.ec.europa.eu*.

Svensk Dagligvaruhandel. (2023). *Dagligvaruindex februari 2023*.

Svensk Dagligvauhandel. (2022). *Dagligvaruindex*. Svensk Dagligvaruhandel.

Tillväxtverket. (2022). *Fakta om svensk turism 2021*. Tillväxtverket.

Bilaga I: Statistikbilaga – Övergripande målet

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer för hela livsmedelskedjan (om inget annat anges)																
Konkurrens-kraft	Nettomarginal	G	16 %	15 %	14 %	14 %	15 %	15 %	16 %	14 %	15 %	14 %	15 %	iu	%	1
	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	558 267	571 277	589 849	605 796	625 255	642 351	658 818	688 448	719 051	734 678	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Varuimport (jordbruksvaror och livsmedel)	S	99 367	103 278	110 337	117 951	130 314	141 700	144 606	158 246	163 992	159 412	164 794	iu	Miljoner SEK	1
	Varuexport (jordbruksvaror och livsmedel)	S	54 381	58 271	63 410	68 381	75 038	82 729	83 623	91 798	97 194	97 725	103 764	iu	Miljoner SEK	1
	Handelsbalans	S	-44 986	-45 007	-46 927	-49 570	-55 276	-58 971	-60 983	-66 448	-66 799	-61 687	-61 030	iu	Miljoner SEK	1
Ökad produktion	Förädlingsvärde	G	156 278	161 694	167 906	176 764	184 945	193 689	202 500	206 815	212 586	210 208	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Produktionsvärde	S	413 168	424 031	436 378	449 050	459 726	481 145	499 741	518 365	541 106	532 240	iu	iu	Miljoner SEK	1
Sysselsättning	Antal anställda (årsarbetstider)	G	244 670	251 783	259 722	264 940	273 551	286 581	285 932	285 877	285 900	273 121	iu	iu	Antal	1
Ekologisk produktion	Invägd EKO-mjölk	S	331 930	364 030	366 310	371 830	370 260	369 200	414 230	464 970	464 170	481 200	482 320	459 060	Ton	2
	Skördad EKO-spannmål	S	193 100	228 300	261 100	269 600	307 400	335 000	390 400	241 000	472 700	459 800	328 200	iu	Ton	2
Relevanta nationella miljömål																
Ett rikt odlings-landskap	Betesmarker & slätterängar	S	446 901	440 574	442 896	435 676	449 843	451 943	453 168	455 144	461 284	463 516	464 223	463 842	Hektar	2
Ett rikt växt- och djurliv	Rödlisteindex, jordbruk	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0,913	iu	iu	0,911	iu	iu	Index	4
Ett rikt växt- och djurliv	Rödlisteindex, marin miljö	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0,927	iu	iu	0,896	iu	iu	Index	4
En giftfri miljö	Toxicitetsindex för växtskyddsmedel i ytvatten	S	167	229	526	282	186	144	208	150	226	152	iu	iu	Index, basår 2002	27
Ingen övergödning	Harmoniserad riskindikator för växtskyddsmedel	S	136	158	111	127	119	100	104	91	86	99	iu	iu	Index, basår 2016	2
Begränsad klimat-påverkan	Växtnäringsbalans, kväve	S	42	31	34	31	32	37	35	61	26	iu	iu	iu	kg/ha	25
	Växtnäringsbalans, fosfor	S	0	0	0	-1	-2	0	-1	4	-2	iu	iu	iu	kg/ha	25
	Territoriella utsläpp av CO2-ekvivalenter i Sverige	S	59 972	57 068	55 442	53 731	53 570	53 487	52 599	51 805	50 651	46 272	47 867	iu	Tusen ton	21
	Territoriella utsläpp av CO2-ekvivalenter från jordbruket i Sverige	S	6 674	6 575	6 637	6 731	6 750	6 719	6 843	6 638	6 681	6 797	6 656	iu	Tusen ton	21
	Territoriella utsläpp av CO2-ekvivalenter från arbetsmaskiner i jordbruket samt fiskebåtar i Sverige	S	741	729	711	681	669	628	612	578	597	582	591	iu	Tusen ton	21
Hav i balans samt levande kust och skärgård	Territoriella utsläpp av CO2-ekvivalenter från livsmedelsindustrin i Sverige	S	487	497	462	442	382	396	329	327	287	279	269	iu	Tusen ton	21
	Andelen bestånd som nyttjas på ett hållbart sätt		iu	iu	iu	iu	46	52	44	42	40	45	52	iu	Andel	26

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
Konsumternas efterfrågan	Handelsbalans	S	-44 986	-45 007	-46 927	-49 570	-55 276	-58 971	-60 983	-66 448	-66 799	-61 687	-61 030	iu	Miljoner SEK	1
Självförsörjningsgrad																
Svensk marknadsandel																
Se fördjupningskapitel primärproduktion																
Hållbar utveckling i hela landet																
Stockholms län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	712 515	726 965	742 495	759 589	773 367	815 643	824 302	836 255	845 871	823 190	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	625 689	632 240	647 598	696 987	741 949	760 144	783 572	833 063	896 182	879 485	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	163 638	165 424	165 955	169 203	174 077	179 346	182 672	187 403	189 663	188 646	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	62 069	64 387	67 323	70 449	73 428	77 579	76 698	76 962	76 624	70 975	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	37 899	38 452	40 777	43 170	46 025	48 842	51 345	52 781	53 240	52 203	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	12 523	12 710	12 737	12 908	12 999	13 084	13 145	13 215	13 226	13 068	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	10 %	9 %	9 %	9 %	9 %	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	7 %	6 %	6 %	6 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	8 %	8 %	8 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	iu	iu	Andel	1
Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13 %	iu	20 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	20 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4 %	iu	36 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	15 %	iu	iu	33 %	iu	iu	15 %	iu	iu	44 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	3 %	iu	iu	8 %	iu	iu	6 %	iu	iu	12 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4 %	iu	iu	15 %	iu	iu	Andel	8
Uppsala län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	67 280	69 075	69 932	71 409	73 431	78 951	79 642	80 274	81 397	80 842	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	56 225	58 997	59 768	63 499	69 046	69 649	73 738	75 846	79 239	78 259	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	21 067	20 996	20 941	21 182	21 533	22 159	22 519	23 094	23 389	23 465	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	5 760	6 094	6 269	6 509	6 806	7 111	7 468	7 303	7 405	7 109	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 406	3 634	3 706	3 936	4 197	4 440	4 976	4 724	5 269	5 433	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	3 448	3 415	3 349	3 314	3 296	3 320	3 341	3 337	3 375	3 378	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	iu	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	7 %	6 %	7 %	7 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	14 %	iu	iu	Andel	1
Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15 %	iu	33 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	2 %	iu	11 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	5 %	iu	12 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	17 %	iu	iu	19 %	iu	iu	21 %	iu	iu	19 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	8 %	iu	iu	17 %	iu	iu	1 %	iu	iu	3 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9 %	iu	iu	3 %	iu	iu	Andel	8
Södermanlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	58 786	58 644	58 133	59 666	61 094	61 231	62 409	63 511	63 374	60 900	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	46 877	47 843	44 758	46 324	47 396	49 700	54 574	59 311	54 334	54 271	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	15 552	15 764	15 500	15 659	15 948	16 462	16 633	17 086	17 345	17 430	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	5 849	6 017	6 126	6 249	6 587	6 420	6 795	6 847	6 875	6 699	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 325	3 483	3 531	3 790	4 038	4 043	4 390	4 591	4 773	5 021	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 594	2 528	2 461	2 502	2 499	2 551	2 568	2 586	2 626	2 600	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	10 %	10 %	11 %	10 %	11 %	10 %	11 %	11 %	11 %	11 %	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	7 %	8 %	8 %	9 %	8 %	8 %	8 %	9 %	9 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	17 %	16 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	15 %	iu	iu	Andel	1
Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	26 %	iu	39 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	5 %	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	11 %	iu	22 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	8 %	iu	iu	7 %	iu	iu	24 %	iu	iu	8 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	1 %	iu	iu	7 %	iu	iu	4 %	iu	iu	21 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20 %	iu	iu	7 %	iu	iu	Andel	8
Östergötlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	107 955	108 925	109 325	110 713	113 451	116 998	119 103	120 694	122 121	iu	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	78 879	79 338	81 430	85 665	90 611	94 100	98 722	100 538	105 681	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	24 926	25 070	24 828	25 066	25 617	26 118	26 315	26 705	27 091	iu	iu	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa	
Östergötlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	107 955	108 925	109 325	110 713	113 451	116 998	119 103	120 694	122 143	120 911	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	78 879	79 338	81 430	85 665	90 611	94 100	98 722	100 538	105 699	107 389	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	24 926	25 070	24 828	25 066	25 617	26 118	26 315	26 705	27 093	27 171	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	10 958	11 270	11 462	11 809	12 301	12 573	12 380	12 144	12 078	11 729	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	6 940	7 332	7 538	7 985	8 414	8 928	9 230	9 127	9 021	8 998	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	4 686	4 718	4 632	4 628	4 636	4 664	4 631	4 671	4 666	4 669	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	10 %	10 %	10 %	11 %	11 %	11 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	8 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	19 %	19 %	19 %	18 %	18 %	18 %	18 %	18 %	17 %	17 %	17 %	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	23 %	iu	35 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8 %	iu	6 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	31 %	iu	10 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	17 %	iu	iu	13 %	iu	iu	33 %	iu	iu	16 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	1 %	iu	iu	4 %	iu	iu	10 %	iu	iu	1 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	1 %	iu	iu	20 %	iu	iu	Andel	8	
Jönköpings län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	94 698	95 410	94 338	94 870	97 035	100 651	102 748	104 825	104 912	101 726	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	67 055	66 008	65 854	70 129	74 905	80 983	86 097	89 179	91 779	93 138	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	21 198	21 307	20 844	21 330	21 842	22 075	22 420	23 099	23 550	23 574	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	6 531	6 744	6 966	7 046	7 625	7 941	8 053	7 944	8 082	7 820	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	4 381	4 366	4 683	5 178	5 704	5 926	6 347	6 372	6 499	6 261	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	3 695	3 712	3 590	3 710	3 697	3 691	3 696	3 675	3 675	3 773	3 702	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	7 %	7 %	7 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	7 %	7 %	7 %	8 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	17 %	17 %	17 %	17 %	17 %	17 %	17 %	16 %	16 %	16 %	16 %	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	23 %	iu	49 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	5 %	iu	iu	iu	iu	Andel	8	

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa	
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	19%	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	13 %	iu	iu	9%	iu	iu	27 %	iu	iu	29 %	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	12 %	iu	iu	3%	iu	iu	8%	iu	iu	1%	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	17%	iu	iu	14%	iu	iu	iu	Andel	8
Kronobergs län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	52 482	52 413	51 605	51 264	52 442	54 332	55 317	57 121	57 833	55 708	iu	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	39 083	38 635	38 282	39 981	43 371	46 006	50 327	53 820	54 056	54 050	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	12 616	12 483	12 118	12 505	12 506	12 755	12 717	12 970	13 288	13 013	iu	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	3 607	3 644	3 663	3 673	3 812	4 020	4 291	4 270	4 231	3 994	iu	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 181	2 224	2 276	2 431	2 467	2 601	2 811	2 854	2 867	2 782	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 127	2 176	2 059	2 089	2 010	2 031	2 015	2 043	2 060	1 990	iu	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	8 %	7 %	7 %	7 %	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	6 %	5 %	5 %	5 %	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	17 %	17 %	17 %	17 %	16 %	16 %	16 %	16 %	16 %	15 %	iu	iu	iu	Andel	1
Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																	
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	22%	iu	96%	iu	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4%	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	22%	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	15 %	iu	iu	40%	iu	iu	29%	iu	iu	17%	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	9%	iu	iu	1%	iu	iu	iu	iu	iu	11%	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	1%	iu	iu	12%	iu	iu	iu	Andel	8
Kalmar län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	56 041	55 485	55 018	56 020	57 332	58 392	58 818	59 147	58 822	56 969	iu	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	40 720	40 392	40 540	42 761	44 680	45 584	47 369	49 464	50 324	48 719	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	15 901	15 840	15 503	15 893	15 991	16 111	16 106	16 316	16 755	16 667	iu	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	6 659	6 820	6 845	7 005	7 333	7 892	7 920	7 836	7 774	7 551	iu	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	4 239	4 527	4 735	5 006	5 238	5 452	5 889	6 021	6 058	6 153	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	3 471	3 541	3 351	3 386	3 352	3 302	3 334	3 278	3 324	3 299	iu	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	12 %	12 %	12 %	13 %	13 %	14 %	13 %	13 %	13 %	13 %	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	10 %	11 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	13 %	iu	iu	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	22 %	22 %	22 %	21 %	21 %	20 %	21 %	20 %	20 %	20 %	iu	iu	Andel	1	
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	29 %	iu	12 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	17 %	iu	8 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	24 %	iu	32 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	15 %	iu	iu	40 %	iu	iu	20 %	iu	22 %	iu	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	12 %	iu	iu	13 %	iu	iu	15 %	iu	16 %	iu	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8 %	iu	6 %	iu	iu	iu	Andel	8	
Gotlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	12 231	12 281	11 878	12 188	12 414	12 644	12 939	12 858	12 980	12 674	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	10 783	10 936	11 111	11 038	11 550	11 689	12 108	11 861	12 200	11 513	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	5 220	5 275	5 178	5 228	5 291	5 387	5 423	5 476	5 574	5 581	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	2 284	2 381	2 334	2 446	2 490	2 497	2 555	2 598	2 575	2 438	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	1 455	1 586	1 628	1 712	1 711	1 827	2 024	1 925	2 048	2 019	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 645	1 641	1 577	1 568	1 535	1 552	1 567	1 541	1 574	1 544	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	19 %	19 %	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %	20 %	19 %	iu	iu	Andel	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	13 %	14 %	15 %	16 %	15 %	16 %	17 %	16 %	17 %	18 %	iu	iu	Andel	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	32 %	31 %	30 %	30 %	29 %	29 %	29 %	28 %	28 %	28 %	iu	iu	Andel	1	
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	30 %	iu	17 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	29 %	iu	24 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	3 %	iu	4 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	25 %	iu	iu	10 %	iu	iu	33 %	iu	48 %	iu	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	16 %	iu	iu	12 %	iu	iu	8 %	iu	5 %	iu	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	10 %	iu	6 %	iu	iu	iu	Andel	8	
Blekinge län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	33 922	33 165	32 876	32 519	32 864	33 777	35 210	35 321	34 675	33 626	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	24 225	23 741	24 566	25 481	27 721	27 738	28 589	31 381	30 820	32 507	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	8 368	8 351	8 148	8 278	8 441	8 593	8 601	8 654	8 881	8 852	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	3 838	3 770	3 804	3 709	3 983	3 901	3 782	3 873	3 901	3 853	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 645	2 697	2 861	2 957	3 052	3 163	3 424	3 616	3 755	3 925	iu	iu	Miljoner SEK	1	

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 702	1 704	1 614	1 607	1 596	1 593	1 595	1 596	1 617	1 576	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	11 %	11 %	12 %	11 %	12 %	12 %	11 %	11 %	11 %	11 %	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	11 %	11 %	12 %	12 %	11 %	11 %	12 %	12 %	12 %	12 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	20 %	20 %	20 %	19 %	19 %	19 %	19 %	18 %	18 %	18 %	iu	iu	Andel	1
Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14 %	iu	34 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	1 %	iu	11 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	19 %	iu	iu	31 %	iu	iu	47 %	iu	iu	34 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	14 %	iu	iu	4 %	iu	iu	30 %	iu	iu	10 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	42 %	iu	iu	7 %	iu	iu	Andel	8
Skåne län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	311 475	313 499	312 247	316 070	322 567	334 868	341 720	348 742	351 732	346 280	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	229 219	227 580	234 098	247 583	263 500	275 147	290 497	307 095	323 103	327 687	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	82 446	83 016	82 084	82 997	84 591	86 103	87 267	88 318	89 967	89 984	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	38 249	39 353	41 140	41 698	42 682	44 465	43 929	44 235	44 672	43 448	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	25 511	27 394	27 545	29 606	29 903	30 929	31 958	32 352	33 838	35 098	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	13 372	13 569	13 300	13 252	13 240	13 115	13 193	13 082	13 159	13 095	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	12 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	11 %	12 %	12 %	12 %	11 %	11 %	11 %	11 %	10 %	11 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	15 %	iu	iu	Andel	1
Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	22 %	iu	20 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	6 %	iu	5 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13 %	iu	14 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	12 %	iu	iu	18 %	iu	iu	40 %	iu	iu	36 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	1 %	iu	iu	9 %	iu	iu	4 %	iu	iu	14 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	12 %	iu	iu	6 %	iu	iu	Andel	8
Hallands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	70 880	71 516	72 150	72 977	74 450	77 429	78 172	79 012	79 825	77 917	iu	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	52 698	52 998	52 055	55 012	58 916	61 209	64 501	67 572	69 546	68 685	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	21 626	21 680	21 389	21 793	22 172	22 802	23 131	23 575	23 981	24 013	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	9 272	9 370	9 251	9 458	9 803	10 181	10 190	9 713	9 473	9 592	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	5 999	6 091	6 045	6 435	6 765	7 029	7 294	6 752	6 895	7 086	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	3 748	3 768	3 546	3 628	3 544	3 571	3 566	3 539	3 489	3 523	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	13 %	12 %	12 %	12 %	iu	iu	Andel	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	11 %	11 %	12 %	12 %	11 %	11 %	11 %	10 %	10 %	10 %	iu	iu	Andel	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	17 %	17 %	17 %	17 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	iu	iu	Andel	1	
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13 %	iu	11 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	6 %	iu	10 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9 %	iu	18 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	26 %	iu	iu	44 %	iu	iu	44 %	iu	iu	36 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	13 %	iu	iu	3 %	iu	iu	6 %	iu	iu	13 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	10 %	iu	iu	0 %	iu	iu	Andel	8	
Västra Göta-lands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	439 060	444 021	444 708	450 841	463 890	482 518	493 926	505 693	510 839	494 344	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	340 034	341 937	345 056	367 228	411 748	430 149	451 967	471 974	493 050	472 059	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	103 516	103 442	102 244	103 402	105 805	107 732	109 390	111 112	113 180	113 541	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	41 220	42 458	44 171	44 839	45 025	48 093	48 334	48 780	48 923	47 071	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	28 052	29 317	30 750	32 205	32 482	34 725	36 079	37 530	38 751	36 914	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	16 743	16 724	15 950	15 948	15 935	16 024	16 155	16 155	16 180	15 997	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	iu	iu	Andel	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	9 %	9 %	9 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	iu	iu	Andel	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	iu	iu	Andel	1	
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15 %	iu	17 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	10 %	iu	6 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14 %	iu	6 %	iu	iu	Andel	8	

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	11 %	iu	iu	17 %	iu	iu	44 %	iu	iu	36 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	10 %	iu	iu	0 %	iu	iu	7 %	iu	iu	7 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	7 %	iu	iu	5 %	iu	iu	Andel	8
Värmlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	61 804	61 583	61 717	61 364	61 547	63 218	64 848	64 983	65 016	63 639	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	45 521	44 992	44 505	46 194	48 492	51 420	54 940	57 780	57 703	56 853	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	16 553	16 272	15 947	16 158	16 410	16 549	16 909	17 195	17 635	17 507	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	6 430	6 701	6 688	6 719	6 798	6 797	6 986	6 694	6 560	6 224	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 896	3 960	4 090	4 146	4 238	4 556	4 582	4 603	4 805	4 550	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 909	2 821	2 585	2 621	2 618	2 594	2 649	2 633	2 680	2 591	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	10 %	11 %	11 %	11 %	11 %	11 %	11 %	10 %	10 %	10 %	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	8 %	8 %	8 %	8 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	18 %	17 %	16 %	16 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	iu	iu	Andel	1
Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	22 %	iu	4 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8 %	iu	2 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8 %	iu	2 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	15 %	iu	iu	41 %	iu	iu	10 %	iu	iu	81 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	8 %	iu	iu	7 %	iu	iu	24 %	iu	iu	35 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	24 %	iu	iu	4 %	iu	iu	Andel	8
Örebro län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	73 004	71 550	70 899	71 842	74 496	77 889	78 625	79 837	80 814	78 382	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	56 628	57 092	54 659	57 305	59 873	64 468	68 797	71 436	73 117	73 648	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	15 450	15 481	15 239	15 459	15 789	16 099	16 465	16 741	17 018	16 976	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	6 609	6 846	6 870	6 916	7 257	7 578	7 453	7 163	7 369	6 867	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	4 370	4 470	4 564	4 882	5 413	5 561	5 550	5 482	5 772	5 720	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 607	2 602	2 486	2 476	2 462	2 475	2 455	2 483	2 478	2 437	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	9 %	9 %	9 %	9 %	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	8 %	8 %	9 %	9 %	9 %	8 %	8 %	8 %	8 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	17 %	17 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	14 %	iu	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa	
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	20 %	iu	iu	16 %	iu	iu	67 %	iu	iu	57 %	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	1 %	iu	iu	34 %	iu	iu	0 %	iu	iu	2 %	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	2 %	iu	iu	20 %	iu	iu	iu	Andel	8
Västmanlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	67 548	68 109	68 807	68 859	69 960	71 495	70 842	72 314	70 320	70 321	iu	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	50 267	50 455	51 558	52 440	56 705	58 153	60 690	62 620	61 610	61 050	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	13 749	13 882	13 837	13 907	14 210	14 600	14 773	15 056	15 329	15 379	iu	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	6 311	6 458	6 536	6 562	6 759	6 831	6 621	6 848	6 922	6 496	iu	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	4 520	4 700	4 789	4 915	5 167	5 319	5 317	5 474	5 624	5 650	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 152	2 136	2 099	2 029	2 060	2 090	2 067	2 063	2 096	2 061	iu	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	9 %	10 %	10 %	10 %	9 %	9 %	10 %	9 %	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	14 %	14 %	14 %	13 %	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	22 %	iu	iu	18 %	iu	iu	15 %	iu	iu	29 %	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	2 %	iu	iu	0 %	iu	iu	iu	iu	iu	2 %	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	7 %	iu	iu	iu	Andel	8
Dalarnas län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	68 315	68 347	68 279	68 454	69 092	71 105	70 665	71 156	73 414	69 785	iu	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	51 854	49 320	49 278	52 011	52 188	56 766	59 063	60 660	62 653	59 446	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	17 236	17 208	16 691	16 855	17 020	17 261	17 553	17 943	18 307	18 134	iu	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	6 400	6 308	6 625	6 556	6 744	7 073	7 029	7 219	7 152	7 060	iu	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 824	3 954	4 237	4 464	4 705	4 912	5 232	5 355	5 415	5 532	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 263	2 217	2 086	2 062	2 056	2 033	2 061	2 094	2 102	2 127	iu	iu	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator-typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	10 %	iu	iu	Andel	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	8 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	iu	iu	Andel	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	13 %	13 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	11 %	12 %	iu	iu	Andel	1	
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	7 %	iu	53 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	19 %	iu	iu	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	19 %	iu	6 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	21 %	iu	iu	18 %	iu	iu	30 %	iu	iu	17 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	11 %	iu	iu	6 %	iu	iu	21 %	iu	iu	1 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8 %	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	8	
Gävleborgs län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	66 615	67 829	66 431	66 019	65 845	67 172	68 313	68 968	68 347	67 908	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	46 200	47 869	46 946	50 532	51 199	54 357	56 480	61 333	62 923	60 536	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	16 314	16 336	15 832	15 887	16 015	16 367	16 614	16 778	16 959	16 992	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	5 741	5 812	5 955	5 700	5 903	6 314	6 382	6 358	6 156	5 935	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 301	2 942	3 292	3 210	3 303	3 563	3 757	3 706	3 744	3 731	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 628	2 648	2 455	2 410	2 384	2 416	2 450	2 429	2 382	2 400	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	iu	iu	Andel	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	6 %	7 %	6 %	6 %	7 %	7 %	6 %	6 %	6 %	iu	iu	Andel	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	14 %	iu	iu	Andel	1	
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	28 %	iu	61 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	10 %	iu	5 %	iu	iu	Andel	8	
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	12 %	iu	iu	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	16 %	iu	iu	13 %	iu	iu	31 %	iu	iu	27 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	8 %	iu	iu	1 %	iu	iu	2 %	iu	iu	11 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	1 %	iu	iu	11 %	iu	iu	Andel	8	
Väster-norrlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	55 963	57 273	56 790	56 076	56 852	57 774	58 184	58 429	58 624	57 041	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	48 776	48 899	47 490	49 909	51 891	50 713	52 573	56 343	58 677	55 734	iu	iu	Miljoner SEK	1	

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	14 760	14 872	14 264	14 553	14 659	14 831	14 873	14 989	15 188	15 284	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	4 184	4 444	4 571	4 556	4 631	4 827	4 865	4 848	4 847	4 553	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 416	2 559	2 617	2 767	2 851	2 961	3 060	3 138	3 157	3 107	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 407	2 434	2 235	2 233	2 192	2 188	2 171	2 151	2 129	2 104	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	5 %	5 %	6 %	6 %	5 %	6 %	6 %	6 %	5 %	6 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	14 %	iu	iu	Andel	1
Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	16 %	iu	3 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	2 %	iu	2 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	47 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	16 %	iu	iu	40 %	iu	iu	19 %	iu	iu	50 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	3 %	iu	iu	25 %	iu	iu	11 %	iu	iu	1 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13 %	iu	iu	3 %	iu	iu	Andel	8
Jämtlands län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	28 104	28 362	28 084	28 400	28 562	29 302	29 726	29 637	30 026	29 102	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	19 628	19 104	18 988	20 819	20 759	21 941	23 299	24 497	24 953	24 482	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	10 138	10 118	9 849	10 050	10 093	10 252	10 377	10 623	10 984	11 017	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	3 106	3 069	3 185	3 187	3 320	3 412	3 409	3 339	3 456	3 324	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	1 678	1 792	1 862	1 930	2 064	2 142	2 246	2 323	2 353	2 236	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 700	1 699	1 589	1 652	1 645	1 667	1 631	1 634	1 642	1 612	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	11 %	11 %	11 %	11 %	12 %	12 %	11 %	11 %	12 %	11 %	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9 %	9 %	10 %	9 %	10 %	10 %	10 %	9 %	9 %	9 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	17 %	17 %	16 %	16 %	16 %	16 %	16 %	15 %	15 %	15 %	iu	iu	Andel	1
Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	11 %	iu	14 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9 %	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	31 %	iu	9 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	10 %	iu	iu	11 %	iu	iu	28 %	iu	iu	48 %	iu	iu	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	13 %	iu	iu	19 %	iu	iu	36 %	iu	iu	44 %	iu	iu	Andel	8
(exkl primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	23 %	iu	iu	22 %	iu	iu	Andel	8
Västerbottens län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	57 675	59 098	59 600	59 158	59 954	62 503	62 723	63 719	64 177	63 428	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	44 874	45 153	44 646	46 730	50 855	52 566	56 228	59 118	62 384	61 429	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	14 783	14 695	14 382	14 488	14 433	14 930	15 240	15 614	16 013	16 094	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	5 677	6 155	6 295	6 308	6 360	6 886	6 793	6 586	6 558	6 229	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 282	3 464	3 595	3 751	3 820	4 081	4 196	4 284	4 273	4 271	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 311	2 315	2 200	2 255	2 215	2 197	2 246	2 229	2 257	2 233	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	10 %	10 %	11 %	11 %	11 %	11 %	11 %	10 %	10 %	10 %	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7 %	8 %	8 %	8 %	8 %	8 %	7 %	7 %	7 %	7 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16 %	16 %	15 %	16 %	15 %	15 %	15 %	14 %	14 %	14 %	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?															
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	6 %	iu	47 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	12 %	iu	16 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	16 %	iu	13 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	22 %	iu	iu	9 %	iu	iu	18 %	iu	iu	44 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	3 %	iu	iu	8 %	iu	iu	1 %	iu	iu	29 %	iu	iu	Andel	8
(exkl primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14 %	iu	iu	18 %	iu	iu	Andel	8
Norrbottnens län	Antal anställda (årsarbetstider) - totalt i näringslivet	G	60 419	61 829	61 488	62 699	62 847	64 246	63 709	64 403	64 734	63 405	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	62 719	60 873	57 046	56 814	55 049	57 147	66 578	71 531	75 782	76 274	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	13 990	13 917	13 557	13 566	13 719	13 913	14 296	14 946	15 175	15 225	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan	G	5 135	5 131	5 122	5 257	5 629	5 952	5 657	5 697	5 589	5 243	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 813	2 905	3 011	3 199	3 331	3 462	3 634	3 767	3 852	3 639	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 070	2 049	1 894	1 940	1 952	1 938	1 989	2 132	2 100	2 088	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbetstider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8 %	8 %	8 %	8 %	9 %	9 %	9 %	9 %	9 %	8 %	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	4 %	5 %	5 %	6 %	6 %	6 %	5 %	5 %	5 %	5 %	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	15 %	15 %	14 %	14 %	14 %	14 %	14 %	14 %	14 %	14 %	iu	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?															
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	1 %	iu	5 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	19 %	iu	1 %	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	33 %	iu	30 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	7 %	iu	iu	18 %	iu	iu	40 %	iu	iu	36 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	23 %	iu	iu	6 %	iu	iu	37 %	iu	iu	14 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	5 %	iu	iu	4 %	iu	iu	Andel	8

Bilaga J:

Statistikbilaga – Strategiskt område 1, Regler och villkor

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer för hela livsmedelskedjan (om inget annat anges)																
Hållbar livs- medelskedja, socialt	Arbetar företaget aktivt med sociala och/eller etiska frågor?	S	45 %	iu	iu	38 %	iu	iu	36 %	iu	iu	34 %	iu	iu	Andel	8
Hållbar livs- medelskedja, miljö																
(exkl. primärprod.)	Arbetar företaget aktivt med miljöfrågor?	S	iu	iu	iu	39 %	iu	iu	51 %	iu	iu	40 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	Säljer företaget miljöanpassade varor/tjänster?	S	45 %	iu	iu	27 %	iu	iu	40 %	iu	iu	30 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	Har företaget en framtagna policy för miljöarbete?	S	54 %	iu	iu	17 %	iu	iu	31 %	iu	iu	24 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	Arbetar företaget aktivt med att sätta upp och nå miljömål för verksamheten?	S	34 %	iu	iu	20 %	iu	iu	34 %	iu	iu	31 %	iu	iu	Andel	8
Konkurrenskraft																
	Svensk marknadsandel	S	Se fördjupningskapitel primärproduktion													
Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till lån och krediter	S	17 %	iu	iu	17 %	iu	iu	18 %	iu	iu	24 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till extert ägarkapital	S	14 %	iu	iu	12 %	iu	iu	11 %	iu	iu	18 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	S	15 %	iu	iu	23 %	iu	iu	31 %	iu	iu	37 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till transportsystem	S	6 %	iu	iu	7 %	iu	iu	8 %	iu	iu	12 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- lokaler och utrustning	S	18 %	iu	iu	21 %	iu	iu	17 %	iu	iu	21 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- brist på egen tid	S	23 %	iu	iu	18 %	iu	iu	18 %	iu	iu	23 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- myndighetsregler	S	32 %	iu	iu	26 %	iu	iu	29 %	iu	iu	35 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9 %	iu	iu	10 %	iu	iu	Andel	8
Grundläggande & specifika indikatorer över primärproduktionen																
Konkurrenskraft	Nettomarginal	G	19 %	15 %	14 %	15 %	15 %	15 %	20 %	18 %	18 %	17 %	16 %	iu	%	1
	Förädlingsgrad	S	35 %	36 %	35 %	36 %	36 %	36 %	38 %	36 %	37 %	36 %	iu	iu	Andel	1
	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	28 760	28 891	29 828	29 762	30 151	30 897	31 076	32 832	34 541	35 499	iu	iu	Miljoner SEK	1
Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till lån och krediter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8 %	iu	17 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till extert ägarkapital	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	7 %	iu	11 %	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20 %	iu	24 %	iu	iu	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
	- begränsad tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9 %	iu	7 %	iu	iu	Andel	8
	- lokaler och utrustning	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	26 %	iu	22 %	iu	iu	Andel	8
	- brist på egen tid	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	23 %	iu	19 %	iu	iu	Andel	8
	- myndighetsregler	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	49 %	iu	60 %	iu	iu	Andel	8
	- begränsad tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15 %	iu	15 %	iu	iu	Andel	8
Ökad produktion	Förädlingsvärde	G	26 594	27 034	26 147	27 699	27 521	28 002	31 441	29 938	31 931	31 785	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Produktionsvolym	S				Se förjupningskapitel primärproduktion										
	Produktionsvärde	S	77 586	77 002	76 679	78 589	78 660	80 476	84 870	86 010	90 610	91 724	iu	iu	Miljoner SEK	1
Hållbar livsmedelskedja, ekonomiskt	Avkastning på eget kapital	G	10 %	7 %	6 %	7 %	7 %	6 %	6 %	7 %	8 %	7 %	6 %	iu	%	1
	Rörelsemarginal	G	24 %	22 %	20 %	20 %	20 %	19 %	23 %	20 %	21 %	21 %	20 %	iu	%	1
Hållbar livsmedelskedja, socialt	Antal anställda (årsarbetstider)	G	18 396	18 848	18 831	19 056	19 244	19 508	20 055	18 934	18 538	19 331	iu	iu	Antal	1
	Antal företag	G	49 866	49 984	46 084	46 078	45 429	45 043	45 108	44 843	44 943	44 205	iu	iu	Antal	1
	Arbetskadestatistik	S	iu	iu	4	4	4	3	4	4	4	4	4	iu	Relativ frekvens	9
	Arbeter företaget aktivt med sociala och/eller etiska frågor?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	25 %	iu	iu	Andel	8
Hållbar livsmedelskedja, miljömässigt	Växtnäringsbalans, kväve	S	42	31	34	31	32	37	35	61	26	iu	iu	iu	kg/ha	25
	Växtnäringsbalans, fosfor	S	0	0	0	-1	-2	0	-1	4	-2	iu	iu	iu	kg/ha	25
	Jordbruksfåglar	S	108	106	112	109	97	100	106	100	107	113	100	105	Index, basår 2016	2
	Gräsmarksfjärilar	S	112	77	102	109	87	100	97	90	98	91	85	86	Index, basår 2016	10
	Antibiotikaanvändning	S	14,8	14,5	13,5	12,4	12,6	12,8	12,5	13,0	11,9	12,1	iu	iu	mg/PCU	18
	Arbeter företaget aktivt med miljöfrågor?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	46 %	iu	51 %	iu	iu	Andel	8
	Säljer företaget miljöanpassade varor/tjänster?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	34 %	iu	39 %	iu	iu	Andel	8
	Har företaget en framtagen policy för miljöarbete?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	25 %	iu	27 %	iu	iu	Andel	8
	Arbeter företaget aktivt med att sätta upp och nå miljömål för verksamheten?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	30 %	iu	37 %	iu	iu	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
Hållbart nyttjande av fiskbestånd																
Miljömål: Ett hav i balans	Andel fiskebestånd som bedöms nyttjas hållbart	S	iu	iu	iu	iu	46 %	52 %	44 %	42 %	40 %	45 %	52 %	iu	Andel	24
Miljömål: Ett hav i balans	Antal fiskebestånd som varit möjliga att bedöma	S	iu	iu	iu	iu	52	57	56	61	60	62	65	iu	Antal	24
Grundläggande & specifika indikatorer över livsmedelsindustrin																
Konkurrenskraft																
	Nettomarginal	G	5 %	4 %	5 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	4 %	6 %	6 %	iu	%	1
	Förädlingsgrad	S	23 %	22 %	23 %	24 %	24 %	24 %	24 %	24 %	24 %	24 %	iu	iu	Andel	1
	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	96 790	98 045	101 882	98 839	99 754	104 234	106 636	108 635	112 431	115 493	iu	iu	Miljoner SEK	1
Ökad produktion																
	Förädlingsvärde	G	38 149	37 250	39 182	40 146	41 202	42 670	44 195	44 751	45 985	47 139	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde livsmedel	S	29 976	28 819	30 313	25 863	31 487	32 658	29 889	33 199	31 750	33 495	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde drycker	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	6 882	7 250	7 481	7 175	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde tobak	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4 079	4 302	5 177	4 850	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Produktionsvärde	S	144 853	147 806	150 267	148 845	149 150	156 295	162 382	166 390	174 163	176 751	iu	iu	Miljoner SEK	1
Hållbar livsmedelskedja, ekonomiskt																
	Avkastning på eget kapital	G	23 %	21 %	21 %	24 %	24 %	24 %	20 %	19 %	17 %	19 %	22 %	iu	%	1
	Rörelsemarginal	G	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	5 %	6 %	6 %	iu	%	1
Hållbar livsmedelskedja, socialt																
	Antal anställda (årsarbetstider)	G	50 953	50 117	49 623	49 134	49 528	49 791	49 866	49 859	49 738	48 042	iu	iu	Antal	1
	Antal företag	G	2 693	2 720	2 772	2 829	2 915	2 986	3 034	3 136	3 202	3 279	iu	iu	Antal	1
	Arbetskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	19	17	20	18	19	iu	Relativ frekvens	9
Grundläggande & specifika indikatorer över livsmedelshandeln																
Konkurrenskraft																
	Nettomarginal	G	5 %	5 %	5 %	4 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	5 %	6 %	iu	%	1
	Förädlingsgrad	S	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	13 %	13 %	12 %	12 %	12 %	iu	iu	Andel	1
	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	406 390	417 018	429 627	447 328	462 801	472 917	484 923	509 536	533 212	550 750	iu	iu	Miljoner SEK	1
Ökad produktion																
	Förädlingsvärde	G	30 324	34 332	36 591	39 128	42 944	46 688	49 366	51 338	53 045	44 403	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde restaurang	S	28 647	32 547	34 700	37 183	40 545	44 153	46 704	48 677	50 088	42 332	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde catering	S	1 678	1 785	1 891	1 945	2 400	2 535	2 661	2 661	2 957	2 070	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Produktionsvärde	S	75 533	80 468	86 345	91 351	98 725	105 628	111 498	116 609	120 581	103 595	iu	iu	Miljoner SEK	1
Hållbar livsmedelskedja, ekonomiskt																
	Avkastning på eget kapital	G	51 %	56 %	52 %	50 %	51 %	48 %	48 %	46 %	43 %	34 %	37 %	iu	%	1
	Rörelsemarginal	G	11 %	12 %	11 %	10 %	10 %	10 %	9 %	9 %	8 %	7 %	8 %	iu	%	1
Hållbar livsmedelskedja, socialt																
	Antal anställda (årsarbetstider)	G	77 782	82 684	88 269	92 511	98 078	107 440	106 159	106 105	105 519	95 035	iu	iu	Antal	1
	Antal företag	G	20 497	20 764	21 180	21 588	21 878	22 210	22 492	22 796	23 071	22 738	iu	iu	Antal	1
	Arbetskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Relativ frekvens	9

Bilaga K: Statistikbilaga – Strategiskt område 2, Konsument och marknad

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa	
Grundläggande & specifika indikatorer för hela livsmedelskedjan (om inget annat anges)																	
Högt förtroende för livsmedel	Svensk marknadsandel	S	Se fördjupningskapitel primärproduktion														2
Konkurrens	Har konkurrens ökat de senaste fem åren från																
(exkl. primärprod.)	- företag i SE	S	51 %	iu	iu	54 %	iu	iu	46 %	iu	iu	58 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primärprod.)	- företag i världen	S	10 %	iu	iu	12 %	iu	iu	11 %	iu	iu	13 %	iu	iu	Andel	8	
Förutsättningar för att öka export	Har företaget haft någon export under 2019?	S	5 %	iu	iu	6 %	iu	iu	8 %	iu	iu	9 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primärprod.)	Andalexport som går till länder EU har frihandelsavtal med	S	11 %	15 %	15 %	15 %	14 %	13 %	12 %	13 %	14 %	15 %	16 %	iu	Andel	1, 13	
(exkl. primärprod.)	Andel företag där exporten utgör < 5 % av företagets totala omsättning	S	3 %	iu	iu	4 %	iu	iu	3 %	iu	iu	4 %	iu	iu	Andel	8	
Anser du att X utgör ett stort hinder för att internationalisera företaget?																	
(exkl. primärprod.)	- brist på kunskap om affärsmöjligheter	S	iu	iu	iu	14 %	iu	iu	14 %	iu	iu	14 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primärprod.)	- språkliga och kulturella hinder	S	iu	iu	iu	9 %	iu	iu	15 %	iu	iu	8 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primärprod.)	- brist på resurser i företaget	S	iu	iu	iu	13 %	iu	iu	22 %	iu	iu	21 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primärprod.)	- lagar och regler	S	iu	iu	iu	15 %	iu	iu	17 %	iu	iu	19 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primärprod.)	- tillgång till finansiering	S	iu	iu	iu	18 %	iu	iu	22 %	iu	iu	20 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primärprod.)	- konstnader för internationalisering	S	iu	iu	iu	25 %	iu	iu	21 %	iu	iu	22 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primärprod.)	- brist på kontakter/nätverk	S	iu	iu	iu	21 %	iu	iu	18 %	iu	iu	18 %	iu	iu	Andel	8	
Grundläggande & specifika indikatorer över primärproduktionen																	
Konkurrens	Rörelsemarginal	G	24 %	22 %	20 %	20 %	20 %	19 %	23 %	20 %	21 %	21 %	20 %	iu	%	1	
(exkl. primärprod.)	Har konkurrens ökat de senaste fem åren från																
(exkl. primärprod.)	- företag i SE	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	18 %	iu	iu	Andel	8	
(exkl. primärprod.)	- företag i världen	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	31 %	iu	iu	Andel	8	
Förutsättningar för att öka export	Föreläsningsvärde	G	26 594	27 034	26 147	27 699	27 521	28 002	31 441	29 938	31 931	31 785	iu	iu	Miljoner SEK	1	
(exkl. primärprod.)	Antal företag	G	49 866	49 984	46 084	46 078	45 429	45 043	45 108	44 843	44 943	44 205	iu	iu	Antal	1	
(exkl. primärprod.)	- 0-19 anställda	G	49 822	49 936	46 036	46 028	45 375	44 975	45 050	44 772	44 877	44 133	iu	iu	Antal	1	
(exkl. primärprod.)	- 20-49 anställda	G	34	40	40	39	41	52	45	58	52	57	iu	iu	Antal	1	
(exkl. primärprod.)	- 50-99 anställda	G	7	5	4	8	8	12	10	10	12	13	iu	iu	Antal	1	
(exkl. primärprod.)	- 100-249 anställda	G	3	3	4	3	5	4	3	3	2	2	iu	iu	Antal	1	
(exkl. primärprod.)	- 250 eller fler anställda	G	0	0	0	0	0	0	0	iu	0	iu	iu	iu	Antal	1	
(exkl. primärprod.)	Export	S															
(exkl. primärprod.)	Har företaget haft någon export under 2019?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	8 %	iu	iu	Andel	8	

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
	Andel företag där exporten utgör < 5 % av företagets totala omsättning	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	6 %	iu	iu	Andel	8
Anser du att X utgör ett stort hinder för att internationalisera företaget?																
	-brist på kunskap om affärsmöjligheter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	5 %	iu	iu	Andel	8
	-språkliga och kulturella hinder	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	4 %	iu	iu	Andel	8
	-brist på resurser i företaget	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	10 %	iu	iu	Andel	8
	-lagar och regler	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	26 %	iu	iu	Andel	8
	-tillgång till finansiering	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	5 %	iu	iu	Andel	8
	-konstnader för internationalisering	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	13 %	iu	iu	Andel	8
	-brist på kontakter/nätverk	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0 %	iu	9 %	iu	iu	Andel	8
Ekologisk produktion	Invägd EKO-mjök	S	331 930	364 030	366 310	371 830	370 260	369 200	414 230	464 970	464 170	481 200	482 320	459 060	Ton	2
	Skördad EKO-spannmål	S	193 100	228 300	261 100	269 600	307 400	335 000	390 400	241 000	472 700	459 800	328 200		Ton	2
Grundläggande & specifika indikatorer över livsmedelsindustrin																
Konkurrens	Rörelsemarginal	G	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	5 %	6 %	6 %	iu	%	1
Förutsättningar för att öka export	Förädlingsvärde	G	38 149	37 250	39 182	40 146	41 202	42 670	44 195	44 751	45 985	47 139	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde livsmedel	S	29 976	28 819	30 313	25 863	31 487	32 658	29 889	33 199	31 750	33 495	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde drycker	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	6 882	7 250	7 481	7 175	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde tobak	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4 079	4 302	5 177	4 850	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal företag	G	2 693	2 720	2 772	2 829	2 915	2 986	3 034	3 136	3 202	3 279	iu	iu	Antal	1
	-0-19 anställda	G	2 366	2 386	2 444	2 510	2 590	2 652	2 704	2 800	2 884	2 974	iu	iu	Antal	1
	-20-49 anställda	G	179	192	185	182	184	190	185	191	177	166	iu	iu	Antal	1
	-50-99 anställda	G	68	58	62	62	59	67	66	62	54	59	iu	iu	Antal	1
	-100-249 anställda	G	44	50	47	43	53	43	46	51	53	50	iu	iu	Antal	1
	-250 eller fler anställda	G	36	34	34	32	29	34	33	32	34	30	iu	iu	Antal	1
	Industrins ordergång (hemma och export)	S	111	111	111	106	100	101	104	108	111	108	114	iu	Index	1
	Industrins omsättning (hemma och export)	S	109	109	109	104	100	100	104	107	112	113	118	iu	Index	1
Grundläggande & specifika indikatorer över livsmedelshandeln																
Konkurrens	Rörelsemarginal	G	5 %	5 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	5 %	5 %	iu	%	1
Förutsättningar för att öka export	Förädlingsvärde	G	61 210	63 078	65 985	69 791	73 278	76 329	77 498	80 788	81 625	86 881	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde provionshandel	S	7 083	7 370	7 457	7 473	7 911	8 262	8 730	9 238	9 472	9 896	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde parthandel	S	25 606	25 819	26 831	28 286	29 702	30 942	31 382	31 382	32 282	34 415	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde detaljhandel	S	41 835	43 343	45 772	48 224	50 292	52 279	52 594	52 594	56 495	58 926	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal företag	G	13 990	13 858	13 711	13 671	13 650	13 751	13 646	13 626	13 562	13 597	iu	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Enhet	Källa
	-0-19 anställda	G	13 246	13 105	12 945	12 894	12 839	12 904	12 816	12 758	12 708	12 750	iu	iu	Antal	1
	-20-49 anställda	G	525	534	541	541	563	588	575	595	581	578	iu	iu	Antal	1
	-50-99 anställda	G	154	156	158	168	175	178	178	185	183	180	iu	iu	Antal	1
	-100-249 anställda	G	37	37	40	38	43	51	48	58	62	63	iu	iu	Antal	1
	-250 eller fler anställda	G	28	26	27	30	30	30	29	30	28	26	iu	iu	Antal	1
Ekologisk produktion	Försäljning ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker	S	iu	iu	iu	iu	iu	18 235	18 615	19 633	19 452	20 362	19 319	iu	Miljoner SEK	1
Grundläggande & specifika indikatorer över restauranger																
Konkurrens	Rörelsemarginal	G	11 %	12 %	11 %	10 %	10 %	10 %	9 %	9 %	8 %	7 %	8 %	iu	%	1
Förutsättningar för att öka export	Förädlingsvärde	G	30 324	34 332	36 591	39 128	42 944	46 688	49 366	51 338	53 045	44 403	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde restaurang	S	28 647	32 547	34 700	37 183	40 545	44 153	46 704	48 677	50 088	42 332	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde catering	S	1 678	1 785	1 891	1 945	2 400	2 535	2 661	2 661	2 957	2 070	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal företag	G	20 497	20 764	21 180	21 588	21 878	22 210	22 492	22 796	23 071	22 738	iu	iu	Antal	1
	-0-19 anställda	G	20 050	20 289	20 650	21 046	21 298	21 544	21 868	22 185	22 492	22 294	iu	iu	Antal	1
	-20-49 anställda	G	364	381	427	434	469	540	502	492	461	353	iu	iu	Antal	1
	-50-99 anställda	G	48	57	65	65	63	67	68	66	71	46	iu	iu	Antal	1
	-100-249 anställda	G	20	23	24	29	33	41	37	38	32	27	iu	iu	Antal	1
	-250 eller fler anställda	G	15	14	14	14	15	18	17	15	15	18	iu	iu	Antal	1
	Turismens exportvärde	S	iu	iu	iu	iu	88 475	94 460	103 591	102 486	100 980	47 789	57 093	iu	Miljoner SEK	8
	Turismens förädlingsvärde	S	iu	iu	iu	iu	124 974	130 785	126 676	130 171	126 787	87 739	105 326	iu	Miljoner SEK	8
	Turismens medelantal anställda	S	iu	iu	iu	iu	116 031	117 423	133 368	133 173	134 981	103 041	101 451	iu	Tusental	8

Bilaga L: Statistikbilaga – Strategiskt område 3, Kunskap och Innovation

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer för hela livsmedelskedjan (om inget annat anges)															
Produktivitet	Arbetskraftsproduktivitet	G	638 730	642 195	646 482	667 187	676 090	675 862	708 210	723 442	743 567	769 652	iu	SEK/anställd	1
	Rörelsemarginal	G	19 %	19 %	17 %	17 %	17 %	16 %	17 %	16 %	16 %	15 %	16 %	%	1
Hållbar produktion & konsumtion	Matsvinn, matavfall, hushåll (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	771 000	iu	941 000	iu	938 000	iu	917 000	iu	iu	iu	Ton	20
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall, hushåll (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	81	iu	100	iu	97	iu	95	iu	iu	iu	kg/capita	20
	Produktionsbaserade utsläpp av CO2-ekvivalenter från hela näringslivet	S	63 548	60 034	58 602	56 983	57 932	58 101	57 070	55 441	53 327	47 617	iu	Tusen ton	21
	Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av CO2-ekvivalenter totalt	S	67 758	64 519	63 719	60 150	57 990	57 089	56 122	56 956	52 954	47 707	iu	Tusen ton	21
	Hushållens konsumtionsbaserade utsläpp av CO2-ekvivalenter livsmedel	S	16 507	16 535	16 455	16 133	15 553	15 362	15 237	15 270	14 684	14 728	iu	Tusen ton	21
Hållbar produktion & konsumtion	Livsmedelsförsäljning	S	iu	iu	iu	iu	iu	209 919	217 271	227 929	231 816	247 554	252 769	Miljoner SEK	1
- socialt	Försäljning alkoholfria drycker	S	iu	iu	iu	iu	iu	23 041	24 456	26 533	27 073	28 502	30 762	Miljoner SEK	1
	Försäljning alkoholhaltiga drycker	S	iu	iu	iu	iu	iu	38 295	39 448	41 669	43 174	48 905	50 835	Miljoner SEK	1
	Hushållens disponibla inkomst	S	425	437	448	470	496	504	509	504	506	507	537	Tusen SEK	1
Innovation	Utgifter för egen FOU i livsmedelskedjans större företag	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	818	1 090	827	Miljoner SEK	1
	Livsmedelskedjans FOU-utgifter som andel livsmedelskedjans omsättning	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0,08 %	0,10 %	iu	%	1
	Livsmedelskedjans FOU-utgifter som andel livsmedelskedjans förädlingsvärde	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0,38 %	0,52 %	iu	%	1
(exkl. primärprod.)	Har företaget utvecklat och sålt nya eller väsentligt förbättrade varor/tjänster under de 3 senaste åren?	S	iu	iu	iu	48 %	iu	iu	39 %	iu	iu	38 %	iu	Andel	8
Kommer ideerna till att utveckla nya eller väsentligt förbättrade varor eller tjänster till viss eller stor del från...															
(exkl. primärprod.)	- egna uppslag inom företaget	S	iu	iu	iu	88 %	iu	iu	78 %	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- från kunder	S	iu	iu	iu	76 %	iu	iu	62 %	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- från konkurrenter	S	iu	iu	iu	52 %	iu	iu	49 %	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- via samarbete med universitet och högskola	S	iu	iu	iu	8 %	iu	iu	9 %	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- via samarbetet med andra företag	S	iu	iu	iu	35 %	iu	iu	38 %	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- annat	S	iu	iu	iu	24 %	iu	iu	2 %	iu	iu	iu	iu	Andel	8
Använder företaget IT i viss eller stor utsträckning för...															
(exkl. primärprod.)	- administration	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	71 %	iu	iu	78 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- inköp	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	67 %	iu	iu	72 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- produktutveckling	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	33 %	iu	iu	32 %	iu	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Enhet	Källa
(exkl. primärprod.)	- produktion/tjänsteproduktion	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	29 %	iu	iu	28 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- marknadsföring	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	67 %	iu	iu	75 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- försäljning	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	58 %	iu	iu	67 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- distribution	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	30 %	iu	iu	40 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- att skapa nya affärsmodeller/ affärsmöjligheter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	33 %	iu	iu	43 %	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- annat	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	2 %	iu	iu	iu	iu	Andel	8
Grundläggande & specifika indikatorer över primärproduktionen															
Produktivitet	Arbetsproduktivitet	G	1 445 666	1 434 304	1 388 522	1 453 564	1 430 096	1 435 413	1 567 726	1 581 164	1 722 464	1 644 268	iu	SEK/anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion	Avkastning på eget kapital	G	10 %	7 %	6 %	7 %	7 %	6 %	6 %	7 %	8 %	7 %	%	%	1
- ekonomiskt	Rörelsemarginal	G	24 %	22 %	20 %	20 %	20 %	19 %	23 %	20 %	21 %	21 %	%	%	1
	Fördelingsgrad	S	35 %	36 %	35 %	36 %	36 %	36 %	38 %	36 %	37 %	iu	Andel	Andel	1
Hållbar produktion & konsumtion	Avkastning på eget kapital	G	10 %	7 %	6 %	7 %	7 %	6 %	6 %	7 %	8 %	7 %	%	%	1
- ekonomiskt	Rörelsemarginal	G	24 %	22 %	20 %	20 %	20 %	19 %	23 %	20 %	21 %	21 %	%	%	1
	Fördelingsgrad	S	35 %	36 %	35 %	36 %	36 %	36 %	38 %	36 %	37 %	36 %	iu	Andel	1
Hållbar produktion & konsumtion	Antal anställda (årsarbetstider)	G	18 396	18 848	18 831	19 056	19 244	19 508	20 055	18 934	18 538	19 331	iu	Antal	1
- socialt	Arbetskadedstatistik	S	iu	iu	iu	3,9	4,0	3,4	3,6	3,7	4,0	3,8	4,1	Relativ frekvens	9
Hållbar produktion & konsumtion	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	98 000	iu	98 000	iu	98 000	iu	iu	iu	iu	20
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	s	iu	iu	iu	10	iu	10	iu	10	iu	iu	iu	iu	20
	Produktionsbaserade utsläpp av CO2-ekvivalenter från jordbruksföretag	S	8 139	8 032	8 072	8 061	8 066	7 980	8 113	7 812	7 780	7 833	iu	Tusen ton	21
	Produktionsbaserade utsläpp av CO2-ekvivalenter från fiskare och vattenbrukare	S	127	125	122	119	115	110	102	96	91	87	iu	Tusen ton	21
Innovation	Utbildningsnivå i primärled	S	16 157	16 015	14 379	15 008	13 517	12 859	12 795	12 330	10 928	9 944	iu	Antal	1
	Förgymnasial utbildning	S	24 951	25 268	24 644	25 010	23 868	23 370	23 112	22 711	21 829	20 196	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning kortare än två år	S	1 542	1 572	1 618	1 577	1 614	1 652	1 676	1 628	1 706	1 619	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning två år eller längre	S	5 019	5 264	5 371	5 275	5 362	5 416	5 403	5 397	5 303	4 681	iu	Antal	1
	Forskarutbildning	S	114	117	112	119	125	121	134	134	133	98	iu	Antal	1
	Uppgift saknas	S	1 150	1 250	1 217	1 204	1 278	1 327	1 457	1 588	1 600	1 997	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Enhhet	Källa
Har företaget utvecklat och sålt nya eller väsentligt förbättrade varor/tjänster under de 3 senaste åren?		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20 %	iu	20 %	iu	Andel	8
Kommer ideerna till att utveckla nya eller väsentligt förbättrade varor eller tjänster till viss eller stor del från...															
- egna uppslag inom företaget		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	87 %	iu	iu	iu	Andel	8
- från kunder		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	69 %	iu	iu	iu	Andel	8
- från konkurrenter		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	40 %	iu	iu	iu	Andel	8
- via samarbete med universitet och högskola		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15 %	iu	iu	iu	Andel	8
- via samarbetet med andra företag		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	57 %	iu	iu	iu	Andel	8
- annat		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4 %	iu	iu	iu	Andel	8
Använder företaget IT i viss eller stor utsträckning för...															
- administration		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	81 %	iu	86 %	iu	Andel	8
- inköp		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	72 %	iu	75 %	iu	Andel	8
- produktutveckling		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	29 %	iu	30 %	iu	Andel	8
- produktion/tjänsteproduktion		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	35 %	iu	44 %	iu	Andel	8
- marknadsföring		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	27 %	iu	34 %	iu	Andel	8
- försäljning		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	41 %	iu	49 %	iu	Andel	8
- distribution		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	26 %	iu	29 %	iu	Andel	8
- att skapa nya affärsmodeller/affärsmöjligheter		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20 %	iu	27 %	iu	Andel	8
- annat		S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	2 %	iu	iu	iu	Andel	8
Grundläggande & specifika indikatorer över livsmedelsindustrin															
Produktivitet	Arbetsproduktivitet	G	748 705	743 262	789 597	817 071	831 901	856 992	886 283	897 559	924 547	981 212	iu	SEK/anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion	Avkastning på eget kapital	G	23 %	21 %	21 %	24 %	24 %	24 %	20 %	19 %	17 %	19 %	22 %	%	1
- ekonomiskt	Rörelsemarginal	G	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	4 %	4 %	5 %	6 %	6 %	%	1
	Förädlingsgrad	S	23 %	22 %	23 %	24 %	24 %	24 %	24 %	24 %	24 %	24 %	iu	Andel	1
Hållbar produktion & konsumtion	Antal anställda (årsarbetstider)	G	50 953	50 117	49 623	49 134	49 528	49 791	49 866	49 859	49 738	48 042	iu	Antal	1
- socialt	Arbetskadedstatistik	S	iu	iu	20,4	21,0	20,9	21,4	18,7	16,6	19,5	18,2	19,1	Relativ frekvens	9
Hållbar produktion & konsumtion	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	171 000	iu	75 000	iu	45 000	iu	37 000	iu	iu	iu	Ton	20
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	s	iu	18	iu	8	iu	5	iu	4	iu	iu	iu	kg/capita	20
	Produktionsbaserade utsläpp av CO2-ekvivalenter från livsmedelsindustrin	S	863	836	792	767	704	723	689	657	638	627	iu	Tusen ton	21
Innovation	Utbildningsnivå i livsmedelsindustrin														

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Enhet	Källa
	Förgymnasial utbildning	S	15 979	15 156	13 649	14 332	13 467	13 238	13 349	13 442	13 534	12 345	iu	Antal	1
	Gymnasial utbildning	S	35 949	35 051	34 482	34 982	34 254	33 462	33 086	32 809	32 665	32 454	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning kortare än två år	S	3 895	3 875	3 953	3 921	3 972	3 961	3 850	3 897	3 967	4 057	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning två år eller längre	S	8 052	8 067	8 312	8 307	8 635	8 828	9 069	9 358	9 683	9 986	iu	Antal	1
	Forskarutbildning	S	116	128	125	122	122	137	128	127	142	155	iu	Antal	1
	Uppgift saknas	S	852	900	987	917	1 053	1 119	1 356	1 551	1 716	1 643	iu	Antal	1
Grundläggande & specifika indikatorer över livsmedelshandeln															
	Arbetsproduktivitet	G	627 548	629 935	640 635	669 529	686 757	694 895	705 477	727 957	728 111	784 737	iu	SEK/anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion	Avkastning på eget kapital	G	35 %	34 %	30 %	31 %	31 %	32 %	32 %	32 %	31 %	33 %	34 %	%	1
- ekonomiskt	Rörelsemarginal	G	5 %	5 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	4 %	5 %	5 %	%	1
	Förädlingsgrad	S	12 %	12 %	12 %	12 %	12 %	13 %	13 %	12 %	12 %	12 %	iu	Andel	1
Hållbar produktion & konsumtion	Antal anställda (årsarbetstider)	G	97 539	100 134	102 999	104 239	106 701	109 842	109 852	110 979	112 105	110 713	iu	Antal	1
- socialt	Hushållens konsumtionsuppgifter														
	- Livsmedel	S	180 558	188 352	193 031	198 552	207 485	216 837	223 430	235 220	240 619	255 655	iu	Miljoner SEK	1
	- Alkoholrika drycker	S	20 298	20 798	21 487	22 344	23 977	24 881	26 313	28 471	30 316	30 423	iu	Miljoner SEK	1
	- Alkoholhaltiga drycker	S	33 051	33 813	34 703	35 729	37 146	38 266	39 366	41 524	42 838	48 444	iu	Miljoner SEK	1
	Arbetskade statistik (All detaljhandel)	S	iu	iu	4,5	4,8	5,1	5,5	5,5	5,6	6,1	6,0	7,5	Relativ frekvens	9
Hållbar produktion & konsumtion	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	45 000	iu	30 000	iu	30 000	iu	100 000	iu	iu	iu	Ton	20
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	s	iu	5	iu	3	iu	3	iu	10	iu	iu	iu	kg/capita	20
Innovation	Utbildningsnivå i livsmedelshandeln														
	Förgymnasial utbildning	S	34 183	33 075	31 289	31 796	30 578	31 436	31 928	32 568	32 824	29 580	iu	Antal	1
	Gymnasial utbildning	S	85 460	86 967	90 311	88 998	90 724	91 593	90 717	91 524	93 370	92 745	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning kortare än två år	S	10 998	11 164	11 793	11 481	12 148	12 331	12 290	12 659	13 303	13 459	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning två år eller längre	S	16 676	17 726	19 549	18 611	20 055	20 650	20 911	21 354	22 187	24 291	iu	Antal	1
	Forskarutbildning	S	89	97	111	105	121	131	131	132	135	139	iu	Antal	1
	Uppgift saknas	S	1 700	1 803	1 723	1 780	2 097	2 286	2 435	2 861	3 128	3 015	iu	Antal	1
Grundläggande & specifika indikatorer över restauranger															
	Arbetsproduktivitet	G	389 863	415 221	414 544	422 959	437 858	434 552	465 016	483 845	502 705	467 225	iu	SEK/anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion	Avkastning på eget kapital	G	51 %	56 %	52 %	50 %	51 %	48 %	48 %	46 %	43 %	34 %	37 %	%	1
- ekonomiskt	Rörelsemarginal	G	11 %	12 %	11 %	10 %	10 %	10 %	9 %	9 %	8 %	7 %	8 %	%	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Enhet	Källa	
	Föreläsningsgrad	S	41 %	43 %	43 %	44 %	44 %	45 %	45 %	45 %	45 %	45 %	iu	Andel	1	
Hållbar produktion & konsumtion	Antal anställda (årsarbetstider)	G	77 782	82 684	88 269	92 511	98 078	107 440	106 159	106 105	105 519	95 035	iu	Antal	1	
- socialt	Hushållens konsumtionsuppgifter (restauranger, caféer, hotell, annan övermattning)	S	99 808	100 781	106 522	113 959	120 892	129 087	140 757	143 554	147 098	125 210	iu	Miljoner SEK	1	
	Arbetskadedstatistik	S	iu	iu	4,8	5,6	5,1	5,1	5,1	5,2	5,8	4,2	5,3	Relativ frekvens	9	
Hållbar produktion & konsumtion	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	143 000	iu	136 000	iu	144 000	iu	148 000	iu	iu	iu	iu	Ton	20
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	15	iu	14	iu	14	iu	14	iu	iu	iu	iu	kg/capita	20
Innovation	Utbildningsnivå i restauranger	S	43 723	45 292	47 364	45 707	49 007	52 139	54 083	57 498	58 652	47 088	iu	Antal	1	
	Förgymnasial utbildning	S	70 840	74 333	78 880	77 938	78 271	75 963	73 137	72 552	72 286	66 262	iu	Antal	1	
	Gymnasial utbildning	S	9 678	10 186	10 979	10 667	10 952	10 898	10 700	10 621	10 426	9 457	iu	Antal	1	
	Eftergymnasial utbildning kortare än två år	S	14 145	15 518	17 505	16 717	17 908	18 115	18 252	18 561	18 524	17 489	iu	Antal	1	
	Eftergymnasial utbildning två år eller längre	S	76	83	85	83	85	78	85	93	92	91	iu	Antal	1	
	Forskarutbildning	S	6 050	6 346	6 570	6 567	7 132	7 973	9 689	11 130	12 379	10 053	iu	Antal	1	
	Uppgift saknas	S														

Bilaga M: Enkät till branschorganisationer

I bilagan finns den enkät som skickades till branschorganisationerna om genomförandet av genomförandet av livsmedelsstrategins handlingsplaner år 2021.

Strategiskt område Regler och villkor

Uppdrag	Handlingsplan/ genomförande	Ansvarig myndighet	Det här tycker vi har varit bra i utformningen och genom- förandet av uppdraget	Det här tycker vi har varit mindre bra i utformningen och genom- förandet av uppdraget
Analys av den samlade regelgivningen för livsmedelskedjan	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket		
Förenklning genom utveckling av verksamt.se - (medel får användas för att medfinansiera åtgärder hos andra myndigheter, t.ex. Bolagsverket)	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket		
Analys av kompetensförsörjningsbehov och genomförande av åtgärder	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket		
Kompetenscentrum för hållbar hantering av vatten i jordbruket	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket		
Vattenbrukspaketet (vidareutveckla främjandet av svenskt vattenbruk)	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket		
Stärka växtskyddsrådet	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket		
Säkra tillgången till växtskyddsmedel för mindre användningsområden	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket		
Avelsarbete på regnbåge	Handlingsplan 2 2020–2025	Sveriges lantbruksuniversitet		
Förenklingspaket för ökad tillväxt i hela värdekedjan	Handlingsplan 3 2021–2025	Tillväxtverket		

Strategiskt område Konsument och marknad

Uppdrag	Handlingsplan/ genomförande	Ansvarig myndighet	Det här tycker vi har varit bra i utformningen och genom- förandet av uppdraget	Det här tycker vi har varit mindre bra i utformningen och genom- förandet av uppdraget
Vildsvinspaket • Vildsvinskött i offentliga måltider • Vidareutveckling av Smittsäkrad besättning gris	Handlingsplan 2 2021–2025 2021–2025	Jordbruks- verket		
Vildsvinspaketet • Digitalt system för spårbarhet av vildsvinskött	Handlingsplan 2 2020–2021	Sveriges veterinär- medicinska anstalt		
Insatser mot livsmedelsfusk	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedels- verket		
Minskat matsvinn	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedels- verket		
Vidareutveckling av nyckelhålet	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedels- verket		
Verka för en fortsatt utveckling av offentliga måltider	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedels- verket		
Utveckla arbetet med exportgodkännanden för svenska livsmedel och jordbruksvaror	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedels- verket		
Utveckla arbetet med exportgodkännanden för svenska livsmedel och jordbruksvaror	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruks- verket		
Finansiera verksamhet som syftar till att få svenska anläggningar godkända för export till tredje land	Handlingsplan 2 2020–2025	Livsmedels- verket		
Finansiera verksamhet som syftar till att få svenska anläggningar godkända för export till tredje land	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruks- verket		
Genomföra ett livsmedelsexportprogram med fokus på små och medelstora företag • Ett regionalt exportprogram för livsmedelsföretag • Fortsatt satsning på livsmedelsexport-ansvariga stationerade på potentiella tillväxtmarknader	Handlingsplan 2 2020–2025	Business Sweden		
Ett regionalt exportprogram för livsmedelsföretag	Handlingsplan 2 2020–2025	Business Sweden		

BILAGA M: ENKÄT TILL BRANSCHORGANISATIONER

Uppdrag	Handlingsplan/ genomförande	Ansvarig myndighet	Det här tycker vi har varit bra i utformningen och genom- förandet av uppdraget	Det här tycker vi har varit mindre bra i utformningen och genom- förandet av uppdraget
Fortsatt satsning på livsmedelsexport-ansvariga stationerade på potentiella tillväxtmarknader	Handlingsplan 2 2020–2025	Business Sweden		
Uppdrag till Länsstyrelsen Jämtland att driva ett nationellt centrum för mathantverk och småskalig livsmedelsproduktion	Handlingsplan 3 2021–2023	Länsstyrelsen i Jämtland		
Arbeta för likvärdig kontroll	Handlingsplan 3 2021–2025	Livsmedelsverket		
Uppdrag om att inrätta en samordningsfunktion för ekologiska livsmedel/ Uppdrag att, inom ramen för livsmedelsstrategin, vidta åtgärder för främjande av produktion, konsumtion och export av ekologiska livsmedel Uppdrag till samordningsfunktionen för EKO att fortsätta sin verksamhet	Handlingsplan 3 2021–2023	Jordbruksverket		
Utveckla kompetenscentrum för växtförädling, SLU Grogrund	Handlingsplan 2 2020–2025	SLU		
Förmedla bidrag till Sweden Food Arena	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket		
Innovationsfrämjande arbete med fokus på livsmedelskedjan	Handlingsplan 2 2020–2025	Vinnova		

Uppdrag	Handlingsplan/ genomförande	Ansvarig myndighet	Det här tycker vi har varit bra i utformningen och genom- förandet av uppdraget	Det här tycker vi har varit mindre bra i utformningen och genom- förandet av uppdraget
Samordning av livsmedelsstrategin	Handlingsplan 2 2020–2025	Tillväxtverket		
Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin	Handlingsplan 2 2020–2025	Jordbruksverket		

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 036-15 50 00 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se